

Konjunkturläget Augusti 2009

KONJUNKTURINSTITUTET, KUNGSGATAN 12-14, BOX 3116, SE-103 62 STOCKHOLM
TEL: 08-453 59 00, FAX: 08-453 59 80
E-POST: KI@KONJ.SE, HEMSIDA: WWW.KONJ.SE

ISSN 0023-3463, ISBN 978-91-86315-04-7

KONJUNKTURINSTITUTET gör analyser och prognoser över den svenska och den internationella ekonomin samt bedriver forskning i anslutning till detta. Konjunkturinstitutet är en statlig myndighet under Finansdepartementet och finansieras till största delen med statsanslag. I likhet med andra myndigheter har Konjunkturinstitutet en självständig ställning och svarar själv för bedömningar som redovisas.

Konjunkturläget innehåller analyser och prognoser över svensk och internationell ekonomi. **The Swedish Economy** sammanfattar rapporten på engelska. **Analysunderlag** består av ett omfattande sifferunderlag i tabellform och publiceras i anslutning till Konjunkturläget. Analysunderlag går att beställa som tryckt rapport. Den går också att ladda ner från Konjunkturinstitutets hemsida. Se www.konj.se/konjunkturlaget.

Det finns också statistik i form av utfalls- och prognosdata över den svenska och internationella ekonomins utveckling. Se www.konj.se/statistik.

På Konjunkturinstitutets hemsida finns en översikt över Sveriges ekonomi med olika nyckeltal (till exempel inflation, resursutnyttjande och sysselsättning). Översikten kallas för "Läget i svensk ekonomi" och uppdateras en gång per månad. Se www.konj.se/laget.

En ordlista över olika ekonomiska begrepp finns på Konjunkturinstitutets hemsida, www.konj.se/ordlista. Ordlistan förklarar facktermer och definierar hur Konjunkturinstitutet använder olika begrepp.

Förord

I Konjunkturläget augusti 2009 presenteras en prognos för den ekonomiska utvecklingen 2009–2011 i Sverige och i omvärlden. I ett särskilt avsnitt jämförs den nya prognosen med de bedömningar som presenterades i juni 2009.

Arbetet med Konjunkturläget har letts av prognoschef Kerstin Hallsten. Beräkningarna avslutades den 19 augusti 2009.

Mats Dillén
Generaldirektör

Innehåll

Sammanfattning.....	7
Internationell konjunkturutveckling.....	17
Den globala konjunkturen.....	17
Kina.....	21
Japan.....	22
USA.....	23
Euroområdet.....	26
Övriga Europa.....	28
Finansmarknader och penningpolitik.....	31
Den finansiella krisen.....	31
Växelkurser.....	34
Penningpolitik och räntor.....	35
BNP och efterfrågan.....	39
Hushållens konsumtionsutgifter.....	41
Offentliga konsumtionsutgifter.....	45
Fasta bruttoinvesteringar.....	47
Lager.....	51
Export.....	53
Import.....	56
Export- och importpriser samt bytesbalans.....	57
Produktion och arbetsmarknad.....	61
Produktion, produktivitet och arbetade timmar.....	62
Efterfrågan på arbetskraft.....	66
Arbetskraftsutbud och arbetslöshet.....	68
Resursutnyttjande.....	70
Löner, vinster och priser.....	73
Löner och arbetskostnader.....	73
Priser, produktionskostnader och vinstandelar.....	79
Inflation.....	84
Offentliga finanser och finanspolitik.....	89
Budgetpolitiska mål och finanspolitikens inriktning.....	91
Offentliga sektorns inkomster.....	104
Offentliga sektorns utgifter.....	106
Offentliga sektorns finansiella ställning.....	110
Prognosrevideringar 2009–2011.....	113
Den internationella utvecklingen.....	113
Utvecklingen i Sverige.....	114

FÖRDJUPNING

Små makroekonomiska effekter av den nya influensan.....	13
Aktiv finanspolitik ökar produktion och sysselsättning under lågkonjunkturen.....	100

Sammanfattning

Sverige och omvärlden är i en djup lågkonjunktur. Det finns tecken på att det branta fallet i efterfrågan har bromsat in i omvärlden, och i Sverige avstannade fallet det andra kvartalet. BNP-tillväxten i Sverige och i världen ökar gradvis framöver bland annat till följd av en expansiv ekonomisk politik. I Sverige försämras arbetsmarknaden snabbt och en stabilisering sker först under 2011. Arbetslösheten är då närmare 12 procent. Jämfört med bedömningen i juni är synen på den ekonomiska utvecklingen något mindre dystert.

DJUP LÅGKONJUNKTUR I VÄRLDEN

Stora delar av världen befinner sig i en historiskt djup lågkonjunktur (se diagram 1). I flera länder inträffade ett stort fall i produktion och efterfrågan under senare delen av 2008 efter att den finansiella oron övergick i en akut finansiell kris. På många håll föll produktionen brant även i början av 2009. Den ekonomiska politiken lades i flera länder om och blev kraftigt expansiv. Styrrentor ligger nu på historiskt låga nivåer. Centralbankerna har även vidtagit andra åtgärder, till exempel omfattande låneprogram till banker för att underlätta kreditgivningen. Regeringar har dessutom vidtagit åtgärder som har varit inriktade på att förbättra förhållandena på kreditmarknaderna, bland annat har statliga garantier givits för bankernas upplåning. Finanspolitiska åtgärder har också vidtagits för att mer direkt stimulera efterfrågan.

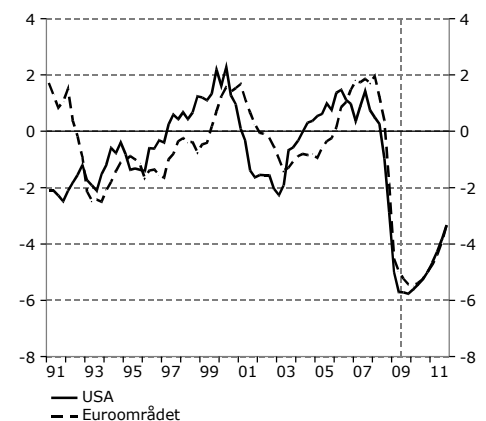
FALLET I EFTERFRÅGAN HAR BROMSAT UPP

Under våren började man se resultat av de ekonomiskpolitiska insatserna både i Sverige och i omvärlden. Förhållandena på de finansiella marknaderna förbättrades. Olika riskpremier föll tillbaka, det föreföll bli något lättare för företagen att få finansiering, börskurserna steg och små valutor stärktes igen (se diagram 2). Under sommaren har förhållandena på de finansiella marknaderna fortsatt att normaliseras. Fortfarande är det finansiella systemet dock beroende av statliga interventioner.

Under våren kunde man även se tecken på att det kraftiga fallet i efterfrågan stannade av. Olika förtroendeindikatorer visade att företag och hushåll inte var fullt lika pessimistiska som runt årsskiftet (se diagram 3). Pessimismen har sedan fortsatt att minska under sommaren. BNP-statistik för det andra kvartalet visade också att efterfrågan i OECD inte längre föll, vilket den gjorde de två föregående kvartalen. Utvecklingen i Asien förbättrades också. Ett annat positivt tecken är att läget på den amerikanska bostadsmarknaden har stabiliserats.

Diagram 1 BNP-gap i USA och euroområdet

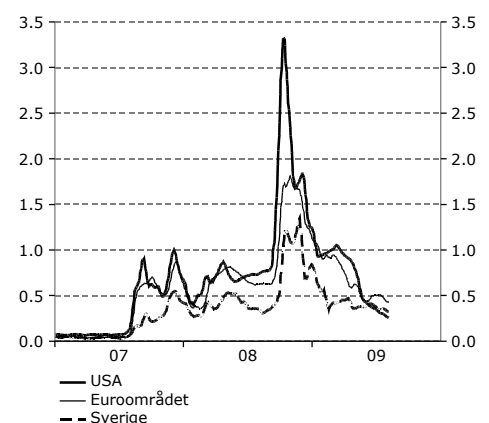
Procent av potentiell BNP, kvartalsvärden

Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

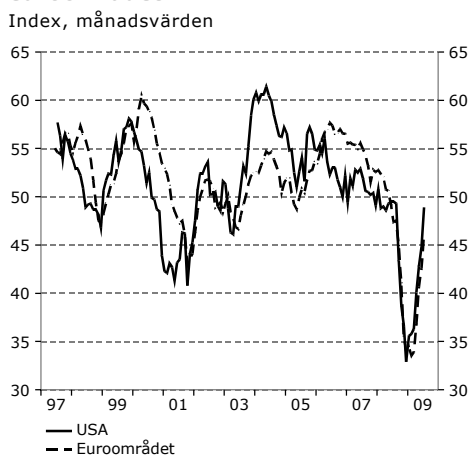
Diagram 2 Räkna på interbanklån, differens mot förväntad styrränta (basis-spread)

Procentenheter, dagsvärden, 10-dagars glidande medelvärde

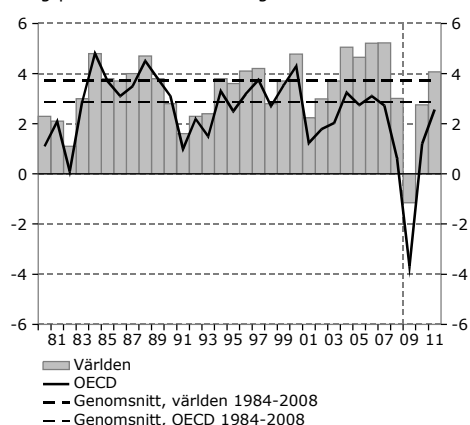
Källor: British Bankers' Association och Reuters.

Diagram 3 Inköpschefsindex, tillverkningsindustrin, i USA och euroområdet

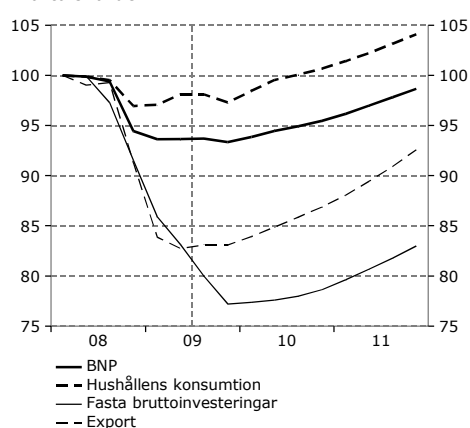
Källor: Institute for Supply Management och NTC Research Ltd.

Diagram 4 BNP i världen och OECD
Årlig procentuell förändring

Källor: OECD, IMF och Konjunkturinstitutet.

Diagram 5 BNP och efterfrågan
Index 2008 kvartal 1=100, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

2010 ÖKAR DEN GLOBALA PRODUKTIONEN SVAGT

Olika indikatorer pekar på att BNP i många länder planar ut eller till och med börjar växa svagt under resten av året. För helåret 2009 väntas dock global BNP falla med 1,2 procent. Nästa år växer global BNP med 2,8 procent. År 2011 ökar tillväxten ytterligare och uppgår då till 4,1 procent, vilket är något högre än den genomsnittliga tillväxttakten de senaste 25 åren (se diagram 4). Denna prognos innebär en något starkare tillväxt än i Konjunkturläget i juni. Upprevideringen motiveras bland annat av att inkommande statistik i många länder visar på en något starkare utveckling än väntat.

Det som främst driver återhämtningen är den expansiva ekonomiska politiken som bidrar till att förhållandena på de finansiella marknaderna normaliseras och som stimulerar efterfrågan. Därutöver finns det en inneboende konjunkturdynamik som gör att ekonomin börjar växa igen. Behovet av att nyinvestera ökar till exempel efter en period med mycket små investeringar. När fallet i produktion och sysselsättning avtar och planar ut, minskar dessutom osäkerheten bland företag och hushåll. Detta leder till ökad investeringsvilja hos såväl företag som konsumenter.

Resursutnyttjandet i USA och euroområdet börjar stiga under 2010 (se diagram 1). Eftersom lågkonjunkturen är historiskt djup tar det dock lång tid innan världsekonomin åter är i konjunkturrell balans.

Hur tillväxten och resursutnyttjandet utvecklas är dock svårt att bedöma. Erfarenheterna av en snabb och synkroniserad nedgång i världskonjunkturen är små, liksom av vilken effekt den kraftigt expansiva ekonomiska politiken får. Framöver behöver den ekonomiska politiken läggas om i en mindre expansiv riktning. Hur och när denna omläggning görs kommer att påverka återhämtningen.

En annan svår fråga är hur den potentiella tillväxten påverkas av krisen. Lågkonjunkturen medför att många blir arbetslösa och att företagen minskar sina investeringar. Detta leder till att arbetslösheten biter sig fast på högre nivåer och att kapitalstocken utvecklas svagt. En sådan utveckling håller tillbaka den potentiella tillväxten, det vill säga ekonomins långsiktiga förmåga att växa minskar.

BNP HAR SLUTAT FALLA I SVERIGE

Fallet i svensk BNP har avstannat. Nationalräkenskaperna visar att produktion och efterfrågan i stort var oförändrade mellan det första och andra kvartalet i år (se diagram 5). Hushållens konsumtion steg, vilket också syns i detaljhandelsstatistiken. Hushållen har dessutom blivit märkbart mindre pessimistiska. I augusti förbättrades hushållens syn på det ekonomiska läget för fjärde månaden i rad (se diagram 6). En annan positiv signal är att det kraftiga fallet i exporten har stannat av. Konjunkturbarometern visar dessutom att företagen väntar sig en ökning av ordergången från såväl hemma- som exportmarknaden under det

tredje kvartalet. Även Inköpschefsindex visar på ökad ordergång och viss optimism. Uppgångarna sker dock från extremt låga nivåer och till exempel kapacitetsutnyttjandet är fortfarande på en mycket låg nivå (se diagram 7). Sammantaget är bedömningen att BNP-tillväxten blir noll tredje kvartalet i år.

Under det fjärde kvartalet i år faller BNP tillfälligt. Efter tre kvartal med positiv tillväxt faller hushållens konsumtion på grund av den nya influensan (se avsnittet ”Hushållens konsumtionsutgifter” samt fördjupningen ”Små makroekonomiska effekter av den nya influensan”). Även tjänstehandeln påverkas när svenskars turistande i utlandet och utlänningars turistande i Sverige minskar. Sett över helåret 2009 och 2010 bedöms dock den nya influensan endast påverka BNP marginellt. Sammantaget faller BNP med 5,0 procent 2009 (se tabell 1).

BNP ÖKAR ALLT MER UNDER 2010 OCH 2011

I början av 2010 börjar produktionen och efterfrågan att öka. Utvecklingen i omvärlden blir något starkare och efterfrågan på svensk export stiger. En antagen expansiv finanspolitik och låga räntor medför att hushållens konsumtion fortsätter att öka (se diagram 8 och diagram 5). Uppgången är dock långsam då konsumtionen hålls tillbaka av stigande arbetslöshet.

I början av nästa år är kapacitetsutnyttjandet mycket lågt. Det dröjer därför till det fjärde kvartalet 2010 innan investeringarna i näringslivet börjar stiga igen. Sammantaget blir BNP-tillväxten 1,5 procent 2010.

År 2011 fortsätter den internationella återhämtningen och efterfrågan på svensk export ökar ytterligare. Tillväxten i efterfrågan är dock fortfarande måttlig då svensk industri producerar och exporterar jämförelsevis mycket investeringsvaror, vilka efterfrågas sent i återhämtningen.

Arbetslösheten stabiliseras under 2011. Tillförsikten hos hushållen ökar och buffertsparandet minskar. Då inkomsterna ökar relativt snabbt och räntorna fortfarande är låga stiger hushållens konsumtion snabbare.

År 2011 har kapacitetsutnyttjandet stigit så pass att investeringarna i näringslivet tar fart. Samtidigt har lagren närmat sig önskade nivåer och företagen kan dra ner på takten i lageravvecklingen. Sammantaget ökar BNP med 2,9 procent 2011 och resursutnyttjandet börjar då att stiga. I slutet av 2011 är BNP nära den nivå som rådde innan fallet i BNP inträffade (se diagram 5). Det tar sedan ytterligare några år innan svensk ekonomi är i konjunkturell balans.¹

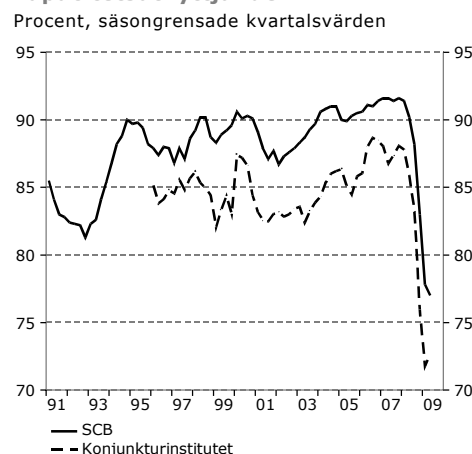
Konjunkturinstitutets prognos är nu något mindre dystert än i juni. Det är framför allt den något starkare omvärldsbilden som motiverar upprevideringen. Den svenska BNP-tillväxten har

Diagram 6 Hushållens och näringslivets förtroendeindikatorer

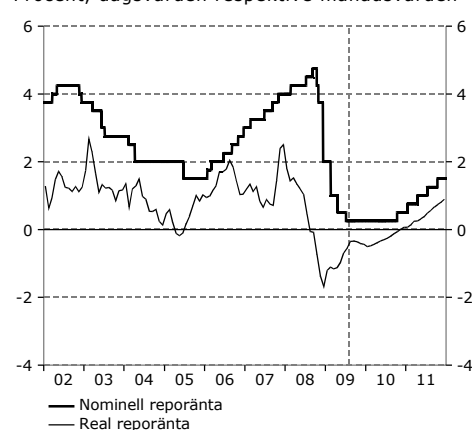
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 7 Industrins kapacitetsutnyttjande

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 8 Nominell och real reporänta

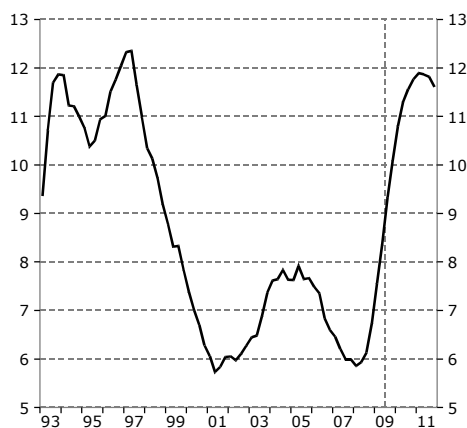

Anm. Real reporänta är beräknad som medelvärde av Konjunkturinstitutets reporänteprognos för det kommande året minus inflationsprognosen för motsvarande period.
Källor: Riksbanken, SCB och Konjunkturinstitutet.

¹ Konjunkturinstitutets medelfristiga kalkyler finns publicerade på hemsidan www.konj.se/medelfrist.

Diagram 9 Arbetslöshet

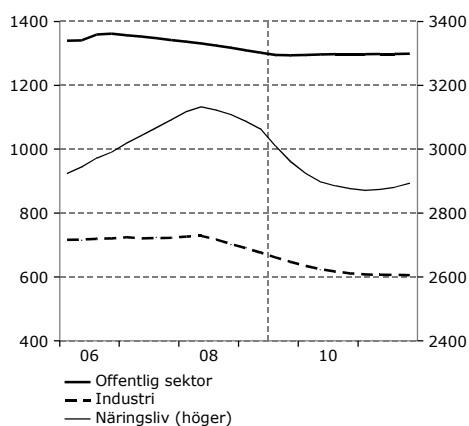
Procent av arbetskraften, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 10 Sysselsättning

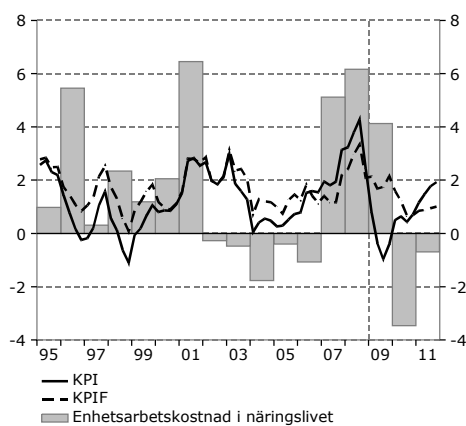
Tusental, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 11 Konsumentpriser och enhetsarbetskostnad

Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden respektive årsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

reviderats upp med 0,4 procentenheter för i år och för 2011. För 2010 är tillväxten uppreviderad med 0,7 procentenheter.

LÅNGVARIGA NEGATIVA EFFEKTER PÅ ARBETSMARKNADEN

Fallet i BNP har medfört att situationen på arbetsmarknaden har försämrats snabbt. Mellan andra kvartalet 2008 och andra kvartalet i år har antalet sysselsatta minskat med ca 100 000 personer och arbetslösheten har stigit från 5,9 procent till 8,3 procent (se diagram 9). Fram till mitten av 2011 väntas arbetslösheten stiga ytterligare. Under 2011 uppgår arbetslösheten till nästan 12 procent. Antalet arbetslösa har då ökat med 270 000 personer från 2008 fram till 2011. Sysselsättningen minskar under motsvarande period med 263 000 personer.

Antalet arbetslösa ökar därmed *mer* än sysselsättningen minskar. Det normala är att det motsatta inträffar. Att arbetslösheten vanligtvis ökar *mindre* än fallet i sysselsättningen beror på att en del personer lämnar arbetskraften när konjunkturen försvagas. Att arbetslösheten ökar relativt mycket nu beror på att den demografiska utvecklingen och ett antal ekonomisk-politiska åtgärder leder till att arbetskraften ökar 2009–2011, trots lågkonjunkturen.

Den försämrade arbetsmarknaden slår hårt mot sysselsatta inom industrin. Där är 100 000 färre personer sysselsatta 2011 jämfört med 2008, vilket är en nedgång med 15 procent (se diagram 10). Som en del av den prognostiserade finanspolitiken antas kommunsektorn få ytterligare tillskott. Bland annat höjs statsbidragen. I den offentliga sektorn är sysselsättningen därför i stort sett oförändrad 2010 och 2011 jämfört med 2009.

Den djupa och utdragna lågkonjunkturen väntas få långvariga negativa effekter på sysselsättningen. En del personer kommer aldrig ut på arbetsmarknaden igen efter att de blivit arbetslösa, till exempel för att deras kompetens inte längre efterfrågas. Dessutom stiger arbetslösheten långvarigt till följd av att antalet långtidsarbetslösa ökar. Det är svårt för personer som varit arbetslösa länge att få jobb. Prognosen är att ca en tredjedel av minskningen i sysselsättningen är långvarig, vilket motsvarar nästan 100 000 personer.

LÅG INFLATION

Fallet i efterfrågan har medfört att företagens vinster har minskat. Då produktionen även framöver väntas bli svag tvingas företagen göra omfattande personalneddragningar för att effektivisera sin produktion och stärka det svaga vinstläget. Efter en lång period med fallande produktivitet i näringslivet steg produktiviteten snabbt under det andra kvartalet i år. Under de kommande åren väntas produktiviteten fortsätta att växa starkt. Det svaga arbetsmarknadsläget gör samtidigt att timlönerna ökar långsamt under de kommande åren. Detta tillsammans med ett svagt resursutnyttjande gör att inflationen blir låg (se diagram

11). KPIF-inflationen uppgår till ca 1 procent i slutet av 2011. Även i omvärlden väntas inflationen bli låg.

EXPANSIV EKONOMISK POLITIK

Prognosen bygger på att reporäntan ligger kvar på 0,25 procent till det fjärde kvartalet 2010 varpå Riksbanken långsamt börjar höja räntan (se diagram 8). I slutet av 2011 är reporäntan 1,5 procent. Då penningpolitiken begränsas av att reporäntan inte kan sänkas så mycket mer än vad som redan är gjort faller en ökad stabiliseringspolitisk börda på finanspolitiken.

Konjunkturinstitutet prognostiserar att regeringen vidtar ytterligare ofinansierade åtgärder om 25 miljarder 2010 och ytterligare 25 miljarder 2011 utöver de redan beslutade åtgärderna. Det offentligfinansiella sparandet väntas då uppgå till -3,5 procent som andel av BNP 2010 och 2011 (se diagram 12). När resursutnyttjandet under 2012 sedan stiger och arbetslösheten börjar minska förväntas det offentligfinansiella sparandet förbättras till -3 procent.² Statsskuldskvoten bedöms öka från 34 procent 2008 till 41 procent 2011 (se diagram 13). Maastrichtskulden ökar också och uppgår till 48 procent av BNP 2011. Trots stigande statsskuldskvot uppgår statens ränteutgifter som andel av BNP till endast ca 1,5 procent 2011. Under mitten av 1990-talet var denna andel ca 6 procent av BNP. Skillnaden förklaras framför allt av att ränteläget nu är mycket lägre (se diagram 14).

Vid utformningen av finanspolitiken bör det budgetpolitiska ramverket liksom regelverket som formuleras i EU:s stabilitets- och tillväxtpakt tillmätas stor vikt. Prognosen innebär att statens utgifter inte överskrider utgiftstaket och att kommunerna klarar balanskravet. Prognosen för det offentligfinansiella sparandet och Maastrichtskulden ligger dessutom inom ramen för EU:s regelverk. Överskottsmalet, som innebär att den offentliga sektorns finansiella sparande ska uppgå till 1 procent som andel av BNP i genomsnitt över en konjunkturcykel, är svårare att utvärdera. Exempelvis kan inga entydiga slutsatser om måluppfyllelse dras utifrån olika indikatorer eftersom dessa dels visar på olika måluppfyllelse, dels har olika innebörd för de offentliga finansernas utveckling (se tabell 1).

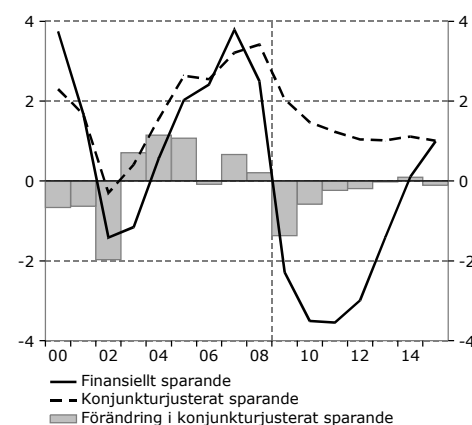
Sammantaget bedömer Konjunkturinstitutet att det svaga konjunkturläget motiverar en expansiv finanspolitik. Den prognostiserade finanspolitiken bedöms vara förenlig med fortsatt hög trovärdighet för sunda offentliga finanser och ett fortsatt högt förtroende för det finanspolitiska ramverket.

MER AKTIV FINANSPOLITIK 2010 FÖRBÄTTRAR PRODUKTION OCH SYSSELSÄTTNING YTTRELLIGARE

Konjunkturinstitutet bedömer att om en del av de finanspolitiska åtgärderna 2011 tidigareläggs till 2010 kan uppgången i ar-

Diagram 12 Finansiellt sparande, konjunkturjusterat sparande och förändring i konjunkturjusterat sparande

Procent av BNP respektive potentiell BNP

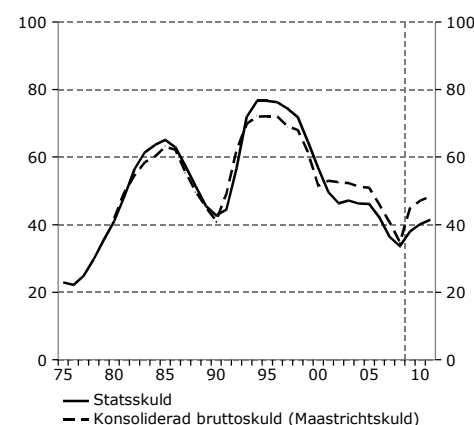

Anm. Se www.konj.se/medelfrist.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 13 Offentlig skuldsättning

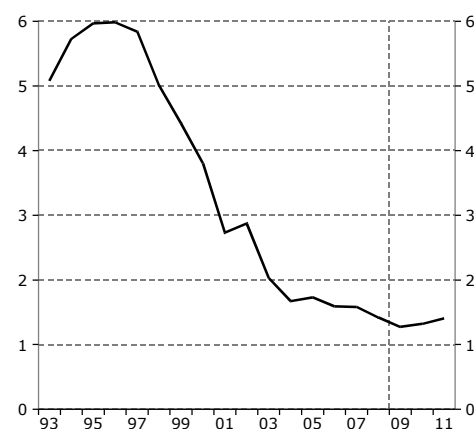
Procent av BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 14 Statens ränteutgifter

Procent av BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

² Se www.konj.se/medelfrist.

betslösheten begränsas ytterligare, vilket också minskar den långvariga utslagningen från arbetsmarknaden något (se fördjupningen ”Aktiv finanspolitik ökar produktion och sysselsättning under lågkonjunkturen”).

För 2010 rekommenderar Konjunkturinstitutet därför att ofinansierade åtgärder motsvarande 45 miljarder kronor genomförs. För 2011 och 2012 bör däremot de finanspolitiska åtgärderna anpassas så att det finansiella sparandet 2012 fortfarande uppgår till –3 procent som andel av BNP.

Tabell 1 Valda indikatorer

Årlig procentuell förändring respektive procent

	2008	2009	2010	2011
BNP till marknadspris	-0,2	-5,0	1,5	2,9
BNP, kalenderkorrigerad	-0,4	-4,9	1,2	2,9
Real BNI per capita	-1,1	-7,0	0,2	2,3
Bytesbalans ¹	8,3	6,7	6,4	6,7
Antal arbetade timmar ²	1,0	-4,0	-2,7	0,4
Sysselsättning	0,9	-2,6	-3,1	-0,3
Arbetslöshet ³	6,1	8,8	11,4	11,8
Arbetsmarknadsgap	0,1	-3,7	-6,4	-6,8
Timlön i näringslivet ⁴	4,0	3,2	2,0	2,1
Arbetskostnad i näringslivet ²	3,0	3,0	1,8	2,4
Produktivitet i näringslivet ²	-2,4	-1,3	5,4	3,1
KPI	3,4	-0,2	0,6	1,6
KPIF	2,7	1,9	1,0	0,9
Reporänta ⁵	2,00	0,25	0,50	1,50
Tioårig statsobligationsränta ⁵	2,7	3,7	4,0	4,4
Kronindex (KIX) ⁵	124,6	117,7	113,0	108,6
Offentligfinansiellt sparande ⁶	2,5	-2,3	-3,5	-3,5
Konjunkturjusterat sparande ⁷	3,4	2,0	1,5	1,2
Sjuårsindikatorn ⁸	0,1	-0,6	-1,1	-1,6

¹ Procent av BNP. ² Kalenderkorrigerad. ³ Inkl. heltidsstuderande som sökt arbete, i procent av arbetskraften. ⁴ Enligt konjunkturlönestatistiken. ⁵ Vid årets slut.

⁶ Procent av BNP. ⁷ Procent av potentiell BNP. ⁸ För 2012–2015 används Konjunkturinstitutets medelfristprognos som finns tillgänglig på www.konj.se/medelfrist.

Källor: SCB, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

FÖRDJUPNING

Små makroekonomiska effekter av den nya influensan

Den nya influensan kommer att sprida sig i Sverige under hösten. Runt 10 procent av befolkningen antas insjukna under det fjärde kvartalet. De makroekonomiska effekterna bedöms dock bli små.

Den nya influensan (även kallad svininfluensan) har utvecklats till en pandemi.³ I denna fördjupning presenteras Konjunkturinstitutets antaganden om hur den nya influensan utvecklas och vilka effekter den får på den makroekonomiska utvecklingen i Sverige. Bedömningen är självklart ytterst osäker. De grundläggande antagandena om hur många som kommer att insjukna, när de insjuknar och hur länge de blir sjuka har gjorts efter samråd med Smittskyddsinstitutet och Socialstyrelsen.

Sverige står jämförelsevis väl rustat inför den kommande influensaepidemin. Vaccin har beställts så att det räcker till att vaccinera hela befolkningen och vaccineringen kommer sannolikt att påbörjas i månadsskiftet september/oktober. Om vaccineringen fortlöper enligt plan kommer större delen av befolkningen att ha fått åtminstone en dos vaccin före årsskiftet. Dessutom finns det stora lager av antivirala läkemedel att ta till för olika grupper som har särskilda behov.

KONJUNKTURINSTITUTETS ANTAGANDEN OM INFLUENSANS UTVECKLING

Influensaepidemin antas börja ta fart under september och spridningen fortsätter under det fjärde kvartalet. Antalet insjuknade under september antas bli litet jämfört med fjärde kvartalet, då ca 10 procent av befolkningen antas insjukna. Detta förutsätter att vaccinationen kommer igång som planerat och att vaccinationstäckningen blir god. I annat fall kommer fler att insjukna.

Den nya influensan förutsätts existera parallellt med den vanliga säsonginfluensan, vilken normalt drabbar 2–5 procent av befolkningen per år. Mot slutet av 2009 antas smittspridningen av den nya influensan avstanna i takt med att allt fler har vaccinerats. Bara ett mindre antal personer antas därför insjukna i den nya influensan under 2010.

Yngre personer antas vara särskilt mottagliga för den nya influensan. Under fjärde kvartalet antas därför 15 procent av befolkningen i åldrarna 0–25 år insjukna, medan andelen är hälften så stor bland befolkningen som är äldre än 25 år. Detta innebär att 9 procent av befolkningen i arbetsför ålder (16–64 år) antas

³ WHO deklarerade den 11 juni att den nya influensan har pandemisk spridning (www.who.int/csr/disease/swineflu).

insjukna det fjärde kvartalet. Personer som insjuknar antas i genomsnitt vara sjuka i 5 dagar.

Det stora antalet sjuka innebär att sjukfrånvaron och antalet dagar för vård av barn blir betydligt högre än normalt under fjärde kvartalet. Mot detta ska ställas att ökad övertid för att kompensera egen eller andras frånvaro i viss mån motverkar minskningen av arbetad tid. Inom landstingen väntas däremot arbetstiden bli högre än normalt under fjärde kvartalet när arbetsbördan ökar till följd av massvaccineringen och att fler blir sjuka. Detta kommer att kräva extrapersonal och mer övertidsarbete än normalt.

SMÅ MAKROEKONOMISKA EFFEKTER

De makroekonomiska effekterna av den nya influensan bedöms bli små. Sammantaget antas arbetad tid i ekonomin som helhet tillfälligt falla med 0,6 procent fjärde kvartalet som en följd av den nya influensan. Effekterna på arbetad tid tredje kvartalet 2009 samt under 2010 antas vara mycket mindre än så.

Det tillfälligt lägre antalet arbetade timmar väntas dock inte begränsa produktionen i någon större utsträckning eftersom resursutnyttjandet i stora delar av ekonomin är lågt eller mycket lågt. I vilken omfattning produktionen påverkas beror därför i huvudsak på hur efterfrågan i ekonomin påverkas. Det tillfälligt högre antalet sjuka kommer att få en direkt återhållande effekt på hushållens konsumtion, framför allt av olika tjänster såsom restaurangbesök, nöjen, resor med mera. Dessutom är det rimligt att anta att risken för att smittas av den nya influensan har en indirekt återhållande effekt på konsumtionen.

Störst väntas effekterna bli på resandet. Utbrottet av den nya influensan i Mexiko under våren 2009 har fått stora återverkningar på turismen i landet.⁴ Även erfarenheterna från utbrottet av SARS i Asien 2003 pekar på att en pandemi kan få mycket stora effekter på resandet. Till exempel minskade turismen i Hong Kong med ca 60 procent andra kvartalet 2003, trots att relativt få personer insjuknade.⁵ Den nya influensan väntas dock vara betydligt lindrigare än SARS och effekterna på resandet antas därför bli måttligare. De svenska hushållens turistutgifter i utlandet antas bli 10 procent lägre än normalt under fjärde kvartalet, liksom utländska hushålls turistutgifter i Sverige. Den minskade turismen innebär att såväl tjänsteimporten som tjänsteexporten blir lägre. Eftersom de minskar ungefär lika mycket blir effekten på nettoexporten liten. Effekterna på resandet antas

⁴ Se till exempel "Swine flu strikes Mexico tourism", BBC News, news.bbc.co.uk/2/hi/americas/8099100.stm.

⁵ Se "Will swine flu push the world into deflation?", Economic Outlook, Oxford Economics, July 2009.

fortgå under första kvartalet 2010, men de blir då betydligt mindre.

Samtidigt ökar produktionen i landstingen tillfälligt under fjärde kvartalet till följd av massvaccineringen och ett större antal sjuka. Men den sammantagna produktionen i övriga delar av den offentliga sektorn faller som en följd av ökad frånvaro. Produktionen i den offentliga sektorn som helhet antas därför tillfälligt minska något fjärde kvartalet.

Sammantaget antas BNP hållas tillbaka med 0,5 procent under fjärde kvartalet som en följd av den nya influensan. Motsvarande siffra för hushållens konsumtion är 1 procent. För helåret 2009 innebär detta att hushållens konsumtion blir knappt 0,3 procent lägre och BNP drygt 0,1 procent lägre till följd av den nya influensan (se tabell 2).

Under fjärde kvartalet 2009 och i viss mån första kvartalet 2010 antas hushållen sammantaget hålla tillbaka konsumtionen mer än de disponibla inkomsterna faller till följd av influensan. Sparandet blir därmed något högre. Detta uppdämda konsumtionsutrymme antas hushållen utnyttja under loppet av 2010. Hushållens konsumtion antas därför bli drygt 0,1 procent högre 2010 än vad som annars hade blivit fallet. Detta innebär att också BNP blir något högre 2010, knappt 0,1 procent (se tabell 2).

Den nya influensan antas alltså bara få små effekter på utvecklingen av den svenska ekonomin som helhet. Antagandena är naturligtvis mycket osäkra, såväl avseende hur många som kommer att insjukna som vilka effekterna blir på den ekonomiska utvecklingen.

Ett ytterligare osäkerhetsmoment är hur den nya influensan utvecklas internationellt. I Konjunkturinstitutets prognos antas att de makroekonomiska effekterna blir små också i omvärlden. Även om det är troligt att stora delar av det norra halvklotet kommer att drabbas av den nya influensan under hösten och vintern, är det globala spridningsförloppet mycket osäkert, både vad det gäller geografiska områden och tidsperspektiv. I Konjunkturinstitutets internationella prognoser görs därför inga explicita antaganden om influensans effekt på enskilda ekonomier. Sammantaget antas dock den nya influensan få en liten, om än inte helt försumbar, återhållande effekt på global BNP-nivå 2009 och 2010.

Tabell 2 Konjunkturinstitutets antaganden om makroekonomiska effekter av den nya influensan

Procent respektive procentuell avvikelse i nivå

	2009	2010	2011
Andel av befolkning i arbetsför ålder (16–64 år) som insjuknar	9	0	0
BNP	-0,12	+0,06	0,00
Hushållens konsumtion	-0,26	+0,13	0,00

Anm. Andel av befolkningen i arbetsför ålder (16–64) år som insjuknar 2009 avser antagande för fjärde kvartalet.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Internationell konjunkturutveckling

Den globala ekonomin är för närvarande i en djup lågkonjunktur. BNP faller i år i de flesta industrialiserade länder och tillväxten i många utvecklingsländer saktar ner markant. Det finns tecken på att det branta fallet i efterfrågan har bromsat in. I samband med lågkonjunkturen minskar sparandeobalanserna i världen. BNP i industriländerna växer åter nästa år men det dröjer till 2010 innan resursutnyttjandet börjar öka.

Den globala konjunkturen

DJUP LÅGKONJUNKTUR I VÄRLDEN

Den globala ekonomin är fortfarande i en konjunkturedgång. BNP faller kraftigt i ett stort antal länder i år, företrädesvis i industriländerna. Tillväxten i de snabbt växande utvecklingsländerna har saktat ner (se diagram 15). Nedgången är djup bland annat eftersom den är globalt synkroniserad. Flertalet länder kan på kort sikt inte räkna med någon draghjälp från andra länder.

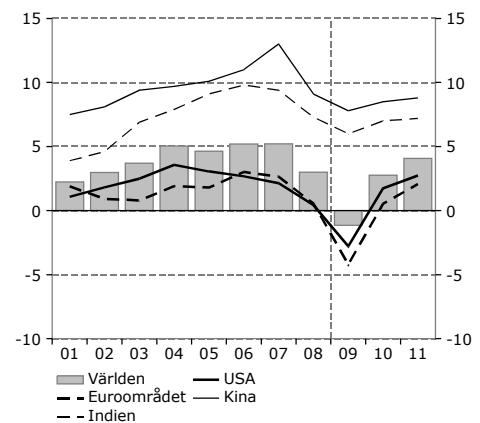
Konjunkturedgången präglas av ett ras i världshandeln. OECD-ländernas import faller i år med drygt 11 procent på årsbasis (se diagram 16). För många länder sammanfaller utvecklingen med minskad extern obalans, det vill säga deras bytesbalansöverskott respektive underskott minskar.

Flera indikatorer tyder emellertid på att efterfrågefallet har bromsats upp. I många industriländer handlar det främst om förväntningsindikatorer som har slutat falla eller har vänt upp från mycket låga nivåer. Preliminära uppgifter visar dock att BNP i Tyskland och Frankrike ökade andra kvartalet i år. I OECD-området visar preliminära utfall att BNP var oförändrad mellan första och andra kvartalet.⁶ I USA i maj steg småhuspriser i storstadsområden för första gången på tre år. Expansionen inom finanssektorn i vissa utvecklingsländer (företrädesvis i Kina, men även i Sydkorea och Vietnam) är nu så stark att myndigheterna har tagit första försiktiga steg för att förebygga eventuella spekulationsbubblor och inflation.

Stabiliseringen av efterfrågan är till stor del ett resultat av aggressiva räntesänkningar och finanspolitiska stimulanspaket. Den expansiva finanspolitiken leder emellertid till stora budgetunderskott i år och nästa år i många länder. Flera regeringar har aviserat att underskotten kommer att avvecklas så snart som möjligt och prognosen förutsätter en åtstramande finanspolitik 2011.

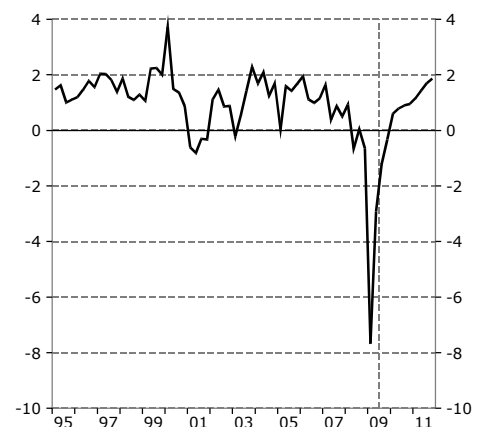
Under loppet av 2009 avstannar fallet i global tillväxt. Global BNP faller med ca 1,2 procent i år. Därefter växer BNP med

Diagram 15 BNP i valda länder
Årlig procentuell förändring

Källor: IMF, OECD, nationella källor och Konjunkturinstitutet.

Diagram 16 Total import till OECD
Procentuell förändring, kvartalsvärden

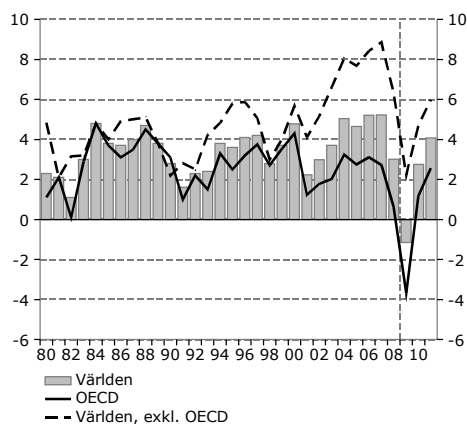

Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

⁶ Det andra kvartalets BNP-statistik för OECD-området publicerades efter att beräkningarna avslutats och har därför inte beaktats i prognosen.

Diagram 17 BNP i världen och OECD

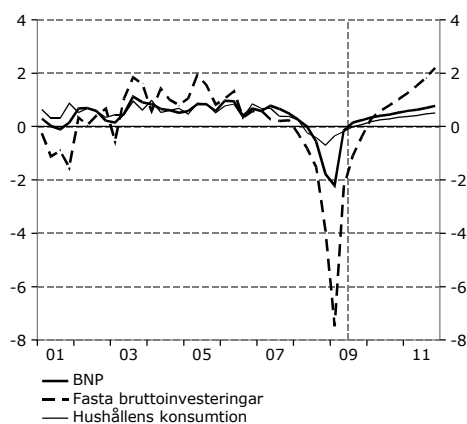
Årlig procentuell förändring

Källor: OECD, IMF och Konjunkturinstitutet.

Diagram 18 BNP och efterfrågan i OECD-området

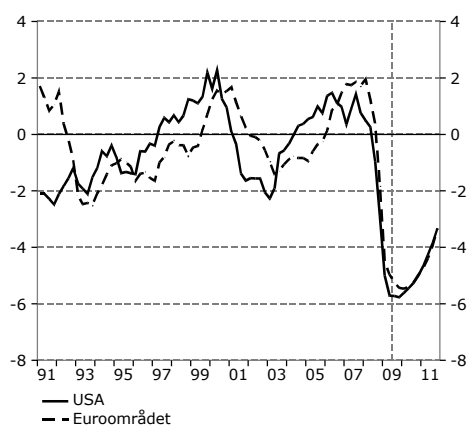
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: IMF, OECD, nationella källor och Konjunkturinstitutet.

Diagram 19 BNP-gap i USA och euroområdet

Procent av potentiell BNP, kvartalsvärden

Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

2,8 procent 2010 och 4,1 procent 2011 (se diagram 15). År 2011 överskrider tillväxten den genomsnittliga tillväxttakten de senaste 25 åren som uppgår till 3,7 procent.

DJUP LÅGKONJUNKTUR INOM OECD-OMRÅDET

Lågkonjunkturen slår hårdare mot OECD-området än mot resten av världen (se diagram 17). I OECD som helhet faller BNP med ca 3,7 procent i år. År 2010 kommer tillväxten upp i svaga 1,2 procent för att året därpå nå drygt 2,6 procent.

Efterfrågan faller 2009 på bred front. Det första kvartalet föll de fasta investeringarna i OECD-området med drygt 7 procent på kvartalsbasis (se diagram 18). Investeringarna faller även under resten av året. Efterhand dämpas dock fallet. Nästa år börjar de fasta investeringarna växa igen och driver på tillväxten. BNP-tillväxten blir positiv redan i slutet av 2009, då hushållens konsumtionsutgifter börjar öka, bland annat på grund av den expansiva ekonomiska politiken.

Mycket tyder nu på att efterfrågan har slutat falla och i stället börjar plana ut. I flera länder har till exempel inköpschefsindex och konsumentförtroendeindex stigit de senaste månaderna. Indikatorerna ligger dock fortfarande på låga nivåer. Preliminära uppgifter visar också att BNP i Tyskland och Frankrike ökade andra kvartalet i år. I OECD-området visar preliminära utfall på att BNP var oförändrad mellan första och andra kvartalet.

BNP-fallen och den fortsatt låga tillväxten gör att resursutnyttjandet förblir mycket lågt under prognosperioden. Produktionsgapen i USA och euroområdet vidgas till nära -5,5 procent i början av 2010 (se diagram 19). Under 2010 tar tillväxten fart och produktionsgapen minskar då något. Synkroniseringen av ländernas cykliska mönster ökade under konjunkturedgången då efterfrågan i praktiskt taget alla länder föll samtidigt under finanskrisens akuta fas. USA bedöms dock ligga något före euroområdet i konjunkturuppgången.

Konjunkturuppgångens utveckling är dock svår att bedöma. Det senaste årets förmögenhetsförluster till följd av fallande priser på finansiella tillgångar och, i vissa länder, kraftigt fallande huspriser har påverkat efterfrågan negativt. I USA har hushållens sparande dessutom varit mycket lågt. När detta korrigeras hålls den privata konsumtionen tillbaka. Det har sannolikt också skett en strukturell omvärdering av risk. Olika riskpremier bedöms därför inte falla tillbaka till de nedpressade nivåer som rådde innan krisen bröt ut. Krisen leder sannolikt även till en strukturomvandling i en del länder, till exempel i de länder som i dag har en stor bilindustri, vilket inledningsvis kan hålla tillbaka tillväxten i OECD-området.

Den potentiella tillväxttakten för USA och euroområdet har dessutom reviderats ner av de internationella organisationerna IMF och OECD med ca 1 procentenhet. Även om den potentiella tillväxten kan förväntas öka något 2011, är det troligt att den djupa recessionen påverkar både den fasta kapitalstocken och

humankapitalet (arbetskraftens kompetens och förmåga) negativt. Osäkerheten om den sammantagna effekten på potentiell BNP är dock stor.

Sammantaget påverkas konjunkturförloppet av både utbuds- och efterfrågefaktorer. Prognosen innebär att USA 2011 når en högre real BNP-nivå än 2008, medan euroområdet fortfarande ligger under 2007 års nivå (se diagram 20).

OLJEPRISER STIGER NÅGOT FRAMÖVER

Priset på ett fat råolja av Brentkvalitet var i juli 2009 i genomsnitt 64 dollar (se diagram 21). Priset hade därmed halverats jämfört med juli 2008, men sedan årsskiftet har priset stigit med ca 60 procent. En förklaring till årets prisuppgång är ökad riskvilja hos investerare till följd av gradvis mindre negativa utsikter för den globala konjunkturen.

Förbrukningen av olja har fallit kraftigt till följd av raset i den globala industriproduktionen. Under första halvåret 2009 var oljeförbrukningen i världen ca 3 procent lägre än under motsvarande period 2008. För att motverka oljeprisfall har oljekartellen OPEC dragit ner sin produktion. OPEC:s outnyttjade produktionskapacitet bedöms i dagsläget uppgå till omkring 8 procent av total global oljeproduktion. Så stor har denna så kallade reservkapacitet inte varit sedan 2002. Dessutom har lagren av olja stigit förhållandevis kraftigt under 2009.

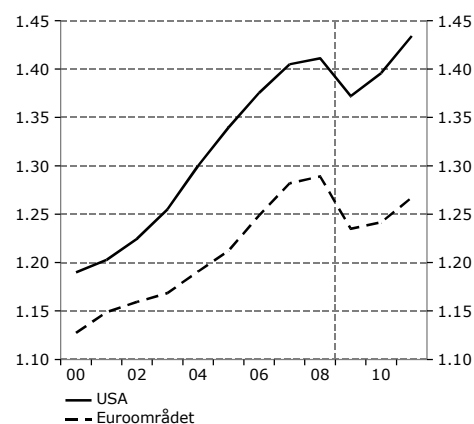
Priset på olja stiger svagt de kommande åren. Prognosen förutsätter att OPEC även fortsättningsvis lyckas med sin strategi att producera mindre än vad som är möjligt. Förbrukningen av olja väntas stiga 2010 och 2011, men uppgången i förbrukningen blir inte större än ökningen i produktionskapacitet. Överkapaciteten på marknaden består därmed 2010 och 2011 och prisets utveckling blir avhängigt samordningen inom OPEC. Olika källor inom OPEC har indikerat att de siktar på ett pris i intervallet 70–75 dollar per fat.

Oljepriset stiger till 75 dollar per fat i slutet av 2011. Under antagande om gradvis anpassning blir priset 70 respektive 73 dollar per fat i slutet av 2009 och 2010.

PENNINGPOLITIKEN MINDRE EXPANSIV FRAMÖVER

Inflationstakten i OECD-området faller snabbt i år på grund av det globala efterfrågefallet och den kraftiga nedgången i råvarupriserna under andra halvan av förra året. I de länder som inkluderar bostadskostnader i KPI hålls dessutom inflationen tillbaka av räntesänkningar. KPI-inflationen har i många länder varit negativ de senaste månaderna (se diagram 23 och diagram 24). Kärninflationen, det vill säga konsumentprisindex exklusive energi- och livsmedelpriser, är dock i de flesta fall fast förankrad runt 2 procent, med Japan som ett klart undantag. Risken för deflation, det vill säga en nedåtgående spiral av fallande löner och priser, är därmed mycket liten. Ett möjligt undantag är Japan

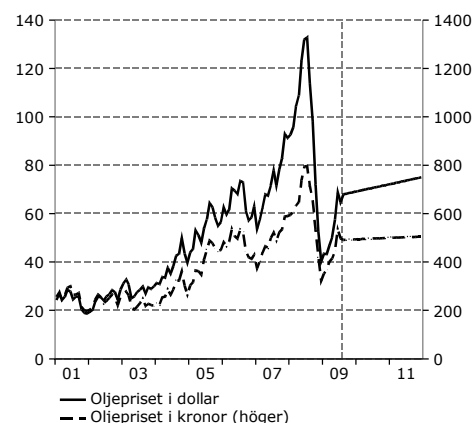
Diagram 20 Real BNP i USA och euroområdet
Index 1996=1

Källa: Bureau of Economic Analysis, Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 21 Oljepris

Brent, dollar/fat respektive kronor/fat, månadsvärden

Källor: Reuters EcoWin, International Petroleum Exchange och Konjunkturinstitutet.

Diagram 22 Realt oljepris i dagens penningvärde

Index 2009-07-01=64, månadsvärden

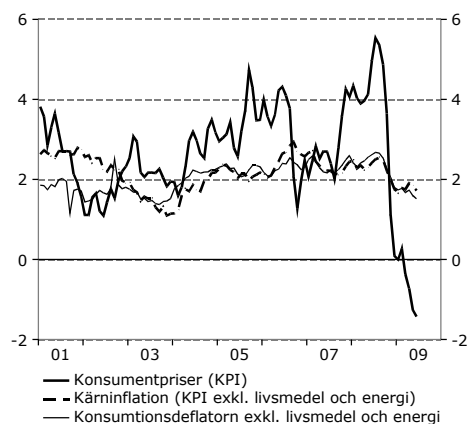

Anm. Pris på WTI-olja deflaterad med konsumtionsvägd KPI för 14 OECD-länder i gemensam valuta.

Källor: Reuters EcoWin, International Petroleum Exchange, OECD, nationella källor och Konjunkturinstitutet.

Diagram 23 Inflation i USA

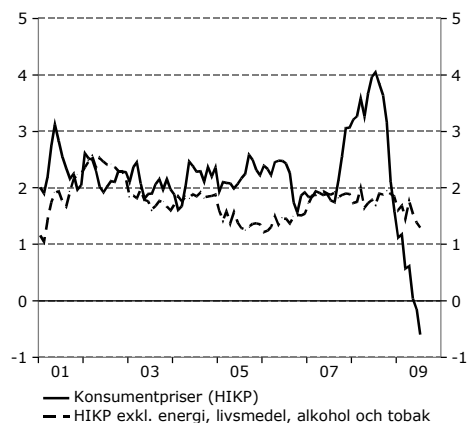
Procent, månadsvärden

Källa: U.S. Department of Labor.

Diagram 24 Inflation i euroområdet

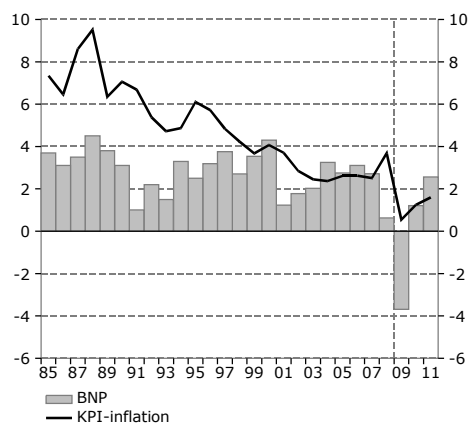
Procent, månadsvärden

Källa: Eurostat.

Diagram 25 BNP och inflation i OECD-området

Årlig procentuell förändring respektive procent

Källor: OECD, nationella källor och Konjunkturinstitutet.

som har negativ kärninflation och en historia av en tidigare deflationsperiod.

För OECD-området som helhet faller inflationen från 3,7 procent 2008 till det historiskt mycket låga 0,5 procent 2009. Inflationstakten ökar sedan till 1,3 procent 2010 och 1,6 procent 2011 (se diagram 25).

Det fallande resursutnyttjandet och den redan låga inflationen har bidragit till att inflationsförväntningarna i ett flertal OECD-länder är mycket låga. Detta har föranlett många centralbanker att sänka sina styrräntor (se kapitlet ”Finansmarknader och penningpolitik”). Korrräntorna i bland annat USA, Storbritannien och euroområdet är nära noll. Penningpolitiken är följaktligen för närvarande mycket expansiv men den läggs gradvis om i mindre expansiv riktning i takt med att konjunkturläget förbättras. Centralbankerna i flera OECD-länder väntas höja sina räntor i slutet av 2010, då produktionsgapen börjar krympa (se kapitlet ”Finansmarknader och penningpolitik”).

RISKER FÖR DEN GLOBALA KONJUNKTUREN

De globala konjunkturutsikterna omges av ett antal osäkerhetsfaktorer. Prognosen förutsätter att den finansiella krisen klingar av och att läget på de finansiella marknaderna (det vill säga räntespreadar och tillgång på kredit) normaliseras under 2011 (se kapitlet ”Finansmarknader och penningpolitik”). En normalisering har redan inletts men kreditgivningen begränsas för närvarande av bland annat dåliga konjunkturutsikter. Om finanskrisen åter fördjupas framöver, till exempel till följd av att hittills okända kreditförluster inom banksektorn uppkommer, kan den globala tillväxten bli lägre än prognostiserat. Även försök att avveckla det statliga engagemanget i banksektorn i vissa länder kan leda till en ökad osäkerhet och lägre tillväxt.

De offentliga stimulanspaketen medför en snabb försämring av offentliga finanser i år och nästa år i många länder. Flera regeringar har annonserat att de offentliga finanserna gradvis ska bringas närmare balans med början 2011. En alltför expansiv finanspolitik kan leda till mindre trovärdighet för en hållbar utveckling av de offentliga finanserna och snabbt stigande långräntor. Prognosen förutsätter därför att finanspolitiken förs i en åtstramande riktning 2011 efter att ha varit mycket expansiv de två föregående åren. Det finns dock en risk att regeringar och centralbanker – måna om sin trovärdighet – stramar åt samtidigt, och för mycket, och därmed bromsar konjunkturuppgången.

SMÅ EKONOMISKA EFFEKTER AV DEN NYA INFLUENSAN

Den nya influensan (även kallad svininfluensan) har nu utvecklats till en pandemi, det vill säga en epidemi som sprider sig i en stor del av världen (se fördjupningen ”Små makroekonomiska effekter av den nya influensan”). Dess spridning i världen beror på ett antal faktorer som är svåra att förutse. Det är därför ytterst

vanskligt att bedöma effekterna på den globala ekonomin till följd av pandemin. Det svaga konjunkturläget talar dock för att utbudsbegränsningar till följd av ökad sjukfrånvaro blir ett mindre problem. Det är däremot troligt att framför allt vissa tjänstnäringar, som turism, restauranger och nöjen, kortsiktigt får lägre efterfrågan när fler är sjuka och konsumenterna försöker undvika smittan. Ett tillfälligt ökat sparande stimulerar i så fall tillfälligt konsumtionen längre fram, så att nettoeffekten blir mindre. Dessutom kan influensan antas inträffa i olika länder vid olika tidpunkter. Sammantaget innebär detta att effekten på global BNP jämnas ut över tiden och att den på årsbasis blir liten.

Tabell 3 BNP och KPI i världen

Årlig procentuell förändring

	BNP ¹		KPI ²		2008	2009	2010	2011
	2008	2009	2010	2011				
USA	0,4	-2,8	1,7	2,7	3,8	-0,3	1,3	1,5
Japan	-0,7	-6,3	1,3	1,9	1,4	-1,0	-0,5	0,2
Kanada	0,4	-1,9	1,6	2,8	2,4	0,3	1,2	1,7
Danmark	-1,2	-3,8	0,4	1,1	3,6	0,8	1,0	1,4
Norge	2,1	-1,5	1,0	2,3	3,4	2,8	2,0	2,2
Euroområdet	0,6	-4,2	0,5	2,1	3,3	0,3	0,8	1,3
Finland	0,7	-5,6	0,6	2,8	3,9	1,6	1,0	1,3
Tyskland	1,0	-5,3	1,1	2,0	2,8	0,2	0,5	1,4
Frankrike	0,3	-2,3	0,7	2,0	3,2	0,2	0,9	1,4
Italien	-1,0	-5,2	0,2	1,6	3,5	0,6	1,2	1,4
Storbritannien	0,7	-4,7	0,9	1,7	3,6	1,9	1,7	1,8
EU	1,0	-4,1	0,6	2,1	3,8	1,0	1,1	1,6
OECD	0,6	-3,7	1,2	2,6	3,7	0,5	1,3	1,6
Indien	7,3	6,0	7,0	7,2	8,3	7,7	6,0	5,5
Kina	9,1	7,8	8,5	8,8	5,9	-0,9	0,7	1,5
Sydamerika	4,1	-2,5	2,7	3,4	8,2	6,1	6,2	6,0
Världen	3,0	-1,2	2,8	4,1				

¹ BNP-siffrorna är kalenderjusterade och aggregat beräknas med hjälp av köpkraftsjusterade (Purchasing Power Parity) vikter från IMF.

² KPI för EU-länder avser harmoniserade KPI (HICP) med undantag för OECD-aggregatet som inkluderar enbart nationella KPI-serier. Aggregaten för EU och euroområdet är vägda med konsumtionsvikter från Eurostat och OECD-aggregatet är vägt med konsumtionsvikter från OECD.

Källor: IMF, OECD, Eurostat och Konjunkturinstitutet.

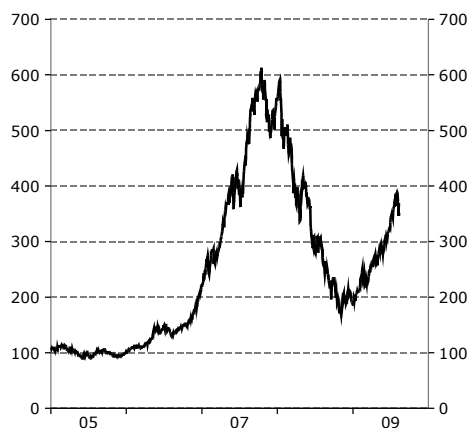
Kina

STATLIGA INVESTERINGAR DRIVER TILLVÄXTEN

Den ekonomiska tillväxten stärktes under det andra kvartalet i år från 6,1 procent i årstakt det första kvartalet till 7,9 procent det andra kvartalet. Bakom uppgången ligger bland annat regeringens stimulanspaket som lanserades i november 2008 på ca 4 000 miljarder renminbi eller motsvarande ca 13 procent av 2008 års BNP. Den tillkommande stimulansen på BNP bedöms dock bli betydligt lägre, eftersom paketet bara delvis innebär nya bud-

Diagram 26 Shanghai-börsen

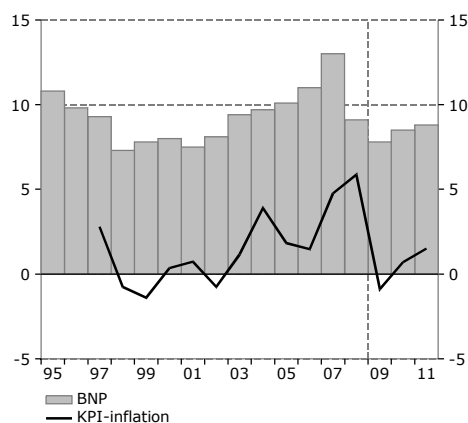
Index 2006-01-01=100, dagsvärden

Källa: Reuters.

Diagram 27 BNP och inflation i Kina

Årlig procentuell förändring respektive procent

Källor: IMF, National Bureau of Statistics, China och Konjunkturinstitutet.

Diagram 28 Arbetslöshet i Japan

Procent av arbetskraften, säsongrensade månadsvärden

Källa: Ministry of Internal Affairs and Communications.

getmedel utöver vad som aviserats tidigare. Paketet har bidragit till ökade investeringar i bland annat infrastruktur.

För att stimulera ekonomin har den kinesiska centralbanken sänkt in- och utlåningsräntorna med över 2 procentenheter sedan juli 2008, sänkt reservkvoterna för bankerna och tagit bort olika kreditregleringar. Kreditillväxten har därmed ökat markant och troligen bidragit till stigande fastighetspriser. Även den markanta uppgången på Shanghai-börsen sedan början av 2009 kan delvis förklaras av den ökade tillgången på krediter (se diagram 26). Den extremt snabba kreditexpansionen har väckt oro för nya spekulationsbubblor. Bankerna har därför beordrats att bevaka de nya lånen och se till att de kanaliseras till realekonomin och inte till fastighetssektorn eller börsen.

Den ekonomiska tillväxten fortsätter att vara hög och drivs även fortsättningsvis av offentligt finansierade investeringar. Även andra sektorer gynnas av åtgärderna, som jordbruk, miljöteknik och social välfärd. Då den globala konjunkturen stärks ökar även exporten. Hushållens konsumtion ökar snabbare då sysselsättningen och löneökningstakten stiger. Sammantaget växer BNP med 7,8 procent i år. Nästa år stiger BNP med 8,5 procent och 2011 med 8,8 procent, vilket är relativt nära den genomsnittliga tillväxten 1995–2008 på knappt 10 procent (se diagram 27).

Konsumentpriserna faller i år med 0,9 procent. Deflationen beror främst på sjunkande livsmedelspriser. Nästa år stiger konsumentpriserna med 0,7 procent och 2011 med 1,5 procent.

Japan

BNP VÄXER ÅTER

I spåren av finanskrisen fortsatte nedgången i den japanska ekonomin under början av året. BNP minskade med 3,8 procent det första kvartalet i år, efter att ha fallit med 3,6 procent det sista kvartalet 2008. Exporten föll med 25 procent det första kvartalet, främst beroende på stora ras för fordon och elektronikprodukter. Överskottskapaciteten och förlusterna som därmed har uppstått hos företagen har gett upphov till betydande fall i maskininvesteringarna. Raset i exportindustrin har också lett till en snabbt ökad arbetslöshet (se diagram 28) och sänkta löner, vilket även pressat ner hushållens konsumtion.

För att motverka krisens effekter har den japanska regeringen beslutat om stimulansåtgärder som uppskattas till att motsvara ca 4 procent av BNP. Åtgärderna är riktade till bland annat miljöinvesteringar, hälsovård och arbetsmarknad. Den expansiva finanspolitiken innebär att det offentliga budgetunderskottet stiger till ca 10 procent av BNP och den ackumulerade skuldstocken till ca 200 procent av BNP år 2011.

Den japanska centralbanken har också sänkt styrräntan till nuvarande 0,1 procent. Den har även vidtagit en rad åtgärder för

att tillhandahålla likviditet, bland annat kortsiktig långgivning till banker, köp av företagspapper samt direkta köp av statsobligationer. Centralbanken har även hjälpt till att kapitalisera vissa banker genom köp av delar av deras aktieportföljer. Åtgärderna har förbättrat creditsituationen och pressat tillbaka utlåningsrännorna.

Indikatorerna visar att BNP växte åter det andra kvartalet i år till följd av en stark uppgång för exporten. Även hushållskonsumtionen steg, vilket dock främst berodde på tillfälliga kontantbidrag från staten. Det stigande förtroendet hos företagen (se diagram 29) och hushållen tyder på fortsatt ljusning.

Tillväxten drivs åter av exporten de närmaste åren. Tillsammans med effekterna av de ekonomiska stimulansåtgärderna leder detta till att BNP växer med 1,3 procent 2010 och med 1,9 procent 2011, efter en nedgång med 6,3 procent i år (se diagram 30).

Konsumentpriserna sjunker i år med 1 procent, vilket delvis beror på fall i råvarupriserna och svag efterfrågan. Nästa år sjunker priserna med 0,5 procent, men de stiger med 0,2 procent 2011.

Det finns dock vissa risker för att Japans utveckling blir sämre än den prognostiserade. Detta skulle kunna ske om landet hamnar i en deflationsspiral liknande den under 1990-talet. Deflationen skulle kunna leda till minskad hushållskonsumtion, om hushållen avvaktar ytterligare prissänkningar. Även investeringarna kan falla, eftersom deflation ökar skuldernas realvärde. Ovanpå detta kan Japan tvingas strama åt finanspolitiken relativt snabbt till följd av den redan stora offentliga bruttoskulden och den framtida budgetbelastningen med en stigande andel äldre.

USA

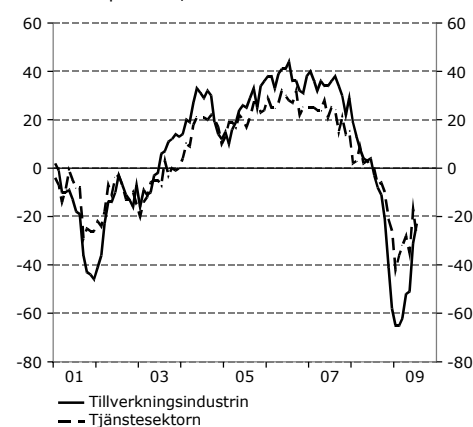
BNP BÖRJAR ÅTER VÄXA DET TREDJE KVARTALET

Enligt preliminär statistik föll BNP med 0,3 procent det andra kvartalet i år, vilket var betydligt mindre än det första kvartalet då BNP föll med 1,6 procent (se diagram 31). De fasta investeringarna föll med drygt 2 procent, jämfört med hela 10 procents fall det första kvartalet. Exporten föll med knappt 2 procent jämfört med ett fall på 8,5 procent det första kvartalet. Sammantaget är aktiviteten fortsatt mycket svag i ekonomin och nivån på BNP är den lägsta sedan det fjärde kvartalet 2005.

Nyligen publicerade revideringar av historiska BNP-siffror visar att nedgången har varit djupare än vad tidigare utfall visade. BNP-tillväxten för 2008 drogs ner från tidigare rapporterade 1,1 procent till endast 0,4 procent. För 2006 och 2007 var revideringarna små. Revideringarna gör att BNP sammantaget har fallit ca 4 procent från toppen det andra kvartalet 2008 till och med det andra kvartalet 2009, vilket är det största fallet sedan andra världskriget (se tabell 4).

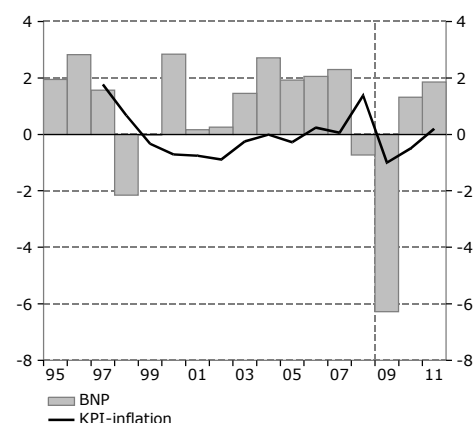
Diagram 29 Företagens förtroendeindikatorer i Japan för 3 månader framåt

Nettotal i procent, månadsvärden

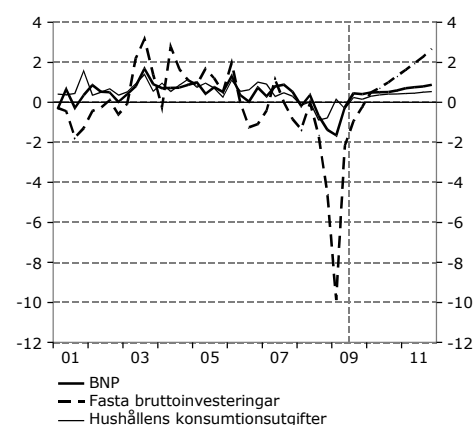
Källor: Bank of Japan och Reuters.

Diagram 30 BNP och inflation i Japan
Årlig procentuell förändring respektive procent

Källor: Economic and Social Research Institute, Ministry of Internal Affairs and Communications (Japan) och Konjunkturinstitutet.

Diagram 31 BNP och efterfrågan i USA
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Bureau of Economic Analysis och Konjunkturinstitutet.

Tabell 4 Historiska nedgångar i BNP

Toppen	Botten	Procentuell förändring mellan topp och botten
2008 kv2	2009 kv2	3,9
2000 kv4	2001 kv1	0,3
1990 kv2	1991 kv1	1,4
1981 kv3	1982 kv1	2,9
1980 kv1	1980 kv3	2,2
1973 kv4	1975 kv1	3,2
1970 kv3	1970 kv4	1,1
1960 kv1	1960 kv4	1,6
1957 kv3	1958 kv1	3,7
1953 kv2	1954 kv1	2,6
1948 kv4	1949 kv2	1,7

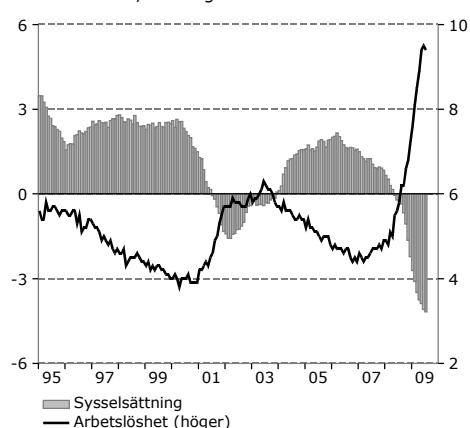
Källor: Bureau of Economic Analysis och Konjunkturinstitutet.

Diagram 32 Inköschefsindex (ISM) i USA

Källa: Institute for Supply Management.

Diagram 33 Sysselsättning och arbetslöshet i USA

Årlig procentuell förändring respektive procent av arbetskraften, säsongrensade månadsvärden

Källor: U.S. Department of Labor och Bureau of Labor Statistics.

Flertalet indikatorer visar att BNP åter börjar växa det tredje kvartalet. Inköschefsindex i tillverkningsindustrin har fortsatt att stiga och ligger nu nära 50, vilket är gränsen för ökad aktivitet i sektorn (se diagram 32). Från bostadsmarknaden kommer signaler om att både försäljning och byggnation har stabiliserats, eller till och med ökat något. Vidare har förbättringarna på de finansiella marknaderna fortsatt med stigande aktiepriser, fallande riskpremier, bättre fungerande penningmarknad och fler nyemissioner av företagsobligationer.

Arbetsmarknaden har dock fortsatt att försvagas. I juli 2009 var 4,2 procent färre sysselsatta än i juli 2008 och arbetslösheten var 9,4 procent (se diagram 33). Sedan slutet av 2007, när konjunkturedgången inleddes, har sysselsättningen minskat med 6,7 miljoner personer vilket motsvarar ca 4,5 procent av arbetskraften. Arbetslösheten förväntas stiga ytterligare och blir som högst 10,2 procent första halvåret 2010.

Trots att arbetslösheten har fortsatt att stiga kraftigt och arbetsinkomsterna har mattats av, steg de reala disponibla inkomsterna det andra kvartalet. Detta var främst en följd av ökade offentliga transfereringar och skattesänkningar. Finanspolitiska stimulanser riktade till hushållen bidrar till att konsumtionen ökar framöver. Ökningen blir dock långsam. Hushållens förmögenhet har fallit kraftigt de senaste två åren. I relation till disponibel inkomst har den fallit till ungefär samma nivå som rådde i början på 1990-talet (se diagram 34). Samtidigt är hushållens skulder fortsatt höga. Det första kvartalet var de 97 procent i förhållande till BNP (se diagram 35). Sparkvoten har stigit sedan början på 2008 trots att räntan har varit rekordlåg. Mot bakgrund av behovet för hushållen att återställa balansräkningarna förväntas sparkvoten fortsätta att stiga de kommande åren. Den fortsatt höga arbetslösheten minskar lönetrycket. Sammantaget talar detta för att konsumtionen fram till 2011 växer långt under det historiska genomsnittet, som ligger kring 3 procent. Detta förväntas också leda till att konsumtionens andel av BNP faller

något från dagens höga nivå på drygt 70 procent. I början av 1980-talet var denna andel ca 62 procent.

Bostadsinvesteringarna börjar växa i slutet av 2009 efter att ha fallit i nästan fyra år. Uppgången blir långsammare än historiska uppgångar till följd av de stora lagren av osålda hus, de svaga utsikterna för hushållens inkomster och en fortsatt förhållandevis stram kreditgivning.

Näringslivets investeringar fortsätter att falla andra halvåret 2009, men i en minskad takt. Ett rekordlångt kapacitetsutnyttjande (se diagram 36) tyder på ett mycket litet investeringsbehov och efterfrågan är svag, såväl inhemsk som från omvärlden. Det förbättrade läget på de finansiella marknaderna med kraftigt fallande räntor för företag är en positiv faktor för investeringarna vilket, tillsammans med en ökad optimism om konjunkturen, bidrar till att näringslivets investeringar börjar växa igen 2010. Uppgången blir dock förhållandevis långsam.

Lagerneddragningen har de två senaste kvartalen varit mycket stor. Lagren fortsätter att dras ner de kommande kvartalen, men i en betydligt mindre utsträckning. Detta bidrar till högre BNP-tillväxt de kommande kvartalen.

Exporten förväntas fortsätta att falla till början av 2010. Efterfrågan på den amerikanska exporten växer sedan gradvis, till följd av den gradvisa återhämtningen i den globala ekonomin. Importen faller mer än exporten i år vilket bidrar till att bytesbalansunderskottet fortsätter att falla, ner till ca 2,5 procent av BNP i slutet av 2009.

BNP faller med 2,8 procent i år, stiger med 1,7 procent 2010 och med 2,7 procent 2011 (se tabell 5). Detta gör att konjunkturedgången blir såväl den längsta som den djupaste under efterkrigstiden. BNP-fallet upphör från och med det tredje kvartalet, främst beroende på effekter av den expansiva finans- och penningpolitiken och det kraftiga lageromslaget. BNP-gapet är stort i utgångsläget och vidgas ytterligare fram till mitten av 2010. Det låga resursutnyttjandet bidrar till att inflationen blir låg. Inflationen faller som årsgenomsnitt med 0,3 procent i år och ökar sedan till blygsamma 1,3 procent 2010 och 1,5 procent 2011.

KRAFTIGT EXPANSIV EKONOMISK POLITIK

Finanspolitiken blir expansiv såväl i år som nästa år. Det cykliskt justerade budgetunderskottet i den konsoliderade offentliga sektorn ökar båda dessa år. År 2011 minskar dock underskotten något när finanspolitiken blir åtstramande.

Mot bakgrund av det mycket låga resursutnyttjandet i ekonomin och det låga inflationstrycket låter Fed styrräntan ligga kvar nära noll fram till det tredje kvartalet 2010 då räntehöjningscykeln inleds. I slutet av 2011 ligger styrräntan på 2,25 procent.

Diagram 34 Hushållens förmögenhet i USA

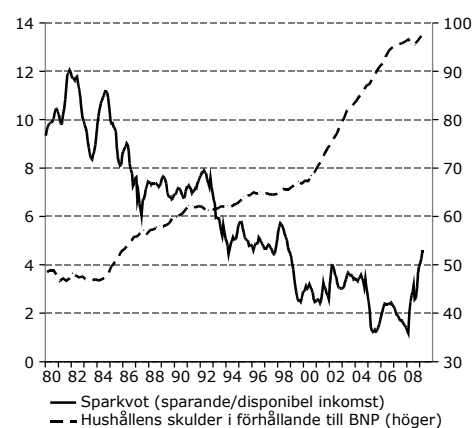
I relation till disponibel inkomst, kvartalsvärden

Källor: Federal Reserve och U.S. Department of Commerce.

Diagram 35 Hushållens sparande och skulder i USA

Årlig procentuell förändring, 5-månaders centrerat glidande medelvärde respektive i förhållande till BNP

Källa: Bureau of Economic Analysis.

Diagram 36 Kapacitetsutnyttjande i USA

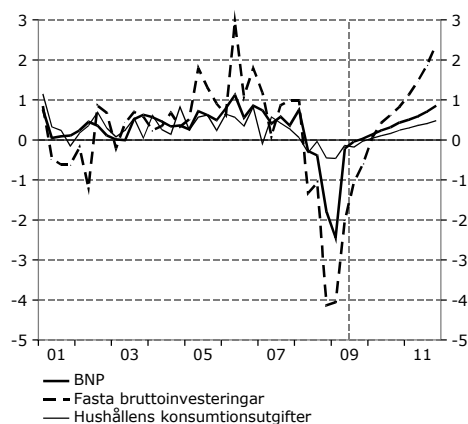
Procent, månadsvärden

Källa: Federal Reserve.

Diagram 37 BNP och efterfrågan i euroområdet

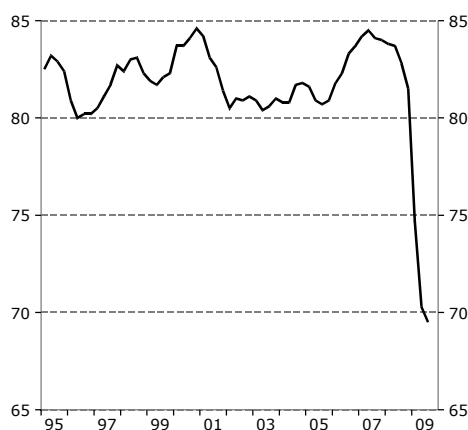
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 38 Kapacitetsutnyttjandet i tillverkningsindustrin, euroområdet

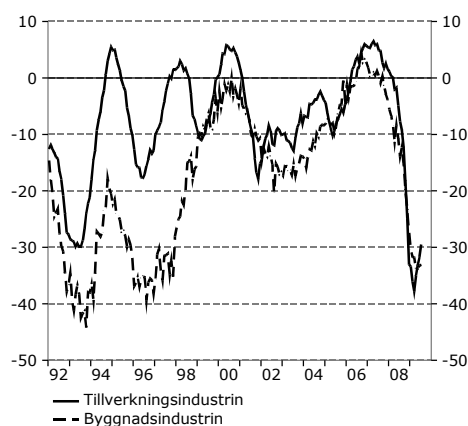
Procent

Källa: Europeiska kommissionen.

Diagram 39 Industriförtroende i euroområdet

Nettotal, månadsvärden

Källa: Europeiska kommissionen.

Tabell 5 Valda indikatorer för USA

Miljarder dollar, löpande priser, respektive årlig procentuell förändring, fasta priser

	2008	2008	2009	2010	2011
Hushållens konsumtionsutgifter	10 130	-0,2	-1,0	1,0	1,8
Offentliga konsumtionsutgifter	2 387	3,0	2,1	2,5	1,6
Fasta bruttoinvesteringar	2 667	-3,6	-15,6	0,7	6,7
Lagerinvesteringar ¹	-35	-0,3	-0,5	0,6	0,2
Export	1 831	5,4	-13,5	1,7	7,0
Import	2 539	-3,2	-16,7	2,4	6,0
BNP	14 441	0,4	-2,8	1,7	2,7
KPI		3,8	-0,3	1,3	1,5
Arbetslöshet		5,8	9,2	10,1	9,5
Styrränta ^{2,3}		0,25	0,25	0,75	2,25
Tioårig statsobligationsränta ²		2,4	3,8	4,1	4,5
Dollar/euro		1,34	1,42	1,40	1,38

¹ Miljarder dollar respektive bidrag till BNP-tillväxten. ² Vid slutet av respektive år.³ Federal Funds target rate.

Källor: Bureau of Economic Analysis och Konjunkturinstitutet.

Euroområdet

BNP-FALLET UPPHÖR I EUROOMRÅDET

BNP i euroområdet föll preliminärt med 0,1 procent det andra kvartalet (se diagram 37). I de två största ekonomierna, Tyskland och Frankrike, var BNP-tillväxten preliminärt 0,3 procent. Denna uppgång kom efter fyra kvartal med fallande BNP. I Italien fortsatte BNP att falla det andra kvartalet, preliminärt med 0,5 procent.

BNP-utvecklingen i euroområdet det andra kvartalet var en kraftig förbättring jämfört med det första kvartalet då BNP föll med hela 2,5 procent. Det tredje kvartalet förväntas BNP-tillväxten vara nära noll, och BNP börjar sedan växa igen det fjärde kvartalet, om än långsamt.

Investeringarna har fallit sedan våren 2008 och fortsätter att falla året ut. Detta beror främst på det mycket låga kapacitetsutnyttjandet (se diagram 38), den låga tillförsikten bland företagen (se diagram 39) och strama finansieringsförhållanden. Nedgången i investeringarna avtar dock under året och i början av 2010 börjar de långsamt växa igen mot bakgrund av den stigande efterfrågan, inhemsk såväl som utländsk.

Även hushållens konsumtionsutgifter förväntas fortsätta att falla under hela 2009, men endast marginellt. De finanspolitiska stimulanspaketerna dämpar fallet. Arbetsmarknaden har försvagats snabbt och fortsätter att försvagas det kommande året. Prognosen är att arbetslösheten i genomsnitt uppgår till 12 procent 2010 och sedan faller tillbaka till 11,7 procent 2011. Detta håller tillbaka de disponibla inkomsterna och tynger konsumtionen. Den kraftiga minskningen av hushållens förmögenheter har också en negativ inverkan på konsumtionen.

Exporten har fallit kraftigt de senaste kvartalerna, vilket reflekterar det abrupta fallet i världshandeln och också till viss del den förhållandevis starka euron. Exporten fortsätter att falla under resten av året, men i minskad takt. Importen faller i ungefär samma takt som exporten vilket gör att de senaste kvartalens stora negativa bidrag från utrikeshandeln till BNP upphör och i stället blir nära noll.

LÅGT RESURSNYTTJANDE OCH STYRRÄNTA NÄRA NOLL

Efter att BNP fallit med 4,2 procent 2009, förväntas BNP stiga med 0,5 procent 2010. År 2011 stiger BNP med 2,1 procent (se tabell 7). På kvartalsbasis börjar BNP växa i slutet av 2009, drivet av en inhemsk efterfrågeökning, som i sin tur påverkas av den kraftiga stimulansen från den ekonomiska politiken och de förbättrade finansiella förhållandena. Trendtillväxt nås först i mitten av 2010. Många bedömare⁷ antar att potentiell tillväxt har fallit rejält och till och med är under 1 procent för 2009 och 2010 (se tabell 6). Anledningen till nedjusteringen är att lägre investeringar hämmar utvecklingen av produktivt kapital. Vidare bedöms tillväxten i arbetskraften bidra mindre till potentiell tillväxt till följd av en stigande strukturell arbetslöshet och ett minskat arbetskraftsdeltagande. BNP-gapet är stort i utgångsläget och vidgas fram till mitten av 2010, varefter det minskar. Det finns dock fortfarande gott om lediga resurser i ekonomin vid slutet av 2011.

Tabell 6 Uppskattningar av potentiell tillväxt i euroområdet

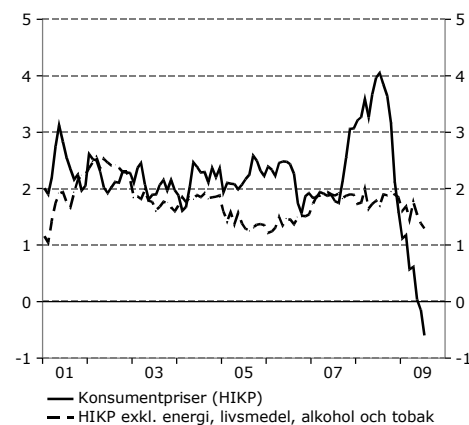
	2007	2008	2009	2010
Europeiska kommissionen	1,6	1,3	0,7	0,7
OECD	1,7	1,9	1,2	0,6
IMF	1,9	1,5	0,8	0,7
Genomsnitt	1,7	1,6	0,9	0,7

Källor: Europeiska kommissionen, OECD, IMF och Konjunkturinstitutet.

Finanspolitiken är expansiv i år och nästa år. För att säkerställa hållbara offentliga finanser läggs finanspolitiken om och blir något åtstramande 2011. Den offentliga skulden i förhållande till BNP bedöms stiga rejält de kommande åren, från ca 70 procent av BNP 2008 till nästan 85 procent 2010.

Inflationen har fallit tillbaka snabbt under året och var negativ i juni och juli (se diagram 40). Nedgången beror främst på utvecklingen i energipriserna. Den underliggande inflationen har också fallit och var 1,3 procent i juli. Det låga resursutnyttjandet leder dock till fallande underliggande inflation under prognosperioden. HIKP växer i genomsnitt med 0,3 procent 2009, 0,8 procent 2010 och 1,3 procent 2011 (se tabell 7).

Diagram 40 Inflation i euroområdet
Procent, månadsvärden

Källa: Eurostat.

⁷ Exempelvis Europeiska kommissionen, OECD och IMF.

Det låga resursutnyttjandet och den låga inflationen gör att ECB ligger kvar med styrräntan, den så kallade refiräntan, på 1,0 procent fram till slutet av 2010 då räntehöjningscykeln inleddes. I slutet av 2011 ligger den på 1,75 procent.

Tabell 7 Valda indikatorer för euroområdet¹

Miljarder euro, löpande priser, respektive årlig procentuell förändring, fasta priser

	2008	2008	2009	2010	2011
Hushållens konsumtionsutgifter	5 054	0,2	-1,1	0,1	1,2
Offentliga konsumtionsutgifter	1 797	2,0	1,5	1,2	0,7
Fasta bruttoinvesteringar	1 970	-0,4	-9,9	-0,6	4,9
Lagerinvesteringar ²	20	0,1	-0,4	0,2	0,2
Export	3 726	0,9	-15,9	0,3	5,8
Import	3 586	0,9	-13,3	-0,3	5,8
BNP	8 981	0,6	-4,2	0,5	2,1
HIKP		3,3	0,3	0,8	1,3
Arbetslöshet		7,6	9,7	12,0	11,7
Styrränta ^{3,4}		2,50	1,00	1,25	1,75
Tioårig statsobligationsränta ³		3,1	3,7	4,0	4,4
Dollar/euro		1,34	1,42	1,40	1,38

¹ Avser Euro12. ² Miljarder euro respektive bidrag till BNP-tillväxten. ³ Vid slutet av respektive år. ⁴ Refiränta.

Källor: Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Övriga Europa

KONJUNKTURNEDGÅNGEN DÄMPAS I STORBRITANNIEN

Under det första halvåret har den brittiska ekonomin fortsatt att tyngas av effekterna av finanskrisen, den globala konjunkturedgången och sjunkande huspriser. Efter ett fall i BNP med 2,4 procent det första kvartalet, dämpades emellertid nedgången till 0,8 procent det andra kvartalet enligt preliminär statistik.

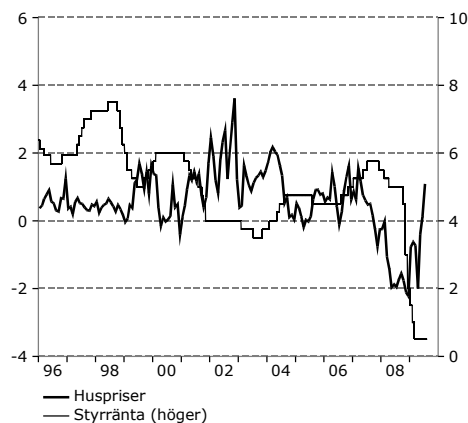
Flera indikatorer tyder på en svag ljusning i den brittiska ekonomin framöver. Orderläget i industrin har förbättrats liksom företagens och hushållens framtidstro. Huspriserna har dessutom stigit något (se diagram 41).

Ljuspunkterna beror delvis på stabiliseringen av finansmarknaderna. Detta har skett bland annat genom att Bank of England har sänkt styrräntan från 5 procent till 0,5 procent mellan oktober 2008 och mars 2009. Centralbanken har även köpt både statsobligationer och företagsobligationer. Dessutom har regeringen försett bankerna med kapital och garantiprogram.

Ekonomin stimuleras också av en expansiv finanspolitik. De tillkommande budgetmedlen uppskattas till ca 1,6 procent av BNP. I åtgärderna ingår bland annat en tillfällig momssänkning från 17,5 procent till 15 procent och tidigareläggningar av offentliga investeringar. En konsolidering av budgeten påbörjas emellertid 2010 genom bland annat skattehöjningar för högin-

Diagram 41 Huspriser och styrränta i Storbritannien

Procentuell förändring, 3-månaders glidande medelvärde respektive procent, månadsvärden

Källor: Halifax och Bank of England.

komsttagare och nedskärningar av offentliga utgifter. De ökade utgifter och de minskade skatteintäkter som utgör så kallade automatiska stabilisatorer innebär dock att budgetunderskottet som andel av BNP fortsätter att stiga till uppskattningsvis ca 15 procent år 2011.

De ekonomiska stimulansåtgärderna, en återhämtning på fastighetsmarknaden och en ökad global efterfrågan samt ett fortsatt relativt svagt pund bidrar till att BNP växer nästa år. Efter ett fall i BNP i år med 4,7 procent, stiger BNP 2010 med 0,9 procent och 2011 med 1,7 procent (se diagram 42).

Konsumentpriserna ökar i år med 1,9 procent, trots lågkonjunkturen, bland annat på grund av kvarvarande effekter av den tidigare pundförsvagningen. Eftersom denna effekt klingar av och resursutnyttjandet är lågt sjunker inflationen till drygt 1,5 procent de kommande två åren.

MARKANTA BNP-FALL I DE BALTISKA LÄNDERNA

Estland, Lettland och Litauen är de länder som upplever den djupaste konjunkturedgången av de europeiska länderna. Efter en tidigare överhettning med hög inflation och höga fastighetspriser har deras ekonomier kommit under hård press till följd av konjunkturedgången i omvärlden och finanskrisen. Exporten har fallit markant i samtliga länder. Ovanpå detta har en kraftig åtstramning av kreditvillkoren orsakat stora fall i den inhemska efterfrågan.

Det första kvartalet 2009 föll BNP i årstakt med så mycket som 15 procent i Estland, 19 procent i Lettland och med 12 procent i Litauen. Det andra kvartalet föll BNP ännu kraftigare, i Estland med 17 procent, i Lettland med 20 procent och i Litauen med 23 procent i årstakt (se diagram 43). Budgetunderskotten har stigit i Estland och Litauen delvis till följd av sjunkande skatteintäkter. För att motverka försämringen i budgeten har regeringarna i samtliga länder sänkt de offentliga löner och minskat de offentliga utgifterna.

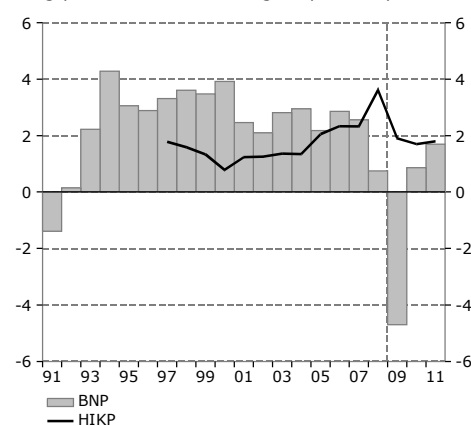
Även i näringslivet har det skett en omfattande anpassning till konjunkturedgången, bland annat genom personalneddragningar och lägre löneökningar. En fortsatt svag arbetsmarknad och fallande reallöner medför att hushållens konsumtion sjunker även framöver. Därtill minskar investeringarna till följd av det sjunkande kapacitetsutnyttjandet.

Ländernas bytesbalansunderskott (se diagram 44) har minskat snabbt när importen har sjunkit mer än exporten. Den fortsatta recessionen i Baltikum tillsammans med en stigande internationell efterfrågan gör att deras bytesbalanser stärks ytterligare framöver.

Sammantaget krymper BNP med mellan 14 procent och 17 procent i år i de baltiska länderna. År 2010 faller BNP med mellan 2,5 procent och 4 procent. Först 2011 stiger BNP något, då med 2 till 4 procent. Inflationen har fallit snabbt i alla länderna den senaste tiden (se diagram 45). Eftersom konjunkturen

Diagram 42 BNP och inflation i Storbritannien

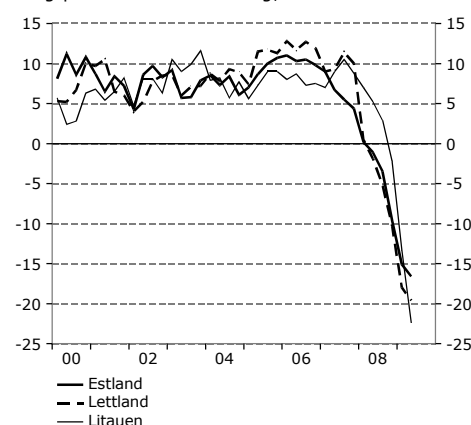
Årlig procentuell förändring respektive procent

Källor: Office for National Statistics och Konjunkturinstitutet.

Diagram 43 BNP i Baltikum

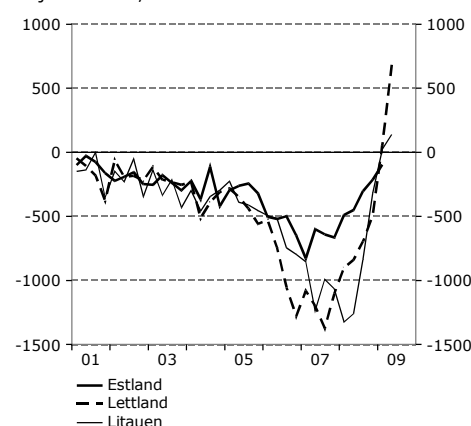
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källa: Eurostat.

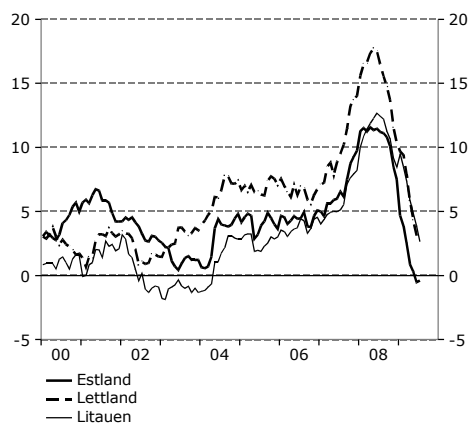
Diagram 44 Bytesbalans i Baltikum

Miljoner euro, kvartalsvärden

Källor: Ländernas centralbanker.

Diagram 45 Inflation (HIKP) i Baltikum
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källor: Ländernas statistiska centralbyråer.

förblir svag faller konsumentpriserna 2010 och alla tre länderna får därmed deflation.

Alla de tre baltiska länderna är med i ERM 2⁸, den europeiska växelkursmekanismen. Samtliga de tre länderna har för avsikt att övergå till euron. För att det ska kunna ske krävs enligt ERM 2-reglerna bland annat att länderna inte devalverar sin valuta under de två åren före övergången.

De betydande ekonomiska problemen som drabbat länderna har medverkat till ett tryck nedåt på deras valutor, särskilt på den lettiska valutan. Sannolikheten för en devalvering har emellertid minskat för Lettland efter att och Europeiska kommissionen gett lån på 1,2 miljarder euro och IMF beviljat lån på 200 miljoner euro i juli i år. Beloppen är en del i ett låneavtal med bland annat IMF och Europeiska kommissionen, vilket tecknades i december 2008 och löper till och med det första kvartalet 2011.

⁸ ERM 2 är till för EU-länder som avser att övergå till den gemensamma valutan euro, däribland de tre baltiska länderna. Estland och Litauen har en fast kurs mot euron genom ett sedelfonds-system. Lettlands valuta tillåts fluktuera kring den centrala kursen inom ett band på ± 1 procent.

Finansmarknader och penningpolitik

Under sommaren har förhållandena på de finansiella marknaderna fortsatt att normaliseras. Det finansiella systemet är dock fortfarande beroende av statliga interventioner. På valutamarknaden har kronan blivit starkare. Kronan fortsätter att förstärkas under prognosperioden. Styrräntorna är historiskt låga i flertalet länder och räntehöjningar påbörjas under andra halvåret 2010 i såväl Sverige som USA och euroområdet.

Den finansiella krisen

NORMALISERING PÅ DE FINANSIELLA MARKNADERNA

Riskviljan har under sommaren fortsatt att tillta bland investerare på de finansiella marknaderna. Bland annat har börskurserna stigit på många håll i världen (se diagram 46). Även på kreditmarknaderna har riskviljan ökat. I mitten av augusti 2009 var den så kallade basis-spreaden, det vill säga räntan på interbanklån minus den förväntade styrräntan, lägre än 0,4 procentenheter för tremånaderslån i såväl USA som euroområdet och Sverige (se diagram 47). Riskpremierna på interbankmarknaden är dock fortfarande något högre än de var före augusti 2007 då problemen på de finansiella marknaderna började bli märkbara, men avsevärt lägre än i slutet av 2008. Även riskpremier på företagskreditmarknaderna har blivit lägre de senaste månaderna. I USA var skillnaden i ränta mellan företags- och statsobligationer på samma nivå i mitten av augusti som innan finanskrisen gick in i sitt akuta skede (diagram 48).

En faktor bakom den ökande riskviljan har varit rapporter från amerikanska och brittiska banker om större vinster för andra kvartalet 2009 än väntat. Flertalet amerikanska banker förefaller även vara relativt väl kapitaliserade och tio större banker har fått tillåtelse att betala tillbaka de statliga medel som förstärkt kapitalbasen under hösten 2008 och våren 2009.

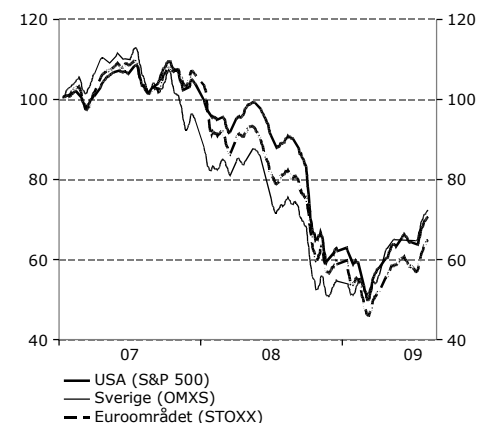
Ytterligare en bidragande orsak till den spirande optimismen bland investerare är den stabilisering som skett på den amerikanska bostadsmarknaden. Även andra indikatorer tyder på att nedgången i den reala ekonomin bromsat in (se kapitlet "Internationell konjunkturutveckling").

Under sommaren räddades den amerikanska banken CIT från att tvingas att ställa in sina betalningar. Räddningen kom från privata långgivare efter det att den amerikanska staten hade nekat att låna ut pengar till banken. Detta tyder också på förbättrade förhållanden på den amerikanska kreditmarknaden.

Även i vissa östeuropeiska tillväxtekonomier normaliseras läget på de finansiella marknaderna. Riskpremier på statsobligatio-

Diagram 46 Börsutveckling

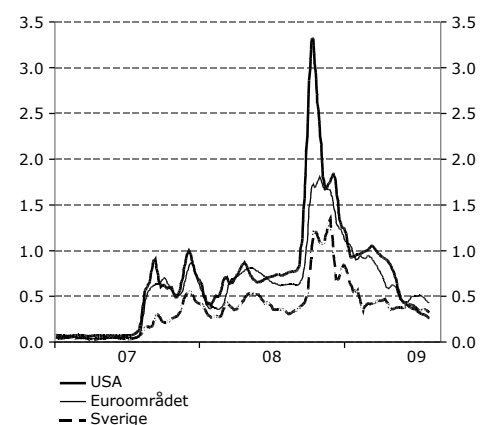
Index 2006-12-29=100, 10-dagars centrerat glidande medelvärde

Källa: Reuters.

Diagram 47 Ränta på interbanklån, differens mot förväntad styrränta (basis-spread)

Procentenheter, dagsvärden, 10-dagars glidande medelvärde

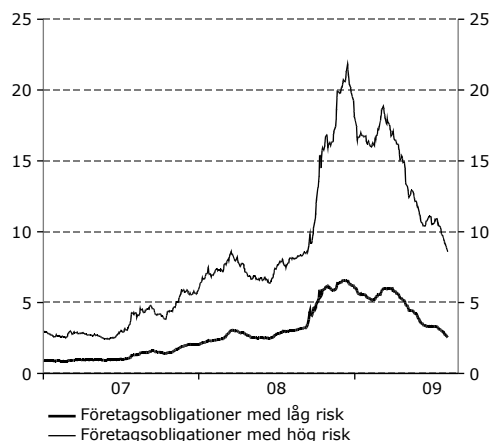

Anm. Löptid: 3 månader.

Källor: British Bankers' Association och Reuters.

Diagram 48 Ränta på företagsobligationer, differens mot statsobligationsräntan, USA

Procentenheter, dagsvärden

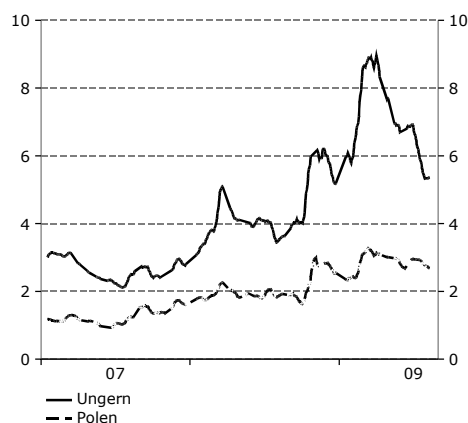
Anm. Hög risk: Ba/BB eller lägre. Låg risk: Baa/BBB eller högre. Båda klassificeringarna enligt Moody's/Standard & Poor's

Räntorna avser index över ett flertal löptider.

Källa: Merrill Lynch.

Diagram 49 Ränta på statsobligationer, differens mot tyska obligationsräntor

Procent, 10-dagars centrerat glidande medelvärde

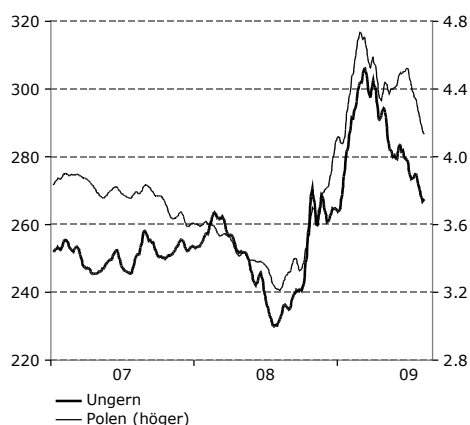

Anm. Löptid 10 år.

Källa: Reuters.

Diagram 50 Växelkurser

Inhemsk valuta/euro, 10-dagars centrerat glidande medelvärde

Källa: Reuters.

ner har fallit tillbaka (se diagram 49). Valutor har stärkts, bland annat den polska zlotyn och den ungerska forintn (se diagram 50). Detta har lättat på bördan för de företag och hushåll i Polen och Ungern som har skulder i euro. Situationen i Baltikum har dock inte förbättrats på samma tydliga sätt (se avsnittet ”Stora risker i det finansiella systemet”).

Konjunkturinstitutet förutsätter att riskviljan fortsätter att tillta på de finansiella marknaderna under prognosperioden och att läget därmed gradvis normaliseras. Under 2011 är läget på finansmarknaderna åter normalt, men kreditgivningen är fortfarande något dämpad till följd av lågkonjunkturen. Även på längre sikt är riskpremierna högre jämfört med de nivåer som rådde före krisens utbrott. Detta beror på den strukturella omvärdering av risk som ägt rum på de finansiella marknaderna.

STORA RISKER I DET FINANSIELLA SYSTEMET

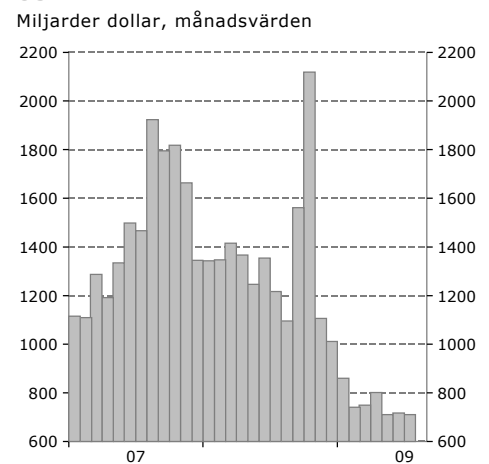
Det finansiella systemets funktion är till stor del fortfarande beroende av statliga interventioner. Centralbanker förser banksystemet med likviditet via omfattande låneprogram. Lånekostnader hålls även nere med hjälp av statliga garantier av bankernas upplåning. Direkta köp av tillgångar i form av företagscertifikat och tillgångssäkrade derivat på kreditmarknaderna, framför allt i USA och Storbritannien, bidrar också till lägre lånekostnader. Detta sker huvudsakligen genom att köpen ökar omsättningen på marknaderna, vilket minskar likviditetsriskerna för de finansiella instituten. Allteftersom den finansiella krisen klingar av kommer behovet av statliga program att minska. En avtrappning av stödet i ett alltför tidigt stadium kan dock leda till en minskad riskvilja på de finansiella marknaderna.

Redovisade kreditförluster för svenska banker i östra Europa, främst i de baltiska länderna, var även under andra kvartalet 2009 förhållandevis stora.⁹ Betalningsförmågan för hushåll och företag i området pressas för närvarande till följd av den djupa lågkonjunktur som drabbat ekonomierna (se kapitlet ”Internationell konjunkturutveckling”). Betalningsförmågan blir även svag en tid framöver då lågkonjunkturen blir långvarig. Ett relativt stort eget kapital i förhållande till de riskvägda tillgångarna bidrar emellertid till de svenska bankernas förmåga att absorbera ytterligare stora kreditförluster, både i Sverige och i östra Europa.¹⁰ Resultaten från Riksbankens och Finansinspektionens stresstester av det svenska banksystemet medverkar också till att etablera en bild av väl rustade svenska banker.^{11,12}

De oväntat höga tillväxttalen i Kina under andra kvartalet 2009 har lockat investerare till den kinesiska ekonomin, med stora kapitalinflöden som följd. Kinesiska myndigheter har dessutom lättat på kapitaltäckningskrav för kinesiska banker och den inhemska kreditväxten har varit förhållandevis hög. Även bostadspriser och börskurser har stigit markant. Om denna utveckling accelererar kan det leda till bubblor i tillgångspriser vilket är en risk för den finansiella stabiliteten, inte bara i Kina utan i hela den ostasiatiska regionen och eventuellt också i andra delar av världen.

Även om vissa delar av fastighetsmarknaden i USA stabiliserats är marknaden för kommersiella fastigheter fortfarande under stor press med fortsatt stora prisfall.¹³ Precis som bostadslånemarknaden har marknaden för lån till kommersiella fastigheter varit föremål för en omfattande värdepapperisering.¹⁴ Kreditinstrument med dessa lån som säkerhet är därmed spridda över stora delar av det finansiella systemet. Likviditeten på andrahandsmarknaden för sådana typer av kreditinstrument är fortsatt låg (se diagram 51), vilket hämmat nytulningen och därmed omsättningen på huvudmarknaden för lån till kommersiella fastigheter. Detta har i sin tur bidragit till de fallande priserna. Kreditförlusterna är för närvarande relativt stora. Om kreditförlusterna på lån till kommersiella fastigheter stiger ytterligare kan många amerikanska banker, framför allt mindre, få problem att hantera dem.¹⁵ Kreditförluster på lån till kommersiella fastigheter tornar även upp sig som ett problem i vissa europeiska ekonomier, bland annat Italien, Spanien och Irland.

Diagram 51 Emitterade tillgångssäkrade företagscertifikat i USA

Källa: Federal Reserve.

⁹ Swedbank och SEB redovisade för andra kvartalet 2009 kreditförluster på 6 respektive 2,6 miljarder kronor i Baltikum och Ukraina, huvuddelen reserverade.

¹⁰ I mars 2009 hade svenska banker en kärnprimärkapitalrelation på i genomsnitt 9,8 procent. Detta kan jämföras med det europeiska genomsnittet på 7,7 procent.

¹¹ Se *Finansiell stabilitet*, 2009:1, Sveriges riksbank. Riksbanken bedömer att de svenska storbankerna har tillräckligt med kapital för att klara kreditförluster på totalt 170 miljarder kronor. Se också "Finansinspektionens stresstester av storbankerna", *Promemoria 2009-06-10*, Finansinspektionen.

¹² Internationella valutafonden, IMF, argumenterar dock för att svenska bankers egna kapital generellt är för litet givet vad marknaden skulle kräva om inte bankerna hade tillgång till de extraordinära statliga garantierna. Givet detta, är det IMF:s mening att ytterligare åtgärder, dels från bankerna själva men även från statliga myndigheter, bör vidtas för att stärka bankernas egna kapital. Se *Sweden—2009 Article IV Consultation, Concluding Statement of the IMF Mission*, IMF.

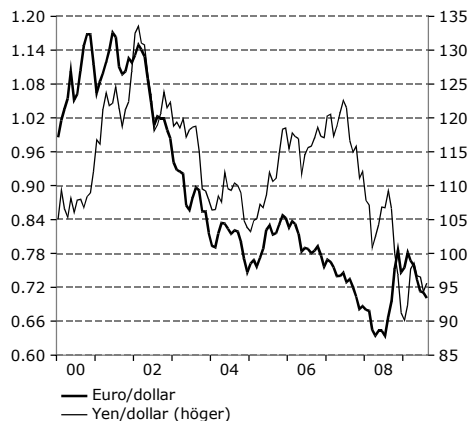
¹³ Enligt Moody's föll priserna på kommersiella fastigheter i maj med 7,6 procent. Sedan toppen i oktober 2007 har priserna fallit med 35 procent.

¹⁴ Värdepapperisering innebär att en fodran säkras med tillgångar och säljs vidare.

¹⁵ Det uppskattas att under det senaste året har 3,5 procent av de räntebetalningar på lån till kommersiella fastigheter som säkerställer kreditinstrument på den amerikanska värdepappersmarknaden ställts in, se "Towers of Debt", *The Economist*, 30 juli 2009.

Diagram 52 Växelkurser

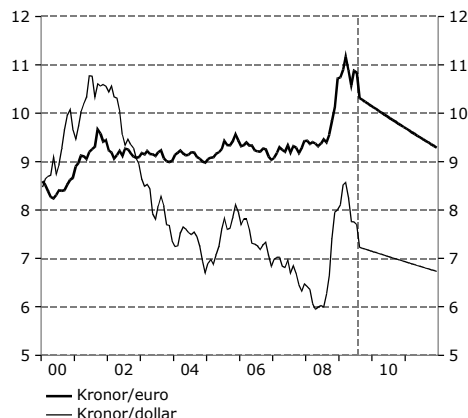
Månadsvärden

Källa: Reuters.

Diagram 53 Växelkurser

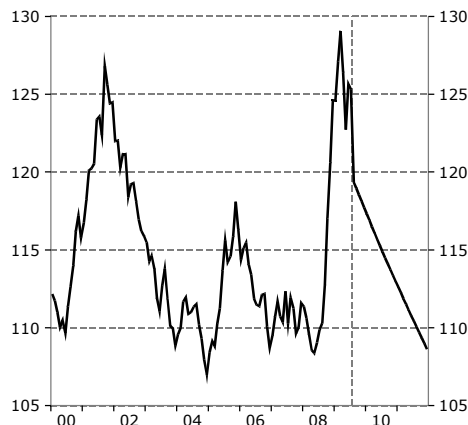
Månadsvärden

Källa: Reuters.

Diagram 54 Kronans effektiva växelkursindex - KIX

Index 1992-11-18=100, månadsvärden

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Växelkurser

STABILISERING PÅ VALUTAMARKNADERNA

I samband med att finanskrisen gick in i ett akut skede under hösten 2008 sökte sig investerare till stora länders valutor. Den japanska yenen och den amerikanska dollarn förstärktes kraftigt som följd av detta och mindre valutor, som till exempel kronan, försvagades. Även euron, trots dess relativa storlek, försvagades något mot dollarn. Under våren har både yenen och dollarn försvagats i takt med att riskviljan tilltagit på världens finansiella marknader. Euron stärktes under samma tid mot dollarn. Under sommarmånaderna har växelkurserna mellan de stora valutorna varit relativt stabila (se diagram 52).

Yenen och euron försvagas något mot dollarn under prognosperioden (se tabell 8).

KRONAN FORTSÄTTER ATT STÄRKAS

Under sommaren har kronan stärkts, både mot dollarn och mot euron (se diagram 53). Den allmänt tilltagande riskviljan på de finansiella marknaderna ligger till stor del bakom utvecklingen. Mätt med det effektiva växelkursindexet KIX hade kronan i mitten av augusti stärkts med ca 6 procent sedan slutet av juni.

Kronan förstärks ytterligare under prognosperioden mot bakgrund av att förhållandena på de finansiella marknaderna fortsätter att normaliseras. Utvecklingen av kronans långsiktiga bestämningsfaktorer, Sveriges nettoställning mot utlandet samt skillnad i produktivitet och bytesförhållandet gentemot omvärlden, utgör också ett stöd för denna utveckling. I KIX-termer stärks kronan med ca 9 procent fram till i slutet av 2011 (se diagram 54 och tabell 8). Då kostar en dollar 6,73 kronor och en euro 9,29 kronor.

I slutet av 2011 är kronan i reala termer ungefär lika mycket värd som ett årsgenomsnitt för 2007, och den har därmed förstärks till den nivå som rådde före den finansiella krisens utbrott.

Tabell 8 Växelkurser

Värde i december respektive år

	2009	2010	2011
Kronor/euro	10,16	9,72	9,29
Kronor/dollar	7,16	6,94	6,73
Dollar/euro	1,42	1,40	1,38
Yen/dollar	96,2	98,1	100,0
KIX-index	117,7	113,0	108,6
TCW-index	134,0	128,3	122,9

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

YUANEN FÖRSTÄRKS MOT DOLLARN

Alltsedan juni 2008 har den kinesiska yuansen haft en nära på oförändrad växelkurs mot dollarn. Den kinesiska regeringen avbröt då den valutaförstärkning som hade pågått i knappt tre år och som ledde till att yuansen förstärktes med ca 18 procent mot dollarn. Motiven till den nya valutastrategin var att mildra de stora fall i den kinesiska exporten som ägt rum i kölvattnet av den amerikanska recessionen samt att motverka allmänt fallande priser i den egna ekonomin.

De kinesiska tillväxttalen har varit högre än förväntat under andra kvartalet 2009. Detta har lett till en ökad optimism om den kinesiska konjunkturen framöver, vilket har medfört att kapitalflödena till den kinesiska ekonomin har tagit fart. Den fasta växelkurspolitiken har medfört att kinesiska myndigheter tvingats att emittera statspapper för att förhindra en ej önskvärd ökning av penningmängden, en åtgärd som också kallas för *sterilisering*. På det sättet försöker man förhindra en överhettning av ekonomin.

Under prognosperioden stärks yuansen åter mot dollarn (se diagram 55). Konjunkturinstitutet antar att denna process påbörjas under 2010. Den starkare yuansen bidrar till att motverka alltför stora ökningarna av kinesiska tillgångspriser och därmed minskar risken för en överhettning på de kinesiska finansmarknaderna. Vidare ligger det också i Kinas långsiktiga intresse att sparandeobalanserna i världsekonomin åter inte ökar. En anpassning av yuansens växelkurs mot dollarn spelar en viktig roll i att motverka detta.

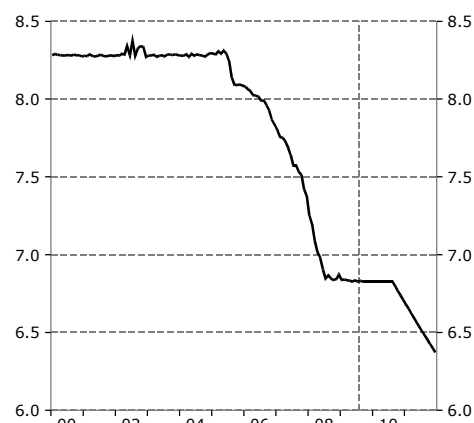
Penningpolitik och räntor

HISTORISKT LÅGA STYRRÄNTOR

Det globala resursutnyttjandet har fallit abrupt sedan mitten av 2008. Denna utveckling har föranlett flertalet av världens centralbanker att sänka sina styrräntor till rekordlåga nivåer. Ett sammanvägt genomsnitt av styrräntorna inom OECD-området låg i mitten av 2009 på 0,7 procent, vilket är drygt 1 procentenhet lägre än vid lågkonjunkturen i början av 2000-talet (se diagram 56). Även inflationen har fallit. Realräntorna har därför sjunkit mindre sedan 2007 än de nominella räntorna. I mitten av 2009 var den sammanvägda korta realräntan för OECD-området 0,1 procent. Den korta realräntan ligger därmed på ungefär samma nivå som vid den senaste lågkonjunkturen, trots att resursutnyttjandet under innevarande recession har fallit till betydligt lägre nivåer (se diagram 57). I många länder är styrräntorna praktiskt taget noll och kan inte sänkas mer. För att ytterligare stimulera realekonomin och undvika att den svaga konjunkturen leder till deflation har flera centralbanker vidtagit okonventionella åtgärder som bland annat syftar till att öka tillgången på

Diagram 55 Växelkurs, yuan/dollar

Månadsvärden

Källor: Reuters och Konjunkturinstitutet.

Diagram 56 Sammanvägd nominell kortränta för OECD-området

Procent, månadsvärden

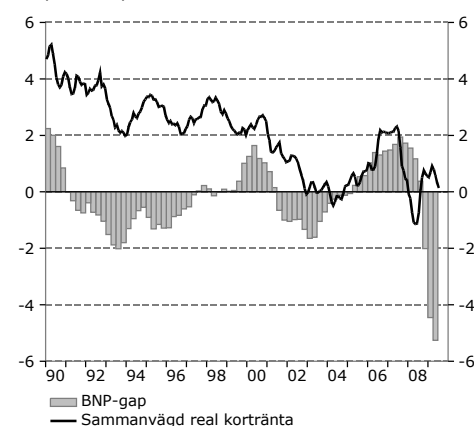

Anm. Sammanvägd med BNP-vikter.

Källor: Reuters, IMF och Konjunkturinstitutet.

Diagram 57 BNP-gap och sammanvägd real kortränta för OECD-området

Procent av potentiell BNP, kvartalsvärden respektive procent, månadsvärden

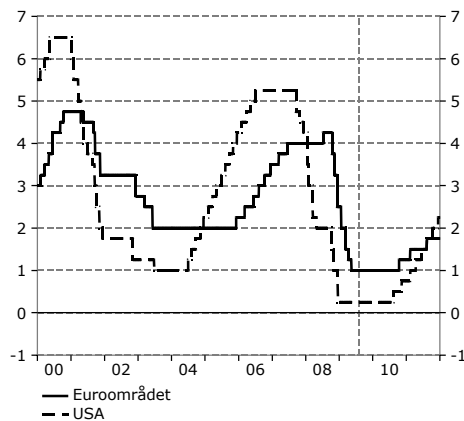

Anm. Sammanvägd med BNP-vikter. Realräntan beräknad som räntan på en tremånaders statsskuldsväxel minus genomsnittlig inflation under växelns löptid.

Källor: Reuters, OECD, IMF och Konjunkturinstitutet.

Diagram 58 Styrräntor

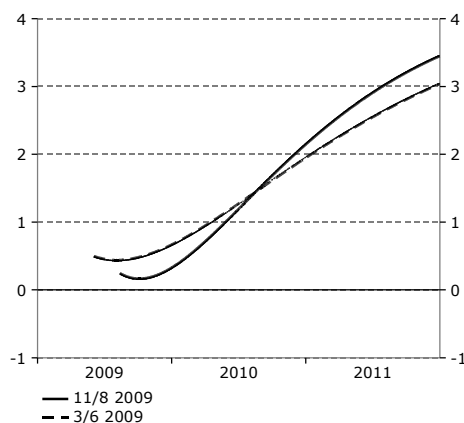
Procent, dagsvärden

Källor: ECB, Federal Reserve och Konjunkturinstitutet.

Diagram 59 Förväntad reporänta i Sverige enligt avkastningskurvan

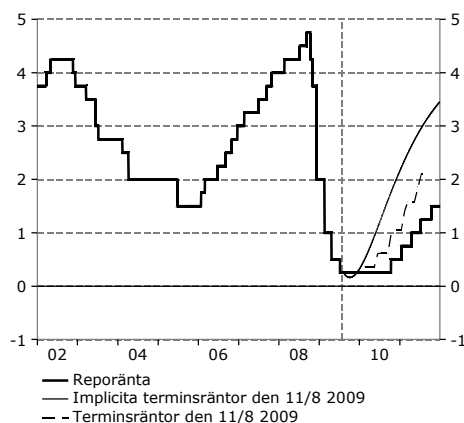
Procent, månadsvärden

Källor: Reuters och Konjunkturinstitutet.

Diagram 60 Reporäntan i Sverige

Procent, dagsvärden

Anm. Enligt avkastningskurvan den 11/8 2009.

Källor: Reuters, Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

krediter (se fördjupningen ”Finanskrisen och centralbankernas balansräkningar” i *Konjunkturläget*, mars 2009).

Med en styrränta nära noll står många centralbanker inför avvägningen när en räntehöjningscykel bör inledas. En för tidig höjning av räntan riskerar att ta udden av konjunkturuppgången. Men om centralbanken väntar för länge med höjningen av styrräntan kan detta i stället leda till för högt uppdrivna tillgångspriser och för hög inflation längre fram. Riskerna är dock inte symmetriska. Om höjningar av styrräntan leder till att konjunkturuppgången knäcks skulle det sannolikt vara lämpligt att sänka räntan mer än den initiala höjningen för att bromsa konjunkturredgången. Med dagens låga nivå på styrräntan är detta inte möjligt. Inflationsproblem längre fram kan dock motverkas via snabbare höjningar av räntan när höjningsfasen väl inletts.

FED OCH ECB AVVAKTAR MED RÄNTEHÖJNINGAR

Den amerikanska centralbanken (Fed) har hållit sin styrränta inom intervallet 0–0,25 procent sedan december 2008. Syftet med denna exceptionellt låga räntenivå är att förhindra att den amerikanska ekonomin går in i en spiral av fallande priser och löner. I samma syfte använder sig Fed av olika typer av kvantitativa lättnader, det vill säga storskaliga köp av värdepapper på andrahandsmarknaderna.

Fed inleder sin räntehöjningscykel under tredje kvartalet 2010. Vid det laget har BNP-tillväxten i USA stigit över den trendmässiga och arbetslösheten har börjat vända ner. De lediga resurserna i ekonomin är dock fortfarande stora. I slutet av 2011 ligger Feds styrränta på 2,25 procent, det vill säga betydligt lägre det historiska genomsnittet. Den genomsnittliga styrräntan i USA för till exempel de senaste 20 åren är 4,5 procent (se diagram 58).

Den europeiska centralbanken (ECB) sänkte sin styrränta till 1,00 procent i maj 2009. Styrräntan i euroområdet ligger något högre än i flertalet andra stora valutaområden inom OECD. Samtidigt har emellertid dagslåneräntan för euro legat betydligt lägre än den officiella styrräntan. Penningpolitiken i euroområdet har därmed i praktiken varit mer expansiv än vad som indikeras av nivån på styrräntan. ECB:s avvägningar framöver liknar Feds. ECB börjar höja sin styrränta under fjärde kvartalet 2010. I slutet av 2011 ligger styrräntan på 1,75 procent (se diagram 58).

LÅG REPORÄNTA I SVERIGE

Riksbanken sänkte reporäntan till 0,25 procent i juli 2009. Styrräntan har därmed sänkts mycket snabbt även i Sverige – i september 2008 låg reporäntan på 4,75 procent. I den penningpolitiska rapporten från juli 2009 gjorde Riksbanken prognosen att reporäntan kommer att ligga kvar på 0,25 procent över sommaren 2010. Även marknaden förväntar sig en oförändrad ränta under 2009. Mätt med implicita terminräntor beräknade på

statsobligationer med olika löptid väntar sig marknaden en reporänta på ca 3,5 procent i slutet av 2011 (se diagram 59).

Mätt med KPI föll prisnivån i juli 2009 med 0,9 procent jämfört med samma månad föregående år. Kraftiga räntesänkningar det senaste året bidrar till den låga KPI-inflationen. Inflationen mätt med KPIF, det vill säga KPI med fast ränta, var 1,8 procent i juli.

Reporäntan ligger kvar på 0,25 procent till och med tredje kvartalet 2010. Den låga räntan, i kombination med expansiv finanspolitik och gradvis högre exportefterfrågan, bidrar till att BNP-tillväxten i Sverige stiger framöver. Riksbanken påbörjar en normalisering av reporäntan under fjärde kvartalet 2010. Vid det laget är konjunkturuppgången tydlig, även om resursutnyttjandet stiger från mycket låga nivåer. Den starkare efterfrågan i ekonomin leder till att arbetslösheten slutar stiga och under andra halvåret 2011 börjar resursutnyttjandet på arbetsmarknaden öka något. Inflationen mätt med KPIF börjar stiga först under 2012. I slutet av 2011 ligger reporäntan på 1,50 procent (se diagram 60). Den reala reporäntan, mätt som skillnaden mellan genomsnittlig reporänta det kommande året och prognosen för KPIF-inflationen under motsvarande period, är negativ fram till slutet av 2010. Under 2011 stiger den reala reporäntan mot 1 procent. Penningpolitiken förblir därmed tydligt expansiv under hela prognosperioden (se diagram 61).

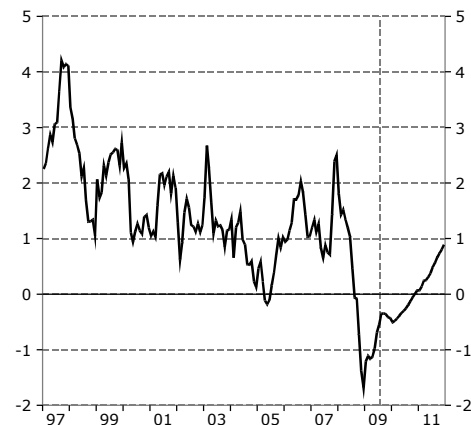
STATSOBLIGATIONS RÄNTORNA STIGER TILL 2011

Räntorna på statsobligationer med lång löptid har stigit under 2009 (se diagram 62). En förklaring till detta är att utsikterna för konjunkturen har förbättrats och att placerare på finansmarknaderna gradvis har skiftat mot mer riskfyllda tillgångar. Att räntorna har stigit beror även på ökad statlig upplåning i många länder till följd av omfattande stimulanspaket och statliga stöd till den finansiella sektorn. Stigande offentlig skuldsättning bidrar till att pressa upp riskpremien på statlig upplåning och därmed räntan på statsobligationerna.

Samma faktorer, i kombination med att styrräntorna så småningom höjs, medför att räntorna på statsobligationsräntor fortsätter att stiga de kommande åren. I slutet av 2011 ligger de tioåriga statsobligationsräntorna i USA, euroområdet och Sverige kring 4,5 procent (se tabell 9).

Diagram 61 Real reporänta

Procent, månadsvärden

Anm. Beräknad som medelvärde av Konjunkturinstitutets reporänteprognos för det kommande året minus prognosen för KPIF-inflationen för motsvarande period.

Källor: Riksbanken, SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 62 Långräntor, tioåriga statsobligationer

Procent, månadsvärden

Källa: Riksbanken.

Tabell 9 Räntor

Värde i december respektive år

	2009	2010	2011
Styrräntor			
Sverige	0,25	0,50	1,50
Euroområdet	1,00	1,25	1,75
USA	0,25	0,75	2,25
Obligationsräntor ¹			
Sverige	3,7	4,0	4,4
Euroområdet	3,7	4,0	4,4
USA	3,8	4,1	4,5

¹Tioårig statsobligationsränta

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

BNP och efterfrågan

Efter den snabbaste nedgången sedan andra världskriget stabiliseras nu BNP. För helåret 2009 blir BNP-tillväxten historiskt låga -5,0 procent. Nästa år håller den ökande arbetslösheten tillbaka efterfrågan. En expansiv ekonomisk politik och gradvis stigande efterfrågan i omvärlden medför dock att BNP-tillväxten ökar till 1,5 procent. Den internationella uppgången fortsätter 2011. Såväl penning- som finanspolitiken är fortsatt expansiv, vilket stimulerar hushållens konsumtion. Dessutom börjar investeringarna i näringslivet åter att öka och BNP-tillväxten stiger till 2,9 procent.

BNP HAR SLUTAT ATT FALLA

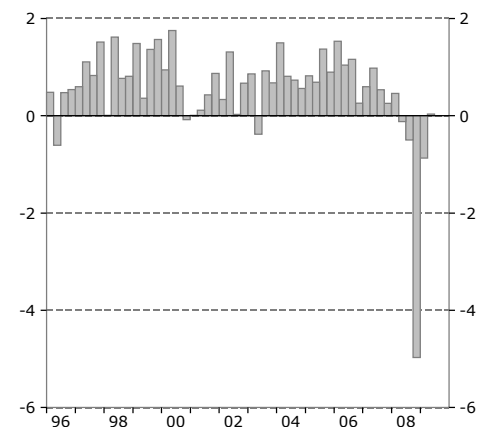
Den globala nedgångens effekt på svensk export samt oroliga hushåll medförde att den svenska konjunkturen försvagades kraftigt under hösten och vintern förra året. Det fjärde kvartalet uppmättes den största nedgången i BNP ett enskilt kvartal sedan andra världskriget. BNP fortsatte att falla det första kvartalet i år, men i en lägre takt (se diagram 63).

Siffror från SCB visar att säsongrensad BNP det andra kvartalet i år var oförändrad jämfört med det första kvartalet. Osäkerheten beträffande de säsongrensade siffrorna är dock fortsatt stor (se faktarutan "Ändrad metod för säsongrensning ger ny bild av konjunkturförloppet 2008" i *Konjunkturläget*, juni 2009). Jämfört med motsvarande kvartal förra året föll BNP med 6,2 procent (se diagram 64).¹⁶ Det var framför allt en uppgång i hushållens konsumtion som bidrog till att efterfrågan slutade falla det andra kvartalet. Raset i varuexporten avstannade, men varuexporten föll ytterligare något till sin lägsta nivå sedan 2003. De fasta bruttoinvesteringarna fortsatte att falla kraftigt.

UPPGÅNGEN BROMSAS TILLFÄLLIGT AV INFLUENSAN

Många indikatorer började vända uppåt under det andra kvartalet och har fortsatt att stiga i början av det tredje kvartalet. Barometerindikatorn steg för fjärde månaden i rad i augusti (se diagram 64). Uppgången förklarades bland annat av att pessimismen bland hushållen minskade, även det för fjärde månaden i rad (se diagram 65). Enligt Konjunkturbarometern väntar sig företagen att ordergången ska ta fart, särskilt på exportmarknaden (se diagram 66). Inköpschefsindex har också stigit de senaste månaderna. Uppgångarna sker dock från extremt låga nivåer. Fortfarande befinner sig exempelvis barometerindikatorn på en nivå som indikerar att läget i ekonomin är mycket svagare än normalt. Sammantaget är bedömningen att BNP-tillväxten blir noll det tredje kvartalet (se diagram 67).

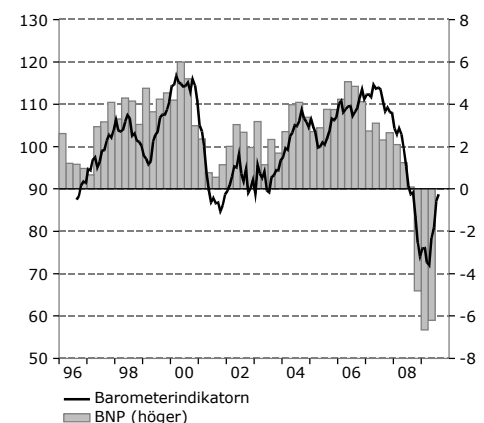
Diagram 63 BNP till marknadspris
Procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 64 Barometerindikatorn och BNP-tillväxten

Index, månadsvärden respektive årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

¹⁶ Avser kalenderkorrigerade siffror.

**Diagram 65 Hushållens
förtroendeindikator (CCI)**

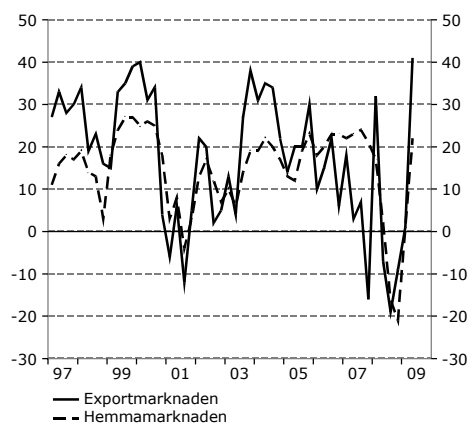
Nettotal, månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

**Diagram 66 Ordergång,
tillverkningsindustrin**

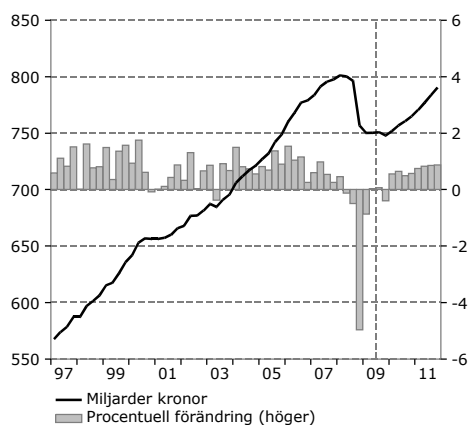
Nettotal, förväntan, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 67 BNP till marknadspris

Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Det fjärde kvartalet ökar varuexporten ytterligare, samtidigt som de fasta bruttoinvesteringarna fortsätter att falla. Efter tre kvartal med tillväxt faller även hushållens konsumtion tillfälligt. Det beror på effekterna av den nya influensan (se avsnittet ”Hushållens konsumtionsutgifter” samt fördjupningen ”Små makroekonomiska effekter av den nya influensan”). Även tjänsteexporten påverkas då antalet utländska besökare i Sverige minskar. Därmed faller BNP tillfälligt (se diagram 67). Helåret 2009 faller BNP med 5,0 procent (se tabell 10).

MINDRE DYSTRA HUSHÅLL OCH ÖKAD OMVÄRLDSEFTERFRÅGAN GER TILLVÄXT 2010

I början av 2010 ökar produktionen när efterfrågan växer. Utvecklingen i omvärlden blir något starkare och efterfrågan på svensk export stiger. Det första halvåret 2010 dras BNP-tillväxten dessutom upp av en positiv rekyll i framför allt hushållens konsumtion då influensan dragit förbi (se diagram 67). Från det första kvartalet 2010 ökar kalenderkorrigerad BNP jämfört med motsvarande kvartal föregående år. Det är första gången sedan det tredje kvartalet 2008 som tillväxten beräknad på det sättet blir positiv (se diagram 68).

Men även bortsett från dessa tillfälliga rörelser medför den expansiva ekonomiska politiken att hushållens konsumtion fortsätter att öka. En expansiv finanspolitik och låga räntor gynnar hushållen. Dessutom är hushållens sparande högt i utgångsläget. Den svaga utvecklingen på arbetsmarknaden håller dock tillbaka inkomstökningen. Uppgången i konsumtionen blir därmed försiktig (se diagram 69).

Kapacitetsutnyttjandet förblir lågt även i början av nästa år. Det dröjer därför till det fjärde kvartalet 2010 innan investeringarna i näringslivet börjar stiga igen.

Även importen fortsätter att utvecklas svagt. I takt med att efterfrågan ökar stiger visserligen importen. Men uppgången är långsam. Bland annat beror det på efterfrågans sammansättning med en förhållandevis svag ökning av efterfrågan med högt importinnehåll. Det gäller till exempel maskininvesteringarna. Som nämnts stiger varuexporten, som också har ett högt importinnehåll, relativt långsamt i ett historiskt perspektiv. Sammantaget blir BNP-tillväxten 1,5 procent 2010.

FORTSATT UPPGÅNG 2011

År 2011 fortsätter den internationella återhämtningen och efterfrågan på svensk export ökar snabbare än året innan. Trots det kommer varuexporten att befinna sig på en klart lägre nivå 2011 än i slutet av 2008 innan raset började. Det beror på att fallet var historiskt stort och på att den internationella handeln återhämtar sig jämförelsevis långsamt. Dessutom producerar och exporterar den svenska industrin mycket investeringsvaror, för vilka efterfrågan återhämtar sig relativt sent i den globala återhämtningen.

År 2011 har tillförsikten hos hushållen ökat och behovet av att buffertspara minskat. De reala disponibelinkomsterna ökar åter snabbare och hushållens konsumtion växer med 3,0 procent. Dessutom har kapacitetsutnyttjandet stigit så pass att investeringarna i såväl industrin som tjänstebanserna tar fart. Samtidigt har lagerstockarna närmat sig önskade nivåer och företagen drar ner på takten i avvecklingen av lager. Sammantaget ökar BNP med 2,9 procent 2011.

Tabell 10 Försörjningsbalans

Miljard kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2008	2008	2009	2010	2011
BNP ¹	3 157	-0,2	-5,0	1,5	2,9
BNP, kalenderkorrigerad		-0,4	-4,9	1,2	2,9
Real BNI per capita		-1,1	-7,0	0,2	2,3
Hushållens konsumtionsutgifter	1 467	-0,2	-1,5	2,2	3,0
Offentliga konsumtionsutgifter	834	1,5	1,0	1,0	0,4
Fasta bruttoinvesteringar	615	2,7	-16,2	-4,0	4,3
Lagerinvesteringar ²	5	-0,6	-0,8	0,4	0,2
Export	1 711	1,9	-14,7	3,1	5,7
Import	1 477	3,0	-15,7	2,7	5,6
Total inhemsk efterfrågan	2 922	0,2	-4,8	1,1	2,6
Nettoexport ²	235	-0,4	-0,6	0,4	0,4
Bytesbalans ³	262	8,3	6,7	6,4	6,7

¹ Faktisk (ej kalenderkorrigerad) BNP-tillväxt baserad på prognos av det preliminära utfallet för offentlig konsumtion uppgår till -5,1 procent, 1,3 procent respektive 2,7 procent 2009, 2010 och 2011. Det nya sättet att mäta volymutvecklingen i offentlig produktion av individuella tjänster innebär att det uppstår en metodberoende skillnad mellan det preliminära och det definitiva utfallet för offentlig konsumtion (se faktarutan "Prognoser på offentlig konsumtion"). Därmed skiljer sig även det preliminära och det definitiva utfallet för BNP. Konjunkturinstitutets prognoser för offentlig konsumtion avser det definitiva utfallet. Vid prognosutvärderingar kommer Konjunkturinstitutet emellertid att utgå ifrån en uppskattning av det preliminära utfallet för offentlig konsumtion.

² Bidrag till BNP-tillväxten.

³ I procent av BNP, löpande priser.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Hushållens konsumtionsutgifter

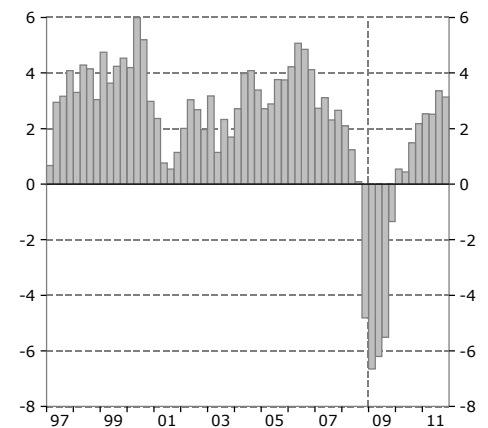
HUSHÅLLENS REALA DISPONIBLA INKOMSTER OFÖRÄNDRADE 2009 OCH 2010

Den kraftiga konjunkturförsvagningen sätter tydliga spår i hushållens inkomster. I år kommer lönesumman i ekonomin att minska som ett resultat av att antalet arbetade timmar faller kraftigt (se tabell 11). Det är första gången sedan 1993 som lönesumman i ekonomin krymper. Att hushållens reala disponibla inkomster trots allt stiger förklaras bland annat av skattelättnader riktade till hushållen¹⁷ och större överföringar från den offentliga

¹⁷ Skattelättnaderna består av jobbskatteavdragets tredje steg, höjd nedre skiktgräns för att betala statlig inkomstskatt och det permanenta rot-avdraget.

Diagram 68 BNP till marknadspris

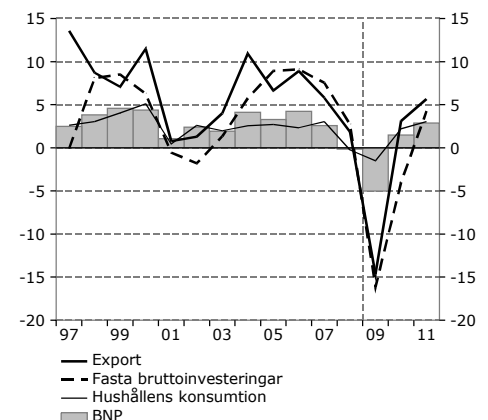
Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 69 BNP och efterfrågan

Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

sektorn. De arbetslöshetsrelaterade överföringarna stiger i takt med att arbetslösheten ökar. Då många personer står utanför a-kassan ökar dessutom det ekonomiska biståndet. Därtill ökar utbetalningarna av pensioner förhållandevis mycket i år.

Tabell 11 Hushållens inkomster

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring

	2008	2008	2009	2010	2011
Lönesumma	1 309	5,8	-0,9	-0,6	2,7
Timlön enligt NR ¹		4,4	3,3	2,1	2,3
Arbetade timmar ^{1,2}		1,4	-4,1	-2,7	0,4
Övriga faktorinkomster	284	0,2	-5,7	1,8	8,3
Överföringar från offentlig sektor	489	1,6	9,4	3,3	2,3
Överföringar från privat sektor	65	-1,0	3,0	2,9	-1,4
Skatter och avgifter	-582	-2,8	-3,2	0,9	2,9
Disponibla inkomster	1 563	6,6	2,5	0,7	3,3
Konsumentpris ³		2,8	2,2	0,6	0,5
Reala disponibla inkomster		3,6	0,2	0,1	2,8

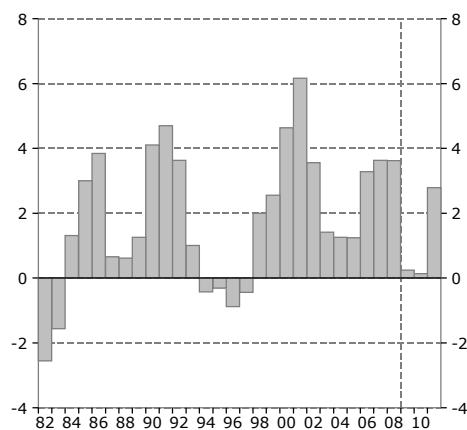
¹ Korrigerat för olika antal arbetsdagar mellan åren. ² Avser anställdas timmar.

³ Implicitprisindex för hushållens konsumtionsutgifter.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 70 Hushållens reala disponibla inkomster

Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

År 2010 är hushållens reala disponibla inkomster i stort sett oförändrade jämfört med 2009 (se diagram 70). Precis som i år krymper lönesumman 2010. Transfereringarna från den offentliga sektorn fortsätter att stiga men ökningstakten avtar. De arbetslöshetsrelaterade transfereringarna fortsätter att öka kraftigt men utbetalningarna av pensionerna stiger långsamt till följd av att den automatiska balanseringen i pensionssystemet aktiveras. Konjunkturinstitutets prognos för finanspolitiken innebär skattelättnader och ökade transfereringar till hushållen på sammanlagt 10 miljarder kronor 2010.

År 2011 stiger hushållens reala disponibla inkomster med 2,8 procent, det vill säga jämförelsevis kraftigt. En starkt bidragande orsak till att hushållens reala disponibla inkomster stiger snabbt är att fallet i antalet arbetade timmar upphör och i stället ökar något 2011. Den starkare tillväxten leder även till att egenföretagarnas inkomster växer snabbt. Även för 2011 prognostiserar Konjunkturinstitutet att finanspolitiken bidrar till ökade inkomster för hushållen. Sammantaget höjer den prognostiserade finanspolitiken hushållens disponibla inkomster med 15 miljarder kronor 2011.

MARKANT ÖKNING AV HUSHÅLLENS KONSUMTION UNDER DET ANDRA KVARTALET I ÅR

Hushållens konsumtion ökade med hela 1 procent det andra kvartalet jämfört med årets första kvartal. Konsumtionen av bilar och sällanköpsvaror ökade med starka 5,4 respektive 1,9 procent mellan kvartalen. En förklaring till uppgången är det låga ränteläget. Dessutom upphörde rätten till att utnyttja miljö-

bilspremier den 1 juli, vilket ledde till en rejäl men tillfällig ökning av antalet bilar som nyregistrerades på hushåll under juni månad. Antalet nyregistrerade bilar föll sedan tillbaka kraftigt i juli (se diagram 71). Andra delar av konsumtionen utvecklades svagt under det andra kvartalet. Turistandet utomlands minskade med 2,3 procent och konsumtionen av övriga tjänster ökade med måttliga 0,2 procent.

Den nya influensan håller tillbaka hushållens konsumtion under det fjärde kvartalet, vilket hushållen kompenserar med ökad konsumtion under 2010. Konsumtionen ökar därför starkt de första två kvartalen 2010, men den underliggande konsumtionsutvecklingen under dessa kvartal – bortsett från influensans effekter – är svag.

DEN UNDERLIGGANDE KONSUMTIONEN ÖKAR MÄTTLIGT DE NÄRMASTE KVARTALEN

Fram till hösten 2010 väntas hushållens underliggande konsumtion öka endast måttligt. Detta trots att ökningen det andra kvartalet i år var så pass stark vilket skulle kunna indikera att även fortsättningen blir stark. Hushållens konsumtion var dock extremt nedpressad det första kvartalet i år, bland annat till följd av en stor pessimism hos hushållen angående såväl den egna ekonomin som den svenska ekonomin som helhet (se diagram 72). Sparkvoten ökade också kraftigt och uppgick till 16,1 procent vilket är mycket högt i ett historiskt perspektiv. Ökningen av konsumtionen det andra kvartalet bedöms därför vara en korrigering av den tidigare återhållna konsumtionen.

Hushållen har dock blivit märkbart mindre pessimistiska. I augusti var CCI 3,1, det vill säga bara något lägre än genomsnittet sedan 1993 som är 4,1.

Arbetslösheten var 8,4 procent under det andra kvartalet i år men väntas stiga till nära 12 procent mot slutet av 2010. Utvecklingen på arbetsmarknaden gör att hushållen fortsätter att vara relativt försiktiga när det gäller att öka konsumtionen. Även om hushållen minskar sitt sparande något kommer sparandet därför fortfarande vara högt i ett historiskt perspektiv. Den underliggande konsumtionen, det vill säga exklusive influensans effekter, ökar med ca 0,1 procent per kvartal under hösten 2009, och med strax under 0,5 procent per kvartal under våren 2010.

DEN NYA INFLUENSAN LEDER TILL MINSKAD KONSUMTION DET FJÄRDE KVARTALET 2009

Den nya influensan har utvecklats till en pandemi och den antas spridas snabbt i Sverige under hösten (se fördjupningen ”Små makroekonomiska effekter av den nya influensan”). Detta medför att hushållen håller tillbaka konsumtionen det fjärde kvartalet i år. Framför allt minskar turistflödena till och från Sverige vilket påverkar de svenska hushållens turistutgifter, liksom försäljningen i Sverige för tjänstebanscher som hotell- och restaurang.

Diagram 71 Nyregistrerade personbilar ägda av hushåll

Tusental, säsongrensade månadsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 72 Hushållens förtroendeindikator (CCI)

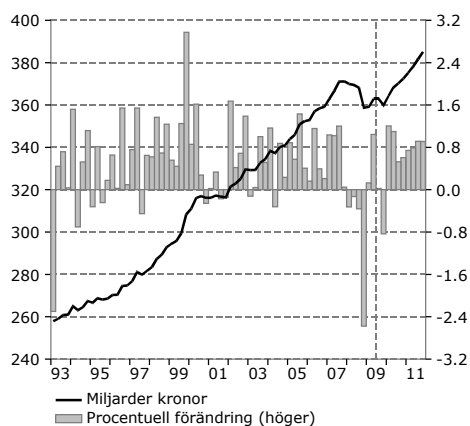
Nettotal, månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 73 Hushållens konsumtion

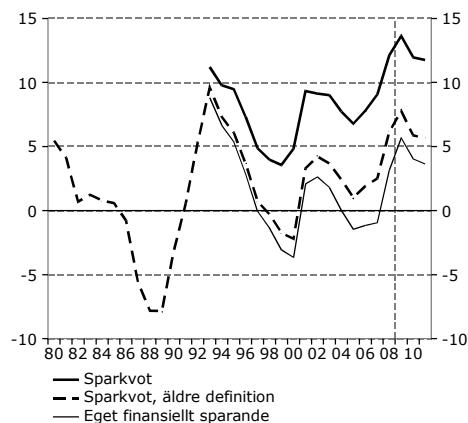
Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 74 Olika mått på sparande

Andel av disponibel inkomst, procent

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Även de svenska hushållen minskar konsumtionen av sådana tjänster, både på grund av egen sjukdom och av rädsla för att bli smittade. Sammantaget väntas hushållens konsumtion minska med 0,8 procent det fjärde kvartalet jämfört med kvartalet innan.

När väl vågen av nya sjukdomsfall börjar ebba ut mot slutet av året befinner sig hushållen i en situation med ett visst upp-dämt konsumtionsbehov och ett för högt sparande jämfört med vad man planerat för på lite längre sikt. Visserligen blir inkomsterna något lägre för dem som blir sjuka eller vårdar anhöriga. Men konsumtionen minskar ännu mer till följd av influensan, därav det höga oplanerade sparandet. Konsumtionen ökar därför snabbt under inledningen av 2010 när hushållen återställer flödena för konsumtion och sparande till önskade nivåer (se diagram 73).

BÄTTRE FART PÅ KONSUMTIONEN FÖRST EFTER SOMMAREN 2010

I mitten av 2010 är hushållens sparande högt och konsumtionsnivån låg. Exempelvis väntas konsumtionsnivån det andra kvartalet 2010 fortfarande vara lägre än den var under något av två första kvartalerna 2008. Även om läget på arbetsmarknaden fortfarande försvagas under 2010, kan hushållen vid det laget ändå se de första indikationerna på att arbetsmarknaden är på väg att stabiliseras.

Dessutom är penningpolitiken fortfarande mycket expansiv och under större delen av 2010 ligger reporäntan kvar på 0,25 procent. Sammantaget bedöms det därför finnas förutsättningar för att hushållens konsumtion stärks under hösten 2010. Konsumtionen ökar då med 0,5–0,6 procent per kvartal, vilket är marginellt högre än det historiska genomsnittet de senaste 10 åren.

Snabbt stigande inkomster och fortsatt låga räntor medför att konsumtionen tar än mer fart under 2011, då den ökar med mellan 0,7 och 0,9 procent per kvartal.

I år minskar konsumtionen med 1,5 procent medan den ökar under de två påföljande åren (se tabell 12). Sparkvoten faller 2011 till 11,8 procent men är fortfarande mycket hög i ett historiskt perspektiv (se diagram 74).

Tabell 12 Hushållens konsumtionsutgifter

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2008	2008	2009	2010	2011
Konsumtionsutgifter	1 467	-0,2	-1,5	2,2	3,0
Sällanköpsvaror	288	1,8	-0,2	3,5	4,6
Bilar	39	-23,0	-19,3	3,6	5,7
Dagligvaror	233	-1,0	2,2	2,0	1,4
Övriga varor	55	-6,0	-0,2	1,6	1,4
Tjänster exkl. bostad	441	1,6	-1,7	3,0	3,4
Bostäder inkl. energi	374	0,7	0,9	0,8	0,8
Konsumtion i utlandet	71	3,0	-18,9	2,4	3,4
Avgår: Utlänningars konsumtion i Sverige	84	3,4	4,8	3,4	-4,2
Ideella organisationer	50	-0,1	4,7	1,3	1,6
Sparkvot ¹	202	12,1	13,6	12,0	11,8
Sparkvot, äldre definition ¹	96	6,1	7,8	5,9	5,6

¹ Sparande i miljarder kronor, löpande priser respektive i procent av disponibel inkomst. PPM-medlen bokförs numera som sparande i hushållssektorn. I "Sparkvot äldre definition" ingår varken sparande i avtalspensioner eller PPM-medlen.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Offentliga konsumtionsutgifter

DEN OFFENTLIGA KONSUMTIONEN ÖKAR 2009–2011

Den offentliga konsumtionen stiger åren 2009–2011 främst till följd av beslutad och antagen finanspolitik (se tabell 13). Ökningen är störst inom den statliga sektorn, medan ökningen inom kommunsektorns är svagare till följd av det ansträngda ekonomiska läget bland kommuner och landsting.

Tabell 13 Offentliga konsumtionsutgifter

Miljarder kronor, löpande priser och procentuell förändring, fasta priser

	2008	2008	2009	2010	2011
Offentliga konsumtionsutgifter	834	1,5	1,0	1,0	0,4
Procent av BNP, löpande priser		26,4	27,9	28,0	27,7
Statlig konsumtion	219	0,2	2,6	1,5	0,3
Kommunsektorns konsumtion	615	2,0	0,4	0,8	0,4
Offentlig konsumtion, preliminärt utfall		1,5	0,9	0,6	-0,1

Anm. Den nedersta raden i tabellen är en prognos på det preliminära utfallet, se faktarutan "Prognoser på offentlig konsumtion". Övriga rader är prognoser på det definitiva utfallet, vilket är de prognoser som hänvisas till i texten.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Den statliga konsumtionen ökar åren 2009–2011. I år förklaras ökningen av bland annat beslutade finanspolitiska stimulanser riktade till forskning, vägunderhåll och arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Dessutom ökar kostnaderna för tandvårdsreformen och antalet högskolestudenter stiger.

År 2010 och 2011 fortsätter den statliga konsumtionen att stiga men i en allt långsammare takt. Ökningen är ett resultat av den antagna finanspolitiken som riktas till arbetsmarknadspolitiska åtgärder och forskning.

Kommunsektorns konsumtion ökar med 0,4 procent i år. Den demografiska utvecklingen med en åldrande befolkning innebär ökad efterfrågan på kommunernas och landstingens tjänster då mer sjukvård och äldreomsorg efterfrågas. I kommunerna hålls efterfrågeökningen tillbaka genom minskande elevunderlag i grundskolan. Det ansträngda ekonomiska läget för kommuner och landsting leder emellertid till att de inte kan öka sin konsumtion i så hög utsträckning som den demografiska utvecklingen efterfrågar. En sänkning av ambitionsnivån kan med andra ord förväntas i kommunsektorn i år.

Den nya influensan förväntas öka den offentliga konsumtionen något i år. Landstingens konsumtion stiger på grund av genomförandet av massvaccinationen och att landstingen möter en högre efterfrågan på sjukvårdstjänster. Detta motverkas dock av ökad frånvaro inom övriga delar av den offentliga sektorn (se fördjupningen ”Små makroekonomiska effekter av den nya influensan”).

År 2010 får kommunsektorn tillskott i sina finanser genom det tillfälliga konjunkturstödet. Dessutom antas ytterligare resurser tillföras genom sänkta socialavgifter, ökade statsbidrag och en höjning av kommunalskatten (se kapitlet ”Offentliga finanser och finanspolitik”). Även 2011 antas kommuner och landsting tillföras mer resurser utöver vad som redan aviserats.¹⁸ Resurstillskotten innebär att kommuner och landsting kan öka sin konsumtion. Tillskotten bedöms inte vara tillräckliga för att kommunsektorn fullt ut ska kunna möta den demografiskt betingade efterfrågan på kommunala tjänster.

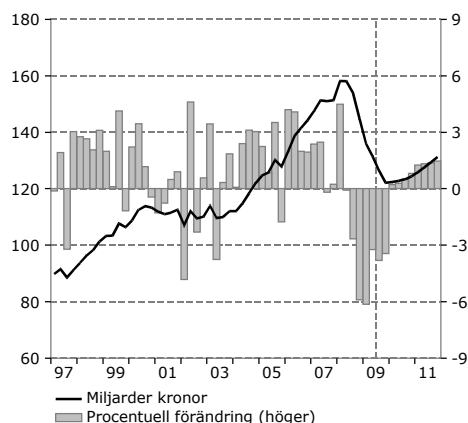
FAKTA

Prognoser på offentlig konsumtion

Det preliminära årsutfallet på offentlig konsumtion i de kvartalsvisa nationalräkenskaperna är sedan november 2007 i stor utsträckning en demografisk framskrivning av föregående års utfall. Till exempel skrivs konsumtionsutgifterna för skolan fram med den prognostiserade förändringen av antalet elever. För en stor del av landstingens konsumtion, drygt 70 procent, används inte ens en demografisk framskrivning utan konsumtionen antas utvecklas som föregående års definitiva årsutfall. Det årsutfall som publiceras hösten året efter utfallsåret syftar till att mäta den verkliga volymen även med beaktande av kvaliteten i produktionen (se vidare fördjupningen ”Ny metod för

Diagram 75 Fasta bruttoinvesteringar

Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

¹⁸ I vårpropositionen för 2009 föreslogs ett tillfälligt konjunkturstöd till kommuner och landsting på 7 miljarder kronor avsedda för 2010. Statsbidragsnivåerna för 2010 hålls samtidigt konstanta på 2009 års nivå. Från och med 2011 höjs nivån på statsbidragen med 5 miljarder kronor, jämfört med 2009. Detta innebär att resurserna minskar med 2 miljarder kronor mellan 2010 och 2011.

att beräkna offentliga sektorns produktion och konsumtion” i *Konjunkturläget*, januari 2008).

För att fånga upp den verkliga aktivitetsnivån i svensk ekonomi har Konjunkturinstitutet valt att i prognosen för offentlig konsumtion försöka förutse det definitiva utfallet (se vidare fördjupningen ”Prognos på offentlig konsumtion” i *Konjunkturläget*, juni 2008). Konjunkturinstitutet gör även en prognos på det preliminära utfallet som redovisas löpande i *Konjunkturläget*.

Fasta bruttoinvesteringar

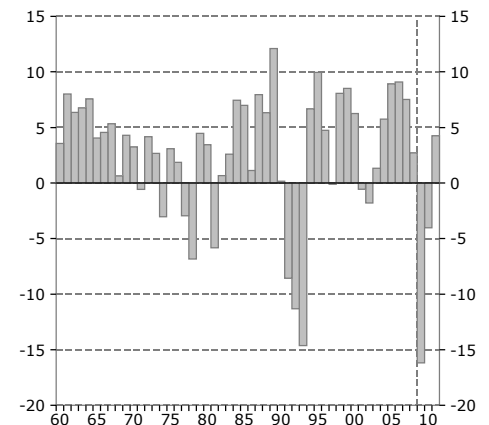
BRANT FALL I DE FASTA BRUTTOINVESTERINGARNA

I samband med konjunkturedgången det andra halvåret 2008 började de fasta bruttoinvesteringarna falla brant. Enligt preliminära siffror från nationalräkenskaperna fortsatte nedgången det andra kvartalet i år. Nedgången var i säsongrensade termer 3,2 procent i jämförelse med första kvartalet i år (se diagram 75). I jämförelse med andra kvartalet 2008 var nedgången 18,8 procent. Näringslivets investeringar minskade med 24,5 procent i jämförelse med andra kvartalet 2008. Ett sådant brant fall för näringslivets investeringar har inte skett sedan åtminstone 1980. Investeringsnedgången i näringslivet var bred det andra kvartalet i år och berörde de flesta branscher. Nedgången påverkade alla kapitalslag men i synnerhet maskininvesteringarna som rasade kraftigt med hela 36,5 procent i jämförelse med andra kvartalet 2008. De offentliga investeringarna ökade däremot med 13,2 procent i jämförelse med andra kvartalet 2008.

Bakom den dramatiska investeringsnedgången ligger den kraftigt vikande efterfrågan. Efterfrågeminskningen från såväl hemma- som exportmarknaden har resulterat i ett mycket lågt kapacitetsutnyttjande. Företagens investeringsbehov är därför små vilket medför att investeringarna faller såväl i år som 2010. Den svaga investeringsutvecklingen förstärks av att vissa företag har problem med att finansiera sina investeringar. År 2011 ökar investeringarna i måttlig takt. Bedömningen är dock att det sker tillräckligt med investeringar för att undvika en för snabb ökning av kapacitetsutnyttjandet, och produktionen kan därmed öka i takt med efterfrågan utan att flaskhalsproblem uppstår (se tabell 14 och diagram 76).

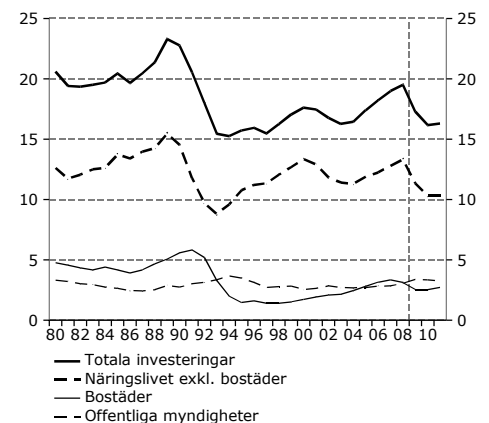
Investeringsfallet leder till att de fasta bruttoinvesteringarna som andel av BNP sjunker 2009 och 2010. År 2011 ökar andelen något och blir 16,3 procent. Fallet i investeringsandelen blir därmed inte lika omfattande som vid lågkonjunkturen i början av 1990-talet (se diagram 77). Näringslivets investeringar exkluderar

Diagram 76 Fasta bruttoinvesteringar
Årlig procentuell förändring

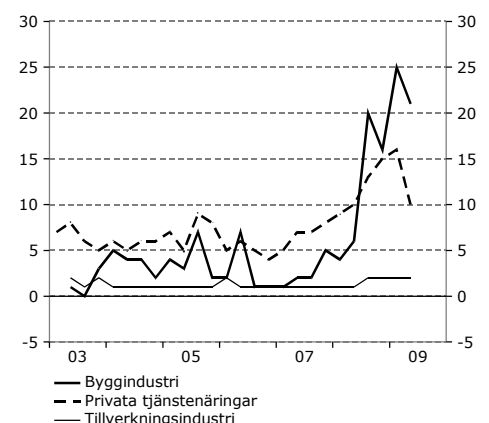
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 77 Investeringar
Procent av BNP, löpande priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 78 Hinder för företagens produktion: finansiella restriktioner
Procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 79 Industrins kapacitetsutnyttjande
Procent, säsongrensade kvartalsvärden

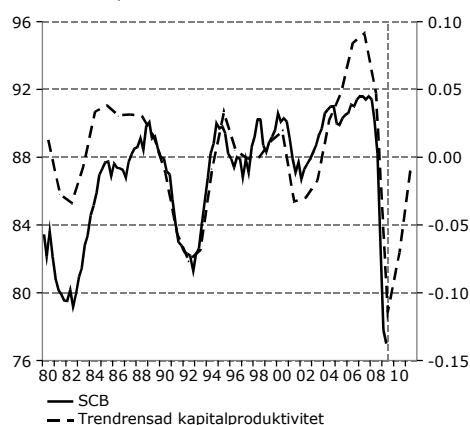
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 80 Tillverkningsindustrin. Hinder för företagens produktion, lönsamhetsomdöme samt planer för produktionskapaciteten
Säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 81 Industrins kapacitetsutnyttjande och kapitalproduktivitet
Procent respektive kvot

Anm. Förädlingsvärde/kapitalstock.
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

sive bostäder som andel av BNP sjunker 2009 och 2010. År 2011 ökar andelen åter något och blir 10,3 procent. Vid en internationell jämförelse kommer näringslivets investeringar, exklusive bostäder, som andel av BNP år 2010 att bli högre än i USA men lägre än i euroområdet.

Tabell 14 Fasta bruttoinvesteringar

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2008	2008	2009	2010	2011
Industrin	97	2,2	-23,6	-13,1	4,0
Övriga varubranscher	87	6,0	-12,4	-1,2	3,7
Tjänster exkl. bostäder	237	5,1	-21,6	-6,4	3,9
Näringslivet exkl. bostäder	421	4,6	-20,2	-6,7	3,9
Bostäder	98	-5,4	-21,0	1,0	10,2
Näringslivet	519	2,5	-20,3	-5,2	5,2
Offentliga myndigheter	96	4,0	6,2	0,9	0,9
Investeringar	615	2,7	-16,2	-4,0	4,3

Anm. Övriga varubranscher omfattar jord- och skogsbruk, fiske, el-, gas-, värme- och vattenförsörjning samt byggverksamhet (branscherna 01, 02, 05, 40, 41 och 45 enligt SNI 2002).

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

FINANSIERINGSPROBLEMEN KLINGAR AV

Finanskrisen har inneburit att det har blivit svårare för företag att hitta finansiering. Det finns dock information som tyder på att finansieringsproblemen har lättat något den senaste tiden. Inom de privata tjänstebanscher och byggindustrin sjönk enligt Konjunkturbarometern andelen företag som anger finansiella restriktioner som det främsta hindret för produktionen det andra kvartalet 2009. Inom tillverkningsindustrin är det få företag som anger finansiella restriktioner som det främsta hindret för företagets produktion. Det är inom byggindustrin som svårigheterna att finansiera verksamheten är som störst (se diagram 78).

Enligt Konjunkturbarometern för augusti månad 2009 uppgav 31 procent av företagen i näringslivet som helhet att det var svårare eller avsevärt svårare än normalt att finansiera verksamheten. I juli var andelen 36 procent. Bland de företag som upplever finansieringsproblem anger flest företag möjligheten att få banklån som främsta hinder, till exempel på grund av hårdare kreditprövning. Framöver antas läget på de finansiella marknaderna fortsätta att gradvis normaliseras, för att 2011 vara konjunktorellt normalt (se kapitlet "Finansmarknader och penningpolitik").

INDUSTRIINVESTERINGARNA FORTSÄTTER FALLA

Industrins investeringar fortsatte att falla kraftigt det andra kvartalet i år. Maskininvesteringarna föll med hela 36 procent i jämförelse med andra kvartalet 2008.

Indikatorerna för investeringarna har stärks något andra kvartalet, men är överlag fortsatt mycket svaga. Konjunkturbarometerns mått på kapacitetsutnyttjandet ökade något andra kvartalet i år. Däremot sjönk SCB:s mått på kapacitetsutnyttjandet ytterligare andra kvartalet 2009, men i mycket lägre takt än tidigare (se diagram 79). Det är något fler företag än tidigare som anger brist på maskin- och anläggningskapacitet som främsta produktionshinder. Bristen på maskin- och anläggningskapacitet är dock fortsatt mycket låg. Industrin har fått en något bättre orderingång och det är något fler företag som planerar för en utökad produktionskapacitet än tidigare. Lönsamhetsomdömet förbättrades marginellt men är fortsatt mycket svagt enligt Konjunkturbarometern (se diagram 80). Den övergripande bilden är att industriföretagen har ledig produktionskapacitet de närmaste åren, vilket medför att industriinvesteringarna fortsätter att falla kraftigt 2009 och 2010. År 2011 tar efterfrågetillväxten, framför allt exportefterfrågan, mer fart och kapacitetsutnyttjandet stiger snabbare. Detta medför ett ökat behov av investeringar inom industrin (se diagram 81 och diagram 82).

ÄVEN TJÄNSTEBRANSCHERNAS INVESTERINGAR FALLER

Tjänstebanschernas investeringar föll kraftigt andra kvartalet 2009 i jämförelse med andra kvartalet 2008. I synnerhet var det maskininvesteringarna som föll kraftigt med hela 42,5 procent i jämförelse med andra kvartalet 2008.

Indikatorerna har förbättrats något men är fortfarande mycket svagare än normalt enligt Konjunkturbarometern. Andelen företag som utnyttjar sina resurser för fullt ökade något andra kvartalet 2009, efter att ha fallit sedan fjärde kvartalet 2007. Även lönsamhetsomdömet förbättrades något för de privata tjänstebanscherna. Lönsamhetsomdömet är dock fortfarande mycket svagt. Företagens bedömning om den framtida efterfrågeutvecklingen förbättrades något och flertalet tjänstebanscherna räknar med att efterfrågan kommer att stabiliseras eller öka något (se diagram 83). Investeringarna inom tjänstebanscherna faller brant 2009. Nästa år dämpas nedgången. År 2011 har efterfrågan ökat så pass mycket att det sker en viss ökning av investeringarna (se diagram 84).

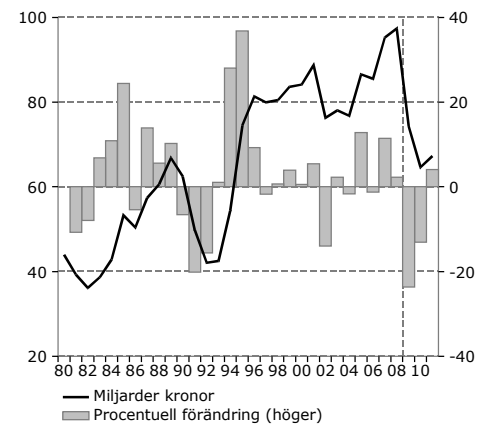
INVESTERINGAR I BOSTÄDER HAR FALLIT BRANT SEDAN FÖRSTA KVARTALET I FJOL

De totala bostadsinvesteringarna har fallit brant de senaste fem kvartalen. Bostadsinvesteringarnas nivå var det andra kvartalet i år hela 25 procent lägre än den var det första kvartalet 2008 (se diagram 85). Detta beror helt och hållet på att investeringarna i nya bostäder minskat med nära 50 procent under denna period. Ombyggnadsinvesteringarna har däremot ökat svagt.

Även antalet påbörjade lägenheter har minskat på senare tid. Under 2008 minskade de med 22 procent jämfört med året före

Diagram 82 Industrins investeringar

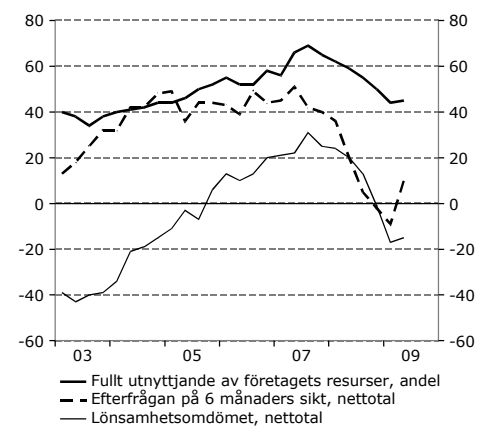
Miljarder kronor, fasta priser respektive årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 83 Fullt utnyttjande av resurser, efterfrågan samt lönsamhetsomdömet i de privata tjänstebanscherna

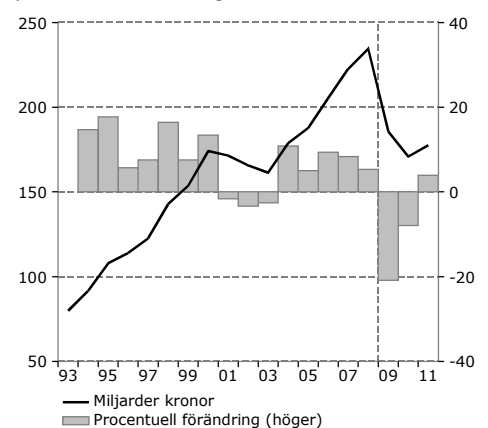
Säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 84 Tjänstebanschernas investeringar

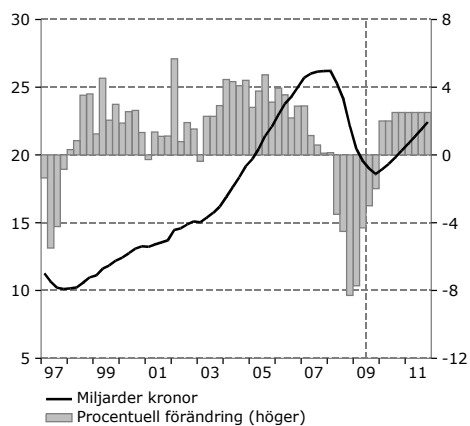
Miljarder kronor, fasta priser respektive årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 85 Bostadsinvesteringar

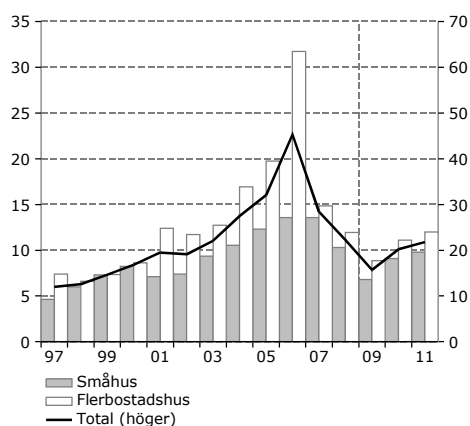
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 86 Påbörjade lägenheter

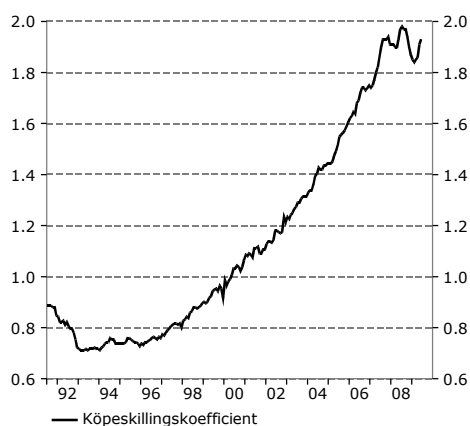
Tusental

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 87 Fastighetsmarknaden, småhus

Köpeskillingskoefficient, månadsvärden

Anm. Köpeskillingskoefficient = köpeskillning/ taxeringsvärde (2006)

Källa: SCB.

(se diagram 86), och under det första halvåret i år minskade antalet påbörjade lägenheter med hela 45 procent jämfört med samma period 2008.

MINSKAD PESSIMISM HOS DE BOSTADSBYGGANDE FÖRETAGEN

I de senaste Konjunkturbarometrarna går det att skönja en viss vändning i stämningsslaget bland de bostadsbyggande företagen, bort från den nattsvarta pessimism som dominerat tidigare i år. Jämförs svaren i kvartalsbarometrarna från april och juli i år blir detta påtagligt. Både bedömningen av situationen i nuläget jämfört med läget för tre månader sedan samt planerna och förväntningarna för de närmaste tre månaderna är betydligt ljusare i juli än i april. I juli svarade 34 procent av företagen att de väntar sig ett ökat byggande, medan motsvarande andel i april var 7 procent. I juli väntade sig 40 procent av företagen en större orderstock de närmaste tre månaderna. I april svarade bara 8 procent att orderstocken förväntades öka. Men trots att tendensen är positiv är det fortfarande fler företag som väntar sig att byggandet och orderstocken blir lägre de närmaste tre månaderna än som tror på en uppgång.

PRISÖKNINGARNA PÅ BEFINTLIGA BOSTÄDER BROMSAR UPP

Prisutvecklingen på det befintliga bostadsbeståndet har betydelse för bostadsinvesteringarna, eftersom exempelvis prisökningar ger bättre förutsättningar för lönsamhet i byggandet av nya bostäder. Informationen på senare tid ger en splittrad bild av prisutvecklingen, men en tolkning är att vårens prisökningar har bromsats upp och att priserna bara kommer att öka svagt i höst.

Villapriserna ökade under våren enligt i stort sett samstämmiga uppgifter från Småhusbarometern och Mäklarstatistik (se diagram 87). För den senaste månaden (juli) går dock uppgifterna isär. Enligt Småhusbarometern var priserna oförändrade medan de enligt Mäklarstatistik föll med 3 procent jämfört med föregående månad. Villapriserna de senaste tre månaderna jämfört med föregående tre månader har enligt Småhusbarometern ökat med 5 procent medan de varit oförändrade enligt Mäklarstatistik. För bostadsrätter har priserna ökat med 1 procent enligt Mäklarstatistik som är den enda källan på området. Generellt sett innehåller Mäklarstatistik bättre information än Småhusbarometern om de allra senaste avsluten på villamarknaden. Småhusbarometern registrerar priserna först när lagfarten beviljats, vilket kan vara upp till två månader efter att köpeavtal tecknats, medan Mäklarstatistiken bygger på färsk rapportering från mäklare. Men samtidigt råder det lägre aktivitet på marknaden för både villor och bostadsrätter under just juli månad, vilket gör att slutsatser ska dras med försiktighet.

BOSTADSVINVESTERINGARNA BÖRJAR ÖKA UNDER 2010

Minskningen av bostadsinvesteringarna väntas fortsätta under resten av 2009, men fallet är inte lika brant som under de föregående kvartalen. Orsaken är främst att antalet påbörjade lägenheter har varit så lågt de senaste fyra kvartalen. Påbörjade lägenheter bokförs i nationalräkenskaperna som bostadsinvesteringar under de sex påföljande kvartalen varefter de anses vara färdigställda.

Under inledningen av 2010 väntas investeringarna i bostäder börja öka igen, men från en mycket låg nivå. Tendensen mot ökad optimism bland de bostadsbyggande företagen väntas tillta under andra halvåret i år. Priserna på det befintliga bostadsbeståndet börjar åter öka 2010, men i långsam takt eftersom den växande arbetslösheten skapar osäkerhet bland hushållen. I år minskar bostadsinvesteringarna med 21 procent. Men 2010 och 2011 ökar de med 1 respektive 10 procent. Bostadsinvesteringarnas nivå 2011 är dock fortfarande nära 15 procent lägre än den var 2007 (se diagram 88).

STARKT ÖKANDE OFFENTLIGA INVESTERINGAR I ÅR

De offentliga investeringarna ökar starkt i år. Ökningstakten avtar under 2010 och 2011 men ligger kvar på historiskt höga nivåer (se diagram 89).

I år stiger de offentliga investeringarna med 6,2 procent. Ökningen beror främst på höjda anslagsnivåer till statliga infrastrukturinvesteringar. Under 2010 och 2011 ökar de offentliga investeringarna med betydligt mer modesta 0,9 procent per år. Den svagare ökningstakten förklaras dels av en frånvaro av finanspolitiska stimulanser riktade mot infrastruktur, dels av kommunsektorns ansträngda ekonomiska läge som dämpar investeringstakten i sektorn.

Lager

MISSNÖJET MED FÖR STORA LAGER FORTSÄTTER ATT MINSKA

Framför allt under inledningen av finanskrisen blev företagen överraskade av stora efterfrågebortfall, vilket medförde en ofrivillig lageruppbyggnad. Företagen har därefter svarat med att minska lagren och anpassa produktionen till den lägre efterfrågan. Produktionen i ekonomin som helhet föll därmed kraftigt fjärde kvartalet 2008 och första kvartalet i år.

Det andra kvartalet låg produktionen kvar på en låg nivå. Samtidigt fortsatte lagren att minska. Totalt minskade lagren i ekonomin med 8,9 miljarder kronor i fasta priser och säsongrensade termer det andra kvartalet. Enligt Konjunkturbarometern minskade missnöjet med insatsvarulagren och färdigvarulagren

Diagram 88 Investeringar i bostäder

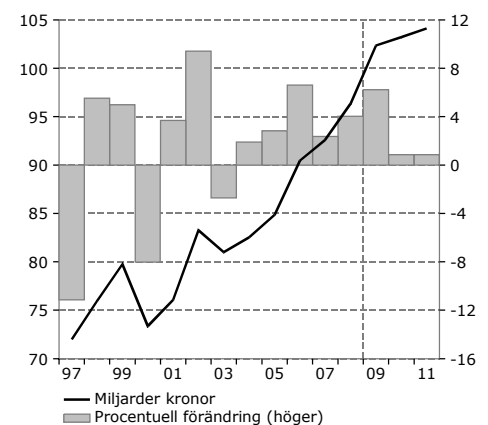
Miljarder kronor, fasta priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

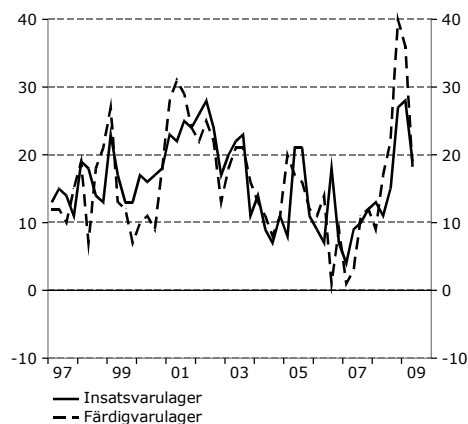
Diagram 89 Offentliga myndigheters investeringar

Miljarder kronor, fasta priser respektive årlig procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

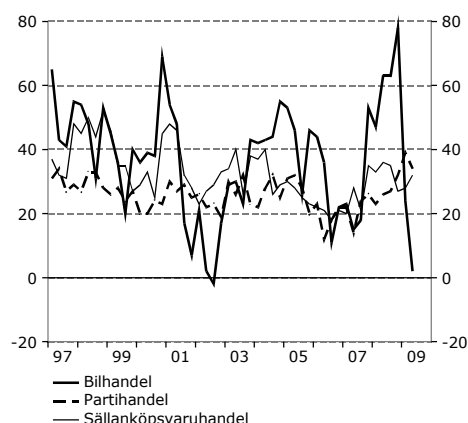
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 90 Lageromdömen i industrin
Nettotal, kvartalsvärden

Anm. Högre netttotal innebär att fler företag är missnöjda med för stora lager.
Källa: Konjunkturinstitutet.

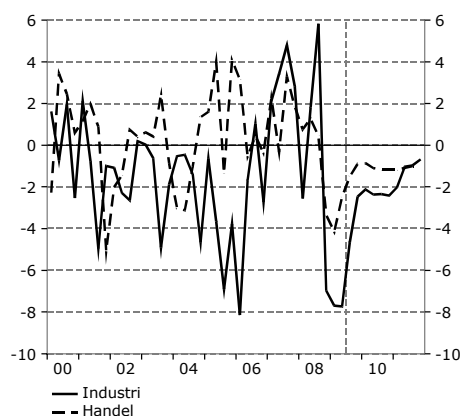
Diagram 91 Lageromdömen i handeln
Nettotal, kvartalsvärden

Anm. Högre netttotal innebär att fler företag är missnöjda med för stora lager.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 92 Lager

Förändring i miljarder kronor, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

inom industrin andra kvartalet i år, men de anses fortfarande vara större än önskvärt (se diagram 90). Även inom handeln minskade missnöjet med lagren något andra kvartalet, men de bedömdes fortfarande som för stora i både sällanköpsvaruhandeln och partihandeln. Inom bilhandeln har däremot lagren minskat kraftigt och börjar snarast uppfattas som för små (se diagram 91).

Efterfrågan ökar successivt från tredje kvartalet i år, men fortsätter vara svag hela prognosperioden. En del av den ökade efterfrågan tillgodoses från de stora lagren. Därför dras lagren inom industrin och handeln successivt ner hela prognosperioden (se diagram 92). Lagerneddragningarna i industrin förekommer inom insatsvarulagren och färdigvarulagren. Lagren av varor i arbete förväntas däremot öka eftersom produktionen förväntas stiga successivt i takt med uppgången i efterfrågan. Lagren inom industrin och handeln minskar med 22,7 respektive 9,0 miljarder kronor i år. År 2010 minskar lagren inom industrin och handeln mindre än hälften så mycket som i år. Därmed närmar sig lagren inom industrin och handeln en önskad nivå som uppnås under 2011.

Det totala lageromslaget¹⁹ i ekonomin är -26,0 miljarder kronor i år vilket bidrar kraftigt negativt till den inhemska efterfrågans tillväxt, eller motsvarande -0,8 procentenheter av BNP (se tabell 15). Lagren minskar sammantaget med 8,3 miljarder kronor år 2010 vilket är 12,3 miljarder mindre än i år. Därmed bidrar lagerutvecklingen till den inhemska efterfrågan med motsvarande 0,4 procent av BNP 2010. Lagerutvecklingens bidrag till den inhemska efterfrågan för år 2011 är motsvarande 0,2 procent av BNP.

Tabell 15 Förändring i lager

Miljarder kronor, fasta priser respektive procentenheter

	2008	2009	2010	2011
Industrins insatsvaror	2,0	-6,5	-4,7	-1,0
Industrins varor i arbete och färdigvaror	-4,9	-16,2	-4,9	-4,3
Handelslager	-0,8	-9,0	-4,2	-4,1
Skogslager	8,8	8,7	5,6	5,8
Övriga lager ¹	0,4	2,4	-0,1	-0,1
Summa förändring i lager	5,4	-20,5	-8,3	-3,7
Lageromslag ²	-17,9	-26,0	12,3	4,6
Bidrag till BNP-tillväxten³	-0,6	-0,8	0,4	0,2

¹ Övriga lager är i synnerhet bränslelager i el- och gasindustri samt värdeföremål.

² Lageromslaget är årets lagerförändring minus föregående års lagerförändring.

³ Om lagren exempelvis ökar mer än föregående år, det vill säga om lageromslaget är positivt, så registreras denna förändring i nationalräkenskaperna som ett positivt lagerbidrag till BNP-tillväxten. Nettoeffekten på BNP-tillväxten är dock normalt lägre eftersom en stor del av lagerökningen importerar (den omvända effekten på BNP gäller om lagerbidraget är negativt).

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

¹⁹ Lageromslaget är årets lagerförändring minus föregående års lagerförändring.

Export

DÄMPAD ÅTERHÄMTNING EFTER RASET

Efter två kvartal med kraftiga ras minskade exporten med ytterligare 1,4 procent andra kvartalet 2009. Exporten var därmed nära 20 procent lägre än under motsvarande kvartal 2008 (se diagram 93). Det är framför allt varuexporten som har minskat.

Den globala ekonomin befinner sig i den djupaste lågkonjunkturen sedan andra världskriget. Utvecklingen är svårbedömd, men flera indikatorer tyder på att fallet i efterfrågan har bromsat in och att konjunkturedgången håller på att avta. Den stora mängden outnyttjade resurser och ett därmed begränsat investeringsbehov talar dock för att återhämtningen tar lång tid. För OECD-området, som tar emot omkring 80 procent av svensk export, beräknas BNP minska med 3,8 procent i år. I viktiga länder för svensk export som Tyskland, USA och Storbritannien faller BNP med 5,3, 2,8 respektive 4,7 procent. Samtidigt faller BNP i de nordiska grannländerna med i genomsnitt 3,4 procent. Utvecklingen i Tyskland är i paritet med den svenska nedgången. Att både Sverige och Tyskland drabbas hårt beror på att länderna har en likartad industristruktur med en stor produktion av investeringsvaror och en stor bilindustri.

Tabell 16 Export

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2008	2008	2009	2010	2011
Export av varor	1 208	1,1	-19,1	3,3	5,9
Varav: Bearbetade varor	965	-0,2	-22,9	2,4	6,4
Råvaror	238	7,2	-3,8	5,7	4,4
Export av tjänster	504	3,7	-3,9	2,7	5,2
Export	1 711	1,9	-14,7	3,1	5,7

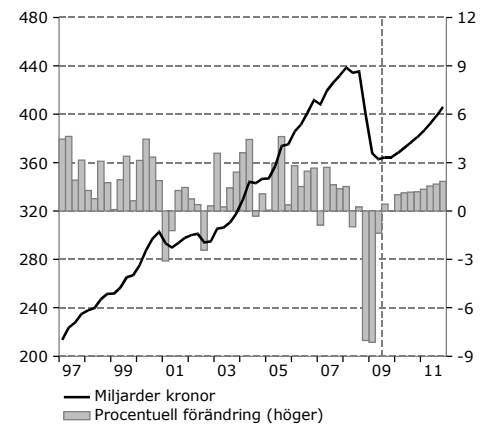
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Indikatorer för den svenska exporten på kort sikt överensstämmer väl med synen på den internationella utvecklingen. Bedömningen är därför att företagen inte drabbas av några nya stora efterfrågebortfall, men samtidigt att efterfrågan förblir på en låg nivå under resten av året. Exporten ökar svagt tredje kvartalet och blir sedan oförändrad fjärde kvartalet (se diagram 93), när utlänningars konsumtion i Sverige minskar rejält till följd av den nya influensan (se fördjupningen ”Små makroekonomiska effekter av den nya influensan”). Exportutvecklingen i år blir därmed den svagaste på mycket länge (se diagram 94 och tabell 16). Mätt som förändring av exportvärdet får man gå ända tillbaka till andra världskriget för att finna en minskning som är större än årets.

År 2010 växer global BNP med 2,7 procent, vilket är en svag utveckling i ett historiskt perspektiv. Inom OECD-området

Diagram 93 Export

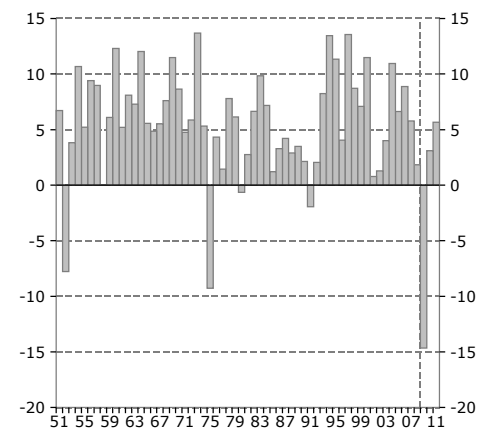
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 94 Export

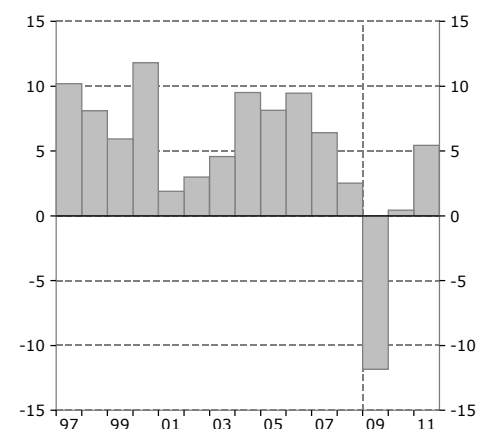
Årlig procentuell förändring, fasta priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

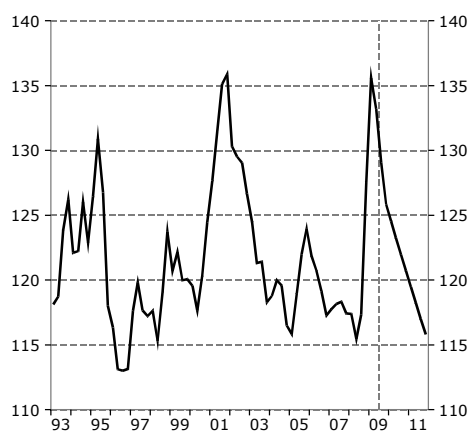
Diagram 95 Världsmarknadstillväxt

Årlig procentuell förändring

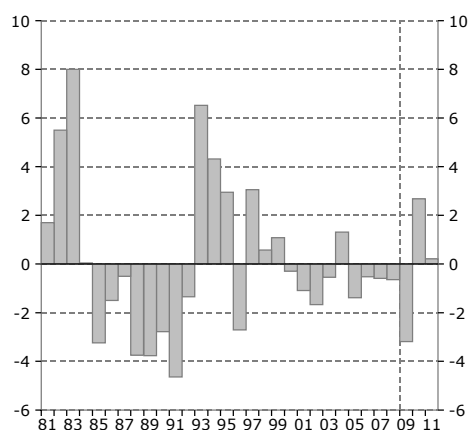
Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

Diagram 96 Nominell växelkurs, exportvägd
Kvartalsvärden

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 97 Svensk exportutveckling jämfört med världsmarknadstillväxt
Årsvärden

Anm. Negativt värde innebär förlorade marknadsandelar.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 98 Exportorderstock, industrins omdöme

Nettotal, säsongrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

växer BNP med 1,1 procent. År 2011 ökar global BNP med 4,1 procent och inom OECD-området ökar BNP med 2,6 procent.

Marknaden för svensk export växer obetydligt 2010 och därefter med 5,4 procent 2011, vilket är en tillväxt strax under den genomsnittliga för perioden 1980–2008 (se diagram 95). Återhämtningen tar således lång tid och i slutet av 2011 beräknas exporten understiga toppnivån första kvartalet 2008 med ca 7,5 procent, mätt i säsongrensade termer.

Kronan försvagades kraftigt mellan september 2008 och mars 2009 och beräknas i år vara i genomsnitt mer än 10 procent svagare än år 2008. Exportörernas intäkter i svenska kronor blir därmed större, vilket delvis kompenserar för den svaga volymutvecklingen. Under prognosperioden stärks kronan successivt, vilket minskar denna effekt (se diagram 96).

Den synnerligen låga exporten första halvåret i år innebär att svensk export krymper betydligt mer än vad marknaden för svensk export gör. Exempelvis förklaras utvecklingen av den kraftigt minskade efterfrågan på bilar. Man får backa till mitten av 1990-talet för att hitta en liknande svag utveckling. Bedömningen är dock att efterfrågans sammansättning i omvärlden slår om och blir mer gynnsam åren 2010 och 2011 (se diagram 97).

KRAFTIG TILLBAKAGÅNG FÖR VARUEXPORTEM

Efter att tidigare ha rasat kraftigt fortsatte varuexporten att minska även andra kvartalet, men i en betydligt lugnare takt än de närmast föregående kvartalen. Därmed har varuexporten tappat mer än en fjärdedel av volymen jämfört med motsvarande kvartal 2008. Särskilt svagt utvecklades motorfordonsindustrins och stålverkens export som minskade med omkring 50 procent, men även de flesta andra branschers export föll betydligt. Exempel på branscher som trots allt gått fortsatt bra är läkemedelsindustrin och sådan exportindustri som är riktad mot energisektorn, som fortsatt att uppgradera sina kraftnät och investera för ökad driftsäkerhet.

Det mycket stora missnöjet inom industrin med exportkonjunkturen kvarstår (se diagram 98). I senaste Konjunkturbarometern svarar emellertid industrin att exportorderingen har vänt upp under sommaren (se diagram 99). Inköpschefsindex förmedlar i stort sett samma bild. Det positiva nettotalet i Konjunkturbarometern för exportorderingen är dock framför allt ett resultat av utvecklingen inom läkemedelsindustrin, men även livsmedelsindustrin och skogsindustrin uppger att orderingen ökat. Dessutom har orderläget för LKAB förbättrats kraftigt, inte minst till följd av en inbrytning på den kinesiska marknaden. I övrigt är det ännu så länge svårt att finna belägg för en mer positiv utveckling annat än det att orderingen inte längre minskar.

Den svenska varuexporten är i mycket stor utsträckning beroende av de internationella investeringarna. Resursutnyttjandet i

världen är lågt, vilket gör att investeringarna inte tar fart förrän en bit in på 2010. Även om industrins svar i Konjunkturbarometern och inköpschefsindex lämnar utrymme för en något mer optimistisk tolkning förutses varuexporten få en svag utveckling även de kommande kvartalen. Den globala efterfrågan tar sedan gradvis fart under 2010 och 2011, men ökningen blir ändå svag. Varuexporten växer därför sakta 2010, men sedan något snabbare 2011 (se diagram 100).

För personbilsindustrin är framtiden högst osäker och i dagsläget är det svårt att förutse hur branschens pågående strukturomvandling kommer att slå mot produktionsenheter i Sverige. Prognosen förutsätter dock att såväl SAAB som Volvo PV finns kvar som biltillverkare i Sverige under prognosperioden. Utifrån statistik från nationalräkenskaperna som ger en beskrivning av produktionsstrukturen i näringslivet är det möjligt att inom vissa ramar beräkna även indirekta effekter av utvecklingen i en bransch. En sådan relativt osäker beräkning för SAAB Automobil AB visar att en nedläggning av företaget kan leda till att omkring 6 000 personer kan bli arbetslösa utöver de 4 000 personer som är anställda i företaget.

EXPORTEN AV TJÄNSTER MINSKAR I ÅR

Tjänsteexportens andel av den totala exporten har stigit kraftigt under 2000-talet och svarar nu för ca en tredjedel av den samlade exporten (se diagram 101). Framför allt är det exporten av olika företagstjänster som ökat, men även den utländska konsumtionen i Sverige har haft en stark tillväxt.

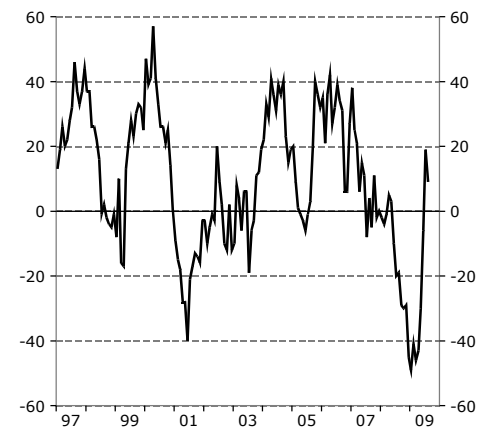
Efter att ha bromsat in rejält 2008 och ökat med endast 3,7 procent minskar tjänsteexporten med 3,9 procent i år. Den viktigaste förklaringen är att exporten av olika företagstjänster minskar kraftigt. Även exporten av frakttjänster minskar när efterfrågan på varor faller. Med draghjälp från den försvagade kronan ökar dock utländskt turistande och gränshandel i Sverige trots den svaga konjunkturen, även om den tillfälligt väntas minska kraftigt fjärde kvartalet beroende på den nya influensan (se fördjupningen "Små makroekonomiska effekter av den nya influensan").

År 2010 växer tjänsteexporten igen, fast svagt. Exporten av företagstjänster ökar när konjunkturen blir starkare. Bland annat fortsätter teleoperatörer att lägga över systemövervakningen på externa telekomföretag, vanligtvis systemleverantörerna. Ökad världshandel gör att även exporten av frakttjänster vänder upp. Den utländska konsumtionen i Sverige fortsätter också att öka när de negativa effekterna av influensan ebbar ut, samtidigt som kronan fortfarande innebär ett gynnsamt prisläge.

År 2011 stiger tjänsteexporten med drygt 5 procent, vilket historiskt sett fortfarande är ganska svagt (se diagram 102). Mellan åren 1981 och 2008 har exporten av tjänster i genomsnitt ökat med knappt 7 procent per år. Exporten av både frakt- och företagstjänster stiger snabbare. Däremot bedöms den utländska

Diagram 99 Exportordergång, industri

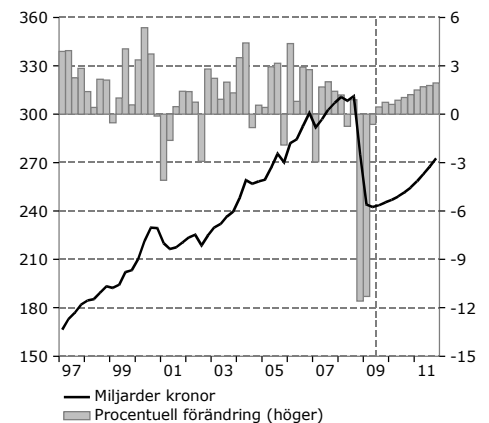
Nettotal, säsongrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 100 Export av varor

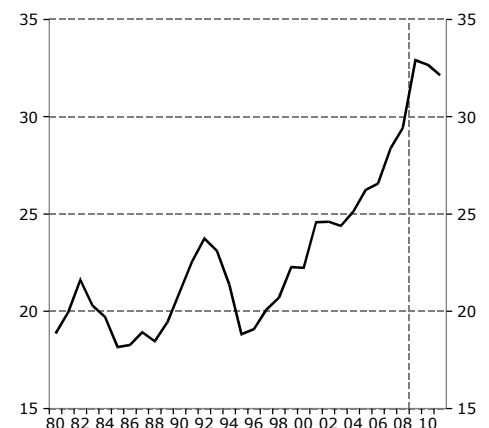
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 101 Tjänsteexportens andel av total export

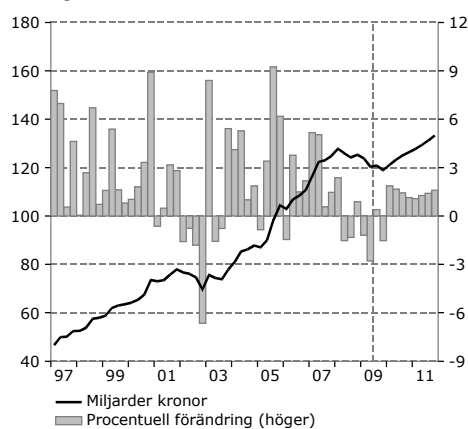
Procent

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 102 Export av tjänster

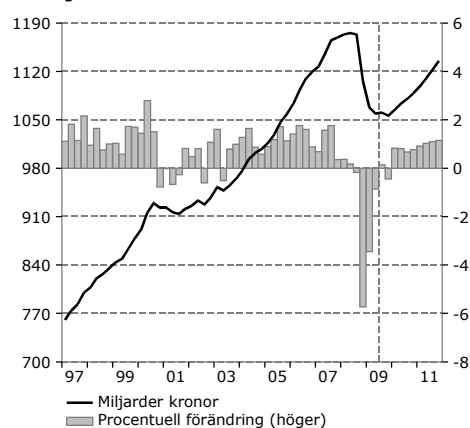
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 103 Efterfrågan

Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

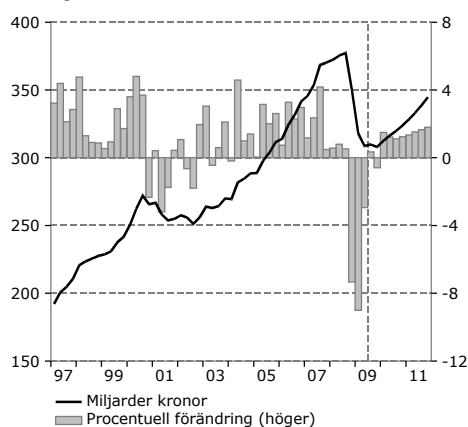

Anm. Inhemsk konsumtion och investering samt export.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 104 Import

Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

konsumtionen i Sverige minskar något när kronan stärks ytterligare (se diagram 96).

Import

IMPORTEN MINSKAR KRAFTIGT I ÅR

Importen, som minskade kraftigt fjärde kvartalet i följande och första kvartalet i år, fortsatte att minska även andra kvartalet 2009 (se diagram 102). Framför allt har importen av varor minskat kraftigt. Andra kvartalet 2009 hade importen av varor minskat med nära 25 procent jämfört med motsvarande kvartal 2008. Importen av motorfordon och stål har i det närmaste halverats, medan importen av maskiner och olika metallvaror har minskat med ungefär en tredjedel.

Den underliggande efterfrågan blir svag även tredje och fjärde kvartalet 2009 (se diagram 103), vilket gör att importutvecklingen blir svag även resten av året (se diagram 104). Importen minskar även i förhållande till efterfrågans storlek (se diagram 105). Förklaringen är främst att efterfrågan med högt importinnehåll minskat mest. Exempelvis gäller detta varuexporten och industrins maskininvesteringar. Samtidigt ökar hushållens konsumtion av sällanköpsvaror långsamt. Dessutom förklaras utvecklingen sannolikt av en viss substitution mot hemmaproducerade varor och tjänster när resursutnyttjandet sjunkit och kronan har försvagats. Även den pågående lageranpassningen antas bromsa importen.

Den svaga handeln gör att importen av frakttjänster minskar påtagligt. Dessutom innebär den försämrade arbetsmarknaden och den försvagade kronan, tillsammans med försiktighet i samband med den nya influensan, att svenskars konsumtion utomlands minskar betydligt i år (se fördjupningen "Små makroekonomiska effekter av den nya influensan"). Sammantaget minskar därmed importen stort i år (se tabell 17).

SVAG EFTERFRÅGETILLVÄXT GÖR ATT IMPORTEN ÖKAR ENDAST SVAGT 2010

År 2010 ökar importen med 2,7 procent. Samtidigt växer efterfrågan med 1,8 procent. Importen växer alltså åter något snabbare än vad efterfrågan gör, men ändå förhållandevis svagt. Ser man till hela perioden 1980–2008 har importen i genomsnitt växt ca 2 procent snabbare per år än vad efterfrågan gjort (se diagram 105).

Maskininvesteringarna minskar även nästa år (se diagram 106), och den svaga exportökningen begränsar industrins import av insatsvaror. Hushållen ökar visserligen sin konsumtion snabbare, men fortsätter samtidigt att vara försiktiga, vilket håller tillbaka importen av såväl bilar som andra sällanköpsvaror. Den svaga arbetsmarknaden fortsätter att begränsa utlandsresandet

som ändå ökar något när de återhållande effekterna till följd av den nya influensan ebbat ut. Även på frakttjänster fortsätter efterfrågan att vara svag beroende på den fortsatt dämpade konjunkturen. Dessutom är kronan fortsatt svag, vilket håller tillbaka importen, även om den stärks gradvis.

BÄTTRE FART PÅ IMPORTEN 2011

Den totala efterfrågan stiger med 3,7 procent 2011. Importen ökar med 5,6 procent när en relativt mer importberoende efterfrågan växer starkast detta år. Till exempel ökar exporten av varor med nära 6 procent detta år. När handeln växer snabbare ökar även importen av frakttjänster snabbare. Dessutom växer hushållens konsumtion snabbare, liksom investeringarna som har ett högt importinnehåll.

Varuimporten är dock betydligt lägre i slutet av 2011 än den var innan världskonjunkturen rasade samman, medan tjänsteimporten når de tidigare volymerna snabbare (se diagram 107 och diagram 108).

Tabell 17 Import

Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2008	2008	2009	2010	2011
Import av varor	1 081	2,2	-19,5	2,6	5,4
Varav: Bearbetade varor	761	0,4	-23,9	2,6	6,6
Råvaror	314	8,5	-8,3	1,6	3,2
Import av tjänster	396	5,0	-5,2	3,0	6,1
Import	1 477	3,0	-15,7	2,7	5,6

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

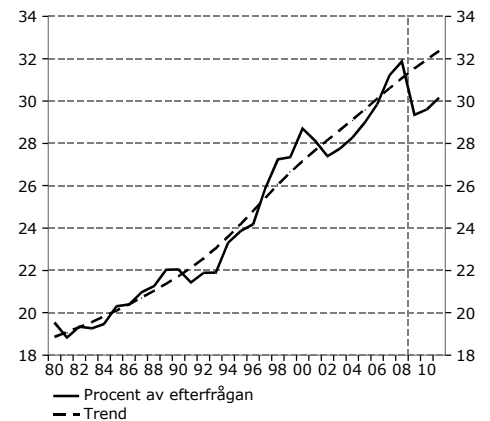
Export- och importpriser samt bytesbalans

LÄGRE PRISER PÅ SÅVÄL EXPORT SOM IMPORT

Exportpriserna sjunker successivt under 2009, men överstiger ändå 2008 års priser med i genomsnitt nästan en procent (se tabell 18). Prisökningen beror på att priserna på bearbetade varor, mätta i svenska kronor, ökade snabbt när kronan försvagades. Snabbt fallande råvarupriser har dock bromsat prisuppgången. Även om råvarupriserna har bottnat och börjat stiga igen kommer priserna på råvaror i år att ligga långt under prisnivåerna 2008 (se diagram 109 och diagram 110).

Diagram 105 Import

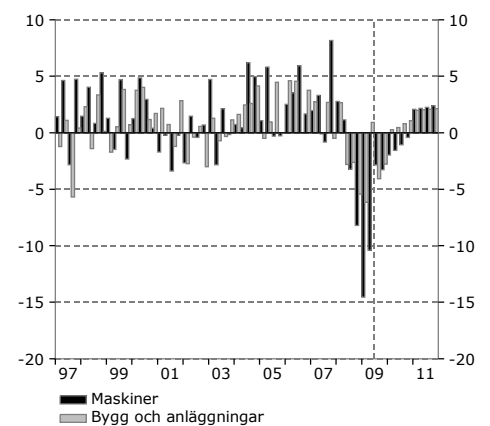
Procent av efterfrågan, fasta priser

Anm. Trend beräknad med HP-filiter.
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 106 Maskin- och bygginvesteringar i näringslivet

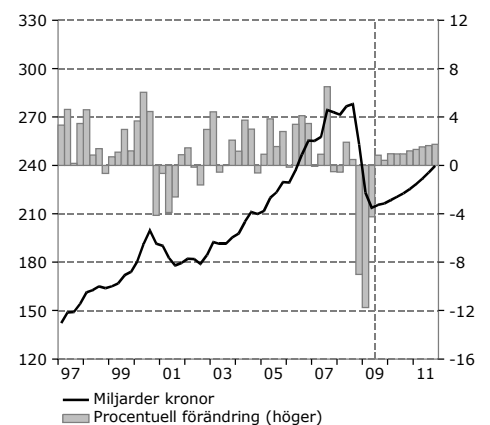
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Anm. Maskiner exkl. fartyg och flygplan.
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 107 Import av varor

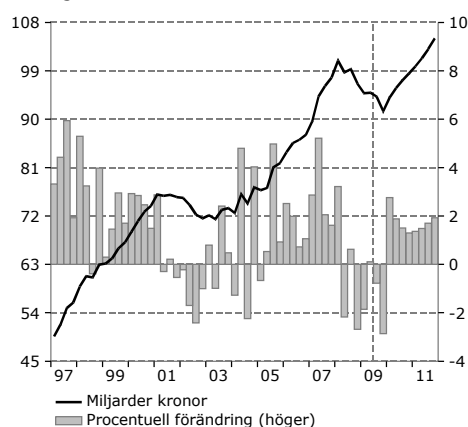
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 108 Import av tjänster

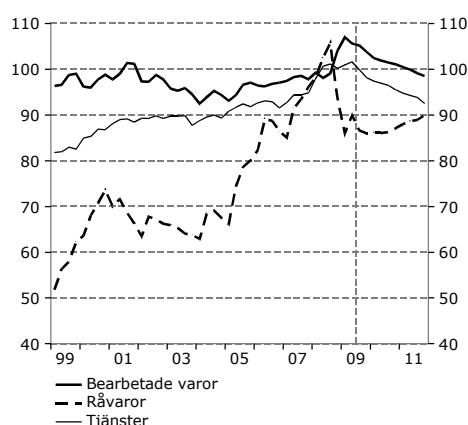
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 109 Exportpris

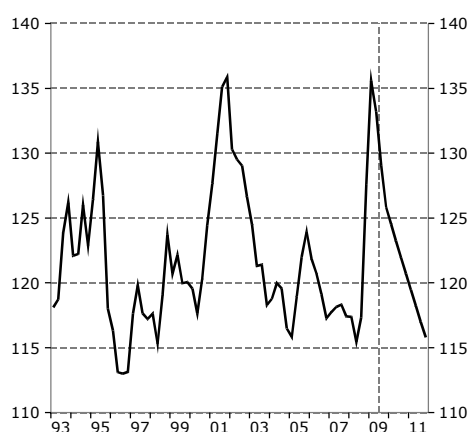
Index 2008=100

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 110 Nominell växelkurs, exportvägd

Kvartalsvärden

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Tabell 18 Export- och importpriser

Årlig procentuell förändring, kronor

	2008	2009	2010	2011
Exportpris totalt	4,2	0,8	-3,2	-1,7
Bearbetade varor	2,0	5,4	-3,5	-2,2
Råvaror	9,3	-12,9	-0,9	2,9
Tjänster	6,3	0,1	-3,6	-2,8
Importpris totalt	4,3	-0,5	-3,5	-2,1
Bearbetade varor	1,6	4,7	-4,6	-2,8
Råvaror	10,9	-13,5	0,4	1,1
Tjänster	4,8	1,4	-4,5	-3,3

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Sammantaget medför det låga resursutnyttjandet att priserna på världsmarknaden endast ökar svagt 2010. De svenska exportpriserna sjunker dock beroende på kronans förstärkning. År 2011 ökar priserna på världsmarknaden något snabbare. Fortfarande stiger dock priserna långsamt vilket beror på det fortsatt dämpade resursutnyttjandet. Exempelvis bedöms priserna på råvaror ligga betydligt under de nivåer som rådde under högkonjunkturen 2007–2008. När kronan samtidigt fortsätter att stärkas innebär detta att exportpriserna mätta i svenska kronor sjunker även 2011 (se tabell 18).

Importpriserna utvecklas i huvudsak som exportpriserna, men ytterligare något svagare (se diagram 111 och tabell 18). Prisfallet på råolja och petroleumprodukter gör att importpriserna till och med sjunker något i år. År 2010 fortsätter importpriserna att utvecklas något svagare än vad exportpriserna gör. Detta gäller såväl bearbetade varor som tjänster. För bearbetade varor innebär detta att utvecklingen efter 2004 med en svagare prisutveckling för importen än för exporten fortgår. För tjänsterna handlar det om att konsumtionen utomlands blir billigare när kronan stärks. Priset på importerade råvaror stiger dock något, vilket beror på prisutvecklingen på råolja. År 2011 beräknas importpriserna mätta i svenska kronor sammantaget sjunka med ungefär 2 procent.

BYTESFÖRHÅLLET FÖRBÄTTRAS

I år förbättras bytesförhållandet med över en procent. Åren 2010 och 2011 fortsätter bytesförhållandet att förbättras, om än inte lika mycket. Sammantaget för hela perioden 2009–2011 stärks bytesförhållandet därmed med två procent (se diagram 112 och tabell 19)

Tabell 19 Bytesförhållandet

Årlig procentuell förändring

	2008	2009	2010	2011
Totalt	-0,1	1,3	0,3	0,4

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

MINSKAT FINANSIELLT SPARANDE

Åren 2009–2011 minskar bytesbalansöverskottet, men det kommer att vara fortsatt högt sett i ett historiskt perspektiv (se diagram 113 och tabell 20). Sveriges finansiella sparande, som utöver bytesbalansen även inkluderar kapitaltransfereringar, uppgår 2011 till motsvarande 6,5 procent av BNP (se tabell 20).

Tabell 20 Bytesbalans och finansiellt sparande

Miljarder kronor, löpande priser

	2008	2009	2010	2011
Handelsbalans	127	129	135	150
Tjänstebalans	108	104	105	106
Löner, netto	-2	-2	-2	-2
Kapitalavkastning, netto	68	12	1	4
Transfereringar med mera, netto	-39	-36	-39	-38
Bytesbalans	262	207	201	220
Procent av BNP	8,3	6,7	6,4	6,7
Kapitaltransfereringar	-5	-7	-6	-7
Finansiellt sparande	257	200	195	213
Procent av BNP	8,1	6,5	6,2	6,5
Offentliga sektorn	79	-70	-110	-115
Procent av BNP	2,5	-2,3	-3,5	-3,5
Hushållssektorn	155	199	177	176
Procent av BNP	4,9	6,5	5,6	5,4
Företagssektorn	23	71	128	152
Procent av BNP	0,7	2,3	4,1	4,7

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

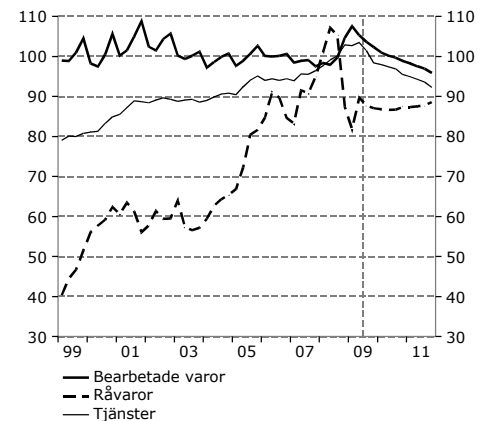
Den offentliga sektorns finansiella sparande sjönk och var negativt i början av 2000-talet i samband med den så kallade IT-krisen. Därefter har sektorns finansiella sparande varit positivt fram till i år. Den svaga ekonomiska utvecklingen och en expansiv finanspolitik ger ett negativt finansiellt sparande för sektorn alla åren 2009–2011. I år beräknas underskottet uppgå till motsvarande 2,3 procent av BNP. År 2010 stiger underskottet ytterligare och beräknas uppgå till motsvarande 3,5 procent av BNP både 2010 och 2011 (se diagram 114 och tabell 20).

Inom hushållssektorn stiger sparandet ytterligare i år till motsvarande 6,5 procent av BNP när hushållens försiktighet ökar i samband med att arbetsmarknaden försämras. Arbetsmarknaden fortsätter att vara mycket svag även 2010 och 2011, vilket gör att hushållens sparande blir högt även dessa år.

Även företagssektorns finansiella sparande har varit högt de senaste åren när vinsterna har varit höga. Förra året minskade dock det finansiella sparandet rejält när konjunkturen försämrades andra halvåret. I år sjunker vinsterna, men en kraftig neddragning av investeringarna gör att sektorns finansiella sparande stiger något. År 2010 ökar vinsterna i företagssektorn, vilket tillsammans med fortsatt återhållna investeringar gör att det finansiella sparandet stiger. År 2011 ökar det finansiella sparandet ytterligare.

Diagram 111 Importpris

Index 2008=100

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 112 Bytesförhållande

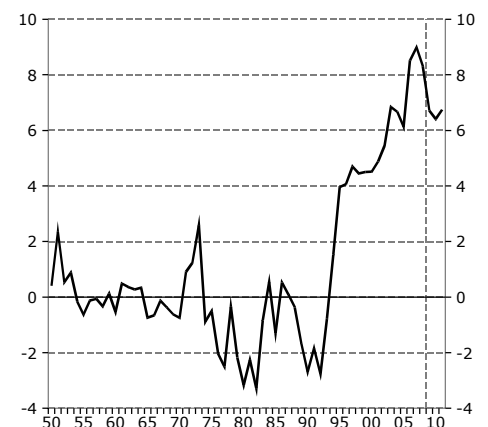
Index 2008=100

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 113 Bytesbalans

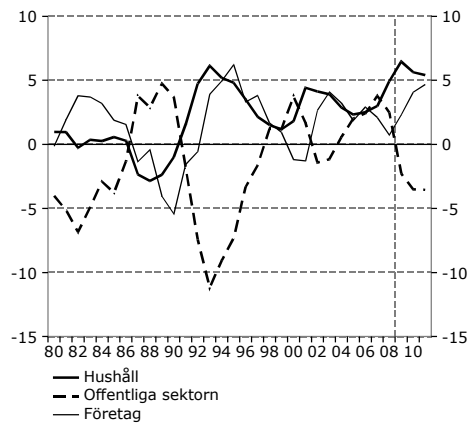
Procent av BNP, löpande priser

Källor: Riksbanken (1950–1992), SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 114 Finansiellt sparande

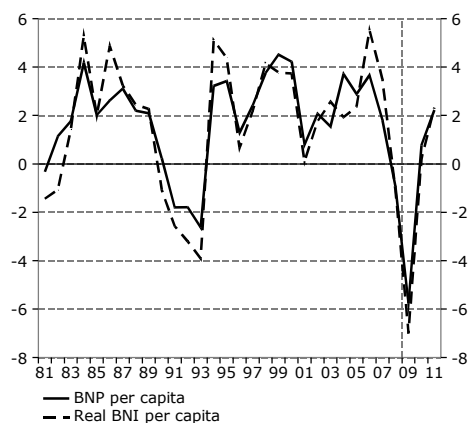
Procent av BNP, löpande priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 115 BNP per capita och BNI per capita

Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

KRAFTIGT FALLANDE BNI PER CAPITA I ÅR

BNP mäter värdet av det som produceras inom landet, medan BNI mäter inkomsterna för de personer som är bokförda i landet. Eftersom inkomsterna i första hand används för konsumtion och investeringar inom landet beräknas real BNI med hjälp av prisutvecklingen för den inhemska användningen. Genom att ta hänsyn till befolkningsutvecklingen kan real BNI per capita beräknas. Beräkningarna visar att real BNI per capita faller med hela 7 procent i år. Framför allt är det BNP-utvecklingen som gör att köpkraften urholkas, men även avkastningen på utländska tillgångar bedöms bli lägre. År 2010 stiger den genomsnittliga personliga köpkraften marginellt för att därefter förbättras mer påtagligt 2011 (se diagram 115 och tabell 21).

Tabell 21 BNP och BNI

Miljarder kronor, löpande pris respektive årlig procentuell förändring

	2008	2008	2009	2010	2011
BNP, löpande pris	3 157	3,0	-2,6	1,9	3,9
Deflator, BNP		3,2	2,6	0,5	1,0
BNP, fast pris	3 157	-0,2	-5,0	1,5	2,9
BNI, löpande pris	3 227	2,9	-4,3	1,6	4,0
Deflator, inhemska användning		3,2	2,1	0,7	1,0
Real BNI		-0,3	-6,3	0,9	3,0
Befolkning		0,8	0,8	0,7	0,6
Real BNI per capita		-1,1	-7,0	0,2	2,3

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Produktion och arbetsmarknad

Efterfrågan och produktionen minskar kraftigt i år, men vänder åter uppåt 2010. Sysselsättningen faller däremot kraftigt både 2009 och 2010, trots att produktionen ökar nästa år, eftersom företagen har fler anställda än de behöver. Den djupa nedgången på arbetsmarknaden bedöms få långvariga negativa effekter på den framtida sysselsättningen.

Fallet i BNP har avstannat, men efterfrågeläget är fortfarande svagt. Produktionen ökar 2010 för att sedan fortsätta växa 2011 (se diagram 116). Under 2010 är det främst inom industrin och vissa av tjänstebranscherna som produktionen i näringslivet ökar, men 2011 ökar produktionen i alla branscher.

Företagen inom näringslivet bedöms för närvarande ha en stor övertalighet av anställda. Under loppet av 2009 och 2010 drar företagen därför ner på arbetsstyrkan. Detta leder till att sysselsättningen minskar och arbetslösheten stiger. År 2010 ökar resursutnyttjandet inom företagen markant och tillväxten i produktiviteten blir mycket stark både 2010 och 2011. Antalet arbetade timmar börjar stiga först i inledningen av 2011. Arbetslösheten har då stigit till knappt 12 procent och arbetsmarknadsgapet, som mäter de lediga resurserna på arbetsmarknaden, beräknas uppgå till omkring -7 procent 2011.

Även om nedgången i sysselsättningen bedöms bli betydligt mindre än under 1990-talskrisen så stiger arbetslösheten till nivåer liknande de under krisåren på 1990-talet (se diagram 117). Det beror dels på en högre arbetslöshetsnivå i utgångsläget, dels på att en mängd åtgärder har vidtagits som höjer arbetskraftsutbudet. Den djupa nedgången på svensk arbetsmarknad kommer att få effekter också på längre sikt. Bland annat blir den potentiella sysselsättningen långvarigt ca 100 000 personer lägre än vad som annars hade varit fallet.²⁰

Den nya influensen bedöms få vissa negativa konsekvenser för både produktion och arbetsmarknad under det fjärde kvartalet i år (se fördjupningen "Små makroekonomiska effekter av den nya influensen"). Tjänsteproduktionen hålls tillbaka av att hushållens efterfrågan på tjänster samt utlänningars konsumtion i Sverige dämpas tillfälligt (se avsnittet "Hushållens konsumtionsutgifter" i kapitlet "BNP och efterfrågan i Sverige"). Samtidigt medför högre sjukfrånvaro att antalet arbetade timmar och därmed medelarbetstiden faller temporärt, men effekterna är små.

Diagram 116 Produktion, produktivitet och arbetade timmar

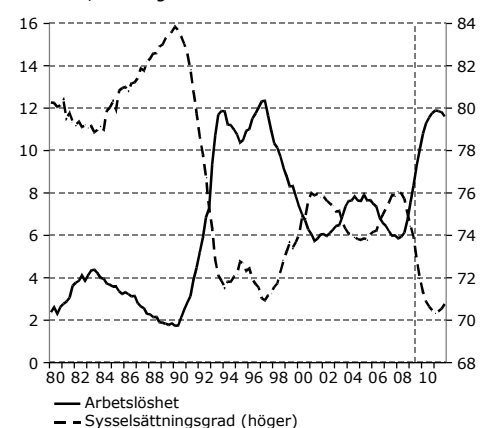
Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 117 Arbetslöshet och sysselsättningsgrad

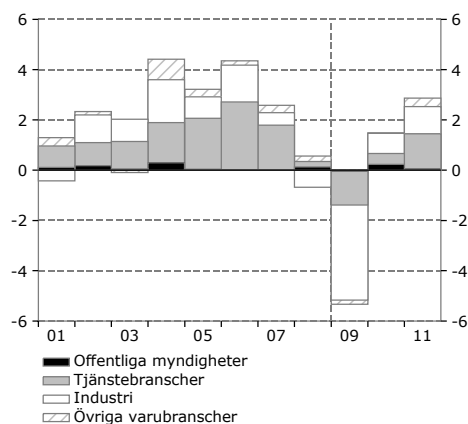
Procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

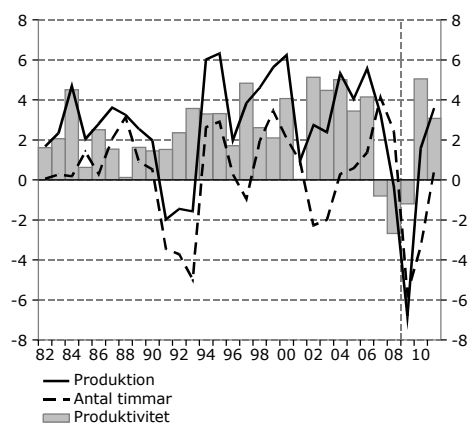
²⁰ Se fördjupningen "Varaktiga sysselsättningseffekter av krisen" i *Konjunkturläget*, juni 2009.

Diagram 118 Bidrag till BNP-tillväxten
Procentenheter

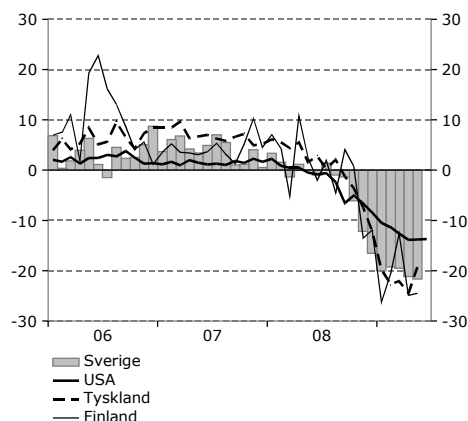
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 119 Produktion, arbetade timmar och produktivitet i näringslivet
Årlig procentuell förändring, fasta priser, ej kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 120 Industriproduktion
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källa: OECD.

Produktion, produktivitet och arbetade timmar

Produktionen i svensk ekonomi har drabbats hårt av den globala konjunkturedgången. Företagen har inte hunnit anpassa sin produktionskapacitet till den lägre efterfrågan och produktiviteten har fallit mer än någonsin tidigare i modern tid. Antalet arbetade timmar väntas sjunka snabbt framöver i takt med att företagen anpassar antalet anställda och arbetstiden till den lägre efterfrågan. Denna anpassning i kombination med andra effektiviseringar gör att produktiviteten ökar igen efter en lång period av nedgång.

LÅNGSAM ÅTERHÄMTNING I NÄRINGSLIVETS PRODUKTION

Nedgången i **näringslivets** produktion stannade upp under andra kvartalet 2009, men i kalenderkorrigerade termer är produktionsnivån 8 procent lägre än under samma period i fjol. Den kraftiga produktionsnedgången fjärde kvartalet 2008 och första kvartalet 2009 medför att produktionen i näringslivet väntas minska med 6,7 procent i år. Den lägre produktionen 2009 beror framför allt på ett stort fall i industriproduktionen (se diagram 118). Produktionen både i näringslivet och i ekonomin som helhet ökar svagt 2010. Tillväxten blir högre 2011, då ökar produktionen i alla sektorer (se diagram 119 och tabell 22).

Inom **industrin** föll produktionen mycket kraftigt i slutet av 2008 och fallet fortsatte första kvartalet 2009. Läget stabiliserades dock andra kvartalet 2009. Produktionen andra kvartalet 2009 blev i kalenderkorrigerade termer 21 procent lägre än motsvarande period föregående år enligt nationalräkenskapernas preliminära utfall. Det är en förbättring jämfört med första kvartalets nedgång på 25 procent. Svensk industri har drabbats jämförelsevis hårt av den globala konjunkturedgången, i likhet med till exempel industrin i Tyskland och Finland (se diagram 120).²¹ Likheten mellan Tyskland och Sverige beror i första hand på att investeringsvaror utgör en stor andel av den totala industriproduktionen i de båda länderna. Produktionen av investeringsvaror är mycket konjunkturkänslig och för Sveriges del är det i synnerhet motorfordonsindustrin som drabbats mycket hårt av krisen. Den stora nedgången i Finland står däremot skogsindustrin för. Eftersom den svenska kronan har varit försvagad gentemot euron har Sverige haft en kostnadsfördel som gjort att skogsbolagen fått göra större neddragningar i Finland än de gjort i Sverige.

Enligt Konjunkturbarometern har förväntningarna bland företagen inom tillverkningsindustrin stigit. Utvecklingen tredje kvartalet 2009 dämpas dock av förlängda produktionsstopp

²¹ I den internationella jämförelsen används uppgifter från OECD. Definitionen av industriproduktion är inte helt jämförbar med den som används i nationalräkenskaperna och i Konjunkturläget, och kan även skilja sig något mellan olika länder.

under sommarmånaderna. Från och med hösten 2009 ökar industriproduktionen igen på kvartalsbasis. Tillväxten tilltar under loppet av 2010–2011 (se diagram 121),²² vilket är ett resultat framför allt av stigande exportefterfrågan.

Tabell 22 Produktion

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2008	2008	2009	2010	2011
	Kalenderkorrigerat				
Varubranscher	815	-2,0	-13,5	2,6	5,1
Varav: Industri	543	-3,8	-19,2	4,3	6,3
Byggverksamhet	141	2,7	-4,5	-2,8	3,1
Tjänstebanscher	1 350	0,3	-2,7	0,7	2,8
Varav: Handel	322	0,3	-4,5	2,2	4,1
Företagstjänster	314	-1,4	-7,4	-1,0	3,5
Summa näringsliv	2 166	-0,6	-6,7	1,3	3,6
Offentliga myndigheter	560	0,3	0,0	0,6	0,3
Total produktion (baspris) ¹	2 766	-0,4	-5,2	1,2	2,9
Produktskatter/subventioner	389	-0,7	-2,8	1,0	2,8
BNP (marknadspris) ¹	3 154	-0,4	-4,9	1,2	2,9
	Ej kalenderkorrigerat				
Näringsliv	2 167	-0,3	-6,8	1,6	3,6
Offentliga myndigheter	560	0,7	-0,2	1,1	0,3
BNP (marknadspris) ¹	3 157	-0,2	-5,0	1,5	2,9

¹ Inklusive produktion i hushållens ideella organisationer.

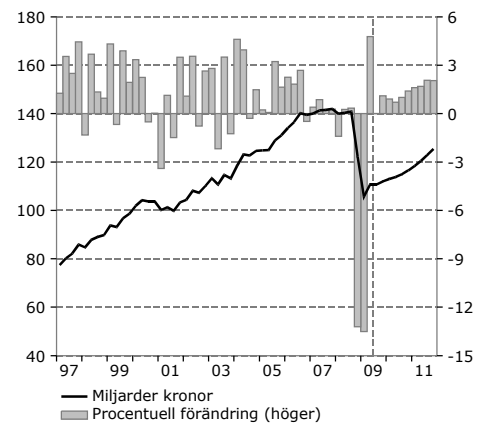
Anm. Med produktion avses här förädlingsvärdet.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Även **tjänsteproduktionen** föll under sista kvartalet 2008, men inte lika dramatiskt som produktionen inom industrin. Under årets första och andra kvartal har produktionen i säsongrensade termer legat i stort sett stilla inom tjänstesektorn som helhet. Denna jämna utveckling döljer dock skillnader mellan olika tjänstebanscher. Nedgången i slutet på 2008 berodde till stor del på ett kraftigt fall inom handeln, som sedan dess har ökat produktionen. Produktionen inom företagstjänstesektorn har däremot fortsatt att sjunka hela första halvåret 2009. På kort sikt fortsätter efterfrågan från övriga näringslivet att vara låg, och det gör att tjänstesektorns utveckling är svag. Utvecklingen 2009 påverkas dessutom av den nya influensan, som orsakar minskad efterfrågan på tjänster under hösten (se avsnittet ”Hushållens konsumtionsutgifter” i kapitlet ”BNP och efterfrågan i Sverige”). Men effekterna av influensan är små och påverkar produktionen nämnvärt bara under fjärde kvartalet (se fördjupningen ”Små makroekonomiska effekter av den nya influensan”). Tjåns-

Diagram 121 Industriproduktion

Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

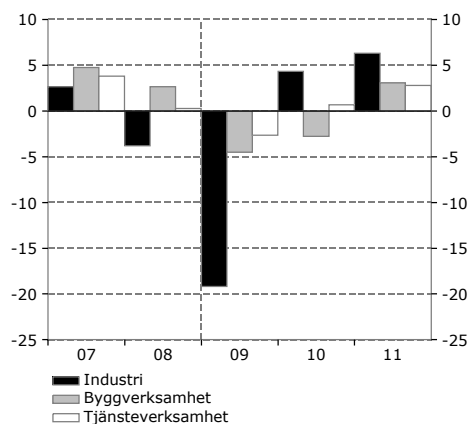

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

²² Säsongrensade data bör alltid tolkas med stor försiktighet, i synnerhet i perioder med snabba fluktuationer i de icke-säsongrensade utfallen. Val av säsongrensningssmetod och andra faktorer kan påverka den säsongrensade utvecklingen förhållandevis mycket. Som ett exempel beskrivs i fördjupningen ”BNP-utvecklingen fjärde kvartalet 2008” i *Konjunkturläget*, mars 2009, hur olika metoder kan ge mycket olika utveckling av säsongrensad BNP.

Diagram 122 Produktion i näringslivet

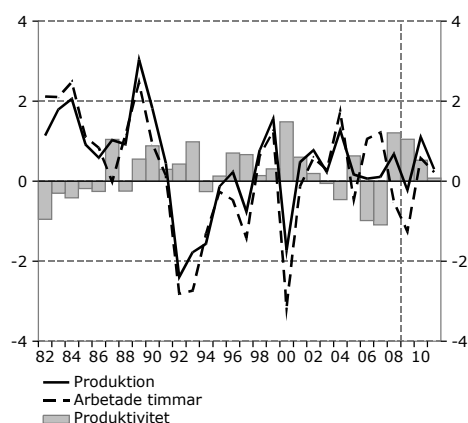
Årlig procentuell förändring, fasta priser, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 123 Produktion, arbetade timmar och produktivitet i offentlig sektor

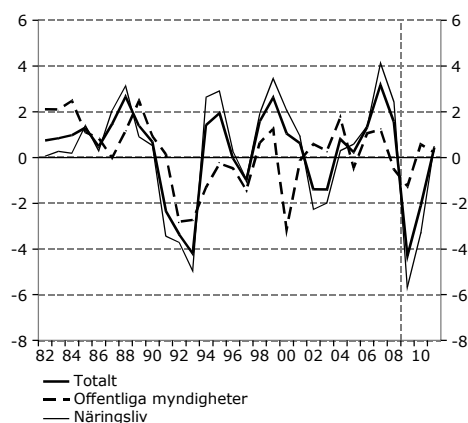
Årlig procentuell förändring, fasta priser, ej kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 124 Arbetade timmar

Årlig procentuell förändring, ej kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

tesektorn återhämtar sig snabbt och produktionstakten tilltar allteftersom efterfrågan från industrin, svenska hushåll och omvärlden stiger (se tabell 22).

Byggsektorns produktion faller 2009 och i början av 2010 till följd av minskade investeringar i bostäder och minskade bygginvesteringar inom näringslivet. Nedgången bromsas något av ökade offentliga investeringar. När bostadsinvesteringarna börjar öka igen under 2010 vänder byggproduktionen upp igen från och med mitten av året. Trots det är produktionen 2,8 procent lägre 2010 än föregående år. År 2011 stiger byggproduktionen med 3,1 procent (se diagram 122).

Den **offentliga** produktionen är oförändrad i år för att därefter öka 2010 och 2011 (se diagram 123). Produktionen ökar starkast inom den statliga sektorn. Här stiger produktionen samtliga år främst till följd av att den expansiva finanspolitiken antas innebära ökade utgifter för forskning samt det ökande antalet högskolestudenter.

I kommunsektorn minskar däremot produktionen i år. Minskningen beror dels på kommunernas och landstingens ansträngda ekonomiska läge som leder till besparingar i verksamheten, dels på att verksamhet säljs ut till den privata sektorn. Den nya influensan ger en liten sammanlagd effekt på den offentliga produktionen. Landstingens produktion ökar i år till följd av bland annat massvaccineringen, men detta motverkas av att produktionen i övriga delar av den offentliga sektorn sammantaget minskar på grund av ökad frånvaro (se fördjupningen ”Små makroekonomiska effekter av den nya influensan”). Under 2010 och 2011 väntas den kommunala produktionen stiga. Ökningen förklaras främst av att kommunsektorn antas tillföras resurser för att kompensera bortfallet av skatteintäkter samt att ökningen av andelen privatiserad verksamhet avtar.

ANTALET ARBETADE TIMMAR FORTSÄTTER ATT FALLA OCH PRODUKTIVITETEN VÄNDER UPPÅT

Antalet arbetade timmar i **näringslivet** har fallit sedan mitten av 2008 och väntas fortsätta att falla till och med slutet av 2010 (se diagram 124 och tabell 24). Andra kvartalet 2009 minskade antalet arbetade timmar mer än tidigare. Samtidigt stabiliserades produktionen vilket ledde till att den uppmätta arbetsproduktiviteten steg kraftigt under kvartalet. Produktivitetssuppgången i näringslivet var den högsta under ett enskilt kvartal sedan början av 2004. Produktiviteten i näringslivet fortsätter att öka under hela prognosperioden. Det är ett resultat av att företagen anpassar arbetsstyrkan till den lägre produktionsnivån. Men även effektiviseringar, tillämpning av ny teknologi, och effekter av att lågproduktiva företag slås ut i krisen bidrar till ökningen i näringslivets produktivitet. I mitten av 2010 är produktiviteten åter på samma nivå som 2006. Från slutet av 2006 föll produktiviteten nästan oavbrutet till och med början av 2009 (se diagram 125).

Produktivitetssuppgången andra kvartalet var starkast inom **industrin**. Uppgången sker från ett mycket nedpressat läge och nivån andra kvartalet 2009 är fortfarande ca 8 procent lägre än andra kvartalet 2008. Att produktiviteten stigit beror på att företagen har anpassat arbetsstyrkan, och antalet arbetade timmar har därmed fallit snabbt, samtidigt som produktionen stabiliserats. Mycket tyder på att avtalen om arbetstidsförkortning inom industrin har varit en bidragande orsak till den snabba nedgången i antalet arbetade timmar under andra kvartalet 2009. Att företagen planerat förlängda produktionsstopp under sommaren gör att antalet arbetade timmar väntas falla kraftigt även tredje kvartalet i år. Trots avtalen om arbetstidsförkortning och trots att produktionen ökar successivt från slutet på 2009 kommer industriföretagen att ha ett överskott av anställda fram till och med början av 2011. Det innebär att antalet arbetade timmar i industrin inte ökar förrän från andra kvartalet 2011. På årsbasis sjunker antalet arbetade timmar i industrin såväl 2010 som 2011 (se diagram 126). Produktiviteten i industrin stiger kraftigt och uppgången är störst 2010 (se tabell 23).

Tabell 23 Produktivitet

Kronor per timme respektive årlig procentuell förändring, fasta priser

	2008	2008	2009	2010	2011
	Kalenderkorrigerat				
Varubranscher	391	-3,1	-4,8	7,7	5,5
Varav: Industri	424	-3,4	-8,0	10,6	7,2
Byggnadsverksamhet	271	-3,0	1,5	2,5	3,2
Tjänstebranscher	428	-2,1	0,4	4,0	1,7
Varav: Handel	334	-1,4	0,5	3,7	1,9
Företagstjänster	412	-4,2	-4,5	7,6	4,1
Näringsliv	413	-2,4	-1,3	5,4	3,1
Offentliga myndigheter	281	1,4	0,9	0,8	0,1
Totalt ¹	374	-1,4	-1,2	4,0	2,4
	Ej kalenderkorrigerat				
Näringsliv	413	-2,7	-1,2	5,0	3,1
Offentliga myndigheter	281	1,2	1,1	0,5	0,1
Totalt ¹	373	-1,7	-1,1	3,7	2,4

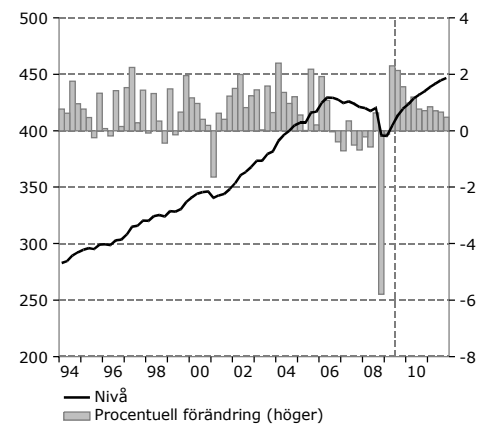
¹ Inklusivt hushållens ideella organisationer.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Antalet arbetade timmar sjunker även inom **tjänstebranscherna**, men i betydligt lägre takt än inom industrin (se diagram 126 och diagram 127). Eftersom många fler arbetar inom tjänstesektorn så får dock denna nedgång ett stort genomslag i det totala antalet arbetade timmar i näringslivet (se diagram 128). Produktiviteten i tjänstesektorn ökar under hela perioden 2009–2011 och ökningen på årsbasis är som störst 2010 (se diagram 129). En återhämtning av produktiviteten bland producenterna av företagstjänster, vars produktivitet utveckling har varit svag under en längre tid, bidrar till produktivitetstillväxten 2010–2011 (se tabell 23).

Diagram 125 Produktivitet i näringslivet

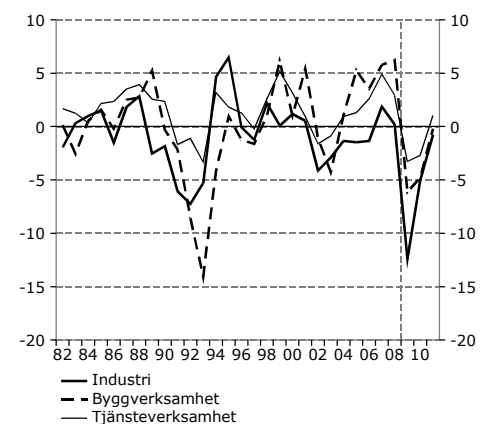
Kronor per timme respektive procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 126 Arbetade timmar i näringslivet

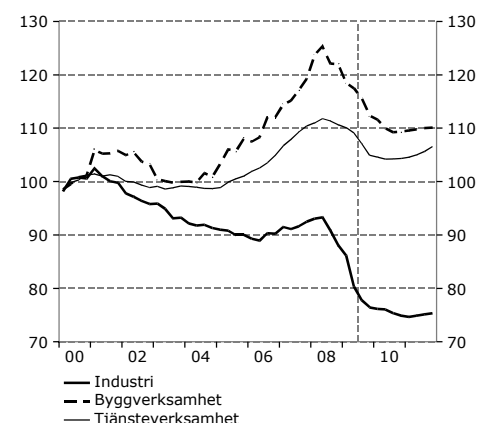
Årlig procentuell förändring, ej kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 127 Arbetade timmar i näringslivet

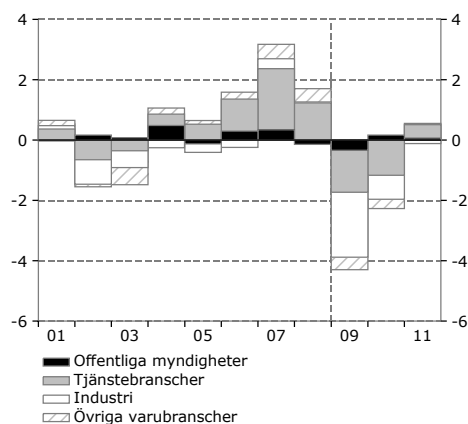
Index 2000=100, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 128 Arbetade timmar

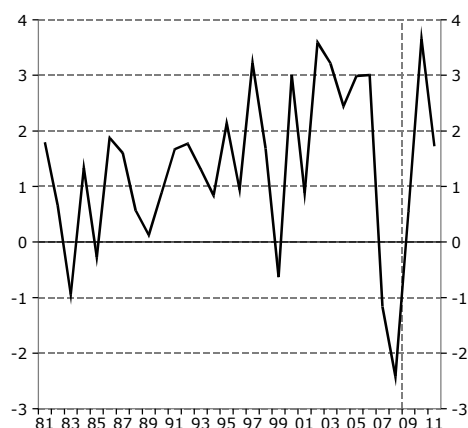
Procentenheter

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 129 Produktivitet i tjänstebranscherna

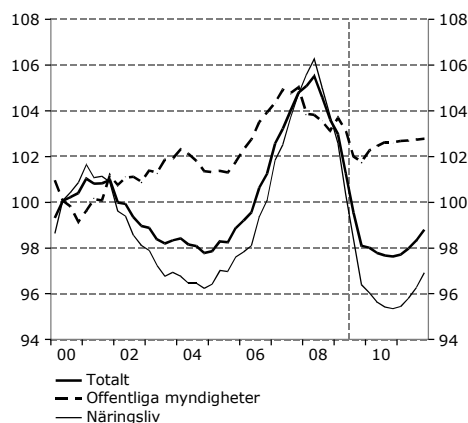
Procentuell förändring, ej kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 130 Arbetade timmar

Index 2000=100, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Produktiviteten i **byggsektorn** har ökat svagt sedan mitten av 2008. Trots att produktionen fortsätter att sjunka under resten av 2009 stiger produktiviteten då antalet arbetade timmar faller snabbare än produktionen. Även under 2010 och 2011 stiger produktiviteten (se tabell 23).

Antalet arbetade timmar inom **offentlig sektor** utvecklas svagt under prognosperioden (se diagram 130). Minskningen av antalet arbetade timmar är störst 2009 och förklaras framför allt av de neddragningar av personal som följer av kommunsektorns ansträngda ekonomiska läge samt att kommunala tjänster allt mer produceras i privat sektor. År 2011 ökar antalet arbetade timmar i den offentliga sektorn svagt. Den offentliga sektorns produktivitet stiger samtliga prognosår. Ökningen är störst i år och 2010. Den främsta förklaringen är att kommunsektorn förmår öka produktiviteten i ansträngningen att kunna möta efterfrågan på kommunala tjänster trots att antalet sysselsatta minskar.

Tabell 24 Arbetade timmar

Miljoner timmar respektive årlig procentuell förändring

	2008	2008	2009	2010	2011
	Kalenderkorrigerat				
Varubranscher	2 084	1,1	-9,1	-4,8	-0,4
Varav: Industri	1 282	-0,4	-12,2	-5,7	-0,8
Byggnadsverksamhet	521	5,8	-5,9	-5,1	-0,2
Tjänstebranscher	3 153	2,4	-3,0	-3,2	1,1
Varav: Handel	964	1,8	-4,9	-1,5	2,2
Företagstjänster	763	2,9	-3,0	-8,0	-0,6
Näringsliv	5 238	1,9	-5,5	-3,8	0,5
Offentliga myndigheter	1 991	-1,1	-0,9	-0,2	0,2
Totalt ¹	7 404	1,0	-4,0	-2,7	0,4
	Ej kalenderkorrigerat				
Näringsliv	5 244	2,4	-5,7	-3,3	0,5
Offentliga myndigheter	1 911	-0,5	-1,3	0,6	0,2
Totalt ¹	7 411	1,6	-4,3	-2,1	0,4

¹ Inklusive arbetade timmar i hushållens ideella organisationer.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Efterfrågan på arbetskraft

KRAFTIGT FALL I SYSSELSÄTTNINGEN 2010

Ledande indikatorer såsom varsel, anställningsplaner och nyanmälda lediga platser förefaller nu ha slutat att försämrats. Exempelvis har företagens anställningsplaner enligt Konjunkturbarometern återhämtat sig sedan bottennivån i början av året, men de visar fortfarande på att en stor andel företag planerar att minska antalet anställda (se diagram 131).

Under det andra kvartalet minskade antalet sysselsatta i de allra flesta av näringslivets branscher, liksom i offentlig sektor.

Under resten av året fortsätter sysselsättningen att falla som en följd av en generell svag efterfrågan på arbetskraft.

BNP börjar stiga redan under inledningen av 2010, men den ökade produktionen sker utan att antalet arbetade timmar ökar (se avsnittet ”Produktion, produktivitet och arbetade timmar”). Antalet arbetade timmar stiger svagt 2011, då produktionen växer snabbare (se tabell 25).

Antalet sysselsatta minskar med 263 000 personer 2009–2011, varav 238 000 i näringslivet (se även tabell 25). I industrin minskar sysselsättningen med 15 procent under dessa år. I näringslivets tjänstebranscher minskar sysselsättningen med, i detta sammanhang, mer måttliga 5 procent.

Den prognostiserade expansiva finanspolitiken bidrar till att dämpa fallet i sysselsättningen, främst i offentlig sektor. Där minskar antalet sysselsatta sammantaget med drygt 2 procent till och med 2011. Minskningen sker till största delen under 2009, medan finanspolitiken bidrar till att sysselsättningsnivån i stort sett är oförändrad 2010–2011 (se diagram 132).

Sysselsättningsgraden (andelen sysselsatta i befolkningen 16–64 år) uppgår till 70,5 procent 2011. Det är en något lägre nivå än under 1990-talskrisen, men fallet i sysselsättningsgrad är inte lika stort som då (se diagram 133).

MEDELARBETSTIDEN FALLER KRAFTIGT I ÅR FÖR ATT SEDAN STIGA

Medelarbetstiden per sysselsatt föll påtagligt under det andra kvartalet, främst som en följd av en kraftig minskning av medelarbetstiden inom industrin (se diagram 134). Däremot föll inte sysselsättningen inom industrin mer än under föregående kvartal, och sammantaget förefaller en stor andel företag ha förkortat arbetstiderna via avtal eller på annat sätt.

År 2009 och 2010 minskar både sjukfrånvaro och övrig frånvaro.²³ Det bidrar till att öka medelarbetstiden per sysselsatt.²⁴ Samtidigt dämpar den generellt svaga efterfrågan på arbetskraft medelarbetstiden, liksom avtal om kortare arbetstid. De sistnämnda effekterna dominerar under 2009 och medelarbetstiden per sysselsatt faller, men 2010 sker en återhämtning. År 2011 stiger antalet arbetade timmar och medelarbetstiden fortsätter att öka (se tabell 25 och diagram 134).

Diagram 131 Anställningsplaner i näringslivet

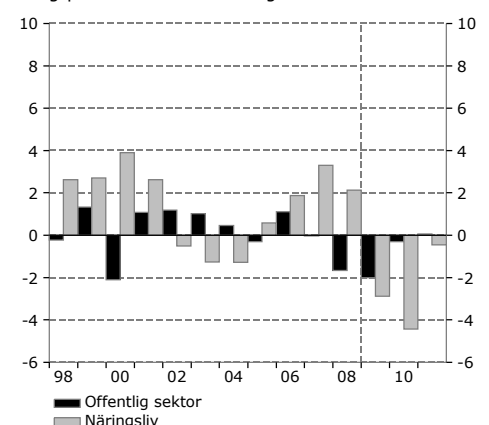
Nettotal, säsongrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 132 Sysselsatta

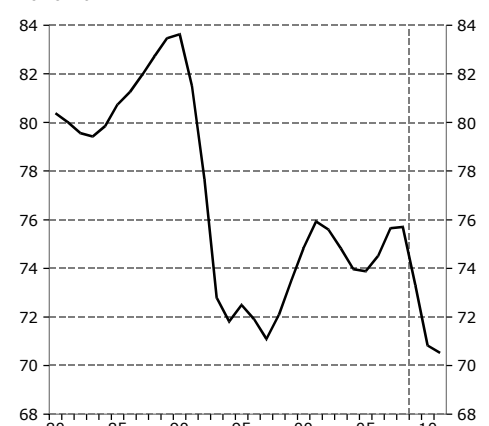
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 133 Sysselsättningsgrad

Andel sysselsatta i procent av befolkningen 16–64 år

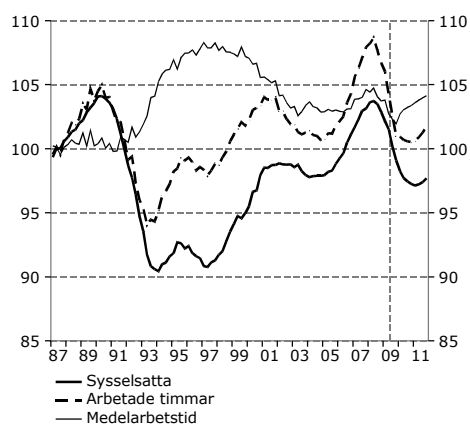
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

²³ Sjukfrånvaron stiger dock temporärt fjärde kvartalet i år som en följd av den nya influensan.

²⁴ Frånvarande räknas som sysselsatta, men de bidrar inte till antalet arbetade timmar.

Diagram 134 Sysselsatta, timmar och medelarbetstid

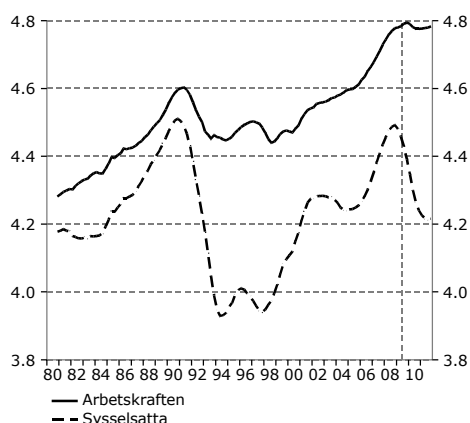
Index 1987=100, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 135 Arbetskraften och sysselsatta

Miljoner, säsongrensade kvartalsvärden

Anm. Tre kvartals glidande medelvärde.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Tabell 25 Nyckeltal för arbetsmarknaden

Tusental personer, nivå respektive årlig procentuell förändring

	2008	2008	2009	2010	2011
Total produktion (baspris) ¹	2 766	-0,4	-5,2	1,2	2,9
Produktivitet ²	374	-1,4	-1,2	4,0	2,4
Arbetade timmar ³	7 404	1,0	-4,0	-2,7	0,4
Medelarbetstid för sysselsatta ⁴	32	0,1	-1,5	0,4	0,8
Sysselsatta	4 484	0,9	-2,6	-3,1	-0,3
Sysselsättningsgrad ⁵		75,7	73,3	70,8	70,5
Arbetskraft	4 778	0,9	0,3	-0,3	0,2
Arbetslöshet	294	6,1	8,8	11,4	11,8
Arbetslöshet enl. tidigare def. ⁶	217	4,6	6,9	8,8	8,8
Personer i arbetsmarknads- politiska program ⁷	85	1,8	2,9	4,7	5,4
Befolkning 16–64 år	5 923	0,8	0,6	0,3	0,1

¹Miljarder kronor, kalenderkorrigerad. ²Kronor per timme, kalenderkorrigerad.³Miljoner timmar, kalenderkorrigerad. ⁴Timmar per vecka, kalenderkorrigerad.⁵Andelen sysselsatta i befolkningen 16–64 år. ⁶Exklusive heltidsstuderande som söker arbete. I procent av arbetskraften. ⁷I procent av arbetskraften.

Källor: SCB, Arbetsförmedlingen och Konjunkturinstitutet.

Arbetskraftsutbud och arbetslöshet

ARBETSKRAFTEN FÖRBLIR OFÖRÄNDRAD TROTS FALLANDE SYSSELSÄTTNING

Den svaga efterfrågan på arbetsmarknaden talar för en minskning av arbetskraften, då färre brukar söka sig till arbetsmarknaden i tider med låg efterfrågan på arbetskraft. Den konjunkturellt motiverade försvagningen av arbetskraften motverkas dock av att befolkningen i arbetsför ålder ökar samt av ett antal ekonomisk-politiska åtgärder som stimulerar arbetskraftsutbudet.²⁵ Arbetskraften förblir därför i stort sett oförändrad 2009–2011 (se tabell 25 och diagram 135).

Antalet personer med sjuk- och aktivitetsersättning fortsätter att minska, som en följd av ändrade regler i sjukförsäkringen, och de ekonomiska incitamenten verkar för att dessa personer söker sig till arbetsmarknaden (se även avsnittet "Offentliga sektorns utgifter" i kapitlet "Offentliga finanser och finanspolitik"). Detta medför att antalet sjuka utanför arbetskraften minskar varje år vilket bidrar positivt till arbetskraften (se tabell 26).²⁶

Enligt SCB:s nya befolkningsprognos växer befolkningen i arbetsför ålder (här avses 16–64 år) snabbare än tidigare väntat under åren 2009–2011. Befolkningsstillväxtens bidrag till arbetskraften minskar dock med tiden.

²⁵ Se fördjupningarna "Reformer ökar drivkrafterna för arbete", *Konjunkturläget*, december 2006, "Jobbskatteavdraget ger högre utbyte av arbete från och med 2007", *Konjunkturläget*, augusti 2007, samt "Sysselsättningseffekter av regeringens politik", *Konjunkturläget*, januari 2008.

²⁶ Under 1990-talet var utvecklingen den motsatta. Då ökade antalet sjuka utanför arbetskraften vilket bidrog till att arbetskraften minskade.

Som en följd av den svaga konjunkturen ökar såväl antalet studerande som övriga utanför arbetskraften markant och håller tillbaka arbetskraftstillväxten respektive år (se tabell 26).

Tabell 26 Bidrag till arbetskraften

Årlig procentuell förändring respektive bidrag till arbetskraftens årliga procentuella förändring i procentenheter

	2008	2009	2010	2011
Arbetskraften ¹	0,9	0,3	-0,3	0,2
Bidrag från:				
Befolkningen	0,8	0,6	0,3	0,1
Studenter	-0,1	-0,1	-0,4	-0,1
Sjuka ²	0,1	0,1	0,3	0,4
Pensionerade ³	0,0	0,1	0,0	0,0
Övriga ⁴	0,1	-0,4	-0,5	-0,2

¹16-64 år. ²Med sjuka avses sjuka utanför arbetskraften, inklusive personer med sjuk- eller aktivitetsersättning. ³Pensionerade avser personer som gått i pension före 65 års ålder. ⁴Övriga utanför arbetskraften inkluderar hemarbetande, värnpliktiga, latent arbetssökande, lediga, med flera.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

ARBETSLÖSHETEN TOPPAR I BÖRJAN AV 2011

Det andra kvartalet i år uppgick arbetslösheten till 8,3 procent i säsongrensade termer. Den fortsatt svaga ekonomiska utvecklingen medför att arbetslösheten stiger kraftigt under resten av året. Hittills har den stigande arbetslösheten drabbat män mer än kvinnor. Det beror på att branscher där främst män arbetar har påverkats mest av lågkonjunkturen.

År 2010 fortsätter arbetslösheten att stiga, om än i en långsammare takt än 2009. År 2011 förblir arbetslösheten kvar på en hög nivå och uppgår som årsgenomsnitt till 11,8 procent (se diagram 136 och tabell 25). Den höga arbetslöshetsnivån förklaras dels av att sysselsättningen faller under större delen av prognosperioden, dels av att arbetskraftsutbudet förväntas bli högt trots det svaga konjunkturläget.

Den kraftigt fallande sysselsättningen och stigande arbetslösheten får långvariga effekter på arbetsmarknaden (se avsnittet ”Resursutnyttjande”).

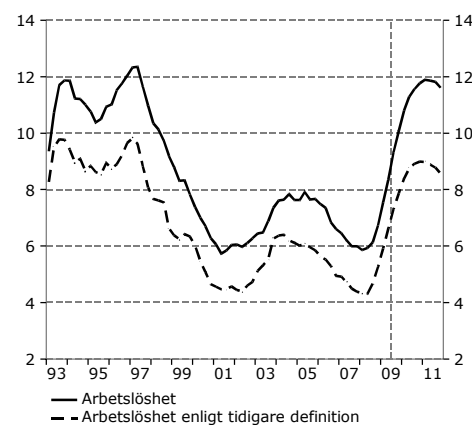
STOR ÖKNING AV ARBETSMARKNADSPOLITISKA PROGRAM 2010 OCH 2011

De arbetsmarknadspolitiska programmen ökar kraftigt i omfattning både 2009 och 2010. År 2011 befinner sig totalt 250 000 personer, motsvarande 5,4 procent av arbetskraften, i arbetsmarknadspolitiska program (se tabell 25).

Ökningen sker som en följd av att arbetslösa med tiden kommer in i utbildningsprogram i form av jobb- och utvecklingsgarantin respektive jobbgarantin för ungdomar. Dessutom kan en del av dem som 2010 och 2011 lämnar sjukförsäkringen, och inte har något arbete de kan gå tillbaka till, komma att delta i ett arbetsmarknadspolitiskt program. Utbildningsprogrammen be-

Diagram 136 Arbetslöshet

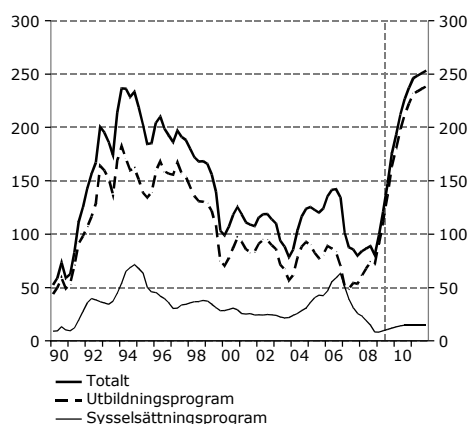
Procent av olika mått på arbetskraften, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 137 Arbetsmarknadspolitiska program

Tusental personer, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Arbetsförmedlingen och Konjunkturinstitutet.

Diagram 138 Arbetsmarknadsgap

Procent av potentiellt arbetade timmar, säsongrensade kvartalsvärden

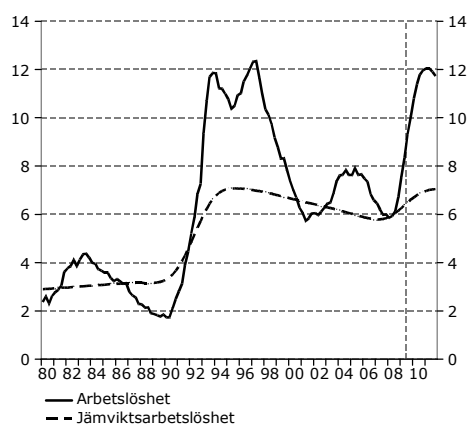

Anm. Arbetsmarknadsgapet är beräknat som arbetade timmars avvikelse från sin potentiella nivå.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 139 Jämviktsarbetslöshet

Procent av arbetskraften

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

räknas omfatta drygt 235 000 personer 2011 medan sysselsättningsprogrammen ökar mycket lite och omfattar 15 000 personer 2011 (se diagram 137).

Resursutnyttjande

Den kraftiga nedgången i efterfrågan och produktion medför att resursutnyttjandet på arbetsmarknaden och i ekonomin som helhet faller mycket snabbt 2009 och 2010. Resursutnyttjandet bedöms under 2009–2011 bli det lägsta sedan 1990-talskrisen.

MYCKET KRAFTIGT FALLANDE RESURSUUTNYTTJANDE PÅ ARBETSMARKNADEN

Konjunkturinstitutets bedömning är att resursutnyttjandet på arbetsmarknaden i slutet av 2007 och första halvåret 2008 i huvudsak var balanserat (se diagram 138). Den faktiska arbetslöshetsnivån bedöms därmed ha legat nära jämviktsarbetslösheten (se diagram 139). Under det senaste året har emellertid arbetsmarknaden försvagats betydligt. Mellan andra kvartalet 2008 och andra kvartalet 2009 sjönk sysselsättningen med 100 000 personer och arbetslösheten steg med 2,6 procentenheter. Resursutnyttjandet har därför fallit i snabb takt.

Till följd av en fortsatt svag efterfrågeutveckling fortsätter resursutnyttjandet på arbetsmarknaden att falla under innevarande och nästa år. Arbetsmarknadsgapet beräknas uppgå till omkring -7 procent 2011, vilket är i nivå med krisåren i början av 1990-talet (se diagram 138). Under loppet av 2011 börjar resursutnyttjandet stiga.

POTENTIELL SYSSELSÄTTNING OCH ARBETSKRAFT FORTSÄTTER ATT ÖKA

Den potentiella nivån på arbetskraft och sysselsättning definieras som den nivå som råder när den faktiska arbetslösheten sammanfaller med jämviktsarbetslösheten. Både den potentiella arbetskraften och den potentiella sysselsättningen har stigit relativt snabbt de senaste tre åren. Detta beror delvis på att befolkningen i arbetsför ålder har ökat men även på de olika utbudsstimulerande åtgärder som vidtagits som en del i den ekonomiska politiken.²⁷

Potentiell arbetskraft och potentiell sysselsättning bedöms fortsätta att öka under prognosperioden, bland annat som en följd av de ändrade reglerna i sjukförsäkringen.²⁸ Ökningstakten

²⁷ Se fördjupningarna "Reformer ökar drivkrafterna för arbete", *Konjunkturläget*, december 2006, "Jobbskatteavdraget ger högre utbyte av arbete från och med 2007", *Konjunkturläget*, augusti 2007, samt "Sysselsättningseffekter av regeringens politik", *Konjunkturläget*, januari 2008.

²⁸ Se vidare avsnittet "Offentliga sektorns utgifter" i kapitlet "Offentliga finanser och finanspolitik".

bedöms dock bli långsammare än under de närmast föregående åren. En viktig anledning till detta är att det positiva bidraget från ökningen av den arbetsföra befolkningen beräknas bli betydligt mindre än tidigare. En annan viktig anledning är att den konjunkturellt mycket svaga utvecklingen på arbetsmarknaden under prognosperioden bedöms få negativa långsiktiga effekter.

DEN DJUPA LÅGKONJUNKTUREN FÅR LÅNGSIKTIGT NEGATIVA EFFEKTER PÅ ARBETSMARKNADEN

Nedgången på 1990-talet lämnade bestående spår efter sig på svensk arbetsmarknad. Arbetskraftsdeltagandet minskade långvarigt och arbetslösheten bet sig fast på historiskt höga nivåer.²⁹

Ett flertal faktorer talar för att de långsiktiga effekterna av den pågående krisen blir mindre än på 1990-talet. Det främsta skälet är att nedgången i efterfrågan på arbetskraft nu bedöms bli mindre och mer kortvarig. Ett annat viktigt skäl är att den ekonomiska politiken i dag är mer expansiv, vilket bidrar till en snabbare återhämtning. Det är också troligt att en förbättrad lönebildning tillsammans med de reformer som genomförts på skatte- och arbetsmarknadsområdet på senare år i viss mån kan komma att begränsa de långsiktigt skadliga effekterna av den konjunkturellt betingade uppgången i arbetslösheten.³⁰

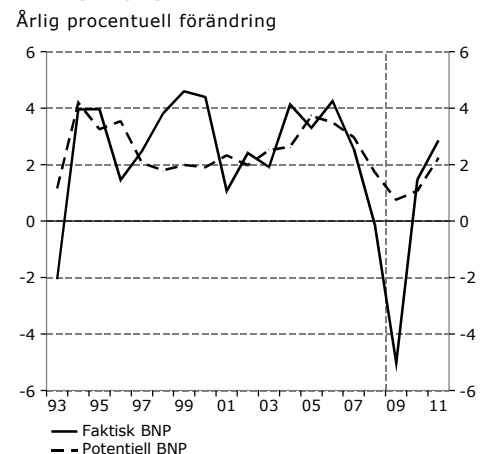
Konjunkturinstitutet bedömer att nedgången på svensk arbetsmarknad medför att den potentiella arbetskraften minskar långvarigt med ca 1 procent medan jämviktsarbetslösheten stiger med ca 1,2 procentenheter till 7,0 procent. Den potentiella sysselsättningen kommer därmed långvarigt att bli drygt 2 procent – nästan 100 000 personer – lägre än vad som annars hade varit fallet. Denna bedömning är naturligtvis mycket osäker och kommer fortlöpande att omprövas.

MYCKET LÅG POTENTIELL TILLVÄXT 2009 OCH 2010

De långvariga effekterna av den pågående krisen bidrar till att potentiell BNP-tillväxt utvecklas mycket svagt 2009 och 2010 (se diagram 140). Krisens långvarigt negativa effekter på arbetsmarknaden medför att potentiellt arbetade timmar förblir i stort sett oförändrade under dessa år. Samtidigt ökar potentiell produktivitet endast svagt.

Ett skäl till den svaga utvecklingen av potentiell produktivitet är att låga investeringar medför att kapitalstocken inte förnyas i samma takt som tidigare. Ett annat skäl är att sektorer med normalt sett hög produktivitetstillväxt, exempelvis industrin, drabbats hårdare av krisen än sektorer med låg produktivitetstillväxt, vilket medför negativa sammansättningseffekter. BNP-tillväxten beräknas överstiga den potentiella 2010 och 2011.

Diagram 140 Faktisk och potentiell BNP-tillväxt

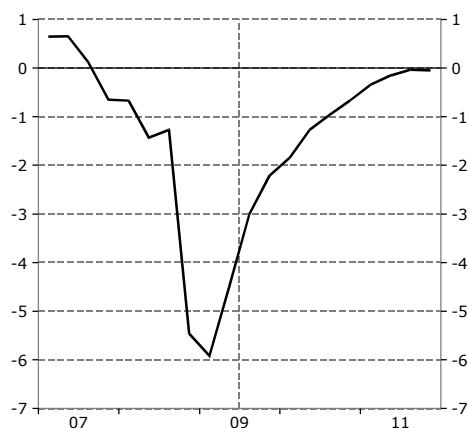
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

²⁹ Se exempelvis Forslund, A., "Den svenska jämviktsarbetslösheten: en översikt", Studier i finanspolitik 2008/4, Finanspolitiska rådet.

³⁰ Se vidare fördjupningen "Varaktiga sysselsättningseffekter av krisen", Konjunkturläget, juni 2009.

Diagram 141 Produktivitetsgap

Procent av potentiell produktivitet, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 142 BNP-gap

Procent av potentiell BNP, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

MYCKET LÅGT RESURSUUTNYTTJANDE I EKONOMIN SOM HELHET

Den betydande nedgången i produktivitet sedan mitten av 2008 beror till stor del på konjunkturella faktorer. En sådan faktor är att företagen normalt behåller lite mer arbetskraft än nödvändigt för att ha till hands när efterfrågan åter tar fart. Mycket talar också för att många företag överraskats av den snabba nedgången i efterfrågan, vilket innebär att de hamnat i en situation där de haft en betydligt större arbetsstyrka än vad de finner önskvärt i rådande konjunkturläge. Produktivitetsgapet bedöms därför ha varit kraftigt negativt under andra halvåret 2008 och första halvåret 2009 (se diagram 141).

En svag utveckling av potentiell produktivitet i kombination med att företagen snabbt anpassar personalstyrkan medför att produktivitetsgapet minskar snabbt under loppet av 2009 och 2010. Produktivitetsgapet beräknas bli i det närmaste balanserat mot slutet av 2010.

Samtidigt som resursutnyttjandet inom företagen, uttryckt som produktivitetsgapet, stiger under prognosperioden sjunker resursutnyttjandet utanför företagen, uttryckt som arbetsmarknadsgapet. I takt med att företagen anpassar arbetsstyrkan vidgas arbetsmarknadsgapet kraftigt och uppgår till närmare -7 procent 2011. Detta innebär att resursutnyttjandet för ekonomin som helhet, mätt som BNP-gapet, blir mycket lägre än normalt under hela prognosperioden (se diagram 142 och tabell 27).

Tabell 27 Resursutnyttjande

Miljoner timmar, miljarder kronor, samt årlig procentuell förändring

	2008	2008	2009	2010	2011
Jämviktsarbetslöshet ¹		6,0	6,4	6,8	7,0
Faktisk arbetslöshet ²		6,1	8,8	11,4	11,8
Potentiellt arbetade timmar	7 397	0,7	-0,2	0,1	0,9
Faktiskt arbetade timmar	7 404	1,0	-4,0	-2,7	0,4
Arbetsmarknadsgap ³		0,1	-3,7	-6,4	-6,8
Potentiell BNP	3 223	1,7	0,8	1,1	2,2
Faktisk BNP	3 154	-0,4	-4,9	1,2	2,9
BNP-gap ⁴		-2,1	-7,6	-7,5	-7,0

Anm. Beräkningarna är korrigerade för skillnader i antalet arbetsdagar mellan åren.

¹ Nivå i procent av den potentiella arbetskraften. ² Nivå i procent av arbetskraften.

³ Faktiskt arbetade timmars avvikelse i procent från potentiellt arbetade timmar.

⁴ BNP:s avvikelse från potentiell BNP i procent av potentiell BNP.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Löner, vinster och priser

Den svaga konjunkturen både internationellt och i Sverige bidrar till att förutsättningarna på arbetsmarknaden försämras snabbt. Ökningen av timlönerna under 2010 och 2011 blir därför historiskt låga. Inflationen blir låg både under 2010 och 2011 och är påtagligt lägre än inflationsmålet. Den låga inflationen bidrar till att hushållen även framöver får en real ökning av lönerna.

Den finansiella krisen och den efterföljande lågkonjunkturen har bidragit till att utvecklingen på arbetsmarknaden snabbt försämras efter ett par år av stark uppgång. Sysselsättningen faller tillbaka och arbetslösheten stiger snabbt och uppgår 2011 till knappt 12 procent.

Under 2009 och början av 2010 ligger de flesta centrala löneavtal fast. Timlönerna fortsätter därför öka relativt snabbt, trots att arbetsmarknaden utvecklas svagt. Avtalsrörelsen 2010 omfattar 75 procent av alla lönetagare. På grund av det svaga läget på arbetsmarknaden bedöms löneökningstakten i näringslivet som helhet växla ner framöver och 2010 blir den endast 2,0 procent. Det är den lägsta löneökningen sedan den nuvarande penningpolitiska regimen med inflationsmål etablerades.

Genom att anpassa arbetsstyrkan till den lägre produktionen förbättrar företagen snabbt sin produktivitet framöver. Tillsammans med de låga löneökningarna leder detta till att enhetsarbetskostnaden faller både 2010 och 2011. Kostnadstrycket minskar därför kraftigt under prognosperioden. Vinstandelen är i utgångsläget tillbakapressad. Men de lägre inhemska kostnaderna bidrar till att det sker en tydlig återhämtning av vinstandelen framöver, trots låga ökning av priserna.

Olika inflationsmått visar stora skillnader i inflationstakten. Betydande variationer i framför allt räntekostnader och energipriser har stor inverkan på inflationen i år och åren framöver. Höga enhetsarbetskostnader de senaste åren och en svag krona bidrar till att hålla uppe inflationen i år. Eftersom försvagningen av kronan bedöms vara tillfällig och de inhemska kostnaderna faller framöver kommer även inflationstakten att bli lägre framöver.

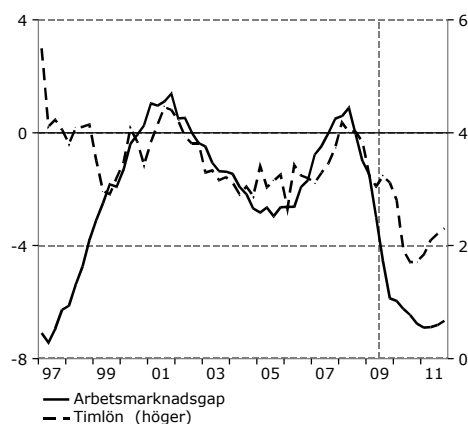
Inflationen mätt med KPI påverkas i hög grad av Riksbankens ränteförändringar. Stora omslag i räntekostnader för egna hem är främsta orsaken till att KPI-inflationen blir negativ i år och sedan stiger snabbt framöver. Trots uppgången kommer KPI-inflationen 2011 att understiga Riksbankens mål för inflationen på 2 procent.

Löner och arbetskostnader

Det snabbt försämrade läget på arbetsmarknaden och ett ansträngt vinstläge i näringslivet håller tillbaka löneökningarna

Diagram 143 Arbetsmarknadsgap och timlön i näringslivet

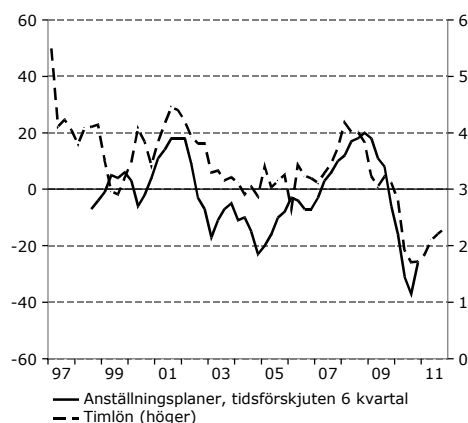
Procent av potentiellt arbetade timmar respektive årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 144 Anställningsplaner och timlön i näringslivet

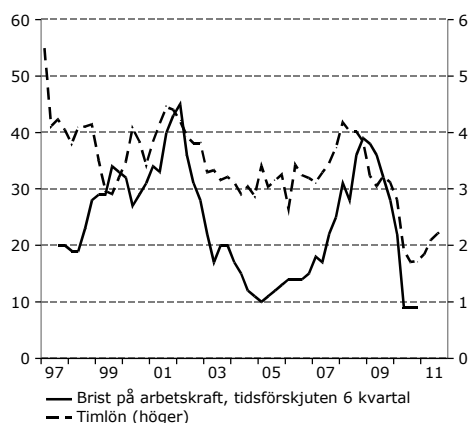
Nettotal, säsongrensade kvartalsvärden respektive årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 145 Brist på arbetskraft och timlön i näringslivet

Andel företag, procent respektive årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Anm. Sammanvägt mått baserat på branscher i Konjunkturbarometern.

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

under prognosperioden. Enhetsarbetskostnaden, som ökat snabbt de senaste åren, faller under 2010 och 2011. Kostnadstrycket i ekonomin minskar därmed avsevärt.

SVAG ARBETSMARKNAD HÅLLER TILLBAKA LÖNEÖKNINGARNA

Timlönerna i ekonomin påverkas i hög grad av utvecklingen på arbetsmarknaden. Det kraftiga fallet i både utländsk och inhemsk efterfrågan har lett till mycket stora neddragningar av produktionen i näringslivet. Under 2009 och 2010 anpassar företagen arbetsstyrkan till den lägre produktionsnivån. Resursutnyttjandet på arbetsmarknaden faller därför i snabb takt under båda dessa år. Arbetslösheten stiger till 11,4 procent 2010 och 11,8 procent 2011.

Arbetsmarknadsgapet, som är ett mått på resursutnyttjandet på arbetsmarknaden, faller markant fram till början av 2011 (se diagram 143). När efterfrågan på arbetskraft utvecklas svagt brukar timlönerna öka långsamt eftersom antalet sökande per ledig tjänst blir fler. Dessutom resulterar centrala, lokala och individuella löneförhandlingar normalt i lägre avtalade löneökningar.

Företagens anställningsplaner enligt Konjunkturbarometern är en tidig indikator för utvecklingen på arbetsmarknaden framöver och därmed för löneutvecklingen. Timlönerna i näringslivet samvarierar med anställningsplanerna med ca 6 kvartals eftersläpning (se diagram 144). Indikatoren har fallit brant det senaste året vilket indikerar att timlöneökningarna kommer att avta det närmaste året.

Även Konjunkturbarometerns frågor om brist på arbetskraft uppvisar ett liknande samband med löneutvecklingen. Det andra kvartalet i år svarade knappt 10 procent av företagen att de upplever brist på arbetskraft (se diagram 145). Det var en oförändrad andel jämfört med första kvartalet. En förklaring till att bristindikatoren nu inte är lägre än nivån 2003 är att den endast visar andelen företag med någon typ av arbetskraftsbrist, men inte hur utbredd bristen är inom varje företag.

MYCKET LÅGA LÖNEÖKNINGAR UTÖVER CENTRALA AVTAL 2009

Konjunkturlönestatistikens preliminära utfall för årets första fem månader ger en genomsnittlig årlig ökningstakt för lönerna i näringslivet på 3,0 procent.³¹ Enligt många av de centrala avtalen ska lokal lönerrevision ha genomförts under andra kvartalet i år. Inom industrin har det dock i stor utsträckning förekommit lokala krisavtal där man senarelagt tidpunkten för lönerrevision

³¹ I konjunkturlönestatistiken periodiseras retroaktiva löneutbetalningar tillbaka till den månad de avser. De preliminära utfallen av statistiken underskattar därför i regel det slutliga utfallet tolv månader senare. Störst revidering sker normalt av månaderna april, maj och juni på grund av att nya löner förhandlas lokalt från och med april på många avtalsområden.

nen, som ett led i att hålla nere kostnaderna inom företagen.³² Detta bedöms påverka hastigheten med vilken konjunkturlöne-statistiken kommer att revideras upp, liksom revideringens storlek som bedöms bli något mindre än normalt. Retroaktiva löneutbetalningar väntas höja utfallet för näringslivet de första fem månaderna med 0,1 procentenheter, vilket är något mindre än normalt.

Löneökningarna under 2009 hålls uppe av gällande kollektivavtal på de flesta avtalsområden. Under inledningen av 2009 har dock minskad övertidsersättning bland arbetare hållit tillbaka löneökningstakten mer än väntat. Störst effekter av minskad övertid återfinns inom industrin. Effekterna bedöms avta ju längre året går, då de stora neddragningarna av övertidsarbete redan har genomförts.

Enligt Medlingsinstitutets beräkningar ger de centrala avtalen i näringslivet löneökningar på 3,0 procent i år.³³ Löneökningarna utöver centrala avtal bedöms bli betydligt lägre jämfört med tidigare (se diagram 146). Lönerna enligt konjunkturlönestatistiken bedöms öka med endast 3,2 procent (se tabell 28).

Lönerna i offentlig sektor ökar något snabbare än i näringslivet i år. I hela ekonomin bedöms löneökningarna uppgå till 3,3 procent.

AVTALSRORELSE I DJUP LÅGKONJUNKTUR 2010

Under andra kvartalet 2010 ska stora delar av näringslivet och offentlig sektor sluta nya centrala kollektivavtal. Avtalsrörelsen kommer att genomföras i ett mycket svagt konjunkturläge. Läget på arbetsmarknaden försämras snabbt under 2009 och 2010. Dessutom är vinstläget i näringslivet ansträngt.

Förväntningarna hos arbetsmarknadens parter om framtida löneökningar har sänkts dramatiskt det senaste året, i takt med att konjunkturen har försämrats (se diagram 147). I Prosperas mätning i juni låg förväntningarna på två års sikt långt under tidigare nivåer.

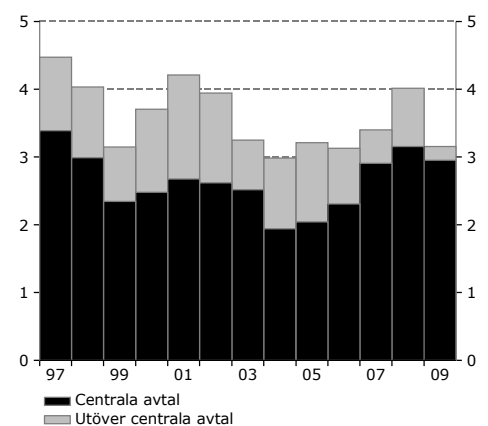
Det svaga vinstläget inom industrin förbättrades temporärt i början av 2009 genom tillkomsten av lokala avtal om permittering.³⁴ Många lokala permitteringsavtal har kombinerats med indragna varsel och minskade uppsägningar. Sysselsättningen har därmed minskat mindre än vad som annars hade varit fallet.

³² Dessa uppgörelser bygger på att revisionen ska genomföras senare. I vissa fall ska lön betalas ut retroaktivt från och med tidigare avtalad revisionstidpunkt. I andra uppgörelser är revisionstidpunkten senarelagd utan retroaktiv utbetalning, vilket innebär att man fryser lönerna under en period.

³³ Medlingsinstitutet väger samman den genomsnittliga löneökningstakten i de största centrala avtalen. Andelen sifferlösa avtal påverkar denna avtalsstatistik då de är invägda med en ökningstakt om 0 procent.

³⁴ I början av mars slöt IF Metall ett ramavtal om permittering tillsammans med några arbetsgivarorganisationer. Ramavtalet ger lokala parter möjlighet att avtala om kortad arbetstid utan så kallad permitteringslön. Ramavtalet tillåter att månadslönen sänks med som mest 20 procent. IF Metall uppskattade före sommaren att mellan 50 000 och 70 000 arbetare inom industrin omfattas av sådana avtal. Uppskattningsvis berörs runt 10 000 tjänstemän inom industrin.

Diagram 146 Timplön i näringslivet
Årlig procentuell förändring

Anm. Löneökningar utöver centrala avtal 2009 är prognos.

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

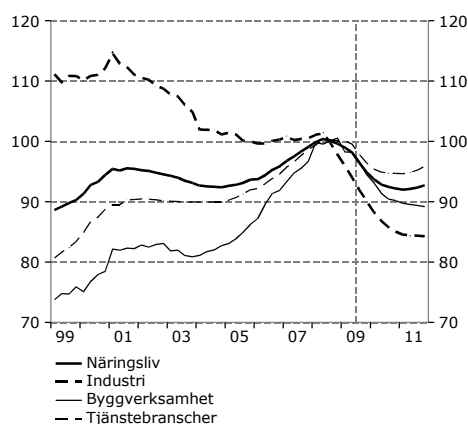
Diagram 147 Löneförväntningar hos arbetsmarknadens parter

Anm. Parternas respektive genomsnittliga förväntningar är sammanvägda med lika vikt.
Källa: Prospera.

Diagram 148 Sysselsättning i näringslivet

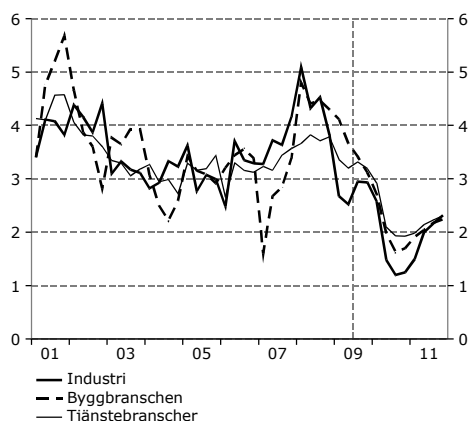
Index 2008=100

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 149 Timlön i näringslivsbranscher

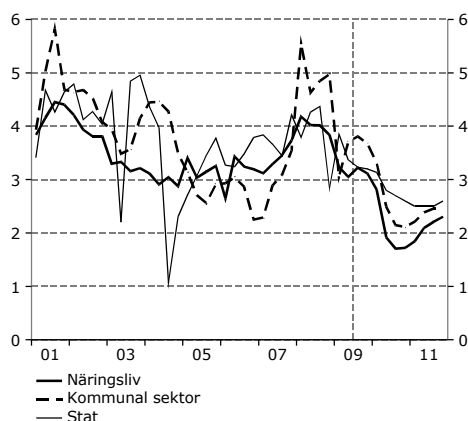
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 150 Timlön i näringsliv, kommunal sektor och stat

Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Avtalen löper ut senast den sista mars 2010. När det sker kommer vinstläget i de företag som berörs att tillfälligt försämrats.

Nedgången i sysselsättning är betydligt större inom industrin än i övriga branscher (se diagram 148). Löneökningarna i industrin bedöms understiga 2 procent 2010, vilket är lägre än i övriga branscher i näringslivet (se tabell 28 och diagram 149). Under 2011 bedöms skillnaderna i löneökningar mellan branscherna bli mindre. I näringslivet som helhet ökar lönerna ca 2 procent per år 2010 och 2011.

I offentlig sektor ökar lönerna lite snabbare än i näringslivet (se diagram 150). Sysselsättningen i offentlig sektor väntas inte minska på samma sätt som i näringslivet, delvis på grund av att kommunsektorn får ökade statsbidrag. Löneökningarna bromsar dock in till följd av det svaga resursutnyttjandet på arbetsmarknaden och att kommunsektorns ekonomiska situation trots de extra resurstillskotten ändå är ansträngd.

Sammanfattningsvis bedöms timlönerna i hela ekonomin öka med 2,2 procent per år 2010 och 2011.

Tabell 28 Timlön enligt konjunkturlönestatistiken

Årlig procentuell förändring

	2008	2009	2010	2011
Industri	4,4	2,8	1,6	2,0
Byggbranschen	4,5	3,6	2,0	2,1
Tjänstebranscher	3,7	3,3	2,2	2,2
Näringsliv	4,0	3,2	2,0	2,1
Kommuner	5,0	3,6	2,5	2,4
Stat	3,8	3,4	2,8	2,5
Totalt	4,3	3,3	2,2	2,2

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

PERMITTERINGSAVTAL PÅVERKAR LÖNESTATISTIKEN

På längre sikt ökar timlönen enligt nationalräkenskaperna något snabbare än timlönen enligt konjunkturlönestatistiken.³⁵ På kort sikt är skillnaden till viss del procyklik.³⁶ Löneökningarna enligt nationalräkenskaperna påverkas just nu också av industrins permitteringsavtal. Då många företag har sänkt arbetstiden mer än månadslönen höjs den genomsnittliga timlönen inom industrin under den tid avtalen löper. Detta bedöms höja löneökningstakten i näringslivet enligt nationalräkenskaperna med 0,1 procentenheter 2009. Differensen mellan lönemåtten i näringslivet

³⁵ Vissa strukturella förändringar av arbetskraften, som exempelvis en trendmässig ökning av andelen tjänstemän, får fullt genomslag i nationalräkenskaperna, men påverkar inte löneökningstakten i konjunkturlönestatistiken. Se *Lönebildningsrapporten 2008*, Konjunkturinstitutet, för en närmare beskrivning av skillnaderna mellan de båda statistikkällorna.

³⁶ Nationalräkenskaperna redovisar ekonomins samlade inkomster och utgifter medan konjunkturlönestatistiken mäter lön för arbetad tid. Därför inkluderar nationalräkenskaperna alla lönepåslag och andra utgifter som påverkar lönekostnaderna. När resursutnyttjandet försvagas minskar skillnaderna i lönemåttet mellan de två statistikkällorna. En orsak är att lönebikostnader, som till exempel bonusutbetalningar, då minskar.

blir därmed stor givet den svaga konjunkturutvecklingen (se tabell 30). När avtalen försvinner 2010 blir effekten den motsatta.

REALLÖNEN ÖKAR TROTS SVAG ARBETSMARKNAD

Reallönen har ökat samtliga år sedan 1996.³⁷ Sedan början av 2000-talet har ökningstakten stadigt legat nära 2 procent (se diagram 151). Reallönen fortsätter att öka under prognosperioden, trots att nominallönen ökar långsammare än under något år de senaste 15 åren. Det beror på att även inflationen dämpas framöver.

Reallönen efter inkomstskatt, konsumentreallönen, har ökat snabbare än reallönen de senaste åren. Orsaken är att inkomstskatten har sänkts vid flera tillfällen. Beslutade och antagna sänkningar av inkomstskatten medför att konsumentreallönen fortsätter att öka snabbare än reallönen (se tabell 29).

Tabell 29 Nominell och real timlön i hela ekonomin

Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

	2008	2009	2010	2011
Timlön (KL)	4,3	3,3	2,2	2,2
Timlön (NR)	4,4	3,3	2,1	2,3
Reallön	1,5	1,1	1,5	1,8
Konsumentreallön	2,8	2,8	1,8	2,5

Anm. KL avser konjunkturlönestatistiken, NR avser nationalräkenskaperna.

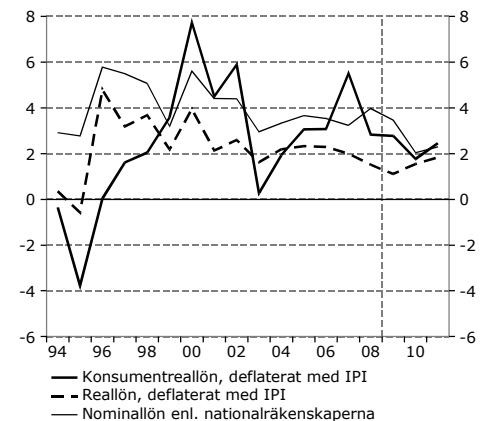
Källor: SCB, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

SÄNKTA ARBETSGIVARAVGIFTER MINSKAR ARBETSKOSTNADEN PER TIMME

Arbetskostnaden per timme i näringslivet utvecklas något långsammare än timlönen 2009 och 2010 (se diagram 152 och tabell 30).³⁸ Det beror på att de avgifter som arbetsgivare ska betala enligt lag och avtal minskar som andel av lönen. Från och med 2009 genomfördes en generell sänkning av arbetsgivaravgifterna med 1 procentenhet. Dessutom sänktes arbetsgivaravgifterna, exklusive ålderspensionsavgiften, för ungdomar i åldern 18–25 år. Konjunkturinstitutet antar att en ytterligare generell sänkning av arbetsgivaravgiften görs 2010 med 0,5 procentenheter.

Premien för avtalade kollektiva avgifter ökar i år vilket motverkar drygt halva sänkningen av arbetsgivaravgifterna. Under 2008 lämnade flera stora pensionsbolag rabatter på premierna för bland annat avtalspensioner. Under 2009–2011 väntas inga

Diagram 151 Reallön i hela ekonomin
Årlig procentuell förändring

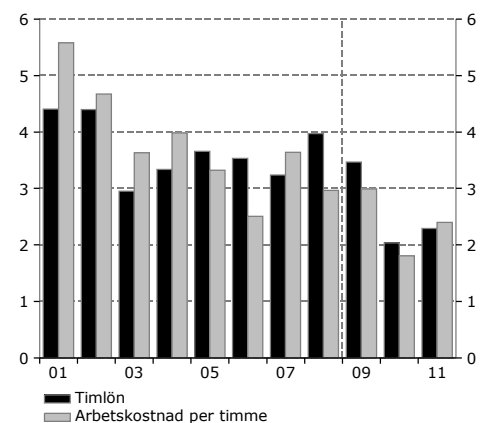

Anm. IPI är implicitprisindex för hushållens konsumtionsutgifter.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 152 Timlön och arbetskostnad i näringslivet enligt nationalräkenskaperna

Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

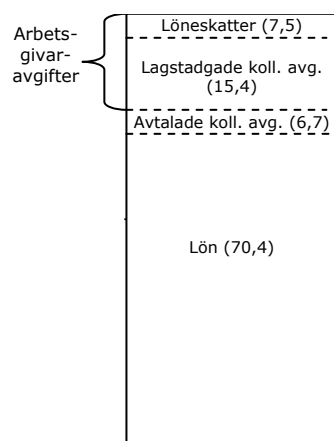

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

³⁷ Reallönen är beräknad som timlönen enligt nationalräkenskaperna deflaterad med implicitprisindex för hushållens konsumtion. Denna definition utgår från hur hushållens disponibla inkomster normalt beräknas.

³⁸ Arbetskostnaden är den totala kostnaden för arbete som företag och myndigheter får betala. Arbetskostnaden delas i nationalräkenskaperna in i lön, löneskatter samt avtalade och lagstadgade kollektiva avgifter. Den del av arbetskostnaden som ska betalas enligt lag benämns ofta arbetsgivaravgifter (se figur 1).

Figur 1 Arbetskostnadens delar

Anm. Delarnas procentuella andel av arbetskostnaden 2008 inom parentes. Avtalade kollektiva avgifter är exklusive premierabatter. Källa: SCB.

nya rabatter som påverkar arbetskostnaden för företagen i näringslivet.

Tabell 30 Timlön och arbetskostnad per timme samt enhetsarbetskostnad i näringslivet

Kronor per timme, procent och årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

	2008	2008	2009	2010	2011
Timlön (KL)		4,0	3,2	2,0	2,1
Timlön (NR)	196	4,0	3,5	2,0	2,3
Kollektiva avgifter och löneskatter ¹	80	40,65	40,01	39,69	39,84
Arbetskostnad (NR)	276	3,0	3,0	1,8	2,4
Produktivitet ²		-3,0	-1,1	5,5	3,1
Enhetsarbetskostnad		6,2	4,1	-3,5	-0,7
Enhetsarbetskostnad (exklusive pensionspremierabatter)		6,9	3,1	-3,5	-0,7
Real arbetskostnad ³		-0,2	0,2	1,8	1,7

Anm. KL avser konjunkturlönestatistiken och NR avser nationalräkenskaperna.

¹ I procent av lönesumman enligt nationalräkenskaperna (implicit premie).

² Produktiviteten är här beräknad som näringslivets förädlingsvärde dividerat med anställdas arbetade timmar. Egenföretagares timmar ingår därmed inte.

³ Beräknad utifrån nominella arbetskostnad och deflatorn för näringslivets förädlingsvärde.

Källor: SCB, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

KRAFTIGT FALL I ENHETSARBETSKOSTNADEN NÄSTA ÅR

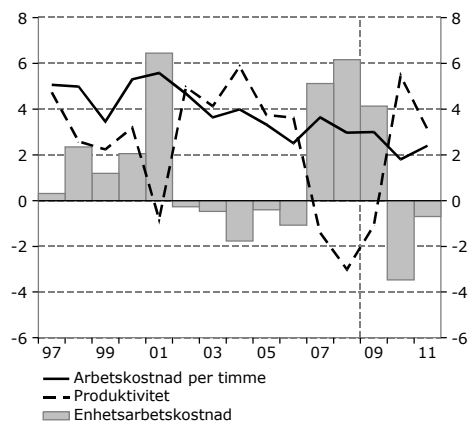
Enhetsarbetskostnaden, det vill säga arbetskostnaden per producerad enhet, påverkar företagens prissättning och är på längre sikt en av de viktigaste bestämningsfaktorerna för inflationen. Under perioden 2003–2006 minskade enhetsarbetskostnaden till följd av hög produktivitetstillväxt (se diagram 153). När tillväxten i produktiviteten blev negativ 2007 och 2008 steg enhetsarbetskostnaden i snabb takt. Fortsatt fallande produktivitet inom industrin i år slår igenom på näringslivets totala produktivitet som faller för tredje året i rad. Enhetsarbetskostnaden ökar därmed starkt även i år.

Företagen i näringslivet anpassar successivt arbetsstyrkan till den lägre efterfrågan för att förbättra produktiviteten. Under 2010 och 2011 stiger därför produktiviteten snabbt, i synnerhet inom industrin. Samtidigt ökar arbetskostnaden per timme långsammare än tidigare. Detta får enhetsarbetskostnaden att falla framöver och kostnadstrycket i ekonomin dämpas påtagligt (se tabell 30). År 2010 faller enhetsarbetskostnaden mycket kraftigt, med hela 3,5 procent.

Sammantaget utvecklas enhetsarbetskostnaden betydligt långsammare under 2010 och 2011 än vad som på sikt är förenligt med en inflationstakt på 2 procent. Trots att denna period föregicks av tre år med hög ökning av enhetsarbetskostnaden bedöms kostnadstrycket ändå bli lågt de närmaste åren.

Diagram 153 Enhetsarbetskostnad i näringslivet

Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

REAL ARBETSKOSTNAD ÖKAR LÅNGSAMMARE ÄN PRODUKTIVITETEN 2010 OCH 2011

Real arbetskostnad definieras som den nominella arbetskostnaden deflaterad med företagens förädlingsvärdepriser. När priserna ökar långsammare än arbetskostnaden stiger den reala arbetskostnaden och vice versa.

Vid en given långsiktig arbetskostnadsandel utvecklas den reala arbetskostnaden på längre sikt i takt med produktiviteten.³⁹ Under 2000-talet har tillväxten i produktivitet varierat mer än tillväxten i real arbetskostnad (se diagram 154).

Under 2007 och 2008 var den reala arbetskostnaden oförändrad. Kostnadsläget i näringslivet blev ändå alltmer ansträngt eftersom produktiviteten i näringslivet föll under dessa år.

Kostnadsläget försämras ytterligare 2009, eftersom produktiviteten fortsätter att minska. Detta väntas få återhållande effekter för löneavtalen i avtalsrörelsen 2010 och de närmaste årens löne- och arbetskostnadsökningar.

Under 2010 och 2011 blir löneökningarna låga, vilket håller nere utvecklingen av real arbetskostnad. Ökningstakten blir ändå positiv då även prisökningarna blir låga (se tabell 30). Produktiviteten stiger betydligt snabbare än real arbetskostnad under dessa år. Kostnadsläget i näringslivet kan därmed förbättras trots att real arbetskostnad inte minskar.

Priser, produktionskostnader och vinstandelar

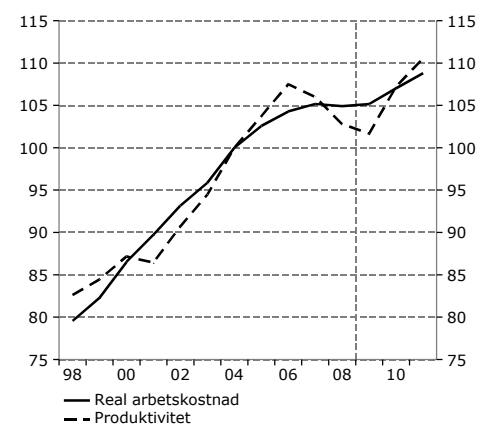
Under senare år har snabbt stigande enhetsarbetskostnader lett till ett högt kostnadstryck. Detta slår dock bara delvis igenom i stigande priser och vinstandelen i näringslivet minskar därför ytterligare 2009. Under 2010 och 2011 klarar företagen att sänka kostnadstrycket till stor del genom att effektivisera sin produktion. Därmed återhämtar sig vinstandelen, trots att priserna stiger mycket måttligt.

BRUTTOÖVERSKOTTET UTGÖR EN BUFFERT MOT STORA SVÄNGNINGAR I PRISERNA

På kort sikt är priserna trögrörliga. Det innebär att vinstandelen till stor del bestäms av variationer i kostnader och produktivitet. När efterfrågan på arbetskraft är stark tenderar arbetskostnaden att öka snabbare än priser och produktivitet och tvärtom då resursutnyttjandet är lågt på arbetsmarknaden. Vinsterna utgör en buffert som delvis dämpar svängningarna i priserna på marknaderna. Vinstandelen får bland annat av detta skäl en cyklisk variation i konjunkturförloppet.

Diagram 154 Real arbetskostnad och produktivitet i näringslivet

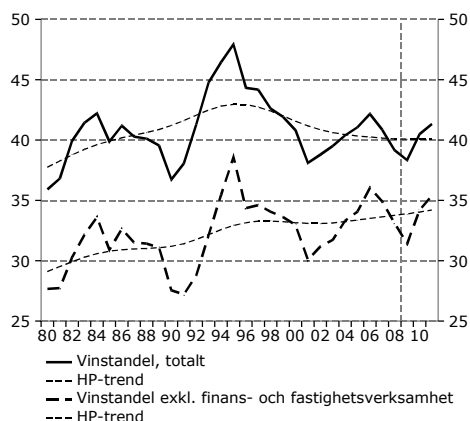
Index 2004=100, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

³⁹ Arbetskostnadsandelen är den andel av förädlingsvärdet i näringslivet som går till löner och övriga arbetskostnader. Arbetskostnadsandelen tenderar att vara hög när arbetslösheten är låg och vice versa.

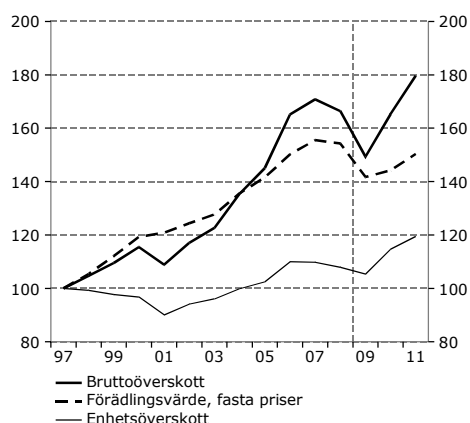
Diagram 155 Vinstandel i näringslivet
Procent

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 156 Bruttoöverskott i näringslivet exkl. finans- och fastighetsverksamhet

Index 1997=100

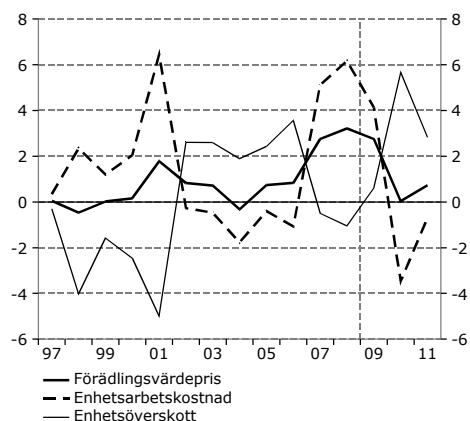

Anm. Enhetsöverskott är bruttoöverskott per producerad enhet dvs. per förädlingsvärdeenheter i fasta priser.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 157 Förädlingsvärdepris, enhetsarbetskostnad och enhetsöverskott i näringslivet

Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

På lite längre sikt anpassas priserna i näringslivet till kostnaderna så att vinsterna tillgodoser det långsiktiga kapitalavkastningskravet. Inom vissa branscher, till exempel massaindustrin, är företagen så kallade pristagare, det vill säga produktpriserna bestäms på världsmarknaden. För att upprätthålla en acceptabel vinstnivå på lång sikt är det därför nödvändigt, i synnerhet för dessa företag, att vid givna växelkurser anpassa kostnaderna och produktiviteten. Begrepp som används i detta avsnitt förklaras utförligt i en faktaruta i slutet av avsnittet.

LÖNSAMHETEN FÖRSVAGAS I NÄRINGSLIVET

Vinstandelen i näringslivet minskade något 2007 och 2008, när produktiviteten föll tillbaka, och hamnade därmed något under en långsiktig trendnivå (se diagram 155).⁴⁰

Den kraftiga försvagningen av konjunkturen fortsätter att dämpa genomslaget från den stigande enhetsarbetskostnaden på de inhemska priserna 2009. Därmed sjunker vinstandelen i näringslivet påtagligt 2009. Den återhämtar sig 2010 och 2011 när efterfrågan ökar och enhetsarbetskostnaden sjunker.

BRUTTOÖVERSKOTTET MINSKAR FÖR FÖRSTA GÅNGEN SEDAN 2001

Näringslivets bruttoöverskott, som i stort sett motsvarar företagets resultat före avskrivningar, minskade något 2008.⁴¹ År 2009 sjunker bruttoöverskottet mer markant när både produktionen och enhetsöverskottet reduceras (se diagram 156).⁴² År 2010 och 2011 vänder bruttoöverskottet upp när både produktionen och enhetsöverskottet ökar.

UTVECKLINGEN FÖR ENHETSARBETSKOSTNAD OCH PRISER BROMSAS UPP FRAMÖVER

År 2009 fortsätter enhetsarbetskostnaden att öka påtagligt eller med drygt 4 procent (se diagram 157 och tabell 31). Det kraftiga bortfallet i efterfrågan medför att företagen trots detta är fortsatt försiktiga med att höja produktpriserna (se diagram 158). En viss minskning av priset för förbrukade insatsprodukter, främst skogsprodukter och metaller, bidrar till detta.⁴³ Förädlingsvärde-

⁴⁰ Vinstandelen för det totala näringslivet nådde 1995 sin högsta nivå under de senaste 28 åren, och har sedan dess minskat trendmässigt. Detta är främst en följd av ändrad finansiering och taxering av bostadssektorn. För näringslivet exklusive finans- och fastighetsverksamhet har däremot den trendmässiga utvecklingen varit ganska stabil efter 1995.

⁴¹ Med bruttoöverskott avses driftsöverskott, brutto enligt SCB:s definitioner. Det motsvarar närmast resultatet före avskrivningar, finansnetto och skatt i företagets resultaträkningar. Det finns dock vissa definitionsskillnader mellan dessa begrepp.

⁴² Med enhetsöverskott avses bruttoöverskott i löpande priser per producerad enhet det vill säga per förädlingsvärdeenheter i fasta priser.

⁴³ Företagen tar givetvis hänsyn till såväl det förväntade förbrukningspriset och den förväntade enhetsarbetskostnaden som det förväntade vinstläget då de bestämmer produktpriset, som är priset på marknaden.

priset fortsätter att öka långsammare än enhetsarbetskostnaden och vinstandelen sjunker därmed ytterligare.

Tabell 31 Priser, produktionskostnader och vinstandelar i näringslivet

Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

	Vikt				
	2008	2008	2009	2010	2011
Produktpris (bp) ¹	100	3,8	1,2	0,3	0,6
Exportpris	34	4,2	0,8	-3,2	-1,7
Hemmamarknadspris	66	3,5	1,3	2,0	1,7
Förbrukningspris (mp) ²	57	4,3	-0,3	0,5	0,6
Importerade produkter	18	5,0	-3,1	-3,2	-1,9
Inhemskt produkter	39	4,0	1,0	2,0	1,7
Förädlingsvärdepris (fp) ³	43	3,2	2,8	0,0	0,7
Enhetsarbetskostnad (ULC) ⁴	26	6,2	4,1	-3,5	-0,7
Enhetsöverskott ⁵	17	-1,0	0,6	5,7	2,8
Vinstandel		39,1	38,3	40,5	41,3
Förändring i procentenheter		-1,7	-0,8	2,2	0,8

¹ bp (baspris). ² mp (mottagarpris), inkluderar handelsmarginaler samt produktskatter minus produktsubventioner.

³ fp (faktorpris), tar hänsyn till avdrag för övriga, ej löneberoende, produktionsskatter och tillägg av övriga produktionssubventioner. Skiljer sig från nationalräkenskapernas definitioner genom att löneberoende produktionsskatter ingår.

⁴ Arbetskostnad inklusive löneberoende produktionsskatter, per producerad förädlingsvärdeenheter, inklusive effekt av pensionspremierabatt 2006–2008.

⁵ Bruttoöverskott per producerad förädlingsvärdeenheter.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

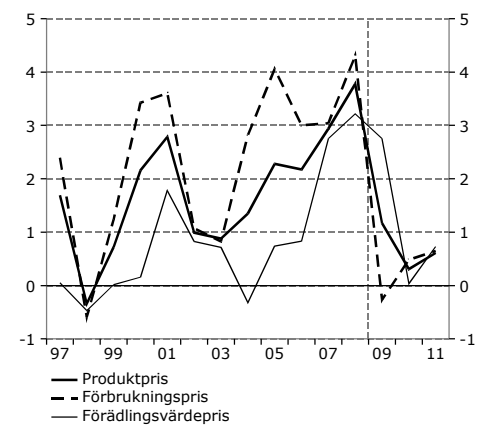
Vinstandelen i näringslivet sjunker till en jämförelsevis låg nivå 2009 och blir då nästan i nivå med vinstandelen 2001 (se diagram 155). Förädlingsvärdet och bruttoöverskottet utvecklas dock betydligt svagare än det gjorde 2001. Men genom att en snabb anpassning av arbetade timmar påbörjas i år undviker företagen att enhetsarbetskostnaden blir ännu högre och att vinstandelen sjunker djupare.

År 2010 återhämtar sig vinstandelen då enhetsarbetskostnaden sjunker kraftigt. Det senare är främst en följd av en stark återhämtning av tillväxten i produktiviteten med drygt 5 procent. År 2011 fortsätter enhetsarbetskostnaden att minska och vinstandelen ökar ytterligare något. Detta innebär att företagen kompenserar sig för de föregående årens starka ökning av kostnadstrycket och vinstandelen i näringslivet kommer tillbaka till en förhållandevis normal nivå. Vinstläget gynnas dessutom av att förbrukningspriset fortsätter att utvecklas svagt under 2010–2011. Råvarupriserna på världsmarknaden ökar endast måttligt under denna tidsperiod.

LÖNSAMHETEN I BÅDE INDUSTRIEN OCH TJÄNSTESEKTORN NÄR EN BOTTENNIVÅ I ÅR

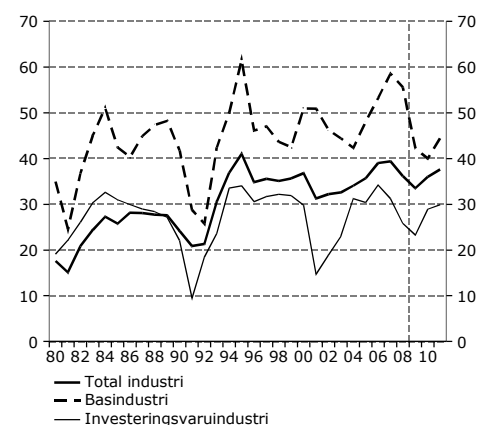
Vinstandelen i **industrin** minskade 2008 (se diagram 159). Priserna på världsmarknaden för skogsindustrins produkter och

Diagram 158 Produkt-, förbruknings- och förädlingsvärdepris i näringslivet
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

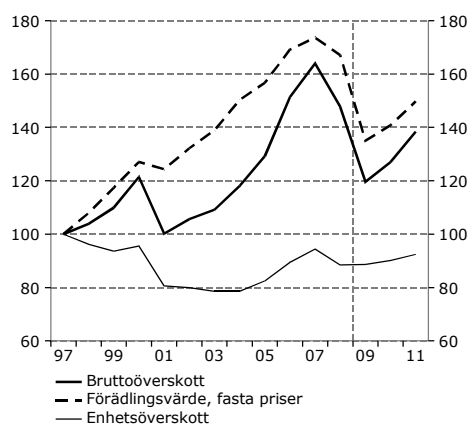
Diagram 159 Vinstandelar i industrin
Procent

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 160 Bruttoöverskott i industrin

Index 1997=100

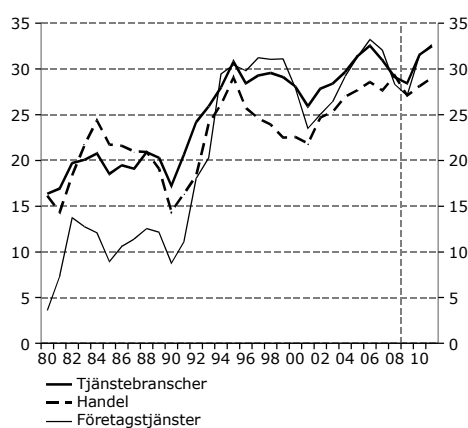

Anm. Enhetsöverskott är bruttoöverskott per producerad enhet dvs. per förädlingsvärdeenhet i fasta priser.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 161 Vinstandelar i tjänstebranscherna exkl. finans- och fastighetsverksamhet

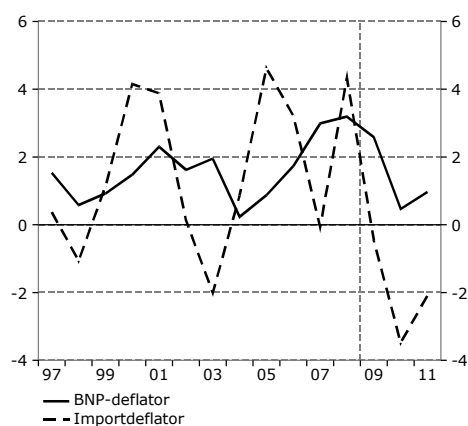
Procent

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 162 BNP-deflator och importdeflator

Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

metaller föll, vilket gjorde att vinstandelen i basindustrin minskade. Dessutom sjönk produktiviteten i basindustrin och utvecklades svagt i övriga industrin, vilket bidrog till att enhetsarbetskostnaden blev högre. Utrymmet för prishöjningar på världsmarknaden var samtidigt begränsat då efterfrågan försvagades.

År 2009 sjunker produktiviteten i industrin dramatiskt. Enhetsarbetskostnaden stiger därmed med drygt 12 procent. Kronan försvagas visserligen på årsbasis och exportpriserna stiger påtagligt, men prisökningarna kompenserar inte för den kraftiga ökningen av enhetsarbetskostnaden. Sammantaget innebär detta att vinstandelen faller ytterligare i år. Bruttoöverskottet sjunker kraftigt (se diagram 160). Fortsatt fallande världsmarknadspriser på basindustrins produkter bidrar till nedgången i vinstandelen i industrin.

År 2010 och 2011 vänder produktionen upp i industrin, medan antalet arbetade timmar fortsätter att minska. Produktiviteten ökar starkt och enhetsarbetskostnaden sjunker. Detta innebär att industrin kan höja sin vinstandel till en ganska normal nivå trots att kronan stärks och att prisökningarna blir förhållandevis måttliga.

Kronförsvagningen under andra halvåret 2008 och i början av 2009 lindrade i viss mån vinstfallet i industrin 2009, medan den väntade förstärkningen av kronan under prognosperioden i viss mån motverkar uppgången i vinstandelen. Analysen bortser dock ifrån effekter av terminssäkringar av exportintäkter och importkostnader.

Den fortsatt snabba ökningen av enhetsarbetskostnaden i **tjänstebranscherna** reducerade vinstandelen ytterligare 2008 (se diagram 161). Mot bakgrund av jämförelsevis starka vinster i utgångsläget avstod företagen från att höja priserna i takt med kostnadsökningarna.

År 2009 försvagas konjunkturen också för tjänstebranscherna. Produktionen faller och produktiviteten minskar för tredje året i rad. Vinstandelen sjunker ytterligare. År 2010 och 2011 ökar produktiviteten ånyo och enhetsarbetskostnaden sjunker. Mot bakgrund av en viss återhämtning av efterfrågan bedöms tjänsteföretagen ändå höja priserna något och därmed kompensera sig för de senaste årens nedgång i vinstandelen.

DEFLATORERNA I FÖRSÖRJNINGSBALANSEN DÄMPAS FRAMÖVER

BNP-deflatorsen ökade jämförelsevis snabbt 2007 och 2008 (se tabell 32 och diagram 162). Detta var främst en följd av den starka prisökningen för näringslivets förädlingsvärde, som beskrivits ovan. Prisökningen för den totala tillförseln blev därmed jämförelsevis stark, särskilt som även importpriset steg kraftigt 2008. Både inhemska användningspriser och exportpriset steg påtagligt (se diagram 163).

Tabell 32 Tillförsel- och användningspriser

Årlig procentuell förändring

	Vikt				
	2008	2008	2009	2010	2011
Tillförsel	100	3,6	1,7	-0,7	0,1
BNP	68	3,2	2,6	0,5	1,0
Offentliga myndigheter ¹	13	3,9	1,7	1,8	2,5
Näringsliv (fp ²)	47	3,2	2,8	0,0	0,7
Skattenetto ³	8	2,0	3,1	0,8	-0,1
Import	32	4,3	-0,5	-3,5	-2,1
Användning	100	3,6	1,7	-0,7	0,1
Offentlig konsumtion	18	3,7	1,6	1,5	2,3
Hushållens konsumtionsutgifter	32	2,8	2,2	0,6	0,5
Investeringar	13	3,0	2,9	-0,6	0,4
Export	37	4,2	0,8	-3,2	-1,7

¹ Inklusivt hushållens ideella organisationer.² Faktorpris (jämför med tabell 31).³ Produktionsskatter minus produktionssubventioner.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Efterfrågan faller kraftigt i år, vilket håller tillbaka utvecklingen för BNP-deflatorn. Samtidigt minskar importpriset något trots att kronan försvagats kraftigt, vilket främst är en följd av fallande råvarupriser. Prisutvecklingen för samtliga användningsposter dämpas i år. Av de inhemska användningspriserna stiger investeringspriset mest (se diagram 164).

År 2010 och 2011 dämpas prisutvecklingen ytterligare när enhetsarbetskostnaden i näringslivet sjunker och kronkursen förstärks. De inhemska användningspriserna utvecklas svagt och exportpriset sjunker. Trots den svaga prisutvecklingen uppnår näringslivet en jämförelsevis normal vinstnivå 2011 givet konjunkturläget.

FAKTA

Sambandet mellan produktionskostnader och priser

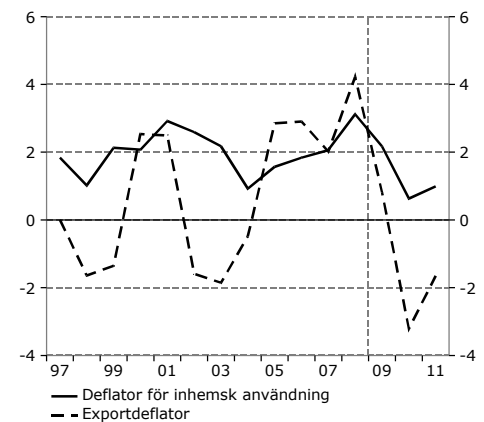
Det som produceras i näringslivet, det vill säga bruttoproduktionen, kan dels exporteras, dels levereras till hemmamarknaden. Motsvarande prisindex benämns här *exportpris* respektive *hemmamarknadspris*, och det vägda genomsnittspriset benämns *produktpris* (se figur 2).

Vid produktionen av svenska produkter förbrukas en mängd inköpta insatsprodukter, både varor och tjänster. Dessa kan importeras eller köpas från inhemska företag. Det vägda genomsnittspriset för dessa produkter benämns här *förbrukningspris*.

Genom att räkna av värdet för förbrukade insatsprodukter från bruttoproduktionsvärdet erhålls förädlingsvärdet. Detta värde kan, liksom bruttoproduktionen och förbrukningen, beräknas i både löpande och fasta priser. Kvoten av förädlingsvärdet i löpande priser och förädlingsvärdet i fasta priser be-

Diagram 163 Deflator för inhemsk användning och exportdeflator

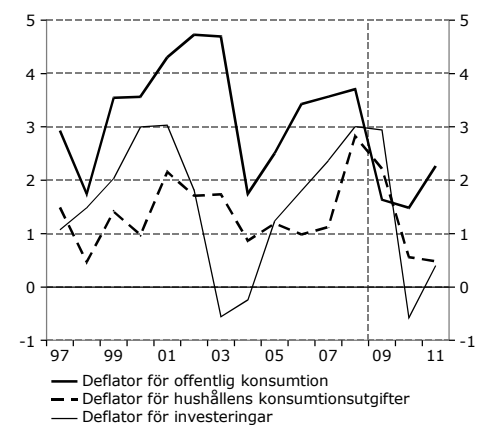
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

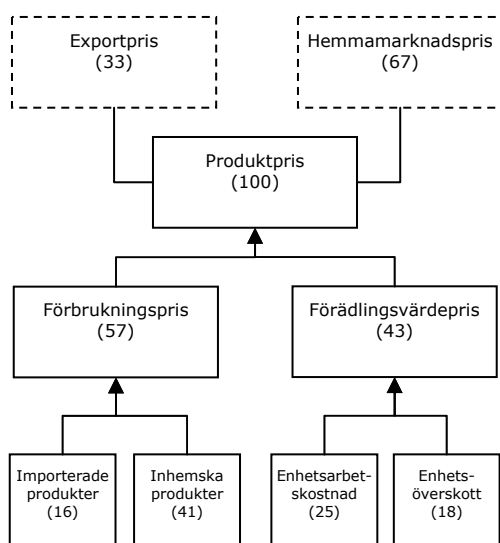
Diagram 164 Deflater för offentlig konsumtion, hushållens konsumtionsutgifter och investeringar

Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Figur 2 Produktionskostnader och priser

Anm. Inom parentes anges procentuella vikter för 2007. Förenklad figur där övriga produktionskostnader och övriga produktionssubventioner inte tagits med.

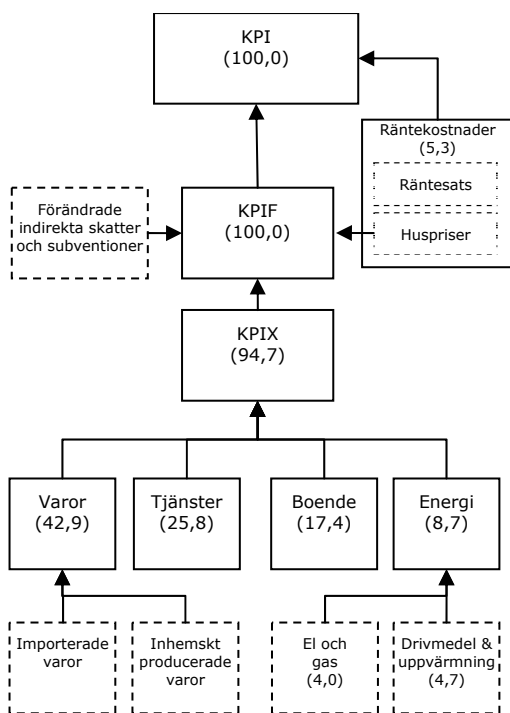
Källa: Konjunkturinstitutet.

nämns här *förädlingsvärdepris*.

Förädlingsvärdet anger det mervärde som genereras i företagen. Detta kan i huvudsak delas upp på arbetskostnader och bruttoöverskott⁴⁴. Genom att relatera dessa till förädlingsvärdet i fasta priser erhålls vad som här benämns *enhetsarbetskostnad* (arbetskostnad per producerad enhet) respektive *enhetsöverskott* (bruttoöverskott per producerad enhet). Förädlingsvärdet är justerat för övriga produktionssubventioner och övriga, ej löneberoende, produktionskostnader. Löneberoende produktionskostnader (löneskatt) ingår i arbetskostnaden.

Genom att relatera bruttoöverskottet till förädlingsvärdet i löpande priser erhålls den så kallade vinstandelen, vilken kan sägas vara en indikator för lönsamhet i företagen. Om syftet är att beskriva lönsamhet ska vinstandelen egentligen divideras med kapitalkvoten, så att ett överskott för insatt kapital erhålls⁴⁵. Kapitalkvoten varierar i konjunkturförloppet och är inversen av kapacitetsutnyttjandet. Måttet vinstandel har emellertid ett värde i sig, som en beskrivning av hur värdeökningen i företagen fördelas mellan ägare och anställda.

Figur 3 Inflationsmått

Anm. Parentes anger procentuell vikt i KPI 2009. Förändrade indirekta skatter och subventioner har ingen explicit vikt. Boende avser boende exkl. räntekostnader och energikostnader.

Källa: SCB.

Inflation

Inflationen i Sverige har, i likhet med omvärlden, fallit tillbaka snabbt sedan hösten 2008. Att KPI-inflationen blir negativ under 2009 beror främst på kraftigt sänkta räntekostnader för egna ägare. Inflationen kommer framöver enligt flera inflationsmått att understiga Riksbankens inflationsmål.

INFLATIONEN FORTSÄTTER ATT FALLA

KPI-inflationen blev $-0,9$ procent i juli 2009, vilket är den lägsta inflationstakten sedan december 1998. Den främsta orsaken till det är att Riksbankens sänkningar av reporäntan påverkar hushållens räntekostnader för egna ägare. Om man studerar andra inflationsmått ändras dock bilden av att inflationen är låg till att den ligger jämförelsevis nära 2 procent.

Om man bortser från effekten av ändrade räntesatser får man inflationstakten enligt KPIF, vilken blev 1,8 procent i juli 2009 (se figur 3 och diagram 165).

Om man på liknande sätt från KPI även exkluderar energi, livsmedel, de totala räntekostnaderna samt tillfälliga ändringar av skatter och subventioner var inflationen 2,4 procent i juli (se diagram 166). Det visar att det är främst energi- och livsmedelspriser som tillsammans med räntekostnader bidrar till att infla-

⁴⁴ Här bortses från övriga produktionskostnader och övriga produktionssubventioner.

⁴⁵ Lönsamhet = vinstandel/kapitalkvot = (bruttoöverskott/förädlingsvärde) / (kapitalstock/förädlingsvärde) = bruttoöverskott/kapitalstock.

tionstakten enligt KPI är låg. På motsvarande sätt var det dessa tre poster som var den främsta orsaken till att KPI-inflationen var hög 2008.

Medan inflationen mätt med KPI är negativ visar medianinflationen på fortsatt hög inflationstakt.⁴⁶ Den har under merparten av 2009 legat strax under 3 procent. Den förhållandevis höga medianinflationen tyder på en viss bredd i prisökningarna de senaste två åren (se diagram 166).

I takt med de allt sämre ekonomiska utsikterna för Sverige har hushållens inflationsförväntningar fallit tillbaka på samma sätt som KPI och KPIF (se diagram 167). Den senaste tiden har dock inflationsförväntningarna stigit något. Det kan troligtvis förklaras med att pessimismen över den framtida ekonomiska utvecklingen blivit märkbart mindre. I normalfallet kan höga inflationsförväntningar påverka lönebildningen genom högre lönekrav, vilket kan skapa problem för Riksbanken. När en djup lågkonjunktur bidrar till att inflationsförväntningarna blir mycket låga kan också det innebära ett problem för Riksbanken. I tider med låg inflation är det viktigt för Riksbanken att hålla inflationsförväntningarna på några års sikt runt inflationsmålet för att undvika deflationsproblem (se fördjupningen ”Liten risk för deflation i Sverige”, *Konjunkturläget*, mars 2009).

ENHETSARBETSKOSTNADEN DRIVER INFLATIONEN PÅ SIKT

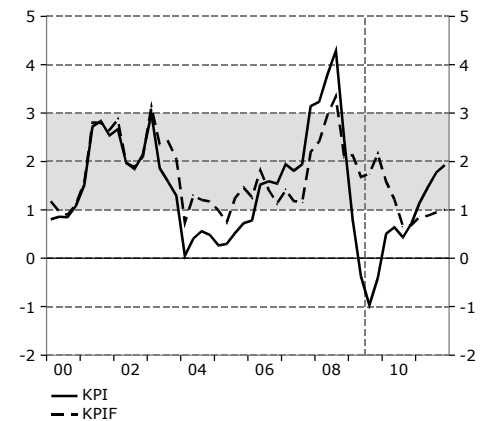
Inflationen bestäms på lång sikt i hög grad av hur enhetsarbetskostnaden utvecklas. Företagen anpassar priserna på lite sikt till utvecklingen av arbetskostnaderna med avdrag för produktivitetstillväxten. Förändringar i enhetsarbetskostnaden påverkar dock konsumentpriserna med betydande fördröjning (se diagram 168). Det beror bland annat på att det är förenat med vissa kostnader att ändra priserna alltför ofta och att efterfrågeläget inte alltid medger det. Dessutom påverkas prissättningen av hur företagen ser på nuvarande samt framtida vinstsituation.

En annan viktig bestämningsfaktor för inflationen i Sverige är prisutvecklingen på de varor och tjänster som importerats från omvärlden. En stor del av konsumtionsvarorna i KPI-korgen produceras i utlandet och speglar därför kostnadsutvecklingen i producentländerna. Förändringar i importpriserna har oftast ett större kortsiktigt samband med den svenska inflationen än vad förändringar i enhetsarbetskostnaden har. Detta beror bland annat på att många importvaror är säsongvaror som relativt ofta byts ut i varuhandeln. Där utöver kan förändringar i växelkursen, som också påverkar importpriserna, få ett relativt snabbt genomslag på den svenska inflationen.

⁴⁶ Medianinflationen är ett statistiskt inflationsmått. I medianinflationen är för varje månad de 49,9 procent högsta respektive lägsta inflationstakterna exkluderade från KPI. Tolkningen av dessa statistiska mått bör göras med viss försiktighet, då den kvarvarande korgen av varor och tjänster varierar från månad till månad.

Diagram 165 Konsumentpriser

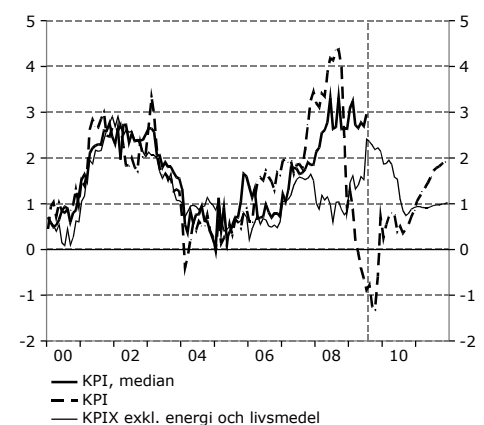
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 166 Underliggande inflationsmått

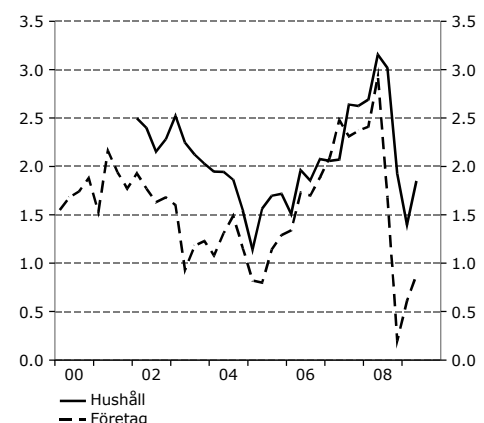
Procent, månadsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 167 Inflationsförväntningar

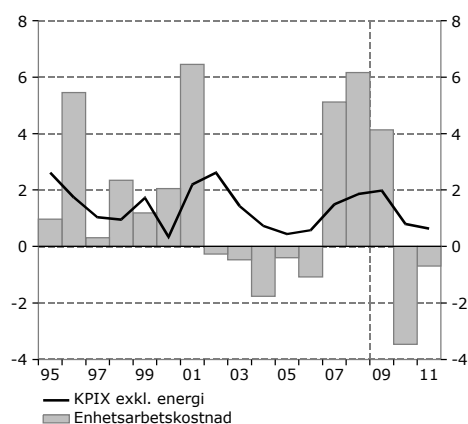
Procent, kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 168 Konsumentpriser och enhetsarbetskostnad

Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

TIDIGARE KRONFÖRSVAGNING PÅVERKAR INFLATIONEN

Hur mycket förändringar av växelkursen påverkar inflationen är svårt att förutse. Det gäller såväl omfattningen som när i tiden effekten kommer. Under de första månaderna 2009 fanns endast små tecken på att den tidigare kraftiga försvagningen av kronan påverkat de delar av KPI-korgen som importeras. Med utgångspunkt från historiska mönster kunde kronförsvagningen ha fått ett större genomslag på konsumentpriserna redan under våren 2009.

Ett skäl till att försvagningen av kronan inte slog igenom på priserna kan vara att den uppfattades som tillfällig av företagen. De kan då ha valt att tillfälligt minska sina vinstmarginaler. Ett annat skäl är det svaga efterfrågeläget.

Under sommaren har däremot tydliga tecken kommit på att försvagningen av kronan fått ett större genomslag och bidragit till högre priser ute i butikerna. De tydligaste exemplen är prisökningarna på paketresor och olika sällanköpsvaror. De säsongnormala prisökningarna i samband med höst- och vinterkollektioner på kläder och skor väntas bli högre än normalt på grund av den tidigare kronförsvagningen, trots att kronan förstärkts snabbt de senaste månaderna. Detta beror bland annat på att varorna köptes in när kronan var som svagast. Växelkursens effekt på inflationen verkar denna gång ha ett något senare genomslag än vad som historiskt har varit fallet.

LÅGA PRISÖKNINGAR FRAMÖVER

Kronan återhämtar sig och de inhemska enhetsarbetskostnaderna blir lägre framöver i takt med en högre produktivitetstillväxt. Detta dämpar behovet av framtida prisökningar. När de kvardröjande effekterna av tidigare års kraftiga ökning av enhetsarbetskostnaden försvinner förstärks denna bild. Dessutom tillkommer att de tillfälliga prishöjande effekterna av den försvagade växelkursen successivt kommer att reverseras när kronan åter stärks.

Inflationstakten på varor och tjänster faller tillbaka under de närmaste åren (se diagram 169 och tabell 33). Priserna på tjänster stiger normalt något snabbare än priserna på varor. Det beror på att tillväxten i produktiviteten är högre i branscher som producerar varor än i de branscher som producerar tjänster. Dessutom påverkas varor i större grad av den gradvisa förstärkningen av kronan framöver. Priserna på varor blir mer eller mindre oförändrade 2010 och 2011. Tjänstepriserna stiger med 1,4 procent 2010 och 1,0 procent 2011. Prisutvecklingen på varor och tjänster blir väldigt låg båda åren. Det svaga resursutnyttjandet medför att inflationen kommer att vara låg även några år bortom 2011.

Trots att vinstläget i utgångsläget är något ansträngt bedöms inte företagen höja priserna alltför mycket eftersom anpassningen av produktivitet och arbetskostnad förbättrar lönsamheten framöver.

Diagram 169 Varu- och tjänstepriser

Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Anm. Exklusive förändrade indirekta skatter och subventioner.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Tabell 33 Konsumentpriser

Årlig procentuell förändring

	Vikt	2009	2010	2011
Varor	42,9	1,2	0,1	0,0
Tjänster	25,8	2,3	1,4	1,0
Boende exkl. räntor och energi	17,4	3,6	1,7	1,7
KPIX exkl. energi	86,0	2,0	0,8	0,6
Energi	8,7	-3,0	1,1	0,6
KPIX	94,7	1,5	0,8	0,6
Räntekostnader, huspriser ¹		0,3	0,3	0,2
Skatter och subventioner		0,2	0,0	0,1
KPI med fast ränta	100,0	1,9	1,1	0,9
Räntekostnader, räntesats ¹		-1,8	-0,5	0,9
KPI	100,0	-0,2	0,6	1,6
HIKP		1,9	0,8	0,7

¹ Bidrag till KPI-inflationen, procentenheter. Räntekostnader har en vikt på 5,3 procent och utgör produkten av huspriser och räntesats.

Anm. Alla priser förutom KPI, KPIF och HIKP är beräknade exklusive direkta effekter av förändrade skatter och subventioner.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

ENERGIPRISERNA BLIR NÅGOT HÖGRE

Energipriserna steg kraftigt under 2008. Därefter har både el- och oljepriserna fallit tillbaka. Industrins minskade efterfrågan på el har medfört att både spot- och terminspriserna fallit tillbaka under början av 2009. En viss stabilisering av priserna har skett i början av sommaren. Terminspriserna har återigen börjat indikera att elpriserna kommer att stiga framöver om än måttligt. Även oljepriset har stigit under sommaren och väntas fortsätta att göra så framöver (se diagram 170).

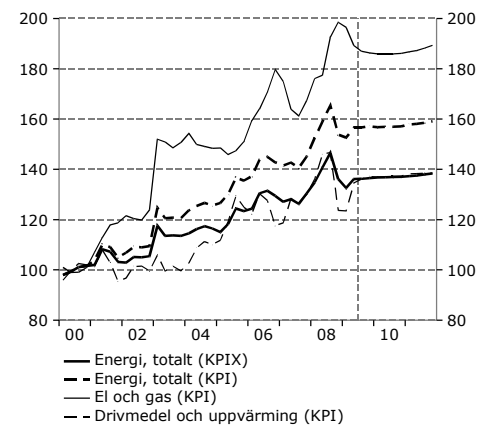
Sammantaget stiger energipriserna i konsumentledet med 1,1 procent 2010 och 0,6 procent 2011.

LÅGA HYRESÖKNINGAR VÄNTAS 2010 OCH 2011

Hyror är den näst största posten i KPI efter livsmedel. Hyror i flerbostadshus brukar omförhandlas en gång om året. Eftersom hyresregleringen i Sverige framhäver självkostnadsprincipen följer ofta hyresförändringar de historiska förändringarna av exempelvis räntor, värme och reparationstjänster. Hyror stiger med drygt 3 procent 2009. De kraftigt sänkta räntorna och lägre energipriserna inträffade till stor del efter det att hyresförhandlingarna för 2009 satt gång och bedöms inte ha påverkat slutresultatet av förhandlingarna särskilt mycket. Hyresgästerna väntas därmed få kompensation för detta i samband med hyresförhandlingarna för 2010 och 2011. Hyresökningarna blir därför drygt 1 procent per år 2010 och 2011, vilket är historiskt lågt (se diagram 171).

Diagram 170 Energipriser

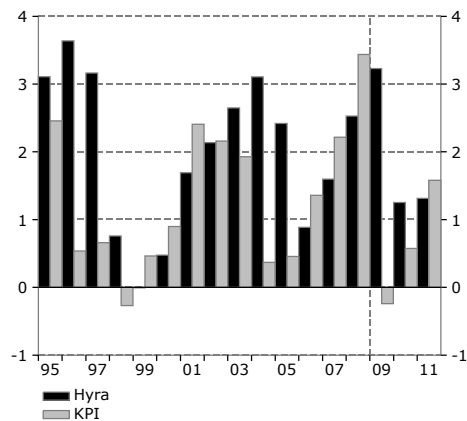
Index 2000=100, kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 171 Hyreskostnader

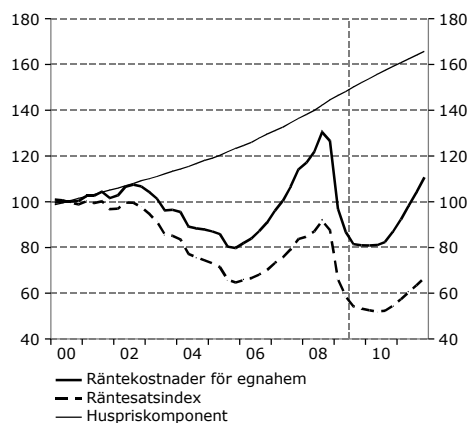
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 172 Räntekostnader för egnahem

Index 2000=100, kvartalsvärden

Anm. Räntekostnader är produkten av räntesatsindex och huspriskomponenten, vilket innebär att totalen ibland stiger snabbare än de två underliggande delkomponenterna.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

RÄNTEKOSTNADER BIDRAR TILL STORA OMSLAG I KPI-INFLATIONEN

När Riksbanken ändrar reporäntan kraftigt påverkas KPI-inflationen i stor utsträckning genom posten räntekostnader för egnahem. Räntekostnader för egnahem består av två delkomponenter. Dels en huspriskomponent som påverkas av prisförändringar på småhusmarknaden, dels en räntesats som påverkas av Riksbankens räntebeslut via ändrade bolåneräntor hos banker och bolåneinstitut (se diagram 172).

Under 2008 bidrog högre räntekostnader med 0,8 procentenheter till KPI-inflationen. Under 2009 blir motsvarande bidrag $-1,6$ procentenheter, vilket är en följd av att Riksbanken från september 2008 fram till juli 2009 sänkt reporäntan från 4,75 procent till 0,25 procent.

Bidraget från räntekostnader blir under 2010 $-0,2$ procentenheter, men stiger sedan till 1,3 procentenheter under 2011. Det senare på grund av att Riksbanken väntas höja reporäntan under 2011.

KPI-inflationen kommer under större delen av prognosperioden att understiga Riksbankens inflationsmål.

KPIF-inflationen, som inte påverkas av förändringar av räntan, blir runt 1 procent under 2010 och 2011. KPIF och KPI uppvisar på sikt (och i frånvaro av stora ränteförändringar) samma inflationstakt.

Offentliga finanser och finanspolitik

Den kraftiga konjunkturförsvagningen leder till snabbt försämrade finanser för den offentliga sektorn 2009–2011. Åren 2010 och 2011 väntas det offentligfinansiella sparandet uppgå till -3,5 procent som andel av BNP. Konjunkturinstitutet prognostiserar att ofinansierade åtgärder motsvarande 25 miljarder kronor 2010 och ytterligare 25 miljarder kronor 2011 kommer att genomföras. Enligt Konjunkturinstitutets bedömning är dock en annan fördelning av finanspolitiken mellan åren att föredra. För 2010 rekommenderar Konjunkturinstitutet finanspolitiska ofinansierade åtgärder motsvarande 45 miljarder kronor. På så vis kan uppgången i arbetslösheten mildras ytterligare.

Den offentliga sektorns finansiella sparande som andel av BNP faller med 7,3 procentenheter från 2007 till 2011 (se tabell 34 och diagram 173). Det är både en fallande inkomstkvot och en stigande utgiftskvot som förklarar det ökande underskottet. Inkomstkvoten, det vill säga den offentliga sektorns inkomster som andel av BNP, faller främst till följd av att inkomstskatter från både hushåll och företag minskar (se diagram 174). Utgiftskvoten, det vill säga den offentliga sektorns utgifter som andel av BNP, stiger kraftigt i år till följd av bland annat ökade utgifter för arbetslöshet och ökade pensionsutbetalningar. Under 2010 och 2011 är utgiftskvoten relativt oförändrad. Den nya influensan antas påverka den offentliga sektorns finansiella sparande marginellt 2009 (se fördjupningen ”Små makroekonomiska effekter av den nya influensan”).

Tabell 34 Den offentliga sektorns finansiella sparande

Miljarder kronor, löpande priser respektive procent av BNP

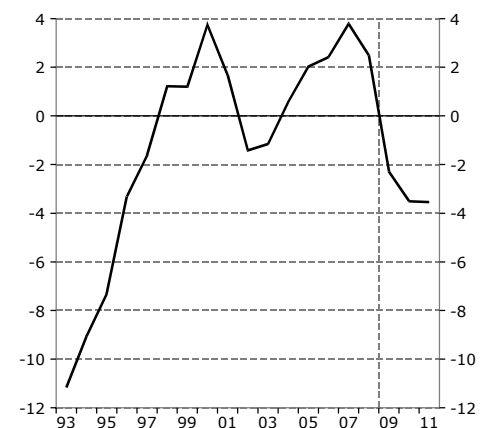
	2007	2008	2009	2010	2011
Inkomster	1 642	1 664	1 582	1 589	1 633
Procent av BNP	53,6	52,7	51,4	50,7	50,2
Utgifter	1 526	1 585	1 652	1 699	1 749
Procent av BNP	49,8	50,2	53,7	54,2	53,7
Finansiellt sparande	116	79	-70	-110	-115
Procent av BNP	3,8	2,5	-2,3	-3,5	-3,5

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Det är framför allt statens finanser som försämras i och med den kraftiga konjunkturförsvagningen. I år blir statens underskott 2,1 procent som andel av BNP för att försämrats ytterligare till 3,5 procent 2010 och 3,6 procent 2011 (se tabell 35 och diagram 175). Statens inkomster påverkas av att viktiga skattebaser, såsom lönesumman i ekonomin och hushållens konsumtionsutgifter, faller eller ökar mycket svagt. De automatiska stabilisatorerna verkar genom att höja till exempel statens utgifter för arbets-

Diagram 173 Offentliga sektorns finansiella sparande

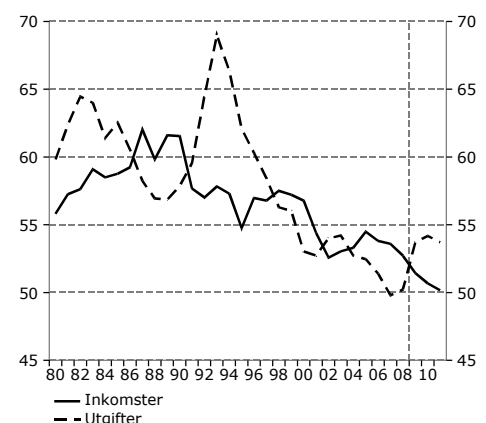
Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 174 Inkomster och utgifter i offentlig sektor

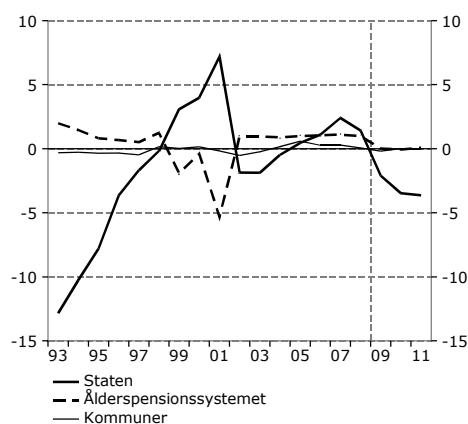
Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 175 Finansiellt sparande i offentliga sektorns delar

Procent av BNP

Anm. Under åren 1999–2001 gjordes stora överföringar av medel från ålderspensionssystemet till staten.
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

löshet. Försämringen i statens finanser förklaras även av den expansiva finanspolitik som Konjunkturinstitutet prognostiserar. Konjunkturinstitutets prognos innebär ofinansierade statliga skattesänkningar och utgiftshöjningar om 25 miljarder kronor 2010 och ytterligare 25 miljarder kronor 2011 (se avsnittet ”Budgetpolitiska mål och finanspolitikens inriktning”). Dessa åtgärder antas vara schablonmässigt jämnt fördelade mellan inkomst- och utgiftssidan. Konjunkturinstitutet gör således ingen bedömning av vilka åtgärder som är mest lämpliga att genomföra.

Tabell 35 Finansiellt sparande i delsektorer

Procent av BNP

	2007	2008	2009	2010	2011
Den offentliga sektorn	3,8	2,5	-2,3	-3,5	-3,5
Staten	2,4	1,4	-2,1	-3,5	-3,6
Ålderspensionssystemet	1,1	1,0	0,0	-0,1	0,1
Kommunsektorn	0,3	0,1	-0,2	0,0	0,0

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Även ålderspensionssystemets finansiella sparande försämras kraftigt 2009–2011. Sedan 2002 har ålderspensionssystemet visat ett överskott motsvarande ca 1 procent av BNP per år, men 2009 är det finansiella sparandet obefintligt och ligger nära noll procent av BNP både 2010 och 2011. En förklaring till försämringen är att antalet ålderspensionärer ökar. I år räknas dessutom pensionerna upp relativt mycket.

Kommunsektorns finansiella sparande förändras marginellt 2009–2011. Kommunsektorns inkomster sjunker till följd av de låga skatteinkomsterna, som följer av den låga lönesumman i ekonomin. Samtidigt möter kommunsektorn en växande demografiskt betingad efterfrågan av välfärdstjänster. För att klara balanskravet kommer kommunsektorn därför inte att fullt ut kunna möta denna efterfrågan utan att välfärdstjänsternas kvalitet påverkas. Massvaccineringen mot den nya influensan kommer att innebära ytterligare påfrestningar för landstingens ekonomi. Konjunkturinstitutet antar att en del av kostnaden för massvaccineringen finansieras via statsbidrag till landstingen.

Som en del av den prognostiserade finanspolitiken antar Konjunkturinstitutet att staten även skjuter till ytterligare statsbidrag till kommunsektorn 2010–2011. Trots de extra statsbidragen måste både kommunerna och landstingen minska sysselsättningen för att uppfylla balanskravet. Neddragningarna innebär att sysselsättningsnivån i kommunsektorn är nära 30 000 personer lägre 2011 jämfört med 2008. Det är framför allt i år som sysselsättningsminskningen sker. Åren 2010–2011 är sysselsättningsnivån i kommunsektorn i stort sett oförändrad jämfört med 2009.

Budgetpolitiska mål och finanspolitikens inriktning

OFFENTLIGFINANSIELLT SPARANDE VID BESLUTAD FINANSPOLITIK

Den offentliga sektorns finansiella sparande som andel av BNP uppgick 2008 till 2,5 procent. Som en följd av den försämrade konjunktoren och den finanspolitik som *redan är beslutad* faller det finansiella sparandet till –2,3 procent 2009, –3,0 procent 2010 och –2,5 procent 2011 (se tabell 36).

Tabell 36 Finansiellt sparande och indikatorer med beslutad respektive prognostiserad finanspolitik

Procent av BNP respektive potentiell BNP

	2008	2009	2010	2011
Med beslutad finanspolitik				
Finansiellt sparande	2,5	–2,3	–3,0	–2,5
Sjuårsindikatorn	0,3	–0,1	–0,5	–0,8
Konjunkturjusterat sparande	3,4	2,0	2,2	2,7
Förändring i konjunkturjusterat sparande	0,2	–1,4	0,2	0,5
Med prognostiserad finanspolitik				
Finansiellt sparande	2,5	–2,3	–3,5	–3,5
Sjuårsindikatorn ¹	0,1	–0,6	–1,1	–1,6
Konjunkturjusterat sparande	3,4	2,0	1,5	1,2
Förändring i konjunkturjusterat sparande	0,2	–1,4	–0,6	–0,2

¹ För 2012–2015 används Konjunkturinstitutets medelfristprognos som finns tillgänglig på www.konj.se/medelfrist.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

För att utvärdera hurvida den offentliga sektorns ställning är i linje med överskottsmålet använder Konjunkturinstitutet två indikatorer: sjuårsindikatorn och det konjunkturjusterade sparandet.⁴⁷ Med *beslutad* finanspolitik är sjuårsindikatorn lägre än 1 procent 2009, 2010 och 2011 (se tabell 36), vilket indikerar att det finansiella sparandet är under målet. Det konjunkturjusterade sparandet ger dock en annan bild. Det uppgår till 2,0 procent som andel av potentiell BNP 2009, 2,2 procent 2010 och 2,7 procent 2011. Baserat på det konjunkturjusterade sparandet överträffas därmed överskottsmålet alla år. Skälet till att det konjunkturjusterade sparandet ger en mer positiv bild än sjuårsindikatorn är bland annat att resursutnyttjandet i genomsnitt är lägre än normalt under den sjuårsperiod som omfattas av sjuårsindikatorn.

Den *beslutade* finanspolitiken är något åtstramande eftersom det konjunkturjusterade sparandet ökar både 2010 och 2011. Det finns flera orsaker till ökningen av det konjunkturjusterade

⁴⁷ För definition av överskottsmålet se faktarutorna "Budgetpolitiska regelverk" och "Metod för utvärdering av överskottsmålet och finanspolitikens inriktning".

sparandet: dels minskar transfereringsutgifterna för ohälsa, dels minskar arbetslöshetsutgifterna per arbetslös person. Dessa minskningar bedöms inte vara konjunktorellt utan strukturellt betingade. Den minskade ohälsan påverkar dessutom ekonomins långsiktiga produktionskapacitet (potentiell BNP) i positiv riktning, vilket bidrar ytterligare till ett ökat konjunkturjusterat sparande. De strukturella förändringarna ger därmed ett större utrymme för ofinansierade åtgärder 2010 och 2011.

Den djupa lågkonjunkturen motiverar en mer expansiv finanspolitik

Konjunkturinstitutet bedömer att den kraftiga konjunkturedgången motiverar ytterligare ofinansierade finanspolitiska åtgärder under 2010 och 2011 utöver de redan beslutade åtgärderna. Ett skäl är att reporäntan ligger nära noll. Riksbanken kan därmed i praktiken inte använda reporäntan som instrument för att ytterligare stimulera efterfrågan. Det är därför rimligt att finanspolitiken får spela en större stabiliseringspolitisk roll än normalt.

En väl utformad stabiliseringspolitik kan motverka att arbetslösheten långvarigt fastnar på en alltför hög nivå och att anpassningen tillbaka mot ett normalläge tar alltför lång tid. Stabiliseringspolitiska åtgärder kan därför spela roll för sysselsättningen även på lite längre sikt.⁴⁸

PROGNOSTISERAD FINANSPOLITIK 2010–2012

Konjunkturinstitutet bedömer att det är stabiliseringspolitiskt lämpligt med en sammanlagd finanspolitisk stimulans på 60 miljarder kronor 2010–2012, utöver redan beslutade åtgärder. Denna bedömning baseras på en avvägning mellan, å ena sidan, stabiliseringspolitiskt behov och, å andra sidan, sunda offentliga finanser. Konjunkturinstitutet anser att trovärdigheten för de offentliga finanserna sätter gränsen för vad som kan anses finanspolitiskt motiverat och bedömer att de sammanlagda åtgärderna på 60 miljarder kronor 2010–2012 inte äventyrar trovärdigheten.

Regeringen har förbundit sig att följa det regelverk som formuleras i EU:s stabilitets- och tillväxtpakt.⁴⁹ Ett av paktens kriterier är att det offentligfinansiella sparandet inte får understiga –3 procent som andel av BNP. Enligt regelverket får underskottet dock vara större än 3 procent om extraordinära omständigheter föreligger. Det är oklart hur undantaget ska tolkas, men Konjunkturinstitutet bedömer att tillfälliga underskott som avviker marginellt från 3 procent i nuvarande svaga konjunkturläge ligger inom ramen för regelverket. Det är dock viktigt att det offentligfinansiella sparandet ökar när konjunkturen tydligt förstärks och arbetslösheten börjar minska. Enligt Konjunkturinstiti-

⁴⁸ Se fördjupningen "Varaktiga sysselsättningseffekter av krisen" i *Konjunkturläget*, juni 2009.

⁴⁹ Se faktarutan "Budgetpolitiska regelverk".

tutets medelfristprognos inträffar detta 2012.⁵⁰ Ett offentligfinansiellt sparande som 2012 motsvarar –3 procent av BNP är förenligt med en sammanlagd finanspolitisk stimulans på 60 miljarder kronor 2010–2012, utöver redan beslutade åtgärder. Konjunkturinstitutets prognos innebär att regeringen genomför ofinansierade åtgärder om 25 miljarder kronor 2010, ytterligare 25 miljarder kronor 2011 och därutöver 10 miljarder kronor 2012.

Återgång till ett högre finansiellt sparande

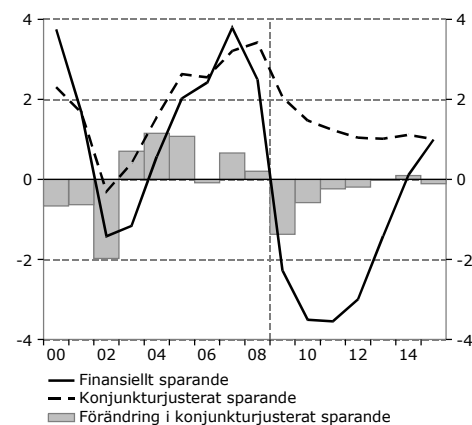
Finanspolitiken har i nuvarande läge en extra viktig stabiliseringspolitisk roll att fylla. Samtidigt måste hänsyn tas till att den offentliga sektorns finansiella sparande minskar vid en expansiv politik. Ett stort och långvarigt underskridande av överskottsmålet kan leda till att de offentliga finansernas hållbarhet ifrågasätts av aktörerna på finansmarknaderna och till ett ökat försiktighets-sparande hos hushållen. I värsta fall kan ett ökat försiktighets-sparande tillsammans med högre räntor fullt ut motverka finanspolitikens avsedda expansiva effekter. För att säkerställa en återgång till ett finansiellt sparande som ligger i linje med överskottsmålet måste finanspolitiken läggas om i en neutral eller något stram riktning när en återhämtning har inletts i den svenska ekonomin. Med den prognostiserade finanspolitiken 2010–2012, som inkluderar en stimulans på 60 miljarder kronor utöver redan beslutade åtgärder, förbättras det offentligfinansiella sparandet från och med 2012 och uppgår 2015 till 1 procent som andel av BNP (se diagram 176). Med andra ord är finanspolitiken expansiv till och med 2012 och i stort sett neutral 2013–2015, det vill säga det konjunkturjusterade sparandet är i stort sett oförändrat 2013–2015.

Offentlig skuldnivå fortfarande måttlig

Den prognostiserade expansiva finanspolitiken ska också ses mot bakgrund av den kraftiga förbättring av den offentliga sektorns finansiella ställning som har ägt rum sedan mitten av 1990-talet. Exempelvis har statsskulden som andel av BNP minskat från 77 procent 1995 till 34 procent 2008 (se diagram 177). Den konjunkturrella försvagningen av de offentliga finanserna och den expansiva inriktningen av finanspolitiken leder visserligen till en stigande statsskuldskvot under 2009–2011, men nivån 2011 ligger avsevärt under nivån i mitten av 1990-talet. Konjunkturinstitutet bedömer att den måttliga nivån på statsskulden innebär att det sannolikt finns en betydande marginal till den statsskuldskvot som leder till ett försvagat förtroende för en hållbar utveckling av de offentliga finanserna.

Diagram 176 Finansiellt sparande, konjunkturjusterat sparande och förändring i konjunkturjusterat sparande

Procent av BNP respektive potentiell BNP

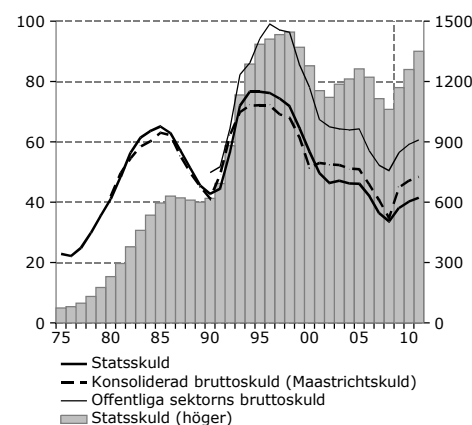

Anm. För 2012–2015 används Konjunkturinstitutets medelfristprognos som finns tillgänglig på www.konj.se/medelfrist.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 177 Offentlig skuldsättning

Procent av BNP respektive miljarder kronor

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁵⁰ Konjunkturinstitutets medelfristprognos för 2012–2015 finns tillgänglig på www.konj.se/medelfrist.

Det är inte möjligt att ange vilken skuldsättningsgrad som är förenlig med ett fortsatt högt förtroende för svensk ekonomi, men som utgångspunkt för en sådan diskussion kan man använda ett av de kriterier som formuleras i EU:s stabilitets- och tillväxtpakt. Enligt denna får den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld, den så kallade Maastrichtskulden, inte överstiga 60 procent av BNP. År 2007 uppgick den svenska Maastrichtskulden till 41 procent av BNP. Detta är lågt i EU-sammanhang; den genomsnittliga Maastrichtskulden i EU uppgick 2007 till 59 procent, och åtta EU-länder hade en Maastrichtskuld som översteg 60 procent. Givet den finanspolitik som Konjunkturinstitutet prognostiserar uppgår den svenska Maastrichtskulden till 47 procent av BNP 2010 och 48 procent 2011 (se diagram 177). I slutet av prognosperioden uppgår marginalen till 60-procentsgränsen därmed till 12 procent av BNP (ca 390 miljarder kronor). Europeiska kommissionens prognoser visar på betydligt större skuldsättning för flertalet EU-länder. År 2010 väntas den genomsnittliga Maastrichtskulden i EU uppgå till 79 procent av BNP och 12 länder väntas ha en skuldkvot som överstiger 60 procent.

Konjunkturinstitutets medelfristprognos visar att statskulden, uttryckt som andel av BNP, ökar 2012 men minskar 2013.

Den prognostiserade finanspolitikens fördelning

Konjunkturinstitutets finanspolitiska prognos är att regeringen kommer att genomföra ofinansierade åtgärder för 25 miljarder kronor 2010 och ytterligare 25 miljarder kronor 2011, utöver redan beslutade åtgärder (se tabell 37). Den sammanlagda stimulansen för de två åren uppgår därmed till 50 miljarder kronor. Därutöver satsas 10 miljarder kronor på åtgärder som införs 2012, ett år som inte ingår i rapportens prognosperiod, utan omfattas av medelfristprognosen. Den sammanlagda finanspolitiska stimulansen uppgår därmed till 60 miljarder kronor 2010–2012.

Konjunkturinstitutet gör ingen bedömning av vilka åtgärder som är mest lämpliga att genomföra. Fördelningen av åtgärderna görs därför schablonmässigt; hälften av pengarna läggs på inkomstsidan, i form av skattesänkningar för hushåll och företag, och hälften av pengarna läggs på utgiftssidan, i form av offentlig konsumtion och transfereringar till hushåll (se tabell 37).

Tabell 37 Antagen fördelning av prognostiserad finanspolitik

Miljarder kronor, årlig förändring av bidrag till konjunkturjusterat sparande

	2010	2011
Inkomster	-12,5	-12,5
Skatter från hushåll	-5,0	-7,5
Skatter från företag	-7,5	-5,0
Utgifter	12,5	12,5
Offentlig konsumtion	7,5	5,0
Transfereringar till hushåll	5,0	7,5
Totalt	-25,0	-25,0

Anm. Minustecken på inkomstsidan anger att den offentliga sektorns inkomster minskar.

Källa: Konjunkturinstitutet.

De antagna åtgärderna är permanenta.⁵¹ De utgörs 2010 av 5 miljarder kronor i sänkta skatter för hushållen, 7,5 miljarder kronor i sänkta skatter för företagen (varav 3,5 miljarder kronor i sänkta socialavgifter och 4 miljarder kronor i sänkt bolagsskatt), 7,5 miljarder kronor i ökad offentlig konsumtion (varav 4,5 miljarder kronor finansieras med ökade statsbidrag till kommunsektorn) och 5 miljarder kronor i transfereringar till hushållen. De antagna åtgärderna för 2011 är 7,5 miljarder kronor i sänkta skatter för hushållen, 5 miljarder kronor i sänkta skatter för företagen (sänkt bolagsskatt), 5 miljarder kronor i ökad offentlig konsumtion (varav 3,5 miljarder kronor finansieras med ökade statsbidrag till kommunsektorn) och 7,5 miljarder kronor i transfereringar till hushållen. Prognosen utgår från att pensionärerna kompenseras för den automatiska balanseringen i pensionsystemet med 3,1 miljarder kronor 2010 och ytterligare 3,6 miljarder kronor 2011. Prognosen utgår dessutom från att den kommunala medelskattesatsen höjs med 10 öre från och med 2010.

Offentligt sparande vid prognostiserad finanspolitik

Den prognostiserade finanspolitiken leder till att både det finansiella sparandet, som andel av BNP, och det konjunkturjusterade sparandet, som andel av potentiell BNP, minskar ytterligare under 2010–2011 (se tabell 36 och diagram 176). Det finansiella sparandet uppgår till -2,3 procent 2009, -3,5 procent 2010 och -3,5 procent 2011. Det konjunkturjusterade sparandet uppgår till 2,0 procent 2009, 1,5 procent 2010 och 1,2 procent 2011.

Den prognostiserade finanspolitiken ger högre BNP-tillväxt och sysselsättning

Med den sammanlagda finanspolitiska stimulansen i prognosen mildras konjunkturedgången. År 2010 och 2011 innebär åtgärderna att BNP-tillväxten blir 0,5 respektive 0,4 procent högre än

⁵¹ Att de antagna åtgärderna är permanenta har beräkningstekniska orsaker. Permanent åtgärder kan i detta hänseende ses som temporära åtgärder som ersätts av andra temporära åtgärder.

vad som vore fallet utan den prognostiserade finanspolitiken. Vid utgången av 2011 innebär den prognostiserade finanspolitiken att 30 000 fler personer är i sysselsättning.⁵²

REKOMMENDERAD FINANSPOLITIK 2010–2012

Den finanspolitiska prognosen 2010 sammanfaller inte med den finanspolitik som Konjunkturinstitutet anser vara stabiliseringspolitiskt mest lämplig. Av den anledningen skiljer Konjunkturinstitutet på prognos och rekommendation. Prognosen 2010 bygger på att regeringen har signalerat att den inte avser att bedriva en lika expansiv politik som Konjunkturinstitutet bedömer vara mest lämplig. På längre sikt än kommande budgetår är det dock inte meningsfullt att göra en åtskillnad mellan prognos och rekommendation.

Den sammanlagda finanspolitiska stimulansen på 60 miljarder kronor 2010–2012 sammanfaller därför i prognos och rekommendation. Skillnaden består i att åtgärderna införs tidigare i rekommendationen än i prognosen. I prognosen ingår åtgärder på 25 miljarder kronor 2010, ytterligare 25 miljarder kronor 2011 och därutöver 10 miljarder kronor 2012. Konjunkturinstitutet rekommenderar i stället att finanspolitiken är expansiv med 45 miljarder kronor 2010 och ytterligare 15 miljarder kronor 2011.⁵³ På så vis kan uppgången i arbetslösheten mildras ytterligare trots att det tillfälligt ger ett lägre offentligfinansiellt sparande.

FAKTA

Budgetpolitiska regelverk

Konjunkturinstitutet tar i prognosen hänsyn till det budgetpolitiska ramverket och EU:s stabilitets- och tillväxtpakt.

Det budgetpolitiska ramverket omfattar tre regler: Överskotts-målet innebär att den offentliga sektorns finansiella sparande ska uppgå till 1 procent som andel av BNP i genomsnitt över en konjunkturcykel. Utgiftstaket innebär att statens utgifter med undantag för statsskuld räntorna men med tillägg för utgifterna i ålderspensionssystemet inte får överskrida de av riksdagen beslutade utgiftstaken. Balanskravet innebär att kommuner och landsting ska upprätta budgeten för nästa kalenderår så att intäkterna överstiger kostnaderna. Om underskott ändå uppstår ska det negativa resultatet balanseras med motsvarande överskott under de närmast följande tre åren.

Stabilitets- och tillväxtpakten är ett regelverk inom EU för de offentliga finanserna. Konjunkturinstitutet beaktar två av pak-tens kriterier i prognosen. Det första innebär att den offentliga

⁵² Se www.konj.se/finpol och fördjupningen "Aktiv finanspolitik ökar produktion och sysselsättning under lågkonjunkturen" för en utförlig redovisning av den expansiva finanspolitiken.

⁵³ I fördjupningen "Aktiv finanspolitik ökar produktion och sysselsättning under lågkonjunkturen" redovisas de makroekonomiska effekterna av skillnaden mellan den prognostiserade och den rekommenderade finanspolitiken.

sektorns konsoliderade bruttoskuld, den så kallade Maastricht-skulden, inte får överstiga 60 procent av BNP och det andra att det offentligfinansiella sparandet inte får understiga –3 procent av BNP. En undantagsklausul medger dock att större underskott än 3 procent får förekomma om extraordinära omständigheter föreligger, bland annat under år med fallande BNP.

FAKTA

Metod för utvärdering av överskottsmålet och finanspolitisk inriktning

För att utvärdera finanspolitikens inriktning och den offentliga sektorns ställning i förhållande till överskottsmålet enskilda år behövs mått på det finansiella sparandet korrigerat för kortsiktiga variationer. I detta syfte använder Konjunkturinstitutet främst två indikatorer: sjuårsindikatorn och det konjunkturjusterade sparandet.⁵⁴

Sjuårsindikatorn utgörs av ett centrerat sjuårigt glidande medelvärde av det finansiella sparandet i offentlig sektor som andel av BNP, justerat för engångseffekter. Till exempel utgör sjuårsindikatorn för 2009 medelvärdet av 2006–2012 års finansiella sparande som andel av BNP, exklusive engångseffekter.

Det konjunkturjusterade sparandet är det finansiella sparandet justerat för effekter av icke-normalt resursutnyttjande i ekonomin och effekter av förändringar i skattebaserna till följd av konjunkturella variationer (sammansättningseffekter). Det konjunkturjusterade sparandet visar med andra ord sparandet givet ett balanserat resursutnyttjande (neutral konjunktur) och en normal sammansättning av viktiga skattebaser. Till exempel rensas effekterna från kortsiktiga variationer i hushållens konsumtion som andel av BNP bort.

Det konjunkturjusterade sparandet indikerar att överskottsmålet överskrids om det är högre än 1 procent av potentiell BNP och underskrids om det är mindre än 1 procent. Sjuårsindikatorn tyder på att målet överskrids när sparandet i genomsnitt är högre än 1 procent som andel av BNP under den relevanta sjuårsperioden och att det underskrids om sparandet i genomsnitt är lägre än 1 procent under perioden.

Användandet av flera indikatorer kan försvåra uppföljningen av överskottsmålet eftersom indikatorerna är utformade på olika sätt och kan visa på olika resultat.

Bedömningen av finanspolitikens inriktning, det vill säga dess effekt på resursutnyttjandet, baseras på förändringen mel-

⁵⁴ I den ekonomiska vårpropositionen för 2009 (prop. 2008/09:100) motiveras valet av att använda ett genomsnitt för just sju år med att indikatorn för innevarande budgetår då omfattar de tre prognosåren i budgeten och även det sista år för vilket ett utgiftstak fastställts. Valet av antalet år i genomsnittsberäkningen är således inte bestämt utifrån längden på en konjunkturcykel, eftersom längden på konjunkturcykeln varierar.

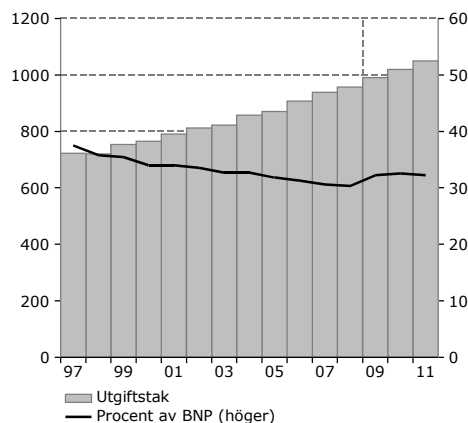
lan olika år i det konjunkturjusterade sparandet. Ett stigande konjunkturjusterat sparande indikerar att finanspolitiken är åtstramande och ett minskande att den är expansiv. Ett konjunkturjusterat sparande som är konstant över tiden innebär, enligt Konjunkturinstitutets synsätt, att finanspolitiken är neutral, det vill säga varken expansiv eller åtstramande.

STORA MARGINALER TILL UTGIFTSTAKEN 2009–2011

De fastställda utgiftstaken för staten⁵⁵ ökar med 93 miljarder kronor från 2008 till 2011. Det innebär en ökning med ca 30 miljarder kronor per år. Som andel av BNP ökar utgiftstaken 2009 och 2010, men minskar 2011 (se tabell 38 och diagram 178).

Diagram 178 Utgiftstak

Miljarder kronor respektive procent av BNP

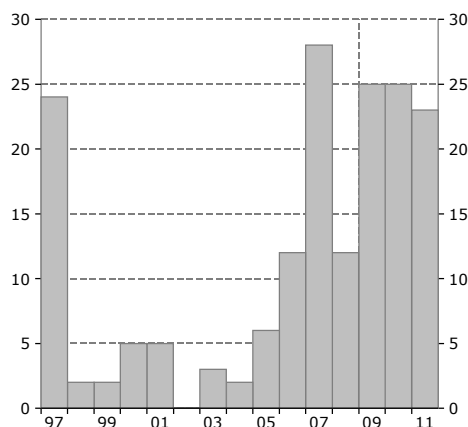

Anm. Fastställt utgiftstak efter tekniska justeringar.

Källor: Ekonomistyrningsverket och Konjunkturinstitutet.

Diagram 179 Marginal till utgiftstaket

Miljarder kronor

Källor: Ekonomistyrningsverket och Konjunkturinstitutet.

Tabell 38 Utgiftstak för staten

Miljarder kronor respektive procent av BNP

	2007	2008	2009	2010	2011
Fastställda utgiftstak för staten ¹	938	957	991	1 020	1 050
<i>Procent av BNP</i>	30,6	30,3	32,2	32,5	32,2
Summa takbegränsade utgifter	910	945	966	995	1 027
<i>Procent av BNP</i>	29,7	29,9	31,4	31,7	31,6
Marginal till taket	28	12	25	25	23
Marginal till taket vid beslutad finanspolitik				38	48

¹ Efter tekniska justeringar.

Källor: Ekonomistyrningsverket, Finansdepartementet och Konjunkturinstitutet.

Den djupa lågkonjunkturen medför kraftigt ökade utgifter för arbetslösheten under 2009–2011. Marginalen till utgiftstaket 2009 är dock stor. Det förklaras bland annat av att EU-avgiften tillfälligt blir knappt 10 miljarder kronor lägre på grund av en förändring i EU-budgetens finansiering (se diagram 179).

I vårpropositionen för 2009 aviserade regeringen ett tillfälligt konjunkturstöd om 7 miljarder kronor till kommunsektorn 2010. För att inte äventyra utgiftstaket 2010 redovisas utbetalningarna i statsbudgeten 2009. Det tillfälliga konjunkturstödet höjer därmed utgifterna med 7 miljarder kronor 2009.

Ökningen av de takbegränsade utgifterna begränsas 2010 och 2011 av både nedskrivning av ålderspensionerna och sänkt prisbasbelopp. Det lägre prisbasbeloppet innebär att transfereringsutgifterna till hushållen hålls nere. Dessutom fortsätter utgifterna för ohälsa att minska både 2010 och 2011. Ökningen av utgifterna för ålderspension avtar markant 2010 på grund av att den automatiska balanseringen i pensionssystemet då aktiveras (se avsnittet ”Offentliga sektorns utgifter”).

⁵⁵ Statens utgiftstak omfattar statens alla utgifter förutom ränteutgifter, med tillägg för ålderspensionsutgifter från pensionssystemet.

Redan beslutade och aviserade samt antagna finanspolitiska åtgärder innebär att den statliga konsumtionen, bidragen till kommunerna och transfereringarna till hushåll ökar 2010 och 2011.

Den prognostiserade finanspolitiken innebär ofinansierade utgiftsökningar på 12,5 miljarder kronor 2010 och ytterligare 12,5 miljarder kronor 2011.

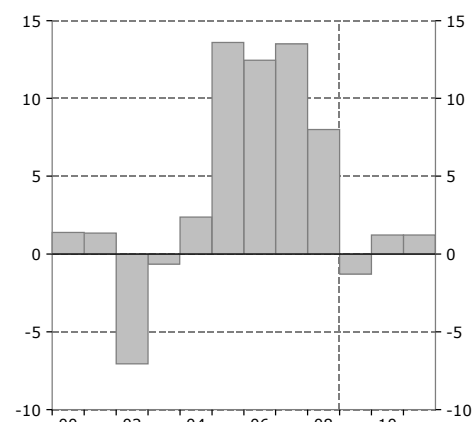
SVAG UTVECKLING AV SKATTEINTÄKTER LEDER TILL ANSTRÄNGD EKONOMI I KOMMUNSEKTORN

Lågkonjunkturen med fallande sysselsättning leder till att kommunsektorns skatteintäkter stiger svagt under prognosperioden. Trots besparingar i form av bland annat neddragningar av personal hinner inte kommuner och landsting anpassa sin verksamhet fullt ut efter de nya förutsättningarna 2009. Landstingens ekonomi ansträngs ytterligare av kostnaden för att genomföra massvaccineringen mot den nya influensan.⁵⁶ Trots tillskott i kommunsektorns finanser, bland annat genom sänkta premier för avtalsförsäkringar, uppvisar sektorn ett negativt resultat exklusive extraordinära kostnader i år på drygt 1 miljard kronor (se diagram 180).

Skatteintäkterna fortsätter att utvecklas svagt 2010 men blir allt starkare när ekonomin börjar ta fart 2011. Konjunkturinstitutet antar att kommunsektorn får resurstillskott utöver vad som redan aviserats, men tillskottet är för litet för att kommunsektorn ska kunna möta den demografiskt betingade efterfrågan på kommunala tjänster fullt ut.⁵⁷ Kommunsektorn uppvisar ett resultat exklusive extraordinära kostnader på drygt 1 miljard kronor 2010 respektive 2011.

Åren 2009–2011 klarar kommunsektorn som helhet balanskravet genom att 2010 och 2011 balansera upp det underskott som uppstår 2009.

Diagram 180 Resultat i kommunsektorn exklusive extraordinära poster
Miljarder kronor

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁵⁶ Kostnaden för massvaccineringen antas uppgå till 2,5 miljarder kronor, varav 1,3 miljarder kronor antas finansieras via statsbidrag till landstingen.

⁵⁷ Beslutad finanspolitik medför ett tillfälligt konjunkturstöd på 7 miljarder kronor 2010. Den antagna finanspolitiken 2010 innebär sänkta socialavgifter motsvarande 1,5 miljarder kronor, ökade statsbidrag med 4,5 miljarder kronor samt höjd kommunalskatt motsvarande 1,6 miljarder kronor. Aviserad finanspolitik 2011 innebär en permanent höjning av statsbidragen med 5 miljarder kronor medan den antagna finanspolitiken 2011 medför ökade statsbidrag med ytterligare 3,5 miljarder kronor.

FÖRDJUPNING

Aktiv finanspolitik ökar produktion och sysselsättning under lågkonjunkturen

Svensk ekonomi är de kommande åren i en djup lågkonjunktur med hög arbetslöshet. I Konjunkturinstitutets prognos ingår aktiva ofinansierade finanspolitiska åtgärder på 25 miljarder kronor 2010 och ytterligare 25 miljarder 2011. I denna fördjupning visas att utvecklingen av produktion och sysselsättning blir bättre jämfört med om åtgärderna inte vidtas. Konjunkturinstitutets rekommendation är dock att regeringen vidtar åtgärder på 45 miljarder kronor redan 2010, vilket ytterligare skulle mildra lågkonjunktorens negativa effekter.

Som framgår av huvudscenariot prognostiserar Konjunkturinstitutet att regeringen vidtar aktiva ofinansierade finanspolitiska åtgärder på 25 miljarder 2010 och ytterligare 25 miljarder 2011. I denna fördjupning analyseras hur svensk ekonomi skulle utvecklas jämfört med huvudscenariot om denna aktiva finanspolitik inte skulle vidtas. Dessutom analyseras hur ekonomin skulle utvecklas om de aktiva ofinansierade finanspolitiska åtgärderna skulle uppgå till 45 respektive 15 miljarder 2010–2011, vilket är Konjunkturinstitutets rekommendation.⁵⁸

SAMHÄLLSEKONOMISKA EFFEKTER AV PROGNOSTISERAD FINANSPOLITIK 2010–2011

Det finns olika uppfattningar bland nationalekonomer vilka effekter en aktiv finanspolitik har på den ekonomiska utvecklingen.⁵⁹ Effekterna i empiriska och teoretiska modeller skiljer sig åt och beror bland annat på vilket finanspolitiskt instrument som används, hur penningpolitiken reagerar, hur en framtida finansiering av åtgärderna ser ut samt om åtgärderna sätts in vid lämpligt tillfälle.

Diagrammen i denna fördjupning visar beräkningar som gjorts i Konjunkturinstitutets makroekonomiska modell KIMOD.⁶⁰ Även om det bör betonas att effekterna är osäkra, är det

⁵⁸ Se kapitlet "Offentliga finanser och finanspolitik" för en utförlig beskrivning av grunderna för den prognostiserade och rekommenderade finanspolitiken, inklusive dess innehåll.

⁵⁹ För en översikt, se till exempel Betseema, R., "A survey of the effects of discretionary fiscal policy", underlagsrapport till Finanspolitiska rådets rapport *Svensk finanspolitik*, 2008.

⁶⁰ För en allmän beskrivning av KIMOD, se Bergvall, A. m.fl., "KIMOD 1.0. Documentation of NIER's dynamic general equilibrium model of the Swedish economy", Working paper nr. 100, 2007. Se www.konj.se/finpol för mer detaljerade resultat samt en beskrivning av hur den alternativa finanspolitiken modelleras i KIMOD.

Konjunkturinstitutets bedömning att den makroekonomiska utvecklingen exklusive aktiva finanspolitiska åtgärder på 25 miljarder kronor 2010 och ytterligare 25 miljarder 2011 kan te sig som visas i diagrammen.

Som framgår i diagram 181, blir BNP-tillväxten 0,5 respektive 0,4 procentenheter högre 2010 och 2011 i prognosen jämfört med scenariot utan aktiva finanspolitiska åtgärder. Den högre BNP-tillväxten beror på högre offentlig och privat konsumtion samt högre privata investeringar. Den ackumulerade produktionsvinsten jämfört med scenariot utan aktiv finanspolitik uppgår till 40 miljarder kronor 2011 (se diagram 182).⁶¹

Den högre produktionen ger ett högre antal arbetade timmar i ekonomin jämfört med scenariot utan aktiv finanspolitik. Därigenom förbättras sysselsättningen som är ca 30 000 personer högre 2011 än i scenariot utan aktiv finanspolitik (se diagram 183).

Den högre aktiviteten i ekonomin jämfört med scenariot utan aktiv finanspolitik ger en något högre ökningstakt i löner och priser. Inflationen mätt enligt KPI med fast ränta blir 0,4 procentenheter högre 2011 jämfört med scenariot utan aktiv finanspolitik (se diagram 184).

I Konjunkturinstitutets prognos ligger reporäntan i genomsnitt på drygt 0,25 procent under 2010. Konjunkturinstitutet bedömer att Riksbanken i praktiken betraktar denna nivå som en undre gräns för reporäntan. I scenariot utan aktiv finanspolitik blir reporäntan därför i stort sett densamma 2010 trots lägre tillväxt och lägre inflation jämfört med huvudscenariot (se diagram 185).⁶² År 2011 finns dock ett utrymme för en lägre ränta i avsaknad av aktiv finanspolitik eftersom den i huvudscenariot uppgår till i genomsnitt ca 1 procent. I avsaknad av aktiv finanspolitik bedöms reporäntan ligga kvar på 0,25 procent även 2011.

En slutsats av ovanstående analys är att de makroekonomiska effekterna av den prognostiserade finanspolitiken inte är försumbara. Produktion och sysselsättning förbättras och lågkonjunkturen dämpas, vilket ökar välfärden i samhället. Dessutom finns skäl att tro att lågkonjunkturens mer varaktigt negativa effekter kan mildras. I Konjunkturläget i juni 2009 gjorde Konjunkturinstitutet bedömningen att ca en tredjedel av nedgången i sysselsättning mellan 2008 och 2011 blir varaktig.⁶³ Detta eftersom lågkonjunkturens djup och längd gör att många inte kom-

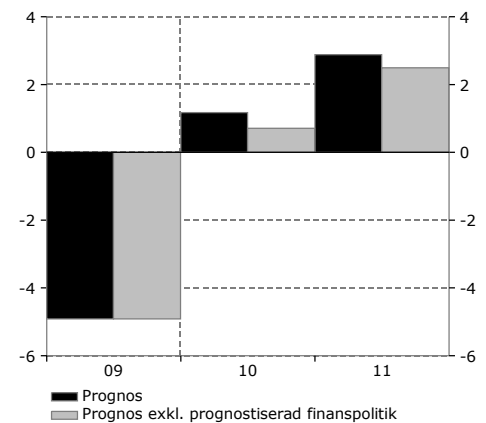
⁶¹ BNP-nivån är ca 15 miljarder kronor högre i huvudscenariot 2010 jämfört med scenariot utan aktiv finanspolitik. Skillnaden 2011 är ca 25 miljarder, vilket ger en ackumulerad produktionsvinst 2011 på ca 40 (15+25) miljarder kronor.

⁶² I beräkningarna antas att Riksbanken inte heller skulle vidta ytterligare okonventionella åtgärder vid avsaknad av de finanspolitiska stimulanser som ingår i prognosen.

⁶³ Se fördjupningen "Varaktiga sysselsättningseffekter av krisen" i *Konjunkturläget*, juni 2009.

Diagram 181 BNP

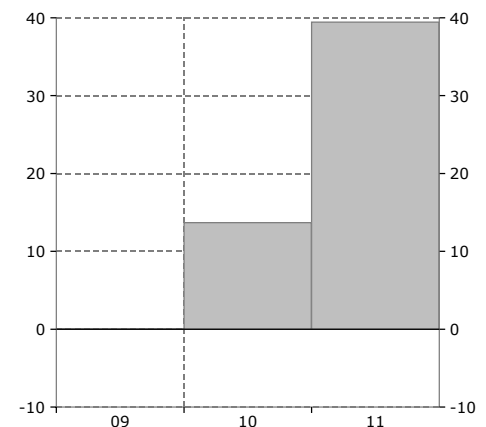
Årlig procentuell förändring

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 182 BNP inklusive prognostiserad finanspolitik

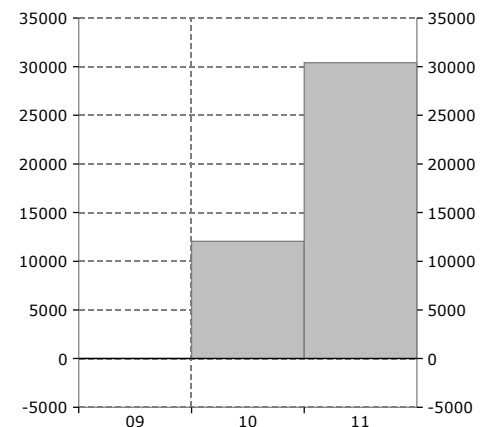
Akkumulerad skillnad mot scenario exkl. prognostiserad finanspolitik, miljarder

Källa: Konjunkturinstitutet.

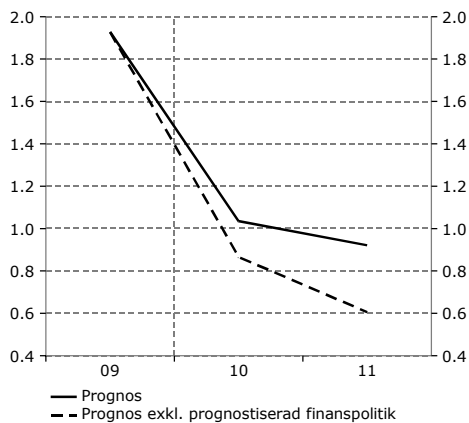
Diagram 183 Sysselsättning inklusive prognostiserad finanspolitik

Skillnad mot scenario exkl. prognostiserad finanspolitik, antal personer

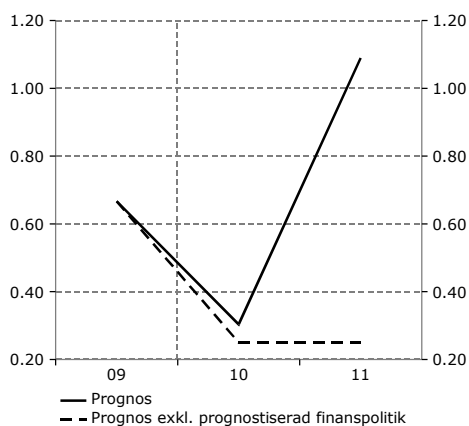
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 184 KPI med fast ränta
Årlig procentuell förändring

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 185 Reporänta
Procent, årsgenomsnitt

Källa: Konjunkturinstitutet.

mer tillbaka i sysselsättning vid nästa konjunkturuppgång. Enligt beräkningarna ovan blir antalet sysselsatta ca 30 000 fler 2011 i huvudscenariot jämfört med scenariot utan aktiv finanspolitik (se diagram 183), vilket sannolikt minskar de varaktigt negativa effekterna av krisen. Detta är ett ytterligare viktigt skäl till varför en aktiv finanspolitik behövs de kommande åren.⁶⁴

FINANSPOLITIKENS INNEHÅLL PÅVERKAR DESS STABILISERANDE EFFEKT

Som framgår i kapitlet ”Offentliga finanser och finanspolitik” fördelar Konjunkturinstitutet de aktiva finanspolitiska åtgärderna på ett schablonmässigt sätt. Denna fördelning maximerar sannolikt inte den stabiliseringspolitiska effekten av de sammanlagt 50 miljarder som ingår i prognosen 2010–2011. I allmänhet har offentliga investeringar störst effekt på produktion och sysselsättning följt av offentlig konsumtion. Nuvarande fördelning består till stor del av skattesänkningar och transfereringar, vilka i allmänhet har mindre kortsiktiga effekter på produktion och sysselsättning. Marginalen till utgiftstaket är stor 2010–2011, vilket innebär att det finns utrymme för att öka andelen offentliga investeringar och offentlig konsumtion jämfört med den fördelning som Konjunkturinstitutet har prognostiserat.

KONJUNKTURINSTITUTET REKOMMENDERAR MER OMFATTANDE AKTIV FINANSPOLITIK 2010

Givet den finanspolitiska prognosen på 25 miljarder i aktiva ofinansierade åtgärder 2010 och ytterligare 25 miljarder 2011, anser Konjunkturinstitutet att ytterligare 10 miljarder bör användas under 2012 för att mildra lågkonjunktorens effekter. Sammantaget för perioden 2010–2012 uppgår därmed de aktiva finanspolitiska åtgärderna till 60 miljarder kronor i huvudscenariot. Konjunkturinstitutet bedömer att det sammantaget är en rimlig finanspolitisk inriktning, givet den djupa lågkonjunkturen och de restriktioner som finns i det budgetpolitiska ramverket inklusive EU:s stabilitets- och tillväxtpakt.⁶⁵

Konjunkturinstitutet rekommenderar dock att 45 av de totalt 60 miljarderna används redan under 2010. Det finns flera orsaker till detta. Konjunkturen är som svagast 2010 och det är också under detta år penningpolitiken behöver mest hjälp eftersom

⁶⁴ De flesta typer av finanspolitiska efterfrågestimulerande åtgärder bedöms i allmänhet inte ha varaktiga effekter på produktion och sysselsättning. I nuvarande djupa lågkonjunktur är dock läget annorlunda. Konjunkturinstitutet bedömer att den prognostiserade finanspolitiken kan minska de varaktigt negativa sysselsättningseffekterna av krisen med ca 10 000 personer. Det är i linje med den bedömning som gjordes i fördjupningen ”Varaktiga sysselsättningseffekter av krisen” i *Konjunkturläget*, juni 2009. Orsaken är främst att nuvarande konjunkturcykel bedöms vara kraftigt asymmetrisk i bemärkelsen att djupet i nuvarande lågkonjunktur inte kommer att följas av en motsvarande högkonjunktur.

⁶⁵ Se kapitlet ”Offentliga finanser och finanspolitik” för en diskussion.

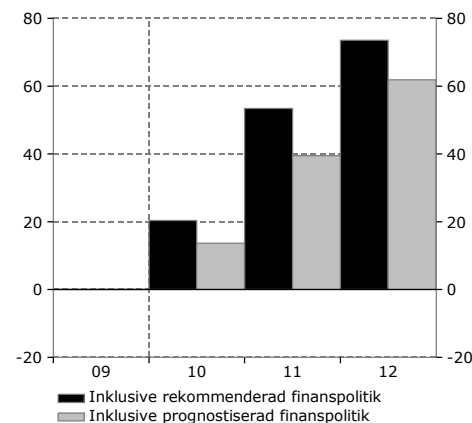
reporäntan i praktiken ej kan bli lägre än prognostiserade 0,25 procent. Dessutom är det viktigt att dämpa krisens effekter på ett så tidigt stadium som möjligt. Därigenom kan genomsnittliga arbetslöshetstider förkortas, vilket sannolikt minskar de varaktigt negativa effekterna på arbetsmarknaden samt den allmänna osäkerheten hos hushållen. Sammantaget ger en tidigareläggning av de finanspolitiska åtgärderna en större stimulans för ekonomin.

BNP-nivån 2012 är i princip densamma vid rekommenderad respektive prognostiserad finanspolitik. Men eftersom den rekommenderade finanspolitiken är mer ”framgång”, blir tillväxten högre 2010, vilket ökar den ackumulerade produktionsvinsten jämfört med scenariot utan aktiv finanspolitik (se diagram 186). Resursutnyttjandet 2010–2012 blir därmed sammantaget mindre negativt vid rekommenderad finanspolitik jämfört med prognostiserad finanspolitik, vilket ökar välfärden för samhället som helhet.

Nivån på sysselsättningen förbättras med ca 35 000 personer fram till 2012 vid både rekommenderad och prognostiserad finanspolitik jämfört med scenariot utan aktiv finanspolitik (se diagram 187). Den mer ”framgångsrika” rekommenderade finanspolitiken innebär dock en högre genomsnittlig sysselsättningsnivå 2010–2012 och en lägre arbetslöshetsnivå 2010 och 2011.⁶⁶

Diagram 186 BNP inklusive prognostiserad respektive rekommenderad finanspolitik

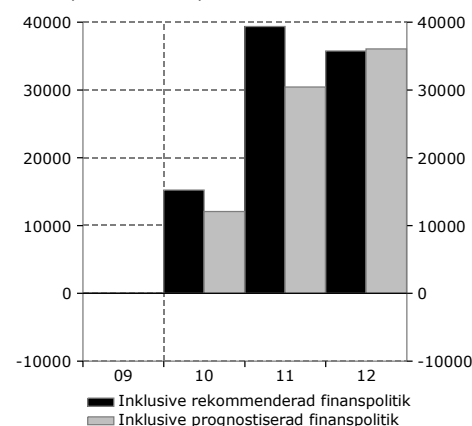
Akkumulerad skillnad mot scenario exkl. prognostiserad finanspolitik, miljarder

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 187 Sysselsättning inklusive prognostiserad respektive rekommenderad finanspolitik

Skillnad mot scenario exkl. prognostiserad finanspolitik, antal personer

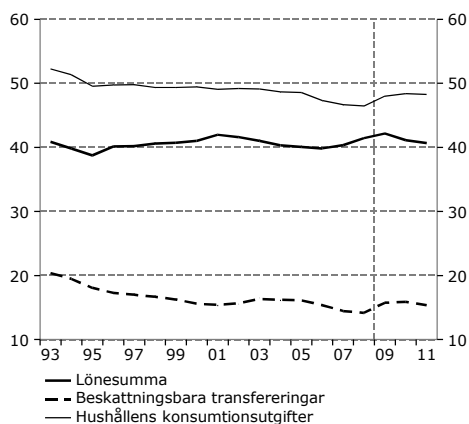

Källa: Konjunkturinstitutet.

⁶⁶ Beräkningarna för prognostiserad och rekommenderad finanspolitik baseras på samma totala omfattning av aktiva finanspolitiska åtgärder 2010–2012; 60 miljarder. Den rekommenderade finanspolitiken är dock mer ”framgångsrik” och fördelar 45 miljarder 2010 och ytterligare 15 miljarder 2011 (se *Konjunkturläget*, juni 2009, för den rekommenderade finanspolitikens innehåll). Det ger en ackumulerad förändring av konjunkturjusterat sparande på 165 miljarder $[(45)+(45+15)+(45+15+0)]$ jämfört med oförändrad politik. I huvudscenariot ingår 25 miljarder 2010, ytterligare 25 miljarder 2011 samt ytterligare 10 miljarder 2012. Det ger en ackumulerad förändring av konjunkturjusterat sparande på 135 miljarder $[(25)+(25+25)+(25+25+10)]$ jämfört med oförändrad politik, det vill säga något mindre än vid rekommenderad politik. Den rekommenderade finanspolitiken ger därmed en något större försämring av den offentliga skuldställningen jämfört med den prognostiserade finanspolitiken.

Diagram 188 Viktiga skattebaser

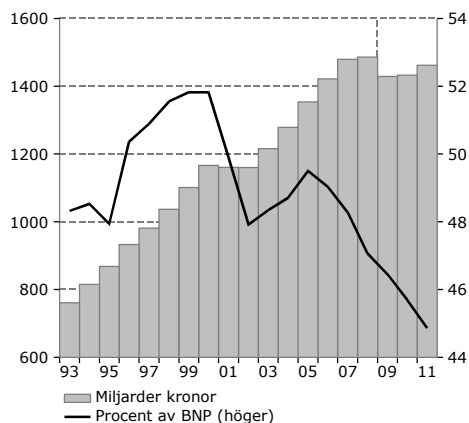
Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 189 Skatter och avgifter

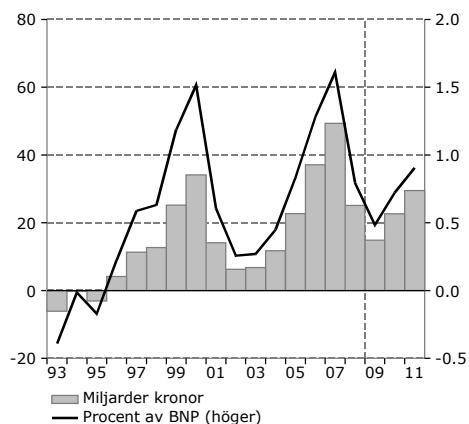
Miljarder kronor respektive procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 190 Skatt på hushållens kapitalinkomster

Miljarder kronor respektive procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Offentliga sektorns inkomster

Den kraftiga konjunkturförsvagningen och skattesänkningar leder till att den offentliga sektorns inkomster som andel av BNP minskar under 2009–2011 (se tabell 39).

Tabell 39 Den offentliga sektorns inkomster

Procent av BNP

	2007	2008	2009	2010	2011
Offentliga sektorns inkomster	53,6	52,7	51,4	50,7	50,2
Skattekvot	48,3	47,1	46,5	45,7	44,9
Hushållens direkta skatter	15,2	14,1	13,9	13,9	13,7
Företagens direkta skatter	3,9	3,3	2,9	2,6	2,6
Socialavgifter	12,2	11,3	10,6	10,4	10,3
Mervärdesskatt	9,2	9,4	9,5	9,6	9,4
Punktskatter	2,8	2,7	2,9	2,9	2,8
Övriga skatter	5,1	6,2	6,7	6,4	6,2
Avgår EU-skatter	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Övriga inkomster	5,5	5,9	5,2	5,2	5,5

Anm. Skatter som betalas till EU ingår i skattekvoten men inte i offentliga sektorns inkomster.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Utvecklingen av lönesumman i ekonomin, beskattningsbara transfereringar och hushållens konsumtion är viktig för den offentliga sektorns inkomster, eftersom inkomsterna från skatt på förvärvsinkomst, socialavgifter och mervärdesskatt till stor del bestäms av storleken på dessa skattebaser. I år utvecklas dessa tre skattebaser starkare än BNP, men 2010 och 2011 minskar både lönesumman och beskattningsbara transfereringar som andel av BNP (se diagram 188). Hushållens konsumtion växer fortfarande starkare än BNP 2010, men något svagare 2011.

SÄNKTA SKATTER FÖR BÅDE HUSHÅLL OCH FÖRETAG MINSKAR SKATTEKVOTEN

Skattekvoten sjunker 2009–2011 (se tabell 39 och diagram 189), vilket till stor del beror på skattesänkningar. Hushållens direkta skatter minskar något som andel av BNP under perioden. Från och med 2009 sänktes inkomstskatterna genom det tredje steget i jobbskatteavdraget och en höjd skiktgräns för att betala statlig inkomstskatt. Dessutom har systemet med skattereduktion för hushållsnära tjänster utvidgats till att även omfatta så kallat rotarbete (arbete för reparation, underhåll samt om- och tillbyggnad av småhus, ägarlägenhet eller bostadsrätt). Konjunkturinstitutet antar ytterligare skattesänkningar för hushållen framöver. De antas sänkas med 5 miljarder kronor 2010 och med ytterligare 7,5 miljarder kronor 2011.

En starkt bidragande orsak till den sjunkande skattekvoten 2009 är de minskade inkomsterna från skatt på kapitalinkomster (se diagram 190). Minskningen beror till stor del på de senaste

årens svaga börsutveckling. I början av augusti i år var börsen ca 40 procent lägre värderad än vid toppen i juli 2007. Utvecklingen på aktiemarknaden har hittills i år varit stark, men på grund av den föregående kraftiga nedgången är de kapitalvinster som ligger till grund för årets beskattning jämförelsevis små. Kapitalinkomsterna återhämtar sig något 2010 och 2011, men kapitalinkomstskattens bidrag till skattekvoten är betydligt mindre än under åren 2006–2008.

I år minskar inkomsterna från företagens direkta skatter kraftigt, vilket beror på fallande vinster. År 2010 och 2011 fortsätter inkomsterna från företagsskatterna att minska som andel av BNP (se diagram 191). Det beror dels på att vinsterna fortsätter falla 2010, dels på att Konjunkturinstitutet antar att bolagsskattesatsen sänks 2010 och ytterligare 2011.

Från och med i år sänktes socialavgifterna, både generellt med en procentenhet och genom ytterligare nedsättningar för ungdomar. Dessa sänkningar gör att inkomsterna från socialavgifter minskar som andel av BNP 2009 (se tabell 39). År 2010 och 2011 fortsätter inkomsterna från socialavgifterna att minska. Det finns två skäl till detta. För det första minskar lönesumman, som utgör skatteunderlag för socialavgifterna, som andel av BNP såväl 2010 som 2011. För det andra antar Konjunkturinstitutet att socialavgifterna sänks 2010.

STABILA INKOMSTER FRÅN MERVÄRDESSKATT OCH PUNKTSKATTER

Den offentliga sektorns inkomster från mervärdesskatt är stabila som andel av BNP under prognosperioden (se tabell 39 och diagram 192). År 2008 infördes nya redovisningsregler för mervärdesskatt för bygg- och anläggningstjänster. Övergången till de nya reglerna innebar en engångseffekt som förstärkte inkomsterna från mervärdesskatt med ca 10 miljarder kronor 2008. Rensat för denna effekt ökar inkomsterna från mervärdesskatten som andel av BNP 2009 och 2010 och minskar något 2011.

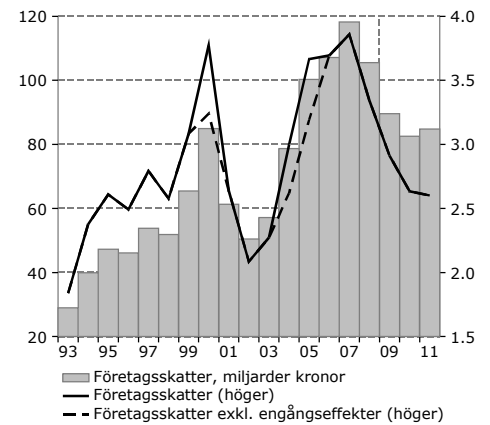
Även inkomsterna från punktskatter är stabila under prognosperioden (se tabell 39 och diagram 193); de ökar med motsvarande 0,2 procent av BNP 2009, är oförändrade 2010, och minskar med motsvarande 0,1 procent av BNP 2011.

ÖVRIGA INKOMSTER

Övriga inkomster minskar som andel av BNP 2009 (se tabell 39), som följd av minskade ränte- och utdelningsinkomster till offentlig sektor. År 2011 ökar åter övriga inkomster som andel av BNP. Det beror bland annat på ökade inkomster från medlemsavgifter till arbetslöshetskassorna och på ökade ränteinkomster.

Diagram 191 Företagsskatter

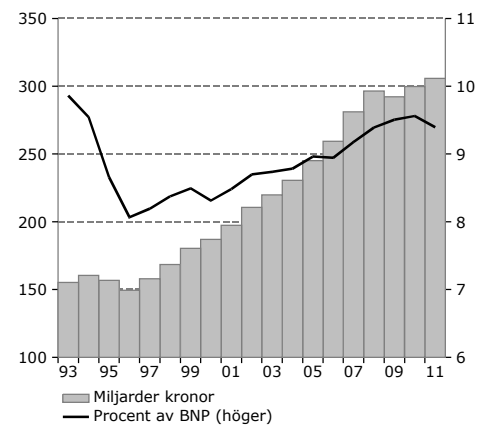
Miljarder kronor respektive procent av BNP

Anm. Till engångseffekter räknas utbetalningarna från Alecta 2000 och de extra upplösta periodiseringsfonderna 2004 och 2005. Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 192 Mervärdesskatt

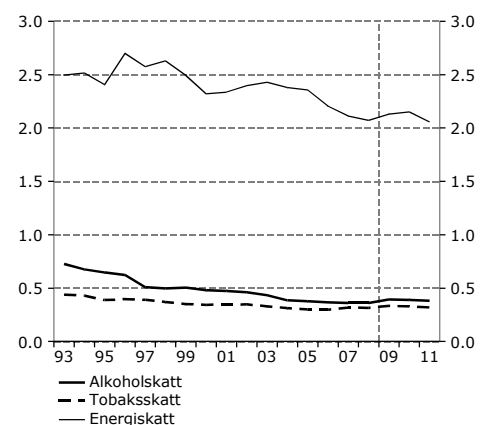
Miljarder kronor respektive procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 193 Punktskatter

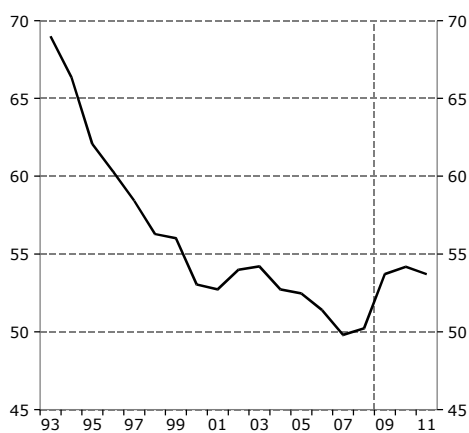
Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 194 Den offentliga sektorns utgifter

Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Offentliga sektorns utgifter

Den rådande lågkonjunkturen med hög arbetslöshet tillsammans med en beslutad expansiv finanspolitik medför ökade utgifter 2009. För 2010 och 2011 ökar utgifterna i nivå, men som andel av BNP ökar utgifterna bara marginellt 2010 och minskar 2011 (se diagram 194 och tabell 40).

UTGIFTERNA FÖR OFFENTLIG KONSUMTION SOM ANDEL AV BNP ÖKAR I ÅR

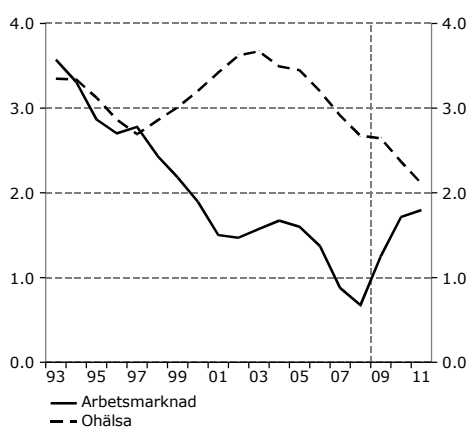
I år och nästa år ökar de offentliga konsumtionsutgifterna som andel av BNP för att därefter falla tillbaka något 2011. Störst är ökningen inom staten vilket förklaras av att regeringen har höjt anslagen till arbetsmarknadsprogram, vägunderhåll och forskning i år. Under 2010 och 2011 antas ytterligare resurser tillföras områdena arbetsmarknadspolitik och forskning som en del av Konjunkturinstitutets prognostiserade finanspolitik.

I kommunsektorn är det ekonomiska läget ansträngt vilket håller tillbaka konsumtionsökningen 2009–2011. Kommunsektorn antas dock få ytterligare resurser, utöver de redan beslutade och aviserade, både 2010 och 2011. Resurstillskotten används i stor utsträckning till att förhindra neddragningar av personal.

De offentliga investeringsutgifterna ökar som andel av BNP 2009 och är, i stort sett, oförändrade 2010 och 2011. I år ökar de statliga investeringarna till följd av stora infrastrukturinvesteringar. Däremot verkar det ekonomiska läget i kommunsektorn dämpande på de kommunala investeringarna åren 2009 till 2011. Under 2010 och 2011 antas inga riktade finanspolitiska stimulanser i form av offentliga investeringar vilket också bidrar till den svagare utvecklingen.

Diagram 195 Utgifter för arbetsmarknad respektive ohälsa

Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Tabell 40 Den offentliga sektorns utgifter

Procent av BNP

	2007	2008	2009	2010	2011
Utgifter	49,8	50,2	53,7	54,2	53,7
Offentlig konsumtion	25,9	26,4	27,9	28,0	27,7
Offentliga investeringar	2,9	3,0	3,4	3,3	3,3
Transfereringar	19,2	19,1	20,9	21,3	21,0
Utland	1,4	1,6	1,6	1,6	1,6
Företag	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6
Hushåll	16,2	16,0	17,8	18,1	17,8
Ränteutgifter	1,8	1,7	1,5	1,6	1,8

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

ÖKADE UTGIFTER FÖR ARBETSLÖSHETEN 2009

Transfereringarna till hushållen ökar starkt i år. Det beror på den rådande lågkonjunkturen som för med sig höga utgifter för arbetslösheten (se diagram 195). Även utgifterna för lönegarantin ökar från drygt 800 miljoner kronor 2008 till drygt 2 miljarder

kronor 2009. Konkurserna har ökat och lönegarantin betalas ut till anställda, som inte får ut sin lön, i konkursdrabbade företag. Dessutom ökar utgifterna för tillfällig föräldrapenning till följd av den nya influensan. Den höga uppräkningsgraden av pensionerna bidrar också till ökade transfereringsutgifter 2009.

Ökningen av transfereringarna begränsas 2010 både av sänkt prisbasbelopp och av den automatiska balanseringen i pensions-systemet. Sänkningen av prisbasbeloppet innebär att de transfereringar som normalt skrivs upp med prisbasbeloppet, bland annat garantipensionen, förtidspensionen och studiemedlen, kommer att skrivas ner 2010.

ANTALET PERSONER SOM FÖRSÖRJS AV SOCIALA ERSÄTTNINGAR ÖKAR KRAFTIGT

Den allt sämre arbetsmarknaden leder till att andelen av befolkningen som i helårstermer försörjs med sociala ersättningar ökar från 15,2 procent 2008 till 18,6 procent 2011. Det motsvarar en ökning med totalt 199 000 helårsekvivalenter (se tabell 41).

Tabell 41 Personer 20–64 år försörjda med sociala ersättningar

Helårsekvivalenter, tusental

	2007	2008	2009	2010	2011
Ohälsa	605	567	530	480	438
Sjuk- och rehabiliteringspenning	154	128	107	94	94
Sjuk- och aktivitetsersättning	451	439	422	385	344
Arbetsmarknadsersättningar	222	177	286	433	469
Arbetslöshet	135	94	157	226	229
Arbetsmarknadsprogram	87	83	129	207	240
Ekonomiskt bistånd	77	79	89	105	116
Totalt	904	824	905	1 018	1 023
Förändring från föregående år	-118	-80	81	113	6
Andel av befolkningen¹	16,8	15,2	16,6	18,6	18,6

Anm. En helårsekvivalent motsvarar en person som försörjs med full ersättning ett helt år, det vill säga två personer som varit arbetslösa i ett halvt år var blir en helårsekvivalent tillsammans. En helårsekvivalent är alltså en statistisk konstruktion och beräknas för att ge ett jämförbart mått över tiden på hur stor andel av befolkningen som försörjs med sociala ersättningar.

¹ Procent av befolkningen i åldersgruppen.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Även om arbetslösheten ökar markant från 2008 till 2011 är nivån på utgifterna för arbetslösheten 2011, som andel av BNP, betydligt lägre än vid lågkonjunkturen 1993 (se diagram 195). Det beror på att andelen av de arbetslösa som får ersättning från arbetslöshetsförsäkringen är betydligt lägre i dag än 1993. Den genomsnittliga dagärsättningen sjönk 2007 och 2008 som en konsekvens av förändrade regler och ersättningsnivåer. I prognosen antas dock att både andelen av de arbetslösa som får ersättning och ersättningsnivåerna ökar jämfört med 2008, bland

annat därför att personer som är mer etablerade på arbetsmarknaden då blir arbetslösa.

Antalet personer, uttryckt som helårsekvivalenter, som försörjdes med ersättningar från arbetslöshetsförsäkringen var 94 000 förra året, det lägsta antalet sedan 1990. Från 2008 till 2011 stiger antalet med 135 000 totalt (se tabell 41).

Personer som försörjs genom de arbetsmarknadspolitiska programmen ökar med 157 000 från 2008 till 2011. Cirka 1/3 av programmen 2011 utgörs av jobbgaranti för ungdomar där ersättningen är ca 5 000 kronor i månaden.

UTGIFTERNA FÖR OHÄLSAN MINSKAR 2009–2011

Utgifterna för sjuk- och rehabiliteringspenning samt sjuk- och aktivitetsersättning minskar 2009–2011. Inflödet av nya sjukpenningdagar fortsätter att minska 2009 om än i avtagande takt. År 2010 planar minskningen ut och antalet ökar sedan 2011 från en jämförelsevis låg nivå.

Enligt den senaste utfallsstatistiken från Försäkringskassan har sjukskrivningarna också blivit betydligt kortare. Det är en följd av de nya reglerna i sjukförsäkringen med bland annat en rehabiliteringskedja som innebär att den sjukskrivne ska söka arbete på den öppna marknaden med hjälp av Arbetsförmedlingen, arbetsgivaren och Försäkringskassan.

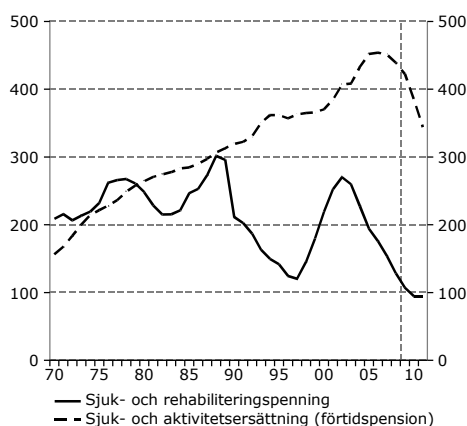
Sjukpenningdagarna som minskat alltsedan 2002 fortsätter att falla 2009–2010 och planar ut 2011. Antalet helårsekvivalenter som försörjs med sjuk- och rehabiliteringspenning minskar totalt med 34 000 från 2008 till 2010. För 2011 är antalet personer oförändrat jämfört med 2010 (se tabell 41).

Inflödet till sjuk- och aktivitetsersättning (tidigare förtidspension) minskar när de långa sjukskrivningarna minskar. Dessutom innebär de nya reglerna att den tidsbegränsade sjukersättningen upphör. Några större övergångar från den tidsbegränsade sjukersättningen till den stadigvarande och livslånga sjukersättningen förväntas inte äga rum. Därmed kommer de som tidigare hade en tidsbegränsad ersättning att förlora förmånen under 2010 och 2011. Antalet helårsekvivalenter som försörjs med sjuk- eller aktivitetsersättning minskar därmed med 78 000 totalt från 2009 till 2011. Antalet med sjuk- eller aktivitetsersättning 2011 är dock fortfarande högt och på samma nivå som i mitten av 1990-talet (se diagram 196). Av utflödet från sjukersättningen kommer vissa att övergå till ålderspension. En del blir utan ersättning och vissa kommer att erhålla ekonomiskt bistånd. De flesta kommer dock att medverka i någon form av samverkan mellan Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan och därmed ingå i arbetskraften som arbetslösa eller sysselsatta.

Antalet helårsekvivalenter som försörjs med ekonomiskt bistånd ökar 2009–2011, dels på grund av den höga arbetslösheten, dels som en följd av stramare regler i sjukförsäkringen.

Diagram 196 Personer med ersättning vid ohälsa, helårsekvivalenter

Tusental

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

SVAG UTVECKLING AV PENSIONSUTGIFTERNA 2010–2011

Pensionerna skrivs normalt fram med ett följsamhetsindex som motsvarar förändringen av inkomstindex minskat med 1,6 procentenheter. Uppräkningen med inkomstindex bestäms av den genomsnittliga förändringen av realinkomsten under de tre föregående åren samt av inflationen föregående år.

Följsamhetsindex, och därmed pensionerna, skrivs upp med 4,5 procent 2009. Det är i huvudsak den höga prisökningstakten mellan juni 2007 och juni 2008 som bidrar till den höga uppräkningsen (se tabell 42).

Den svaga utvecklingen av pensionsutgifterna 2010 och 2011 beror på att den automatiska balanseringen i pensionssystemet aktiveras dessa år.

Tabell 42 Pensioner och pensionsbehållning

Årlig procentuell förändring respektive index

	2008	2009	2010	2011
Pensioner (följsamhetsindexering)	2,8	4,5	-3,0	-3,1
Varav: real inkomst ¹	2,6	1,8	-0,6	-1,9
norm ²	-1,6	-1,6	-1,6	-1,6
KPI ³	1,9	4,3	-0,8	0,4
Pensionsbehållning	4,5	6,2	-1,4	-1,6
Inkomstindex	131,18	139,26	139,74	144,47
Balansindex	131,18	139,26	137,31	135,12
Inkomstbasbelopp	48 000	50 900	51 100	52 900
Prisbasbelopp	41 000	42 800	42 400	42 600

¹ Genomsnittlig real inkomstutveckling under tre föregående år för alla personer 16–64 år med pensionsgrundande inkomst. Gäller ej när pensionerna räknas fram med balansindex 2010 och 2011.

² Vid beräkning av pensionsbeloppets initiala storlek beaktas en tillväxt på 1,6 procent som här räknas bort.

³ KPI-utveckling mätt från juni två år tillbaka till juni föregående år.

Källa: Konjunkturinstitutet.

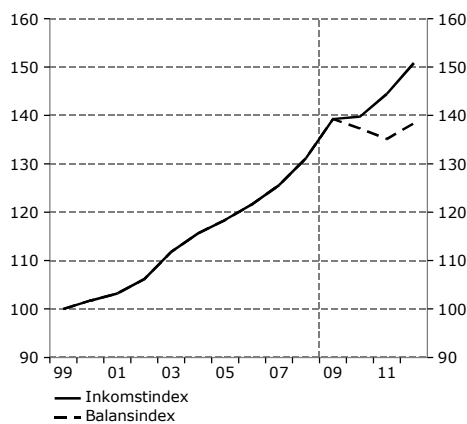
När pensionssystemets tillgångar understiger dess skulder blir det så kallade balanstalet mindre än 1. Balanstalet för 2010, som baseras på 2008 års utfall av pensionssystemets tillgångar och skulder, har beräknats till 0,9826.⁶⁷ Detta innebär att den automatiska balanseringen aktiveras 2010. Den automatiska balansen kommer även att aktiveras för 2011 eftersom balanstalet för 2009 också beräknas bli mindre än 1. Pensionerna kommer därmed att indexeras med balansindex i stället för inkomstindex både 2010 och 2011. Balansindex bestäms av produkten av inkomstindex och balanstalets storlek.

År 2010 skrivs pensionerna ner med 3,0 procent. Det innebär att pensionerna sänks med i genomsnitt 360 kronor i månaden. Underliggande inkomstindex ökar svagt 2010 på grund av

⁶⁷ Enligt de regler som föreslås i regeringens proposition 2008/09:219 "Utjämnat värde för buffertfonden vid beräkning av balanstalet". Se även faktarutan "Så fungerar balansen" i *Konjunkturläget*, mars 2009.

Diagram 197 Inkomstindex och balansindex

Index 1999=100

Källor: Försäkringskassan och Konjunkturinstitutet.

Diagram 198 Statens ränteutgifter

Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

låg reallöneökning och fallande priser mellan juni 2008 och juni 2009. Därtill räknas pensionerna ner med balanstalet.

År 2011 skrivs pensionerna ner med ytterligare 3,1 procent. Underliggande inkomstindex stiger genom en svag ökning av realinkomsterna och en viss ökning av konsumentpriserna, men en fortsatt balansering i pensionssystemet innebär att pensionerna minskar.

Balansindex är betydligt lägre än inkomstindex 2011 och det krävs en kraftig ökning av tillgångarna framöver för att den automatiska balanseringen ska upphöra så att pensionerna återigen kan skrivas fram med inkomstindex (se diagram 197).

Enligt Konjunkturinstitutets prognostiserade finanspolitik antas pensionärerna kompenseras för balanseringen i pensionssystemet med 3,1 miljarder kronor 2010 och ytterligare 3,6 miljarder kronor 2011. Denna tillfälliga kompensation förväntas inte komma från pensionssystemet utan från staten. Med denna kompensation antas pensionärernas inkomster 2010 och 2011 motsvara 2009 års pensionsnivå i nominella termer.

RÄNTEUTFIFTERNA ÖKAR SOM ANDEL AV BNP

Statens ränteutgifter som andel av BNP har sjunkit under en lång följd av år, från 6,0 procent 1996 till 1,7 procent 2008. År 2009 faller andelen ytterligare. Den växande statsskulden i kombination med att räntorna stiger något medför en ökning av ränteutgifterna som andel av BNP både 2010 och 2011 (se diagram 198).

Offentliga sektorns finansiella ställning

Den offentliga sektorns finansiella ställning försvagas 2009–2011. Den kraftiga konjunkturförsvagningen leder till ett försämrat budgetsaldo. Statsskulden stiger därmed och bidrar till att den offentliga sektorns sammantagna skuldsättning ökar.

Det stora budgetunderskottet 2009 förklaras delvis av att Riksgäldens nettoutlåning ökar, främst till följd av att Riksgälden lånar upp motsvarande 100 miljarder kronor i utländsk valuta till Riksbanken. Detta förklarar också den stora skillnaden som uppstår mellan statsbudgetens saldo och statens finansiella sparande. I Riksgäldens nettoutlåning ingår även kapitaltillskott till banker⁶⁸ och lån till Island.

Skuldkvoten, det vill säga statsskulden vid slutet av året i förhållande till BNP, har sjunkit under en lång följd av år till som lägst 33,6 procent i slutet av 2008. Åren därefter ökar skuldkvoten till 41,5 procent 2011 till följd av den kraftiga konjunkturförsvagningen och den prognostiserade expansiva finanspolitiken (se diagram 177 och tabell 43).

⁶⁸ Den 9 juli 2009 förlängde regeringen kapitaltillskottsprogrammet med sex månader fram till den 17 februari 2010.

Tabell 43 Statens finansiella sparande och budgetsaldo

Miljarder kronor respektive procent av BNP

	2007	2008	2009	2010	2011
Finansiellt sparande	74	45	-65	-109	-118
<i>Procent av BNP</i>	2,4	1,4	-2,1	-3,5	-3,6
Avgränsningar, periodiseringar, med mera	30	90	-133	4	13
Budgetsaldo	103	135	-198	-105	-105
<i>Procent av BNP</i>	3,4	4,3	-6,4	-3,4	-3,2
Värdeförändring, övrigt	4	-82	90	15	15
Statsskuld, förändring	-107	-53	108	90	91
Statsskuld (konsoliderad)	1 115	1 062	1 170	1 260	1 350
<i>Procent av BNP</i>	36,4	33,6	38,0	40,2	41,5
Maastrichtskuld	1 241	1 260	1 380	1 477	1 576
<i>Procent av BNP</i>	40,5	39,9	44,9	47,1	48,4

Anm. Avgränsningar omfattar bland annat försäljning av aktier, extraordinära utdelningar och delar av Riksgäldens nettoutlåning.

Källor: Ekonomistyrningsverket, SCB, Riksgälden och Konjunkturinstitutet.

Ett annat mått på den offentliga sektorns skuldsättning är den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld, den så kallade Maastrichtskulden. Maastrichtskulden har fallit som andel av BNP från 72,0 procent till 39,9 procent mellan 1994 och 2008. Åren 2009–2011 ökar Maastrichtskulden och motsvarar 48,4 procent av BNP 2011.

DEN OFFENTLIGA SEKTORNS FINANSIELLA STÄLLNING FÖRSVAGAS

Den offentliga sektorns nettoställning utgörs av den offentliga sektorns finansiella tillgångar minus den finansiella bruttoskulden. Ofta talar man om den offentliga sektorns finansiella nettoskuld, vilket är nettoställningen med omvänt tecken.

Den offentliga sektorns nettoställning är positiv sedan 2005 bland annat som ett resultat av överskott i de offentliga finanserna under slutet av 1990-talet och delar av 2000-talet. Konjunkturförsvagningen i kombination med värdeminskningar på de finansiella tillgångarna (främst aktier) under slutet av 2007 och hela 2008 medför dock att den offentliga sektorns finansiella nettoställning försvagas och minskar från 19,8 procent som andel av BNP 2007 till 8,4 procent 2011 (se tabell 44).

Tabell 44 Den offentliga sektorns finansiella ställning

Miljarder kronor respektive procent av BNP

	2007	2008	2009	2010	2011
Offentliga sektorns bruttoskuld	1 600	1 593	1 737	1 854	1 975
<i>Procent av BNP</i>	52,2	50,5	56,5	59,1	60,6
Offentliga sektorns nettoskuld	-607	-437	-455	-375	-272
<i>Procent av BNP</i>	-19,8	-13,8	-14,8	-11,9	-8,4
Statens nettoskuld	334	298	285	379	502
<i>Procent av BNP</i>	10,9	9,4	9,3	12,1	15,4
Kommunsektorns nettoskuld	-46	-40	-31	-29	-27
<i>Procent av BNP</i>	-1,5	-1,3	-1,0	-0,9	-0,8
Pensionsystemets nettoskuld	-895	-696	-710	-724	-747
<i>Procent av BNP</i>	-29,2	-22,0	-23,1	-23,1	-22,9

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Prognosrevideringar 2009–2011

I detta kapitel jämförs den aktuella prognosen med den prognos som Konjunkturinstitutet publicerade i juni 2009. Syftet är att tydliggöra de viktigaste förändringarna i prognosen och översiktligt redogöra för orsakerna till de revideringar som gjorts.

Den internationella utvecklingen

Fallande efterfrågan i finanskrisens spår har lett till en djup global lågkonjunktur. Vissa tecken på återhämtning har dock börjat skymtas och i Konjunkturinstitutets innevarande prognos har den globala tillväxten reviderats upp något (se tabell 45 och diagram 199).

Prognosen för BNP-tillväxten i USA har reviderats upp med 0,3, 0,9 och 0,5 procentenheter 2009, 2010 respektive 2011.

Detta motiveras av en något ljusare bild av såväl investeringar, hushållens konsumtion som export. Den totala bilden påverkas dock också av nedrevideringar av historiska BNP-siffror, framför allt för 2008.

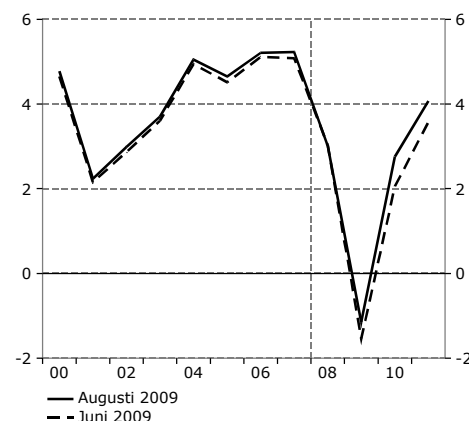
I ljuset av mindre dystra utsikter för såväl export som hushållens konsumtion har prognosen för BNP-tillväxten i Japan reviderats upp med 1,2, 0,4 och 0,3 procentenheter 2009, 2010 respektive 2011. Den internationella lågkonjunkturen sätter dock stora spår och 2009 bedöms BNP falla med 6,3 procent. Återhämtningen i den japanska ekonomin bedöms även i innevarande prognos gå långsamt; 2010 och 2011 växer BNP med 1,3 respektive 1,9 procent.

Även BNP-tillväxten i Kina har reviderats upp i nuvarande prognos. Den främsta anledningen till detta är att den synnerligen expansiva finanspolitiken i Kina förefaller ha starkare effekter än väntat på den reala ekonomin.

Också prognosen för euroområdets BNP-tillväxt har reviderats upp; samtliga år under prognoshorisonten är uppreviderade med 0,6 procentenheter (se diagram 200). Prognosbanan för referäntan har dessutom reviderats upp betydligt sedan juniprognosen (se diagram 201). Då ECB trots svaga konjunkturutsikter inte sänkt referäntan lägre än till nuvarande nivå görs bedömningen att den inte heller framöver sänks ytterligare.

Diagram 199 Global BNP

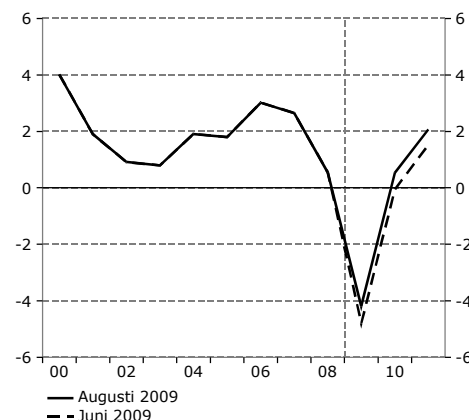
Årlig procentuell förändring

Källor: IMF, OECD, nationella källor och Konjunkturinstitutet.

Diagram 200 BNP i euroområdet

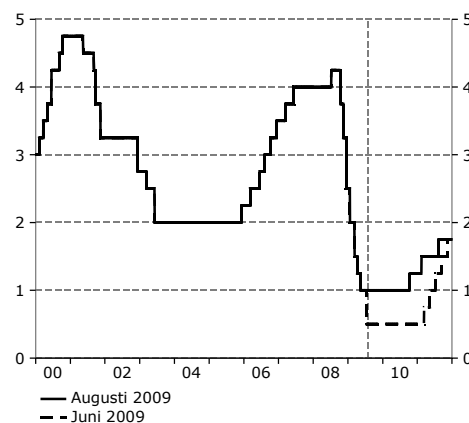
Årlig procentuell förändring

Källor: Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 201 Styrräntor i euroområdet

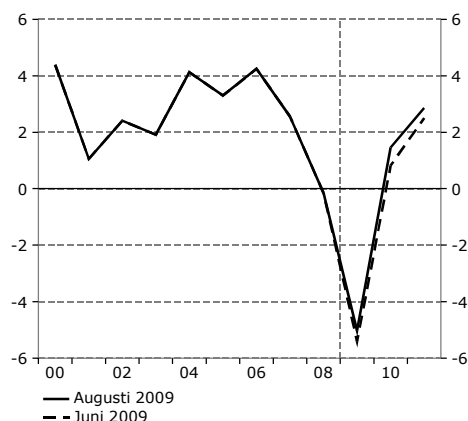
Procent, dagsvärden

Källor: Nationella källor och Konjunkturinstitutet.

Diagram 202 BNP i Sverige

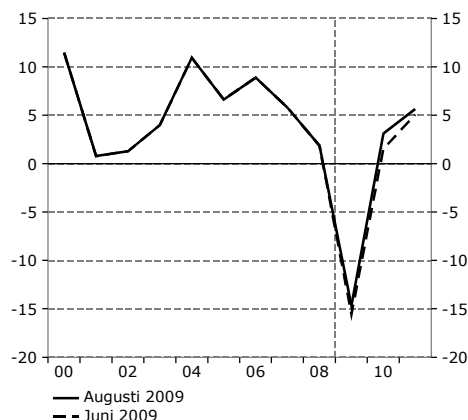
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 203 Export

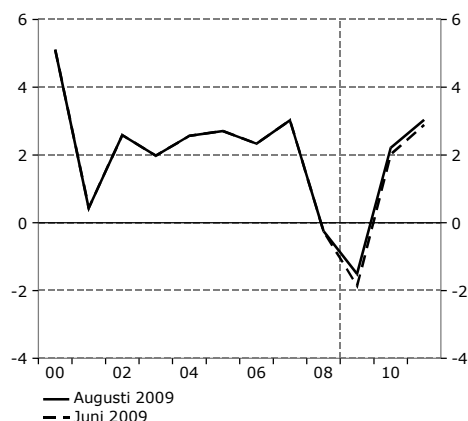
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 204 Hushållens konsumtionsutgifter

Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Tabell 45 Nuvarande prognoser för omvärlden jämfört med prognosen i juni 2009

Årlig procentuell förändring när inte annat anges

	2009		2010		2011	
	Aug. 2009	Diff.	Aug. 2009	Diff.	Aug. 2009	Diff.
BNP						
USA	-2,8	0,3	1,7	0,9	2,7	0,5
Japan	-6,3	1,2	1,3	0,4	1,9	0,3
Danmark	-3,8	-1,0	0,4	0,0	1,1	0,1
Finland	-5,6	-1,1	0,6	0,0	2,8	0,3
Norge	-1,5	-0,4	1,0	0,2	2,3	0,2
Euroområdet	-4,2	0,6	0,5	0,6	2,1	0,6
Tyskland	-5,3	1,3	1,1	1,0	2,0	0,5
Frankrike	-2,3	0,8	0,7	0,6	2,0	0,5
Storbritannien	-4,7	-0,9	0,9	0,5	1,7	0,2
OECD	-3,7	0,4	1,2	0,6	2,6	0,5
Indien	6,0	1,0	7,0	0,3	7,2	0,2
Kina	7,8	0,8	8,5	1,0	8,8	0,8
Sydamerika	-2,5	-1,1	2,7	0,5	3,4	0,0
Världen	-1,2	0,3	2,8	0,8	4,1	0,5
Federal funds target rate¹						
	0,25	0,00	0,75	0,50	2,25	0,50
ECB:s refinänta¹						
	1,00	0,50	1,25	0,75	1,75	0,00
Dollar/euro²						
	1,42	0,01	1,40	0,01	1,38	0,00
Oljepris³						
	59,8	3,4	70,6	4,1	73,6	1,3
KPI i OECD						
	0,5	0,2	1,3	0,1	1,6	0,0

Anm. Differensen avser skillnaden mellan nuvarande prognos och prognosen i juni 2009. Ett positivt värde anger en upprevidering.

¹ Procent, vid årets slut. ² Nivå, vid årets slut. ³ Dollar per fat, årsgenomsnitt.

Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

Utvecklingen i Sverige

NÅGOT HÖGRE TILLVÄXT

Den något ljusare internationella konjunkturbild som tecknas i innevarande prognos återspeglas även i prognosen för den svenska ekonomin.

BNP-tillväxten har reviderats upp med 0,4, 0,7 och 0,4 procentenheter 2009, 2010 respektive 2011 (se tabell 46 och diagram 202). Detta drivs framför allt av en upprevidering av exporten (se diagram 203). Även hushållens konsumtion har reviderats upp. I innevarande prognos är den 0,4, 0,2 och 0,1 procentenheter högre 2009, 2010 respektive 2011 jämfört med juniprognosen (se diagram 204).

SYSSELSÄTTNINGEN UPPREVIDERAD

Synen på arbetsmarknaden är fortsatt dyster. Sysselsättningen har dock reviderats upp något jämfört med juniprognosen (se diagram 205). Detta motiveras av det starkare än väntade utfallet

för andra kvartalet 2009 samt den uppreviderade efterfrågan 2009–2011. Trots upprevideringen av sysselsättningen har arbetslösheten reviderats i blygsam omfattning. Detta beror på att också arbetskraftsdeltagandet har reviderats. Dessa effekter verkar i motsatt riktning och tar i det närmaste ut varandra.

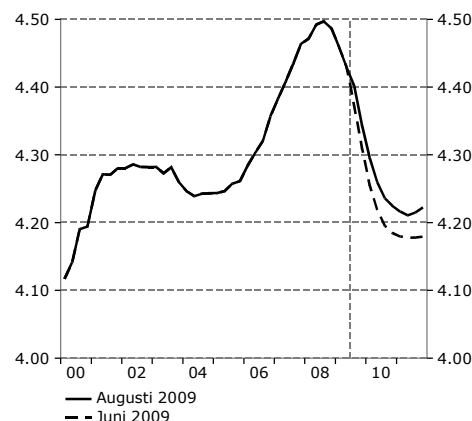
I linje med den uppreviderade sysselsättningen har prognosen för tillväxten i antalet arbetade timmar reviderats upp 0,8 respektive 0,3 procentenheter för 2010 och 2011 (se diagram 206). För 2009 har prognosen för tillväxten i antalet arbetade timmar däremot reviderats ned med 0,4 procentenheter, främst på grund av det låga utfallet för andra kvartalet 2009.

**OFFENTLIGA SEKTORNS FINANSIELLA SPARANDE
UPPREVIDERAT 2010 OCH 2011**

Prognosen av den offentliga sektorns finansiella sparande har reviderats upp med 1,1 procentenhet 2010 och 0,8 procentenheter 2011 (se diagram 207). Det blir därmed något mindre negativt dessa år jämfört med i juniprognosen. En anledning till detta är att den allmänna makrobilden har reviderats upp. Dessutom bedöms utgifter för ohälsa bli lägre. En tredje bidragande faktor är att de prognostiserade ofinansierade finanspolitiska åtgärderna har reviderats ner för år 2010.

Diagram 205 Sysselsättning

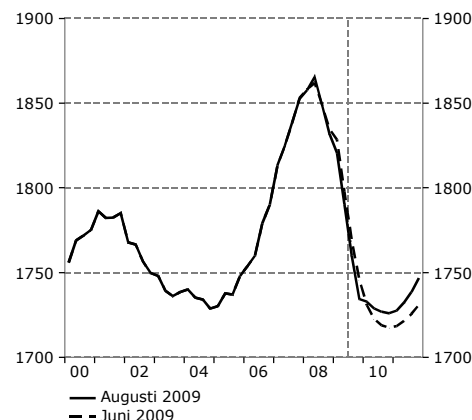
Miljoner, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 206 Arbetade timmar

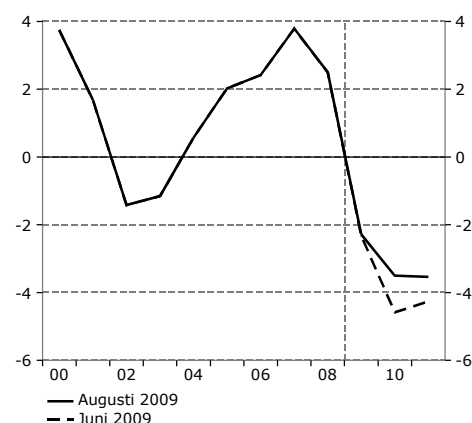
Miljoner, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 207 Offentliga sektorns finansiella sparande

Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Tabell 46 Nuvarande prognos för Sverige och revideringar jämfört med prognosen i juni 2009

Årlig procentuell förändring när inte annat anges

	2009		2010		2011	
	Aug. 2009	Diff.	Aug. 2009	Diff.	Aug. 2009	Diff.
Nyckeltal						
KPI, årsgenomsnitt	-0,2	0,1	0,6	-0,2	1,6	0,0
KPIF, årsgenomsnitt	1,9	0,2	1,0	-0,1	0,9	-0,1
KPIX, årsgenomsnitt	1,5	0,2	0,8	-0,2	0,6	-0,2
Timlön, hela ekonomin	3,3	-0,1	2,2	-0,1	2,2	-0,1
Reporänta ¹	0,25	0,00	0,50	0,25	1,50	-0,25
10-årig statsobligationsränta ¹	3,7	0,0	4,0	0,1	4,4	0,1
Kronindex (KIX) ²	117,7	-2,1	113,0	-0,8	108,6	0,6
Sysselsättning	-2,6	0,6	-3,1	0,3	-0,3	0,1
Arbetslöshet ³ (ILO)	8,8	-0,2	11,4	-0,1	11,8	0,1
Bytesbalans ⁴	6,7	0,9	6,4	1,3	6,7	1,5
Offentligt finansiellt sparande ⁴	-2,3	0,0	-3,5	1,1	-3,5	0,8
Försörjningsbalans						
BNP	-5,0	0,4	1,5	0,7	2,9	0,4
Hushållens konsumtion	-1,5	0,4	2,2	0,2	3,0	0,1
Offentlig konsumtion	1,0	0,1	1,0	-0,1	0,4	0,0
Fasta bruttoinvesteringar	-16,2	-2,4	-4,0	0,8	4,3	0,7
Lagerinvesteringar ⁵	-0,8	0,0	0,4	0,2	0,2	-0,1
Export	-14,7	0,9	3,1	1,6	5,7	0,6
Import	-15,7	-0,4	2,7	1,3	5,6	0,0
Resursutnyttjande						
Potentiellt arbetade timmar ⁶	-0,2	-0,2	0,1	0,2	0,9	0,4
Arbetade timmar ⁶	-4,0	-0,4	-2,7	0,8	0,4	0,3
Arbetsmarknadsgap ⁷	-3,7	0,0	-6,4	0,5	-6,8	0,5
Potentiell BNP ⁶	0,8	0,4	1,1	0,3	2,2	0,2
Kalenderkorrigerad BNP ⁶	-4,9	0,4	1,2	0,7	2,9	0,4
BNP-gap ⁸	-7,6	0,2	-7,5	0,6	-7,0	0,6

Anm. Differensen avser skillnaden mellan nuvarande prognos och prognosen i juni 2009. Ett positivt värde anger en upprevidering.

¹ Procent, vid årets slut. ² Nivå, vid årets slut. ³ Nivå i procent. ⁴ Procent av BNP.

⁵ Förändring i procent av BNP föregående år. ⁶ Kalenderkorrigerad. ⁷ Faktiskt arbetade timmars avvikelser från potentiellt arbetade timmar. ⁸ BNP:s avvikelser i procent från potentiell BNP.

Källa: Konjunkturinstitutet.